

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**ÜST ÖLÇEKLİ FİZİKİ PLANLAR İÇİN PEYZAJ TEMELLİ PLANLAMA
DİLİNİN OLUŞTURULMASI**

Nejla KILINÇ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2018**

Her hakkı saklıdır

TEZ ONAYI

Nejla KILINÇ tarafından hazırlanan “Üst Ölçek Fiziki Planlar İçin Peyzaj Temelli Planlama Dilinin Oluşturulması” adlı tez çalışması 04/04/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Halim PERÇİN

Jüri Üyeleri:

Başkan: Prof. Dr. Halim PERÇİN
Ankara Üniversitesi/ Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Prof. Dr. Şükran ŞAHİN
Ankara Üniversitesi / Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Üye : Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR
Gazi Üniversitesi / Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Üye : Prof. Dr. Alper ÇABUK
Anadolu Üniversitesi/ Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü/
Restorasyon Anabilim Dalı

Üye : Yard. Doç. Dr. Işıl KAYMAZ
Ankara Üniversitesi / Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Atila YETİŞEMİYEN
Enstitü Müdürü

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

04.04.2018

Necla KILINÇ

ÖZET

Doktora Tezi

ÜST ÖLÇEKLİ FİZİKİ PLANLAR İÇİN PEYZAJ TEMELLİ PLANLAMA DİLİNİN OLUŞTURULMASI

Nejla KILINÇ

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Halim PERÇİN

Ülkemiz, eski bir mekansal planlama geleneğine sahip olmasına rağmen, 21. Yüzyılın başlıca sorunları olan hızlı kentleşme, plansız büyüme sonucunda sorun yumağı haline gelmiş yönetilme problemi yaşayan mega kentler, kimliğini yitirmiş yerleşmeler, vatandaş kayıtsızlığı, doğal kaynakların tükenmesi, iklim değişikliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Yıllar itibarıyla gerek mevzuatta gerekse kurumsal yapıda yapılan düzenlemelere rağmen sorunların önüne geçilemediği gibi yeni sorunlarla karşılaşmıştır. Yapılan düzenlemelere rağmen üst ölçek fiziki planların dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların birarada düşünülmesine olanak veren, akılcı doğal kaynak kullanımını sağlayacak şekilde görevini yerine getirmediği görülmüştür. Bu nedenle üst ölçek fiziki planların yeni bir dille ele alınması zorunlu hale gelmiştir. Tez çalışmasının sorun odağını üst ölçek fiziki planların planlama dilinin Avrupa Peyzaj Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda yeniden tanımlanması oluşturmaktadır. Bu amaçla ülkemiz mevzuatı derinlemesine incelenmiş, üst ölçek fiziki planlar etüt edilmiş, yurtdışı örneği olarak Almanya Mekansal Planlama Sistemi yerinde araştırılmış, şehir plancılarının katılımı ile peyzajın ülkemiz mekansal planlamasındaki mevcut durumu ve peyzaj temelli bir planlama dili nasıl olmalıdır konulu Ortak Akıl Tez Çalıştayı düzenlenmiş ve elde edilen bütün veriler ışığında yeni bir planlama dili için siyasi ve hukuki çerçeve, planlama çerçevesi, kurumsal çerçeve ve eğitsel çerçeve olmak üzere 4 ana başlıkta yapılması gerekenler somut öneriler şeklinde ortaya konulmuştur.

Nisan 2018, 256 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Üst Ölçek fiziki Planlar, Çevre Düzeni Planı, Peyzaj Planlama, Peyzaj Atlası, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

THE DEVELOPMENT OF PLANNING LANGUAGE FOR UPPER-SCALE PHYSICAL PLANS BASED ON LANDSCAPING

Nejla KILINÇ

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof.Dr. Halim PERÇİN

Although our country has had a traditional planning for the long time, it has faced the main problems of 21st century such as rapid urbanization, unidentified settlements, citizen indifference, mega-cities with problems of management that have become problematic as a result of unplanned growth, depletion of natural resources, climate change etc. Over the years, in spite of the legislative and institutional arrangements, problems can not be avoided in fact new problems have been encountered. Despite the arrangements made, it has been seen that the upper scale physical plans do not fulfill their duty to provide rational use of natural resources, which allows ecological decisions considered together with economic decisions in accordance with the purpose of balanced and continuous development. For this reason, it became compulsory to deal with a new language for the upper scale physical plans. The main focus of this thesis is the redefinition of the planning language of the upper scale physical plans in accordance with the provisions of the European Landscape Contract. For this purpose, the legislation of our country was examined in depth, physical schedules of the upper scale were researched and the German Spatial Planning System was investigated as an example of abroad. The Common Mind Thesis Workshop on the current situation in the spatial planning of our country and the landscape-based planning language was organized with the participation of city planners. With the help of all obtained data, for a new language of planning, the political and legal framework, the planning framework, institutional framework and the educational framework are presented as concrete proposals to be made in the four main headings.

April 2018, 256 pages

Key Words : Upper Scale Physical Plans, Environmental Plan, Landscape Planning, Landscape Atlas, European Landscape Contract

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim ve tez çalışmam sırasında sabırla destekleyen, bilgi ve birikimini esirgmeden paylaşan, yardımına ihtiyaç hissettiğim her an yanımda olan Danışmanım Sayın Prof. Dr. Halim PERÇİN'e (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) sonsuz teşekkür ederim.

Tez izleme komiteleri süresince yapıcı önerileri ile tez çalışmamın niteliğine büyük katkılar sunan Prof. Dr. Şükran ŞAHİN'e (Ankara Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı) ve Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR'a (Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı) teşekkür ederim.

Tez araştırması sırasında, altı ay boyunca eğitim aldığım Almanya Kassel Üniversitesi öğretim üyelerinden danışmanım Prof. Dr. Diedrich BRUNS'e, konuk araştırmacı olarak planlama çalışmalarına katıldığım Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu'nun Koordinatör Şehir Plancısı Andreas VESPER'e, kurum çalışanları Şehir Plancısı Christoph de Ger ve Peyzaj Plancısı Bircan ÖZDEMİR'e şükranlarımı sunarım.

Öncelikle mekansal planlamanın ana aktörleri olarak şehir plancılarının peyzaj temelli planlama anlayışı ile ilgili bilgi, tecrübe ve beklentilerinin karşılıklı tartışılması ile yeni bir dil oluşturmanın daha sağlam temellerde gerçekleşeceğine duyulan güvenle ve uzun yıllardır uygulamanın içindeki meslektaşlarımla yeni bir planlama dilinin oluşturulması için biraraya gelmenin gerektiğine duyulan inançla ve ülkemizin çok değerli Plancılarının görüşlerini almadan sonuçlandırmanın eksik ve yetersiz kalacağı düşüncesi ile düzenlemiş olduğum "Ortak Akıl Doktora Tez Çalıştayı" na katılarak, hem tez çalışmama hem de planlama mesleğine yaptıkları katkılardan dolayı Şehir Plancıları Ülker BARLAS, Ergun ERGANİ, Meral ERCAN, Deniz İŞILDAR, Hakan MUTLU, Aytuğ AYDOĞDU, Nilüfer ÇABALAR BAYRAK, Gülran DURUKAN, Filiz SÜMER ve Melike YILDIZ'a, görüşlerini yazılı olarak gönderen Gülşen CENGİZ BOZKURT'a, mülakatla paylaşan Makbule İLCAN ve Ahmet UZEL'e teşekkürlerimi sunarım.

Sadece tez çalışmasında değil, her zaman ve her konuda bana verdiği destek, başaracağıma duyduğu güven ve yardımları için sevgili eşim Aydoğan KILINÇ'a hislerimi anlatmaya teşekkür kelimesi asla yeterli değil.

Bir teşekkür de çocuklarım Umut ve Ufuk'a, hem birlikte geçireceğimiz zamanları çalışmak için ayırdığımda gösterdikleri anlayış için, hem de tez çalışması için gittiğim Almanya günlerimde, buradaki okullarından, arkadaşlarından ayrılarak, eğitim hayatlarını orada devam ettirme çabasını ve azmini gösterdikleri, benim yanımda oldukları için.

Ve tabii ki, sevgili annem Meryem YANIK ve her zaman önderim olan, kendisiyle birlikte olmaya doyamadığım, üniversite yıllarında kaybettiğim sevgili babam Kemal YANIK'a minnettarım.

Nejla KILINÇ

Ankara, Nisan 2018

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI	
ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
HARİTALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Kaynak Özetleri	5
2. KURAMSAL TEMELLER.....	14
2.1 Mekansal Planlama ve Kısa Tarihi	14
2.2 Mekansal Planlamanın Genel İlke ve Esasları	30
2.3 Peyzaj Nedir? Peyzaj Verilerinin Mekansal Planlama Sürecine Katılımı- Peyzaj Planlama Yaklaşımı	32
2.4 Avrupa Birliği’nde Mekansal Planlama Enstrümanı olarak Peyzajın Önemi- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	46
2.5 Mekansal Planlama- Peyzaj Planlama İlişkisi Bağlamında Almanya Örneği.....	53
2.5.1 Almanya’nın İdari Yapısı.....	54
2.5.1.1 Eyalet Yönetimi	56
2.5.1.2 Bölge Yönetimleri.....	57
2.5.1.3 Yerel Yönetimler	57
2.5.2 Almanya’nın mekansal planlama sistemi	59
2.5.2.1 Federal Düzeyde Mekansal Planlama	63
2.5.2.2 Eyalet Düzeyinde Mekansal Planlama	67
2.5.2.3 Bölge Düzeyinde Mekansal Planlama	68
2.5.2.4 Yerel Düzeyde Mekansal Planlama	70
2.5.3 Almanya’da Peyzaj Planlama	71
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	80
3.1 Materyal.....	80

3.2 Yöntem	81
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	84
4.1 Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu ve Peyzaj Planlama Uygulamaları	84
4.2 Ülkemizde Planlama Sistemi	98
4.2.1 Ülkemizde Planlama Türleri	100
4.2.1.1 Kalkınma planları, bölgesel gelişme ulusal stratejisi, ülke mekansal strateji planı	103
4.2.1.2 Bölge planları	108
4.2.1.3 Bölge mekansal strateji planı	112
4.2.2 Üst ölçekli fiziki planlar-çevre düzeni planları	113
4.2.2.1 Çevre düzeni planları anlam ve içeriği	115
4.2.2.2 Çevre düzeni planları tarihsel süreç, yetki karmaşası	116
4.2.2.3 Çevre Düzeni Planında Yetki Paylaşımı ve Plan Hiyerarşisi	126
4.2.2.4 Çevre düzeni plan türleri	132
4.2.2.5 Çevre düzeni planlarında planlama dili, ilke ve esasları, mekansal yansıması ve sorunlar	137
4.2.3 Alt ölçek imar planları ve özel amaçlı imar planları	148
4.2.4 Peyzajın Ülkemiz planlamasındaki yeri ve bu kapsamda yapılan çalışmalar (Peyzaj 44, Yeşilirmak Peyzaj Atlası, Afyonkarahisar-Uşak-Kütahya ÇDP Çalışmaları)	154
4.4 Peyzajın Ülkemiz Mekansal Planlamasındaki Mevcut Durumu ve Peyzaj Temelli Bir Planlama Dili Nasıl Olmalıdır? Ortak Akıl Tez Çalışmayı	181
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	186
5.1 Siyasi ve Hukuki Çerçeve	186
5.2 Planlama Çerçevesi	195
5.3 Kurumsal Çerçeve	199
5.4 Eğitsel Çerçeve	200
KAYNAKLAR	207
EK 1	213
ÖZGEÇMİŞ	256

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
AKP	Arazi Kullanım Planı
APS	Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (European Landscape Convention)
BŞB	Büyükşehir Belediyesi
CORINE	Çevresel Bilgi İşbirliği
ÇDP	Çevre Düzeni Planı
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
İÖİ	İl Özel İdaresi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
PKAD	Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi
PM	Peyzaj Mimarlığı
PP	Peyzaj Planı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TUPOB	Türkiye Planlama Okulları Birliği
UPP	Ulusal Peyzaj Politikası
ZRK	Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 APS Felsefesi	48
Şekil 2.2 Almanya'nın mekansal planlama sistemi	61
Şekil 2.3 Peyzaj planlamanın görev ve içeriğinin mantıksal sıralama aşamaları	74
Şekil 2.4 Almanya mekansal planlama sisteminde peyzaj planlamanın yeri.....	78
Şekil 4.1 Kuzey hessen eyaleti bölgesel planlama kurumu	84
Şekil 4.2 Plan Hiyerarşisi	130
Şekil 4.3 ÇDP Yapma, yaptırma ve onamada yetkili kurumlar	132
Şekil 4.4 Peyzaj tanımlama ve değerlendirme/peyzaj planlama süreci genel çerçeve	159
Şekil 5.1 Öneri mevzuat düzenlemesi	194

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.2 Almanyada peyzaj planlamanın farklı yönetim alanlarında diğer planlamalarla olan kapsamı	74
Çizelge 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı genel lejant gösterimde yer alan başlıklar	87
Çizelge 4.2 Alt ölçek planlarda yetkili kurumlar	150
Çizelge 4.3 Özel amaçlı imar planları kapsam, yetkili kurum.....	151
Çizelge 4.4 Ülkemizde peyzajın değerlendirilmesine yönelik swot analizi	156
Çizelge 4.5 Peyzaj Karakter tiplerinin belirlenmesinde kullanılan ölçek ve alan sınırları	169

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı lejant	91
Harita 4.2 Peyzaj planı kapsamındaki yerleşmeler	92
Harita 4.3 Kompanse edilme alanlarını.....	93
Harita 4.4 Mevcut durum analizi.....	94
Harita 4.5 Kültürel ve doğal peyzaj analizi.....	95
Harita 4.6 Eğlence yerleri, serbest zaman ve peyzaj alanları analizi	96
Harita 4.7 Tedbirler	97
Harita 4.8 Suğla Gölü çalışması.....	158
Harita 4.9 Korunması gerekli peyzaj alanlarına ilişkin kesinleşmemiş plan önerisi ...	162
Harita 4.10 Korunması gerekli flora alanlarına ilişkin kesinleşmemiş plan önerisi.	163
Harita 4.11 Yeşilirmak Peyzaj Atlası Analiz Çalışması	172
Harita 4.12 Yeşilirmak Peyzaj Atlası Analiz Çalışması	173
Harita 4.14 Peyzaj Koruma Planı.....	178

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. y.y. sanayideki gelişmeler ve teknoloji alanındaki ilerlemelerin doruğa ulaştığı bir yüzyıl olmakla birlikte, adeta doğal alanları yutarak, sınırlanamayan bir kentsel yayılmanın yaşandığı, dünya nüfusunun yarısından çoğunun (bu oran sürekli artmaktadır) kentlerde yaşamaya başladığı bir yüzyıl olmuştur. Bu yayılma arazi örtüsü ve kullanımında değişime neden olarak, orman ve tarım alanlarının azalmasına, doğal kaynaklarda bozulmaya ve ekolojik dengenin geri dönüşü olmayacak şekilde zarar görmesine yol açmıştır (Akseki vd. 2013, Moradi vd. 2017). Dünyanın ekolojik yapısıyla ilgili adeta krize dönüşen bu durumun üstesinden gelmek, yaşamak için sadece bir gezegen olduğunu ve bu gezegenin yenilenemez olduğunu düşünmekten geçmektedir.

Kentsel alanlarda yaşanan hızlı ve plansız büyüme sonucunda karşı karşıya kaldığımız çevre sorunları/felaketleri ile başa çıkabilmek için elimizdeki temel araç aslında bu süreçte rol oynayan mekansal planlamadır. Bu özelliği ile mekansal planlama, çatışık bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır.

20. Yüzyılın sonu geleneksel mekansal planlama için büyük zorluklar getirmiş, değişen ekonomik ve sosyal koşulların yanı sıra artan çevresel farkındalık mekansal planlamanın rolü ve sorumluluklarının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir (Riet ve Cooks 1990). 1960'lerde çevre konusunun toplumun geniş bölümünün ilgilendiği bir özne haline gelmesi ile kararların ve eylemlerin çevresel sonuçları hakkında toplumdaki farkındalığın artmış olmasının sonucunda mekansal planlamanın farklı kavramları içermesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Golobic 2008). Bunun sonucunda mekansal planlamada çevrenin ve peyzajın korunması için hidrolojik, jeomorfolojik, iklimsel, ekolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel sisteme ilişkin tüm unsurların bütünleşik bir şekilde dikkate alınması gerektiği bütün dünyada kabul görmüştür. 19. Yüzyılın ortalarından 20. Yüzyılın başına kadar geçen süre, insan-çevre arasındaki etkileşimi ve ilişkiyi inceleyen, doğa ile uyumlu planlama yapılmasını kabul eden ekolojik planlama çalışmalarında temel değer ve düşüncelerin konuşulduğu ve pratiğe dönüştürülmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. 20. Yüzyılın başından itibaren ise, yeni yaklaşım ve

teknikler ile ekolojik yaklaşımın geliştirildiği görülmektedir (Ndubisi 2002). 1912 yılında Overlay tekniği (çakıştırma yöntemi) ile başlayan yeni yaklaşımlar, bölgesel survey metodu, peyzaj ana karakterlerinin ekolojik ve estetik perspektiften değerlendirilmesi yöntemi gibi yöntemlerle geliştirilmiş (Tozar 2006), 1950’li yıllardan itibaren de Almanya ve Hollanda ilk olmak üzere Peyzaj Planlama çalışmaları başlamıştır. 1969 yılında Ian McHarg, çığır açan ve ilk basımı yapılan “Doğayla Tasarım” kitabında vurguladığı, insanların planlama ve tasarım süreçlerini doğa ile uyumlu şekilde gerçekleştirmelerinin yaratacağı sinerjinin, çevresel ve sosyal sorunların önlemesine yardımcı olacağı düşüncesiyle geliştirdiği “örtmeler yöntemi” ile oluşturduğu peyzaj uygunluk yaklaşımıyla insan kullanımına dayanan peyzaj yeteneğinin analizi, farklı alan kullanımlarına göre toprak yeteneğinin belirlenmesi, peyzajın fizyografik olarak homojen birimlere ayrılması, peyzaj uygunluğunun değerlendirilmesi ve peyzajdaki eşsiz algısal kaliteye sahip yerlerin belirlenmesini amaçlamıştır (Ndubisi 2002). 1970’lerden günümüze değin geçen sürede ise, peyzaj değer ve algılarının değerlendirilmesi üzerine odaklanılmıştır (Kozovo ve Misikova 2008).

Avrupa ülkeleri, 2000 yılında benimseyerek 2004 yılında uygulamaya koydukları Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile ülkelerindeki peyzajların yönetimi, planlaması, mevzuatı ve görünümüne ilişkin sessiz bir devrime imza atmışlardır (Akay 2009). Türkiye, sözleşmeyi 20 Ekim 2000 tarihinde imzalayarak, 10.06.2003 tarih ve 4881 sayılı Kanun numarası ile TBMM’de onaylanmış, 17 Temmuz 2003 tarihinde ise, yürürlüğe girmiştir (Atik 2008). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nin yürürlüğe girdiği günden bugüne kadar bir takım çalışmalar yapılmakla birlikte, beklenen gelişmenin olmadığını söylemek yanlış olmaz. Aslında ülkemizin APS’den önce de, korumak üzere sorumlu olduğu alanlara ilişkin taraf olduğu bazı sözleşmeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Ramsar Sözleşmesi, Dünya Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’dir (Yücel 2009). Bütün bu sözleşmelerle üstlendiğimiz yükümlülükleri yerine getirebilmenin en önemli yollarından birisi, mekansal planlama sisteminde peyzaj kullanımlarının gerektiği şekilde yer almasını sağlayacak düzenlemelerin yapılmasıdır. Burada peyzajdan anlatılmak istenilen APS’deki peyzaj tanımıdır.

PEYZAJ; insan tarafından algılanan şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyetleri sonucu oluşan alanlardır (Anonim 2000). Peyzaj elemanları; alan kullanımları; yerleşim, tarım, ulaşım, yaban hayatı ve biyoçeşitlilik, vejetasyon, Topografik yapı, bakı, eğim, toprak, toprak grupları, yetenek sınıfları, hidroloji, akarsular, durgun sular, taban suyu, jeoloji, jeomorfoloji, iklim verileri, sıcaklık, yağış, rüzgar ve kültürel peyzaj; insan eliyle oluşturulmuş yörelerdir.

Ülkemizde eski bir mekansal planlama geleneği olmasına rağmen 21. yüzyılın başlıca sorunları olan hızlı kentleşme, niteliksiz planlama ve tasarımlarla sahipliği ve kimliği yitirilmiş kentler, toplumsal yabancılaşma ve izolasyon, vatandaş kayıtsızlığı, motorlu trafiğin hakimiyetine terk edilmiş mekanlar, iklim değişikliği, kaynak tükenmesi vb. sorunlarla nasıl başa çıkılacağı açısından planlama halen zayıf durumdadır. Mekansal Planlama sistemimizde yıllar içerisinde defalarca yeni düzenleme yapılmış olmasına rağmen, yaşanan mekansal sorunların önüne geçilemediği gibi, yeni sorunlarla da karşılaşmıştır (Ersoy 2017). Zekice ve insanla birlikte doğayı ele almadan yapılan kent tasarımları sonucunda sorun yumağı haline gelmiş mega kentler ve boşalmış kırsal alanlar ile karşı karşıya kalınmaktadır. Mekansal planlamayı bu anlamda etkin hale getirebilmenin yolu, planların kademeli birlikteliği ilkesi gereğince, öncelikle üst ölçek fiziki planlarda yukarıdaki tanımına göre peyzajın gerekli yeri alması sağlanmalı ve bu düzenlemeler en alt ölçeğe kadar indirilmelidir. Bu amaçla, doktora tez çalışmasında üst ölçekli fiziki planlardan kastedilen rapor eşliğinde plan kararlarının mekana yansıtıldığı, fiziksel planlama boyutu olan planlar olup günümüzde Çevre Düzeni Planı (ÇDP) olarak adlandırılmaktadır. Çevre Düzeni Planları; arazi kullanımına ilişkin ana kararları içeren, yerleşme desenine (kentsel ve kırsal), ekonomik sektörlerin yer seçimine ilişkin genel kararların koruma/kullanma dengesi temelinde belirlendiği fiziksel planlama kademelenmesi içerisinde en üst ölçekteki planlardır. 14.06.2014 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin “Tanımlar” başlıklı 4.maddesinin c fıkrasında ÇDP tanımı, ölçekleri ve sınırları belirlenmiştir, ilgili düzenlemeye göre “Çevre düzeni planı: Varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen,

yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan plan” dır. Yapılan yönetmelik düzenlemesi ile çevre düzeni planının temel karakteristiğini arazi kullanımına ilişkin ana kararların oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öne çıkan en önemli özelliği ise, koruma/kullanma dengesinin sağlanacağı kabullerle hazırlanması gerektiğidir. Türkiye’deki peyzajın tespit edilmesi, koruma esaslarının ortaya konulması ve planlamaya nasıl yansıtılacağına cevabının ilk olarak bu ölçekte ele alınması gerekmektedir.

Sürdürülebilir mekansal gelişme için önemli bir rehber ve araç olan üst ölçek fiziki planlarda alınacak kararlar, alt ölçek planlarda yapılacak yüzlerce planın aynı dili konuşmasını sağlamak açısından son derece önem taşımaktadır. Hazırlanacak üst ölçek fiziki planların alt ölçeklerde kullanılabilir, çelişkiler yaratmayan, alt ölçek planların ölçekleri gereği içereceği ayrıntıları ve gelişmeleri sınırlamayan nitelikte olması gerekmektedir. Üst ölçek fiziki planların sektörel ve stratejik hükümler getirmesi uygulamaya yönelik plan kararlarının ise alt ölçek planlara bırakılması zorunludur. Oysa günümüzde yapılan birçok yeni yasal ve kurumsal düzenlemeye rağmen klasik imar planı mantığında bilgi toplama ve plan kararları üretme yöntemi ile planların hazırlandığı görülmektedir. Üst ölçek fiziki planların dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine olanak veren, akılcı doğal kaynak kullanımını sağlayacak görevini yerine getiremediği ve yeni bir yaklaşımla ele alınması zorunluluğu tez çalışmasının temel sorun odağını oluşturmaktadır. Avrupa peyzaj sözleşmesinin ülkemiz tarafından da imzalanmasını takiben yeterli olmasa da bazı çalışmalar yapılmış bulunmaktadır. Sözleşme hükümleri doğrultusunda peyzajın mekansal planlama sistematğinde özellikle üst ölçek fiziki planlarda nasıl yer alacağı, diğer parametreler ile birlikte planın biçimlenmesinde peyzaj verileri ile ortaklaşa neler yapılabileceği ve planlama sistemimizde ne tür değişiklikler yapılmalıdır? sorularının yanıtları aranmıştır.

1.1 Kaynak Özetleri

Carson (1962) tarafından yazılan “Sessiz Bahar” isimli kitap, ABD Eski Başkan Yardımcılarından Al Gore’un dediği gibi, tarihin gidişini değiştirmiş ve insanların çevre sorunlarına duyarlı hale gelmelerine öncelik etmenin yanı sıra siyasetçilerin çevre için gerekli önlemleri almalarına da önyak olmuş, dünyada çevre hareketinin başlaması ve gelişmesine öncülük etmiştir. Sessiz Bahar, bir kitabın dünyayı değiştirebileceğini göstermiş ve çevre araştırmalarında büyük bir çığır açmıştır. Deniz biyoloğu olan yazar Carson, kitabın konusunu oluşturan kasabadan hareketle, bütün doğanın biribiri ile etkileşim içerisinde olduğunu, bir yerde yapılan bir uygulamanın başka bir yerde biyotik ve abiyotik ögeler üzerinde nasıl etki yaptığını ve sistemin tümünü nasıl ilgilendirdiğini göstermesi açısından çok önemli bilimsel temelli bir yazına imza atmıştır. Kitapta yeşil vadilerinden akan dereleriyle doğanın eşsiz güzelliklerini içinde barındıran, kuş cıvıltılarıyla dolu bir yerleşim iken tüm canlıların, böceklerin, kuşların, çocukların, insanların hastalanıp öldüğü ve sessizliğin hakim olduğu bir hayalet yerleşime dönüşen kasaba üzerinden, bu dönüşümün nedeninin aslında insanın ta kendisi ve sorumsuzca kullandığı kimyasallar olduğu çarpıcı bir dille anlatılmıştır.

Riet ve Cooks (1990)’in “Ekolojik Planlama modeli” isimli makalesinde doğal kaynakların ekolojik planlamasının temelini oluşturan bir model önerilmiştir. İnsanların ekosistemin bir parçası olarak rolü vurgulanmış, bu tür planlamada dikkate alınması gereken çeşitli faktörler tartışılarak, Ekolojik planlamanın anlaşılmasının doğal ekosistemlerdeki insan faaliyetlerinin incelenmesine bağlı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, doğanın insanlar için değerli olmasının temel dayanağının insanın doğanın bir parçası olduğu gerçeğidir denilmiş, bu gerçeğin önemini farkederek doğayı incelemek gerektiğini ve ekolojik planlama yaklaşımında ne tür adımların atılabileceği açıklanmıştır. Yazıda doğa; doğal özellikler ve süreçlerin etkileşimli bir grubu olarak tanımlanmakta olup, ekolojik planlama modelinde anahtar terim değerler meselesidir denilerek, grup ya da sosyal değerler ve bireysel değerler arasındaki temel farkı kavrayan planlama modeli ile evrensel olarak uygulanabilen bir prosedür geliştirilmeye çalışılmış, bireysel ve grup değerleri arasındaki bölünmenin, bu modelin pek çok farklı planlama problemini çözmede yararlı olmasını sağladığı belirtilmiştir.

Çelikyay (2005) tarafından hazırlanan “Arazi Kullanımlarının Ekolojik Eşik Analizi İle Belirlenmesi Bartın Örneğinde Bir Deneme” başlıklı doktora tezinde planlama yaklaşımında doğal kaynak verilerinin kullanılarak arazi potansiyeline uygun olan arazi kullanım kararlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bartın ili örnek alan çalışması olarak seçilmiş ve ekolojik eşik analizi ile il için arazi kaynaklarının potansiyeline uygun yeni arazi kullanımları belirlenmiştir. 1/25.000 ölçekli ekolojik master planı hazırlanarak, alt ölçek planları yönlendirici bir plan türü oluşturulmuştur. Ekolojik temele dayalı planlama sürecinde en önemli kademelerin bölge ve çevre düzeni planları olduğu vurgulanmış, ekolojik sürece dayalı yeni bir bölge ve havza planlama süreci önerilmiştir. Stratejik ÇED ve doğal kaynak analizi olmak üzere iki alt başlık halinde hazırlanacak ekolojik eşik analizi yapılmasının gerekliliği tartışılmış ve alt ölçek planları yönlendirecek ÇDP olarak 1/25.000 ölçekli ekolojik master planının planlama kademesinde yer alması gerektiği ortaya konulmuştur.

22-24 Mart 2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen Ana teması “AB Sürecinde Çevre ve Orman” olan I. Çevre ve Ormancılık Şura’sında (Anonim 2005) ele alınan ana başlıklardan bazıları şöyledir;

- Yerel Yönetimler ve Çevre
- Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Çevre Yönetimi
- Çevresel Etki Değerlendirme ve **ÇDP**
- Orman Ekosistemi ve Sürdürülebilir Kalkınma
- Doğa Koruma

Şura’da ülkemizdeki ÇDP ile ilgili tarihsel süreç incelenmiş ve günümüzde yapılması gerekenlere yönelik öneriler Şura sonuç bildirgesinde yer almıştır. Buna göre;

- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla, “**çevreye duyarlı planlama yaklaşımı**” esas alınarak, güncel teknolojilerden faydalanılarak oluşturulan veri tabanına dayalı ve katılımcı bir yaklaşımla kısa zamanda hazırlanması,

- Planlama çalışmalarında uygulamalardaki başarının artırılması amacı ile sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelerin, meslek odalarının ve etkilenenlerin katılımının sağlanması,
- Planların bir süreç olarak tasarlanması ve sürekli güncellenebilen sağlıklı veri tabanına oturtulmasının sağlanması; çevre düzeni planı çalışmalarında kullanılan verilerin, AB Standardlarını da sağlamak üzere, Avrupa Birliği CORINE (Çevresel Bilgi İşbirliği) ve MOLAND (Alan Kullanımı İzlenmesi) gibi programlarla uyumlu bir şekilde düzenlenmesi, **Çevre Düzeni Planları'nın ekolojik temelli**, dinamik, günün sorunlarına ve gelecekteki ihtiyaçlara cevap verebilen, katılıma ve sorunlara zamanında ve yerinde müdahaleye imkan veren, ölçekler ve plan kademeleri arasında geçişlerle, geri beslemelere ve disiplinler arası çalışmaya açık olması,
- Çevre Düzeni Planları; ekolojik, sosyal, ekonomik verilere dayandırılan, koruma/kullanma dengelerinin kurulduğu, mekanın kullanımında politikaları, ana ilkeleri ve stratejileri belirlemeli (uygulamaya yönelik arazi kullanımına ilişkin yapılaşma öngörülerini içermeyen) ve alt ölçekli planlara (il çevre düzeni planı, Büyükşehir çevre düzeni planı vb.) yol gösterici nitelikte olmalıdır.
- AB Ülkelerinde olduğu gibi doğa korumanın, ülke düzeyinde gerçekleştirilmesinde **peyzaj planlama** temel araç olarak görülmeli ve ülke, bölge ve yerel ölçekte yapılan fiziki planlamalara koşut olarak gerçekleştirilecek şekilde yasal düzenlemelere entegre edilmelidir. Bu çerçevede peyzaj plancıları gerekli hukuki yetki ve sorumluluklarla donatılmalıdır.
- Doğa koruma ile ilgili kurumların yetki görev ve sorumluluklarını belirleyen yasalar, kurumlar arasındaki yetki karmaşasını ortadan kaldıracak ve kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirecek şekilde yeniden düzenlenmelidir,
- Ulusal mevzuat, acilen AB Doğa Koruma Mevzuatı ve uluslararası sözleşmelerle uyumlu hale getirilmelidir,
- Korunması gereken doğal alanların kaybına neden olan yasal düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalıdır,

Görüleceği üzere peyzaj planlamanın temel araç olarak alınmasının ve yasal düzenlemelere entegre edilmesinin önerilmesi dışında, ÇDP'nin ekolojik temelli hazırlanması gerekliliği ısrarla vurgulanmıştır.

Dong vd. (2005) “Yaratıcı Ekonomi ile Sürdürülebilir Kalkınmayı Birleştiren Yeni Kent Planlaması Yaklaşımı” isimli çalışmalarında, günümüzde insanların "doğayı fethetmek" düşüncesinden "doğayı ödüllendirmek" düşüncesine geçiş için harekete geçtiğini, nihai hedefin doğayla uyumlu bir şekilde yaşamak olduğunu belirtmektedirler. Diğer taraftan, akıllı bir gelecek için sürdürülebilir kalkınma ile yaratıcı kalkınmayı birleştirmek gerektiğini, doğal kaynakların daha az tüketimini sağlayan, yenilenebilir kaynaklar için oluşturulacak stratejilerle ekoloji, ekonomi ve toplum üçgeninde kazanç ve kayıpları farklı yönlerden sentezleyerek mekanın planlaması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Çalışma yoğun ekonomik büyüme, artan nüfus ve hızlı kentsel yayılmadan kaynaklanan bozulmalar ve baskılar nedeniyle ekolojik sorunlar yaşayan Çin'in gelişmesinde mega kent olarak çok önemli yere sahip, başkent Pekin'in önceki 10 yıllık Kentsel Master Planını gözden geçirerek, rasyonel planlama yoluyla uzun vadeli kalkınma kabiliyetini artırabileceğini, bu amaçla neler yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

Sılaydın (2006), “Şehir Planlamanın Paradigmatik Sorgulanması ve Ekolojik Dengenin Korunması Bağlamında Yeni Bir Süreç Önerisi” isimli doktora tez çalışmasında, ekolojik dengedeki bozulma noktasından referansla ülkemizdeki planlama sürecine ilişkin çözümler yapılarak, yeni bir süreç önerisi oluşturulmuştur. Bu kapsamda mevcut üretilmiş şehir planlama kuramları bir kenara bırakılarak, su ve karbon döngüsü ele alınmış ve havza, bölge, yöre ve uygulama imar planı olmak üzere, ekolojik dengenin korunması amacıyla kaynak paradigmasına dayandırılmış, doğa ile ilgili bütün disiplinlerin ortak çalışabileceği yeni bir planlama kademelenmesi önerilmiştir. Havza ve bölge ölçeği planlar il örgütlenmesinin üzerinde bir konumda düşünülmüştür. Su döngüsünün yerel ölçekteki coğrafi röperleri olan havzalar ilk plan kademesi, karbon döngüsünde önemli olan bitki örtüsünün coğrafi sınırları ile havza sınırları çakıştırılarak bölge planı ve yöre planı kademeleri oluşturulmuştur. Mevcut planlama sürecinde rant yaratılmasında ve doğanın bozulması adına birinci derece sorun oluşturduğu düşünülen Nazım İmar Planı kaldırılmış, belediye planlama yetkisi sınırı, yoğunluğu Yöre Planında belirlenen Uygulama İmar Planı ile sınırlandırılmıştır.

Tozar (2006), “Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği İçin Geliştirilen Ekolojik Planlama Yöntemleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, nüfus artışı, teknolojik gelişmeler

ve sanayi ile çevre üzerinde artan baskının doğal çevreyi giderek yok etmesine değinilerek, doğal dengenin bozulmadan insan yaşam alanlarının en uygun şekilde planlanmasını sağlayacağı düşünülen ekolojik planlama yöntemleri incelenmiştir. Bu yöntemler üzerinden planlama sürecinde izlenecek yeni bir yol önerilmiştir.

Çınar (2007), “Kırsal Alan Planlamalarında Peyzaj Planlamasının Yeri Ve Önemi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, kırsal alanların aşırı nüfus artışı, plansız kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği sorunlardan etkilendiği belirtilerek, kentsel alanlar kadar önem verilmesi gerektiğinin altı çizilmiş ve çevreye en az zarar verecek şekilde doğal kaynakların uzun vadeli kullanımına olanak sağlayacak, doğal ve kültürel kırsal peyzaj verilerinin kırsal alan planlamasında kullanılmasının öneminden bahsedilerek, peyzaj planlamanın teknik yönü, planlama ilkeleri ve planlamada kullanılan yardımcı materyal unsurlarının neler olduğu anlatılmıştır.

Golobic ve Zaucer (2008) “Landscape Planning And Vulnerability Assessment In The Mediterranean” isimli tematik çalışmasında, mekansal planlamanın, her zaman belirli bir sosyal problemi çözmek için arazide değişiklik getiren bir faaliyet olarak kabul edildiğini, arazi kullanımlarının dağılımı ile toprak kaynaklarının kullanımını optimize etmenin ana kaygı olduğunu, öncelikle sosyal ihtiyaçları, ekonomik kaynak kullanımını ve verimliliği esas aldığını ve yönelim açısından ekonomik olduğu için genelde kalkınma planlaması olarak nitelendirildiğini belirtmiştir. Çevrenin 1960’larda toplumun geniş bölümünün ilgilendiği bir konu haline gelmesi ile kararların ve eylemlerin çevresel sonuçları hakkında toplumdaki farkındalığın artmış olmasının sonucunda mekansal planlamanın farklı kavramları içermesi gerekliliğinin ortaya çıktığından bahsetmekte olan Golobic ve Zaucer, çevrenin ve peyzajın korunması için mekansal planlamada hidrolojik, jeomorfolojik, iklimsel, ekolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel sisteme ilişkin tüm unsurların bütünleşik bir şekilde dikkate alınması gerektiğini, bunun yolunun da peyzaj planlama yaklaşımından geçtiğini, peyzaj planlamasının mekansal planlamada ekolojik ilkelerin uygulanmasını belirtmek için yaygın olarak kullanılmakta olduğunu vurgulamaktadır. Anılan çalışmada, çevre planlaması ya da ekolojik planlama olarak da tanımlanan peyzaj planlaması ile doğa bilimlerinden ve planlama disiplinlerinden gelen yaklaşımların birleştirilerek, çevresel

hedeflerin analizi ve plan tekliflerinin geliştirilmesi sürecine entegrasyonu için çeşitli araçların oluşturulduğundan ve bu araçların “uygunluk” kavramına dayandırıldığından bahsedilmektedir. Uygunluk analizinin en önemli basamağı, insan eylemi ile doğal süreçler arasındaki etkileşimin bir formda tanımlanarak, sonraki mekansal planlama sürecinde faydalı ve uygun olduğunun belirlenmesidir. Uygunluk modellemesi olarak adlandırılan süreç ilgili arazi kullanımları ile ilgili mekansal özelliklerin, faktörlerin tanımlanması ve haritalanması, münferit arazi kullanımları için birbirleriyle olan ilişkilerinin tanımlanması, değer haritalarının hazırlanması ve değer haritalarının örtüşmesi şeklindedir. Uygunluğun değerlendirilmesine ilişkin kriterler kabaca iki temel değer sistemine göre “Kalkınma ve Koruma” olarak bölünmektedir. İki yönü ayırmanın başlıca nedenleri toplumun doğal olarak karşıt iki çıkarını ortaya koymaktır. Bunlar genellikle arazi kullanımı ile ilgili çatışmalara neden olmakta, bu çatışmaları çözmek için, hem çıkarları hem de mekansal sonuçlarını açıkça ortaya koyarak ve bunları müzakere ve fikir birliği arayışında başlangıç noktası olarak kullanmak en rasyonel yol olarak gözükmektedir. Artan çevresel kaygılar, karar verme süreçlerinde çevresel korumanın yeterli bir şekilde değerlendirilmesini amaçlayan çeşitli resmi prosedürleri getirmiş, bu nedenle, çevresel konuların iyileştirilmesi çeşitli prosedürlerde bir girdi olarak kullanılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çalışmada vurgulanan hassasiyet değerlendirmesi bilim ve karar verme alanlarında birçok yerde kullanılmıştır. Peyzaj planlama ve yönetiminde kullanılan hassasiyet değerlendirmesinde başlıca uygulamalar şunlardır:

- Önerilen kullanımlar için potansiyel alanların belirlenmesi ve çevresel etkiler açısından optimizasyonu (kalkınma modelleri),
- Altyapı için en savunmasız koridorların tanımlanması,
- Alternatif tekliflerin çevresel etkileri açısından değerlendirilmesi,
- Doğal kaynakların korunması ve doğanın korunması için stratejik öneme sahip alanların belirlenmesi (ekolojik ağlar dahil),
- Arazi kullanım kriterleri, düzenlemeleri ve yönergelerinin tanımı,
- Stratejik çevresel etki değerlendirmesidir.

Beyhan (2008), 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu çerçevesinde sunumu yapılan “Üst Ölçek Planların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Üzerine: Kentsel ve Bölgesel Gözlemlerinin Gerekliliği” başlıklı çalışmada ülkemizdeki üst ölçek planlar irdelemiş, hangi ölçeğin üst ölçek olarak değerlendirileceği konusu tartışmış, 1/25.000 ölçekli planlar başlangıç olarak kabul edilerek, üst ölçek planlar ve yapmakla sorumlu kurumlar ve planların devamlılığı konuları detaylı incelemiştir.

Şahin (2009)’in Peyzaj Yönetimi isimli kitapta yer alan “Peyzaj Ekolojisi Kavramsal Temelleri ve Uygulama Alanları” başlıklı çalışmada ülkemizdeki gerek kırsal, gerekse kentsel alanlarda yaşanan çevre sorunlarının temelini toplumsal olduğu vurgulanarak, insan doğa ilişkisi irdelenmiş ve ülke peyzajlarının hızla bozulmasının önüne geçmeye yönelik olarak peyzaj ekolojisi bilimine esas oluşturan eko söylem ve peyzaj kavramları incelenerek, uygulama örnekleri verilmiştir. Şahin’e göre peyzaj planlama ve peyzaj yönetimi uygulamalarının ülkemizin yasal süreçlerinde yerini alması yaşamsal bir zorunluluktur ve ülkemizin taraf olduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nin pratiğe aktarılması gerekmektedir.

Çetin vd. (2010) “Biyoklimsel Konforun Peyzaj Planlama Sürecindeki Etkinliği: Kütahya Örneği” isimli makalelerinde, Kütahya ilinin örnek alan olarak belirlendiği ve biyoklimsel konfor açısından uygunluğunun tespit edildiği çalışmalarında iklim koşullarının mekansal planlama açısından önemi vurgulanmış, biyoklimsel konforun insanın kendisini en rahat ve dinamik hissettiği iklim ortamı olduğu belirtilmiştir. Sıcaklık, bağıl nem ve rüzgarın biyoklimsel konforun sağlanmasında en önemli iklim elemanları olduğu ve insan sağlığı açısından uygun alanların belirlenebilmesi için planlama çalışmasında kullanılması önerilmiştir. Çetin vd. tarafından planlamada amacın, canlıların yaşam konforu için iklimsel verilerin saptanarak, olumlu yönde geliştirilmesi ve değiştirilmesinin olması gerektiği söylenmektedir. Çalışmada Kütahya ili iklim verileri 9 farklı meteoroloji istasyonundan alınarak, CBS ortamına aktarılmış ve iklim haritaları oluşturularak biyoklimsel konfor açısından yerleşim için uygun alanlar tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda kent bütününün biyoklimsel konfor açısından uygun bir bölge olmadığı belirlenmiş, bundan sonra il için yapılacak planlama çalışmalarında bu durumun gözönüne alınarak, yerleşim alanlarının planlanması tavsiye

edilmiştir. Biyoiklimsel konfor çalışmalarının ülkemizdeki tarihsel gelişiminden bahsedilen çalışmada ilk çalışmaların 1960'lı yılların sonlarında görüldüğü vurgulanmaktadır. Makalede iklim verilerinin planlama için en önemli parametrelerden birisi olduğu ve peyzaj planlama sürecine yansıtılmasının gerekliliği detaylı olarak anlatılmıştır.

Özkır (2013) "Peyzaj Planlama ve Bileşenlerinin Türkiye'nin Mekansal Planlama Kademelenmesiyle Bütünleştirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi" isimli Doktora tez çalışmasında ekolojinin mekansal planlama ile olan ilişkisini kuvvetlendirecek olan peyzaj planlamanın Türkiye mekansal planlama kademelenmesinde ve planlama mevzuatında yer almasının gerekliliğini detaylı bir şekilde yurt dışı örneklerini de inceleyerek ortaya koymaktadır. Oluşturulan model önerisi ile hem ülkemizin imza koyduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin hükümlerinin yerine getirilmesi hem de sürdürülebilir mekansal gelişmenin sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir.

Şahin vd. (2011)'nin 2010-2012 tarihleri arasında gerçekleştirmiş olduğu "İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm/Rekreasyonel Açısından Değerlendirilmesi (Peyzaj-44)" konulu proje çalışmasında, Malatya iline ait peyzaj karakter analizi ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bölgesel ve ulusal peyzaj sınıflandırmasına temel oluşturmak ve mekansal planlamaya ekolojik alt yapı verileri ile destek olacak pilot bir çalışma yürütülmüştür. Çalışmanın temel amacını doğal kaynakların yok edilmeden korunarak kullanılması ve toplumsal refah ve yaşam kalitesi artırılırken, sürdürülebilir kalkınmanın da devam ettirilmesidir. İl ölçeğinde yapılacak çevre düzeni planı çalışmalarında yapılan projenin bir rehber oluşturacağı düşünülmüştür. Ayrıca proje sonuçları, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımında Turizm, Tarım, Ormancılık, Sanayi, Hizmet sektörü gibi sektörler tarafından kullanılacak önemli bir klavuz niteliğindedir.

Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışma ile Malatya ili ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi yapılmış ve iklim, jeoloji, fizyografya ve arazi örtüsü verileri kullanılarak ildeki farklı peyzajlar doğal sınırlarıyla belirlenmiştir. Ayrıca algılanabilir yollar, arkeolojik alanlar, tarihi eserler, sivil mimari öğeleri, bitki örtüsü, ilginç manzara gibi niteliklerin

de envanteri arazi sörveyleri ile yapılmıştır. Her bir peyzaj tipi için koruma ve kullanım dengesi gözetilerek CBS ortamında mekanla ilişkili olarak veri tabanları ve peyzaj stratejileri üretilmiştir. Malatya merkez ilçe ve 13 ilçenin tamamında yürütülen çalışmanın Turizm ve Rekreasyon Kaynakları Peyzaj Bilgi Sistemi (T&R PBS) bölümünde de Malatya iline ilişkin tüm sayısal ve sözel veriler oluşturulmuştur.

Şahin vd. (2013) tarafından beş farklı mekansal hiyerarşik düzeyde peyzaj karakter analizi ve değerlendirmesi sürecinin gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Ulusal, üst bölge, havza, alt bölge (il), yerel, arazi ve parsel (peyzaj birimi) olarak adlandırılan bu hiyerarşik düzeylerde, her düzeyde mekansal planlama kademelenmesi dikkate alınarak alt ve üst olmak üzere iki farklı ayrıntı tanımlanmış ve üst ölçek PKT çalışması bir üst mekansal kademeye geçişi, alt ölçek tanımlama çalışmaları ise bir alt mekansal kademeye geçişi temin etmektedir. Ayrıca Şahin vd. (2013) tarafından yapılan çalışma ile 1/25.000-1/100.000 ölçekli peyzaj planlarına temel olacak planlama dili de geliştirilmiştir.

Yıldız (2016) tarafından hazırlanan, “Çevre Bilinci ve Eko-Kent Planlaması: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Örneği” başlıklı doktora tezinde 20. yüzyıl kent planlama yöntemlerinden olan eko-kent planlama stratejilerinin kentsel mekanda nasıl uygulanacağını gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak özellikle Ankara'nın Gölbaşı ilçesi, Özel Çevre Koruma Bölgesi olması ve bu tanımına rağmen Mogan ve Eymir Gölleri plansız ve ekolojik ilkelerden uzak bir kentleşmenin yol açtığı çevresel sorunlar nedeniyle yok olma tehlikesi altında olması nedeniyle seçilmiştir. Ve ekoloji öncelikli bir planlama ile koruma ve sahip çıkma kültürünün topluma öğretilbileceği savunulan tezde 1980 sonrası ülkemizdeki çevre odaklı kentsel çalışmalara, mevzuata, Kalkınma Planlarına, Ulusal Çevre Eylem Planına, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Özel Çevre Koruma Bölgesi uygulamalarına ve yasal yönetsel yapıya ilişkin detaylı bir inceleme yapılmıştır. Tez ile çevre bilincinin oluşturulmasına katkı sağlayarak ülkemizde eko-kent planlaması yaklaşımının ivmelenmesi için gerekli dayanakların oluşturulması istenmiş ve eko-kent planlaması süreç şeması hazırlanmıştır.

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Mekansal Planlama ve Kısa Tarihi

Planlama, gelecek için geleceğe yönelik bir tahmin işlemidir (Anonim 2017).

Ersoy'un (2006) belirttiği gibi, en geniş tanımıyla planlama kavramı üç temel vazgeçilmez özellik içeren bir süreçtir. Bu özellikler; geleceğe yönelik bir tasarım olması, ulaşılmak istenilen belirli bir hedefin olması ve sistemli bir eylem dizgesinin olmasıdır.

Planlama kavramı olarak belli bir andan daha ileriye doğru düşünülen, tasarlanan bir düşünce biçimidir, olasılıkları irdeler, karşılaştırır ve değerlendirir. Planlama, sosyal, ekonomik, politik, psikolojik, antropolojik ve teknolojik faktörleri içeren çok yönlü bir faaliyet, disiplinlerarası, kuralcı, demokratik katılımcılığa açık, seçenek eylem yollarını arayıcı bir bilim olarak tanımlanmaktadır.

Keleş (2004)'in aktardığına göre kent planlamasını, Kent bilimci Thomas Adams toplumsal ve iktisadi gereksinimleri gözönünde bulundurarak kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim bir sanat ve bir uğraş alanı olarak, J.T.Howard kentsel alanların değişmesine yön verilmesi olarak, S.F.Chapin ise kentsel alanların büyümesi ve gelişmesi için önceden saptanmış amaçlara ulaşmakta kullanılan sağgörü olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımları çoğaltmak mümkündür ve bütün bu tanımlarda görülen kentsel alanları kapsayan bir içerikle kent planlamasının tanımlandığıdır. Son yüzyılda yaşanan değişimler, gelişmeler kent planlaması kavramı yerine mekansal planlama kavramının kullanılmaya başlanmasına yol açmıştır. Sadece kentsel alanları değil kırsal alanları da kapsayacak daha bütünsel bir faaliyetten söz edilmektedir. Mekansal planlamanın amacı doğal ve oluşmuş yapay çevreyi gözönüne alarak, ulaşılmak istenilen gelecek için

gerekli aktivitelerin fiziksel düzenlemesini yaparak toplumun gelişmesini sağlamaktır (Al-Amir 1996).

Mekansal planlama, sistematik ve koordine edilmiş geniş bir terimdir (Nelson 1995).

Mekansal planlama, bölgesel planlama ile karıştırılmaması gereken bir kavramdır. Mekansal planlama bölgesel planlama ölçeğinden daha üst bir ölçektir. Mekansal planlama içinde 4 ayrı başlıkla tanımlanan hem politik hem de teknik bir mekana müdahale sürecidir. Buna göre; mekansal yapı, yapılı ve doğal çevreye ait unsurların dağılımını gösterir, mekansal gelişme ise bu dağılmaya müdahaleyi gerektirir. Ancak bu müdahale sadece fiziksel olmamakta sosyal aktiviteler de buna bağlı değişmekte ve bu fırsatlara ulaşmada yeni imkanlar yaratılmaktadır. Mekansal gelişme dinamiklerine etki edebilmek için ise mekansal planlama kullanmakta olup bu planlama yerel, bölgesel, uluslararası ve sınır ötesi düzeylerde hazırlanmaktadır. Bu yüzden de bölgesel planlamadan daha geniş bir ölçğe sahiptir. Bu yüzden mekansal politika planlama süreci dikeyde yönetim ve karar alma süreçlerini koordine ederken, yatayda sektörel uygulamaları, ekonomik ve sosyal aktivitelerin dağılımını koordine etmektedir.

Mekansal planlamanın çeşitli tanımları mevcuttur. En eski tanımlardan biri, 1983 yılında Bölgesel Planlamadan (CEMAT) sorumlu Avrupa Bakanlar Konferansıyla kabul edilen Avrupa Bölgesel / Mekansal Planlama Şartı'ndan (genellikle Torremolinos Tüzüğü olarak bilinmektedir) kaynaklanmaktadır: "*Bölgesel / mekansal planlama, toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik politikalarına coğrafi bir ifade vermekte, aynı zamanda bilimsel bir disiplin, idari bir teknik ve dengeli bir bölgesel kalkınmaya yönelik disiplinlerarası ve kapsamlı bir yaklaşım olarak geliştirilen bir politik ve genel bir stratejiye göre alanın fiziksel organizasyonu*" olarak tanımlanmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan tanımda ise Avrupa Mekansal Planlama büyük oranda kamu sektörünün alanındaki faaliyet dağılımını etkilemek için kullanılan yöntemler olarak belirtilmiştir (Avrupa Komisyonu 1997). Komisyon, mekansal planlamanın, arazi kullanımlarının daha rasyonel bir bölgesel düzenini ve aralarındaki bağlantıları yaratmak, kalkınma taleplerini çevrenin korunması ihtiyacı ile dengelemek ve sosyal ve ekonomik kalkınma hedeflerini başarmak amacıyla gerçekleştirildiğini

belirtmiştir. Bölgeler arasındaki ekonomik gelişmenin piyasa güçleri tarafından yaratılmaktan daha eşit dağılımını sağlamak ve arazi ve mülk kullanımının dönüşümünü düzenlemek için diğer sektörel politikaların mekansal etkilerini koordine etme önlemlerini benimsemiştir. Görüleceği üzere mekansal planlama daha geniş bir terim olarak ortaya çıkmaktadır. Mekansal planlama, bölgesel planlama, ulaşım ve çevreyi içermekte olup hem kentsel hem de kırsal alanlar dahil bir bölgenin ekonomik büyümesini model ve teknikler yoluyla destekleyen çalışma olmakla birlikte çoğunlukla bu kavramın kentsel bölgeler için kullanıldığı görülmektedir.

Mekansal planlama, çeşitli ölçeklerde insanların ve faaliyetlerin dağılımını etkilemek için kamu sektörünün kullandığı yöntemleri ifade etmektedir. Mekansal planlama, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası seviyelerde gerçekleşir ve genellikle bir mekansal plan oluşturulmasına neden olmaktadır. Arazinin en iyi kullanımını geleneksel arazi kullanım planlamasına göre daha geniş ve kapsamlı bir yaklaşımla ele almaktadır. Arazi kullanım planlaması, arazinin düzenlenmesi ve kontrolüne odaklanan bir yaklaşım sergilerken, mekansal planlama, arazilerin geliştirilmesi ve kullanılması için politikaları bir araya getirip bütünleştirerek, yerlerin niteliğini ve bunların işleyişini etkileyen diğer politikalar ve programlarla bütünleştirerek arazi kullanımını etkileyebilecek politikaları, örneğin kalkınma taleplerini veya ihtiyaçlarını etkileyecek bir yaklaşım sergilemektedir (Lai 2008).

Counsell'e (2006) göre mekansal planlama şu anda fiziksel planlama teriminin aksine kullanılmakta hatta planlamadan daha geniş bir etkinliği tanımlamaktadır (Tewdwr-Jones ve Willams 2001).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde mekansal planlamanın farklı şekillerde anlaşıldığı ve yürütüldüğü, Albrechts (2006) ve Dühr (2004)'ün planlama geleneğinin etkisi ve özellikle yasal gerekliliklerin varlığı veya yokluğu hakkında aktarımda bulduklarını, Healey (1999)'in ekonomik ve kurumsal ilişkiler ile politika gündemlerini çalıştığını, planlamaya ilişkin yetki verme ve yerinden yönetim gibi politik nedenlerin Counsell (2006) tarafından ortaya atıldığını, Zonneveld'in statü sorunları ile birlikte planlamanın işlevi yanı sıra, daha fazla iletişim kurmaya ya da

programlamaya, bir öğrenme süreci sağlamaya ya da sonuçlara ulaşmaya yönelik olup olmadığını incelediği görülmektedir.

Mekansal planlama ifadesi geniş bir yelpaze kapsamakta, tek bir kavram, prosedür veya araç olarak tanımlanamamakta (Albrechts 2004), istenen sonuçların elde edilmesi için eldeki her duruma özenle uyarlanmış bir dizi kavram, prosedür ve araçtan oluşmaktadır (Faludi 2000). Mekansal planlama, "bölgesel tabanlı bir strateji aracılığıyla sektörel politikaların alansal boyutunun koordine edilmesi veya entegrasyonu sorunu" ile ilgilidir (Cullingworth ve Nadin 2006). Basit arazi kullanımı düzenlemesinden daha karmaşık olan bu politika, örneğin ekonomik kalkınma, çevresel ve sosyal uyum politikaları arasındaki çatışmalar için sektörel politikalar arasındaki gerginlik ve çelişkileri ele almaktadır. Mekansal planlamanın kilit rolü, daha akılcı bir faaliyet düzenlemesini teşvik etmek ve rekabet eden politika amaçlarını uzlaştırmaktır. Mekansal planlama kapsamı bir ülkeden diğerine büyük farklılık gösterir ancak çoğu ortak bir takım benzerlikleri paylaşmaktadır. Hemen hemen tüm ülkelerde, mekansal planlama, toprak kullanımı için uzun veya orta vadeli hedefleri ve stratejileri belirleme, arazi kullanımı ve fiziki kalkınmayı hükümet faaliyetlerinin ayrı bir sektörü olarak ele alma ve ulaştırma, tarım ve çevre gibi sektörel politikaları koordine etme ile ilgilidir. Mekansal planlama yatırım ve kalkınma için daha istikrarlı ve öngörülebilir koşullar yaratarak, kalkınmadan topluluk faydalarını güvence altına alarak ve gelişme için toprak ve doğal kaynakların tedbirli bir şekilde kullanılmasını teşvik ederek, ekonomik, sosyal ve çevresel faydalar sağlamak için önemlidir :

Mekansal Planlamanın Ekonomik faydaları:

- Yatırım için daha fazla istikrar ve güven sağlanması,
- Ekonomik kalkınma ihtiyacını karşılamak için uygun yerlerde arazinin belirlenmesi,
- Gelişme için arazinin ulaştırma ağı ve işgücü ile ilişkili olarak iyi yerleştirilmesini sağlamak,
- Hem kentsel hem de kırsal alanlarda, yatırım ve kalkınma için daha elverişli koşullar yaratan çevresel kaliteyi teşvik etmek,

- Yerel toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmanın belirlenmesi,
- Düzelmenin ve yenilenmenin teşvik edilmesi,
- Kararları daha etkin ve tutarlı bir şekilde yapmak.

Mekansal Planlamanın Sosyal Faydaları:

- Yerel toplulukların politika geliştirme konusunda ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak,
- Yeni gelişimin yeri göz önüne alındığında erişilebilirliğin artırılması,
- Yoksulluk durumunda yerel tesislerin sağlanmasını desteklemek,
- Özellikle yaşam kalitesini ve ekonomik kalkınma potansiyelini olumsuz etkileyen yerlerde, boş ve arazilerin geri kazanılmasının teşvik edilmesi,
- Hoş, sağlıklı ve güvenli ortamların oluşturulmasına ve bakımına yardımcı olmak.

Mekansal Planlamanın Çevresel Faydaları:

Yenilemenin ve arazi, bina ve altyapı uygun kullanımını teşvik,

Daha önce geliştirilen ("kahverengi alan") arazilerin kullanımını teşvik etmek ve "yeşil alan" arazisinde kalkınmayı en aza indirmek,

Önemli çevresel, tarihi ve kültür varlıklarının korunması,

Potansiyel çevresel risklerin ele alınması (örn. taşkın, hava kalitesi),

Rekreasyon ve doğal miras alanlarını korumak ve geliştirmek,

Sadece otomobil vb. araçlar ile değil, tüm ulaşım modları (ör. yürüyüş, bisiklet ve toplu taşıma) ile gelişmelere erişimi teşvik etmek,

Geliştirme düzeninde ve tasarımında enerji verimliliğinin özendirilmesi.

Bu faydalar nedeniyle, mekansal planlama, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek ve yaşam kalitesini yükseltmek için önemli bir kol olmuştur. Mekansal planlama, sektörler arasındaki politikaların geliştirilmesi ve koordine edilmesi için uzun vadeli bir çerçeve

sağlamada önemli bir role sahiptir. Politika ve programlar için bir vizyon ve ortak yön sağlayabilir ve politika öncelikleri belirleyebilir, hükümetin farklı bölümleri ve alanlarıyla çaba sarf etmesini önlemeye yardımcı olabilir ve sektör politikalarının koordinasyonunda yardımcı olabilir. Mekansal planlama, çevrenin korunması için politikalara rehberlik ederken ekonomik büyüme ve yatırımın teşvik edilmesine yardımcı olur ve kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası planlamaya hâkim olan bakış açısının temel varsayımları, tüm eleştirilere karşın, birçok planlama çevresi için halen geçerli görünmektedir. Amerikan Planlama Birliği'nin (APA) 13 maddeden oluşan '**Planlamanın Etik Kuralları**' başlıklı yönergesinde bahsedilen başlıklar geçerliliğin en iyi örneklerinden birisidir. Bu ilkeler şunlardır:

1. Kamu yararına hizmet et,
2. Planlama süreçlerine vatandaşların katılımını destekle,
3. Planlamanın uzun vadeliği ve kapsamlı niteliğini benimse,
4. Fırsatları ve seçenekleri herkes için genişlet,
5. Eşgüdümü planlama süreçleri aracılığı ile sağla.

Avrupa Komisyonu'nun (CEC 1997, 2000) mekansal planlama tanımı ise, kamu sektörü tarafından mekandaki aktivitelerin gelecekteki dağılımını etkilemek amacıyla kullanılan metod şeklindedir. (Bu tanımda vurgulandığı üzere mekansal planlama faaliyeti kamu sektörünün bir faaliyetidir.) ve komisyon mekansal planlamadan amaçlananları üç başlıkta sıralamaktadır:

- Belli bir yerde yapılan farklı faaliyet türlerini organize ve koordine etmek,
- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için gelişme (imara açılma) ve çevrenin korunması arasındaki olası çatışmaları yönetmek,
- Sosyal ve ekonomik dengesizliklerden kaçınmak.

Mekansal Planlamanın Kısa Tarihi

Planlamanın tarihçesine bakarken kent planlaması yerine mekansal planlama ifadesi kullanılacaktır. Mekansal planlama, 19. yüzyıldan itibaren dönemler itibarıyla değişik olgular sonucu farklı içerik ve yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarında bir bilimsel disiplin haline gelen ve kurumsallaşan (Ersoy 2012) mekansal planlamanın aslında uzun tarihsel bir geçmişi bulunmaktadır. Mekansal planlama Wegener (2007)'in söylediği gibi hiçbir zaman modern zamanların bir olgusu değil, daima sert koşullar altında yaşamda kalmanın önkoşulu olmuştur. Dar içerikte kent planlaması geniş kapsamlı olarak mekansal planlama fikir ve uygulamaları neolitik çağa kadar gitmektedir. Ancak bugünkü anlamda planlama yaklaşımının geçmişi sanayi devrimi sonrası başlamıştır. Mekansal planlamanın çıkış ve kurumsallaşması için 19. yüzyılın sonları tarihlendirilmektedir. Sanayi devrimi ile kırdan sanayinin yoğunlaştığı kentlere yaşanan göç sonucu ortaya çıkan altyapı, konut, ulaşım, çevre sorunları mekansal planlamanın gereksinim olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her zaman belirli bir sosyal problem için çözüm arayışında, alana bir değişiklik getiren faaliyet olarak görülmüştür. 19. yüzyıl ortalarında sanayi kentlerinde uzun çalışma saatleri sonrası yoksulluk ve sağlıksız yaşam çevrelerinde yaşamak zorunda bırakılan işçi sınıfının o dönemde karşı karşıya kaldığı salgın hastalıklar (tifo, kolera gibi) hem bu sınıfın yaşam süresini kısaltmış hem de iş yerlerinde üretimde düşüklüğe neden olmuştur. Ekonomik sistemin devamlılığı için işçi sınıfının yaşam koşullarının iyileştirilmesinden hareketle kentsel ölçekte altyapı, sosyal konut ve iyileştirme projeleri başlatılmış ve devletin bu alana müdahalesi söz konusu olmuştur. İşte böyle bir ortamda dar anlamda kent planlaması çalışmaları toplumsal destek ile varlık zemini ve hukuki altlığını kazanmıştır. Bu kapsamda kentsel planlama gelişiminde iki önemli hareket görülmüştür. Bunlar “güzel kent” hareketi ile “bahçe kent” hareketidir.

“Güzel Kent” hareketinin esas aldığı düşünce kamusal mekanların yeniden yapılandırılmasıdır. Güzel Kent hareketi, mimarların, peyzaj mimarlarının ve 1890’lar ve 1920’ler arasında gelişen reformcular tarafından yönetilen Amerikan kent planlama hareketidir. Örgütlü kapsamlı kentsel planlama fikri ABD’de tasarımın toplumsal meselelerden ayrı tutulamayacağını ve yurttaşlık gururunu ve katılımını teşvik etmesini

öngören Güzel Kent hareketinden ortaya çıkmıştır. Etkisi, Cleveland, Chicago ve Washington, D.C gibi şehirlerde en belirgin şekilde olmuştur. Hareketten beklenen üç temel sonuç:

- Sağlıklı açık alanlar içeren ve şehrin ahlaki değerlerini ifade eden kamusal binalarla güzel, ferah ve düzgün şehirler oluşturmaktır. Bu tür şehirlerde yaşayan insanların, daha yüksek ahlak ve yurttaşlık görevlerini koruma konusunda daha erdemli olacağı öne sürülmüştür. Böylece kente bağlılık ve ahlaki güvenilirlik artırılarak toplumsal hastalıklar ortadan kaldırılmış olacaktır.
- Kentsel planlamaya yönelik bütünsel ve çok amaçlı yaklaşım ile planlama sivil toplum, parklar ve büyük bulvarlar üzerine yoğunlaşmaya odaklanmış, Amerikan kentleri Avrupa kentleri ile yarışabilir hale getirilecektir.
- Kent merkezinden uzaklaşan üst sınıfları yeniden merkeze dönüşünü sağlayarak merkezin tekrar canlı hale getirilmesidir.

Ancak 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde “Güzel Kent” hareketinin kentlerde özellikle işçi sınıfının yaşadığı yerlerde çirkin görüntüleri ortadan kaldırmadığı görülmüş, bu durumda kentsoylu kesimin yeni planlama yaklaşımları oluşturmalarına neden olmuştur. İşte bu dönemde ortaya konulan yeni reformist yaklaşım Ebenezer Howard tarafından geliştirilen “Bahçe Kent” hareketidir. Howard’ın amacı insanı doğal ortamından koparmış sanayi kentlerinin aşırı kalabalık ve kentsel kirliliğine bir alternatif olarak, kentsel yaşamın sunduğu olanakları sağlayarak, kentsel alanlardan kırsal alanlara geri dönüşü başlatmak ve hem kent, hem de kır yaşamının olumlu yönlerini içinde taşıyan mekanlar üretmek olmuştur. Her birinde 32.000 kişinin yaşadığı havası temiz, sosyal donanımı yeterli, çalışma alanı ile konut alanlarının yürüme mesafesinde olduğu, yerleşim çevresinin yeşil kuşak ile kırsal alanla birleştiği bir yeşil şehir modelini oluşturmuştur. Ancak Howard’ın önerisinin işlevsiz hale gelerek “Yatakhane Kentler” diye adlandırılan ve metropollerin çevresinde orta-üst sınıf için oluşturulan yerleşimler yaşama geçmiştir.

Yukarıda anlatılan iki temel hareket dışında Le Corbusier tarafından geliştirilen “Radiant Kent” ile Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanan “Broadache Kent” modelleri sanayi devrimi sonrası yaşanan kentsel sorunların çözümü için ortaya konulan diğer modernist çalışmalardır.

Ancak sadece fiziksel düzeyde yapılacak düzenlemelerin kentlerin sorunlarını çözmeye yeterli olacağı düşüncesiyle oluşturulan tüm bu modeller kentsel sorunların mekan aracılığı ile aşılamayacağını göstermiştir. Sağlıklı kentsel yaşam koşullarını oluşturmanın aynı zamanda kentsel adaleti gerçekleştirmenin temel araçlarından birisi olamayacağı anlaşılmıştır (Sönmez 2012). Sanayi kentlerinin olumsuz yaşam koşullarına tepkisel olarak oluşturulan, mevcut sosyo-mekansal yapıların gözardı edilerek belli bir sosyo-mekansal tasarımın tüm topluluğa kabul ettirme anlayışıyla ortaya çıkan planlama yaklaşımı başarısız olmuş ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemde siyasetin ilgi alanı ve profesyonel bir faaliyet haline gelen mekansal planlama, devlet politikalarının gündem maddesi haline gelmiş ve yeni bir yaklaşım olarak “**Kapsamlı Planlama Anlayışı**” böyle bir dönemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Şengül 2007).

Kapsamlı Planlama Anlayışı; İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayarak 1980’li yılların başlarına kadar devam eden kalkınma izlemlerinin en temel ortak özelliği devletin bu süreçteki merkezi rolüdür ve planlama kurumu devletin en stratejik aracı olarak işlevlenmesidir. Ulusal devletlerin kentleri uzun süreli planlayarak düzenleyebileceklerine olan inançları sonucunda kapsamlı ve uzun erimli planlama anlayışı ortaya çıkmıştır (Şengül 2002). Gerckens (2001) kapsamlı planlamayı toplumun geleceğe dönük erek ve arzularının esas alınarak hazırlanan ve bunların gerçekleşmesi durumunda yerleşmenin nasıl bir şekil alacağını gösteren ve bu bağlamda kamusal hareketlerde kullanılacak zengin içerikli bir rehber olarak tanımlamaktadır. Bu tanımda kapsamlı planlama sadece fiziksel olarak değil sosyal, ekonomik ve siyasal işlevleri de birbiri ile ilişkilendiren, bağlayan bir program şeklindedir. Ersoy’un (2012) aktardığına göre kapsamlı plan, yerel yönetim birimi tarafından yerleşmenin mekansal gelişmesine ilişkin kararların gerçekleştirilmesinde kullanılacak olan siyasi rehber niteliğinde resmi bir belgedir. Tanımlardan da görüleceği üzere kapsamlı planlamaya ilişkin pozitivist bir bakış açısı mevcuttur. Nesnel verilere dayalı, toplumun çoğunluğunun çıkarlarını

gözeten, kamu yararı ilkesi ile hareket eden sorunlara bütünsel çerçeveden bakan, siyasetten olabildiğince uzak tutulan teknik bir çalışma kabulü ile tanımlanmakta olan kapsamlı planlama bu özellikleri nedeniyle planlama pratiğinde en çok kabul gören anlayış olmuştur. Chapin (1965), Land Use Planning adlı eserinde kapsamlı planlama anlayışının akılcıl bir model olduğunu ve birbirini takip eden aşamalardan oluştuğunu anlatmıştır. Söz konusu aşamalar; veri analizi, nüfus tahmini, geleceğe ilişkin alternatiflerin tespit edilmesi, herbir alternatif için fayda/maliyet karşılaştırılmasının yapılarak en uygun seçeneğin belirlenerek uygulanmasıdır.

Kapsamlı planlamanın en önemli işlevleri şöyle özetlenmektedir:

- Rehber niteliğinde bir Nazım Plan oluşturmak, bu plana göre kentlerdeki belirli sorun ya da alana yönelik sınırlı sektörel plan çalışmalarına yön vermek,
- Nazım planla sektörel planların kararlarının uygunluğunu değerlendirmek,
- Sektörel planlardaki plan kararlarında kamu yararını artıracak şekilde uyum ve eşgüdümü sağlamak.

1950 ve 1960'lı yıllar kapsamlı planlama anlayışının en popüler olduğu yıllardır. 60'lı yılların sonlarında kapsamlı planlamaya karşı yoğun eleştirilerin başladığı görülmektedir. Meşruluk temelini kamu yararı üzerine kurgulamış olan planlama anlayışı uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin odağında yer alan temel konu toplumda gruplar arasında yarattığı eşitsizliktir. Kamu yararı ilkesine rağmen toplumda her kesimin eşit görülmediği, özellikle güçsüz kesimlerin dışlandığı belirtilmiştir. Böylece 1960'lı yılların sonlarına gelindiğinde planlamanın sadece teknik boyutuyla istenilene ulaşılamayacağı anlaşılmış, planlamanın siyasal hayatın bir parçası olduğu, politik tartışmalardan ve siyasal bakış açılarından ayrı olarak gerçekleştirilemeyeceğinin farkına varılmıştır. Davidoff ve Reiner (1965) Kapsamlı Planlama anlayışında planlamanın siyasal içeriğinin dikkate alınmayarak sadece teknik bir süreç olarak görülmesinin amaçlardan uzaklaşılmasına yol açtığını öne sürmüştü, bunun üstesinden gelemin esas yolunun da plancılardan sadece teknik birer eleman olarak değil siyasal sürecin aktif birer aktörü olmasından geçmekte olduğunu söylemiştir. Çok seçenekli hazırlanacak planların toplumun farklı kesimleri

için bu seçeneklerin neyi ifade ettiğinin açık açık anlatılması gerektiği eleştirilerde vurgulanmıştır. 1960'lı yılların sonlarında orta sınıfın yoksullaşması, yoksul alanlarda yaşanan ayaklanmalar ve baş gösteren toplumsal sorunlar kimi planıcıları dışlanan kesimlerin sözcülüğünü yapmaya ve bu mekanlar için stratejiler oluşturmaya itmiştir. Bu yeni akım “**Savunucu Planlama Anlayışı**” olarak adlandırılmıştır.

Savunucu Planlama Anlayışı; savunmacı planlama anlayışının oluşturulduğu dönem tarihsel olarak dünyada ve A.B.D.’de toplumsal muhalefetin güçlendiği ve halkların kendilerini rahat bir biçimde ifade ettiği bir dönemdir. Hukukçu ve şehir plancısı Paul Davidoff tarafından geliştirilen “Savunmacı Planlama” (Advocacy Planning) kapsamlı planlama anlayışında planlama sürecinden dışlanan kesimlerin çıkarlarının savunulması (Kaplan, 1973) anlayışına dayanmaktadır. Davidoff ‘un (1965) savunmacı planlamayı tanımlarken asıl vurgu yaptığı konu şehir planıcılarının toplumda pazarlık gücü olmayan grupların temsilcilerin planlama sürecine katılmalarını sağlamak ve onlar adına savunma ve pazarlık yapmaları şeklinde tanımlamaktadır. Savunmacı planlama anlayışı, toplumda başta kent yoksulları olmak üzere, kentin ihmal edilen güçsüz ve korunmasız kesimlerinin çıkarlarının savunulması ve planlama sürecine planıcılar aracılığıyla katılmalarının sağlanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Davidoff’a göre planıcılar siyasallaşmalı ve teknisyen olarak değil aktif birer siyasal aktör olarak süreçte yer almalıdır. İddia edilen fikir kapsamlı planlama anlayışının tekelci bir konumda olduğu ve toplum kesimlerinin katılımını güçleştirdiğidir. Çoğulcu toplum ve çoğulcu planlama anlayışı üzerine geliştirilmiş bulunan savunmacı planlama anlayışında, farklı çıkar gruplarının değerlerini anlatan birden çok farklı planın üretilmesi gerektiği, genel bir kamu yararından söz edilemeyeceği söylenmiş ve planlama siyasal bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu alternatif planların kent planlamasında harekete geçireceği noktalar şöyle sıralanmıştır:

1. Kamu acentaları tarafından hazırlanan tek nazım plana karşı çok alternatifli plan çalışması ile kamu acentalarının destek kazanmak için planlama grupları ile rekabete içine girmesi,
2. Kamunun daha detaylı bilgiye kavuşması,
3. Planların eleştirisinde nitelikli kişilerin artırılması.

Tabandan yukarıya doğru bir hareketin planlama sürecini etkileyeceği kurgusu üzerinde geliştirilmiş bulunan savunmacı planlama anlayışında Davidoff plancının buradaki görevini farklı çıkar gruplarının avukatlığı olarak tanımlamıştır. Avukat plancının özellikle yoksullar ve toplumun dışlanan kesimleri için, buldukları durumla savaacakları yolları arayarak ve daha iyi olanaklar sunan planlar üretmek, özel çözümler üretmek, analist ve bilgi sağlayıcı olarak iyi bir gelecek öngörüsünde bulunmak temel görevleridir.

Geliştirilen bu modelle kapitalist sistemin temel kurumlarının aynen korunarak tüm eşitsizlikleri yeniden üreten ve meşruiyetini güçlendiren bir planlama anlayışı geliştirilmesi öngörülmüştür. Akademik camiada çok ilgi görmüş olmasına rağmen bu modeli pratikte uygulama olanağı bulamamıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde **Marksist eleştiri çerçevesinde**, kent mekanının kapitalist üretim süreçlerinin ürünü olduğu ve söz konusu süreçlerin yarattığı eşitsizliklerin üzerinde durulmuştur.

Marksist Planlama Eleştirisi; Savunucu planlama anlayışında planlamanın siyasal bir süreç olarak yaptığı değerlendirme Marksist bakış açısında da görülmektedir. Marksist eleştiride kent planlamasının kapitalist toplumsal ilişkiler ve bu ilişkilerin yeniden üretimi çıkış noktasını oluşturmaktadır. Marksist eleştiriye değerlendirme yapanlardan Pickvance (1977) planlama kurumunu kapitalist piyasa sisteminin içinde kar ve rant arayışlarının ortaya çıkardığı kentsel sorunların kaynağı olarak görmüştür. Lefebvre'e (1991) göre ise, kapitalist sistem ve devlet, günlük hayatın gerçek mekanı karşısında, gerçek mekana düşman varlığı algılanamayan yani soyut mekanlar üretmekte ve vatandaşların kendi ürettikleri yaşam mekanlarına ve sokaklara karşılık, kapitalizm ve devlet taşıt araçları tarafından işgal edilen otoyolları inşa etmekte, insanların yaya olarak kullandığı yolları ele geçirmekte ve kent mekanını sömürgeleştirmektedir. Lefebvre kentin en büyük düşmanı olarak devletin elindeki kent planlamasını işaret etmektedir.

Marksist eleştiride kent planlaması sorgulanmasında, daha önceki yaklaşımlarda görülmeyen yapısal boyutu tartışmaya açarak planlama alanına ciddi katkıda bulunulmuş, hem devlet hem de devletin bir parçası olan planlama kurumu sermayenin

doğrudan bir aracı durumunda görülerek, planlama kurumunun eylemleri de sermayenin yeniden üretimine hizmet eden müdahaleler olarak algılanmıştır. Marksist eleştirinin plancılara yönelik tanımı ise onların sermaye sınıfının hizmetinde bir kesim olduğu şeklindedir. Bu anlayışta planlama da kendi içinde karmaşık, çelişkili ve sonuçları siyasal mücadeleler tarafından belirlenen bir süreçtir (Şengül 2002).

1980'li yıllarda Yeni Sağ anlayışın hakim hale gelmesi ile Marksist yaklaşımın gerilemesine ve önemsizleşmesine neden olmuş, kapsamlı planlama sınırları içindeki alanı oluşturan devletçi ve/veya sosyal demokrat anlayış ile bu anlayışa eleştiri sağlayan Marksist yaklaşımın 80'li yıllarda yaşadığı önemli çözümler, yeni sağ ve onu takip eden modernite eleştirisi yaklaşımının baskın hale gelmesini sağlamıştır.

Liberal bakış açısına göre devlet ve devletin en önemli müdahale araçlarından olan planlama, piyasanın hareketliliği ve bireyin yaratıcılığı önünde bir engel oluşturarak, etkin olmayan ekonomik ve toplumsal yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumun temelini birey ve bireysel girişimciliğe dayandırmış olan liberal eleştiri kamu yararını merkez alan anlayış ile bireyin üzerine toplumun konulması ile hem bireysel özgürlüklerin hem de girişimciliğin sınırlandırıldığını söylemekte ve bunun sonucunda da ortaya baskıcı sosyal yapı ile planlama anlayışının çıktığını iddia etmektedir. **Liberal/ Yeni Sağ Yaklaşımına** göre planlama için en önemli ilkelerden olan katılımın gerçekleşebilmesi neredeyse imkansız hale gelmekte ve planlama bir grup devlet adamı teknokratın etkinliğine dönüşmekte, uzun erimli ve kapsamlı özelliği ile de girişimci bireyin hareket alanını oldukça kısıtlamaktadır. Bunun sonucunda da hazırlanan planların kentleri yönlendiremediği sadece arşiv belgesi haline geldiği söylenmekte olup, planlamanın, ya tümüyle terk edilmesini ya da oldukça sınırlı güçleri olan bir yapıya dönüştürülmesini, boşalan alanın ise piyasa güçlerince doldurulmasını önermektedir.

1980'li yıllarda siyasal ve ekonomik yapılarda yaşanan özelleştirme ve kuralsızlaştırmayı temel alan dönüşüm ile devletin etki alanlarını ve biçimini yeniden düzenlemesi, planlama kurumunu yeniden tanımlaması gerçekleşmiş ve kentsel alanın

biçimlendirilmesinde planlamanın etkinliği sınırlandırılmış ve piyasa güçleri bu süreçte konumlarını güçlendirmiştir.

Liberal/Yeni Sağ yaklaşımların dışında planlamaya kayda değer başka eleştirilerde yöneltilmiştir. Dear (2000)'a göre planlama modernite yaklaşımının en önemli kurumudur. **Modernite yaklaşımında** akıl ve bilimsellik merkezi oluşturmakta ve toplumun yukarıdan aşağıya doğru şekillenmesi gerekliliği savunulmakta ve bunu gerçekleştirmek için en önemli araçlardan birinin planlama kurumu olduğu belirtilmektedir. Planlamanın kentin bir farklılıklar manzumesi gerçeğini görmezden gelerek zenginliği ortadan kaldırdığına yönelik dile getirilen eleştiri modernite yaklaşımının temel vurgusunu oluşturmaktadır. Kapsamlı planlama anlayışının yerine çoğulcu anlayışı yerleştiren Modernite yaklaşımı iktidar olgusunda merkez devlet değil toplum olmakta ve sivil toplum olarak isimlendirilen bir planlama anlayışı benimsenmektedir.

Cohen, Joel ve Tekeli gibi birçok isim sivil toplumu bir karşıtlık olmaktan çok, karşılıklı müzakere ve açılım ilişkisi olarak tanımlamakta ve sivil topluma planlama sürecinde, önemli bir 'yol açıcı' görevi yüklemektedir. **Müzakereci anlayış yaklaşımında** idealist bir bakış açısıyla, devlet de dahil toplumun tüm kesimleri arasında iyi niyet temelli bir müzakere ve uzlaşmanın sağlanabileceği varsayılmaktadır. Müzakereci planlama sürecinin en etkili aktörünü oluşturan rant arayışındaki kapitalist aktörler ile diğer kesimler arasındaki ilişkiye yönelik analizinde de iyi niyet temeli mevcuttur. Ancak, müzakere sürecinin sonucunda tarafların düşüncelerini değiştirmemeleri durumunda nelerin yapılacağı anlamlı bir yanıt bulamamaktadır. Tekeli (2000)'ye göre müzakereci anlayışın planlama yaklaşımı kısa erimli ve stratejik niteliktedir.

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışılan yaklaşımlardan da görüleceği üzere 1980'li yıllardan itibaren planlama yeni yaklaşım ve yöntemlerin geliştirildiği bir alan olmuştur. Dünyadaki sosyo ekonomik düzenin değişmesine koşut olarak kentsel alanlarda yaşanan yeni olgular ve sorunlar karşısında geleneksel planlama yaklaşımlarının yetersiz kalması

sonucu daha esnek bir yaklaşım olarak tanımlanabilecek yeni bir planlama yaklaşımını “**Stratejik Mekansal Planlama**” yı gündeme getirmiştir.

Stratejik Mekansal Planlama Yaklaşımı; stratejik planlamanın ortaya çıkışı bir hayli eskilere dayanmaktadır. Avrupa’da refah devleti anlayışının yerleştiği 1960’lı yıllarda iş dünyası ve askeri, kamu sağlık kuruluşları gibi çeşitli sektörler tarafından başvuru alan stratejik planlama, sonuçların planlanması işi olup girdilerden çok sonuçlara odaklı bir yapıya sahiptir (Healey vd. 1999). Farklı kuruluşların değişen yapı ve ihtiyaçlarına adapte edilebilen stratejik planlama esnek bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu esnek, sonuca odaklı, değişim isteyen ve uyarlanabilir yapısı stratejik planlamayı küreselleşmenin ihtiyaçlarına yanıt olabilir bir yapıya dönüştürmektedir. Stratejik planlamanın ayırt edici özelliklerini sıralayan Bryson and Roering’e (1987) göre bu özellikler şunlardır; eyleme yönelik olma; planlama sürecine farklı kesimlerin geniş çaplı katılımı; dış çevredeki fırsat ve tehditler ile iç çevredeki güçlü ve zayıf özellikleri dikkate alma; mevcut ve potansiyel rakipleri dikkate almaz. Gedikli (2012) ise stratejik planlama ile bütünleşen anahtar kavramların eylem, katılım, güçlü yanlar-zayıflıklar-fırsatlar-tehlikeler analizi, rekabet olduğunu belirtmektedir.

1980’li yıllar sonrasında ekonomide hakim olan yeni liberal politikalar, küreselleşme süreci ve yaygınlaşan post modernist akımlar stratejik planlama anlayışının da politika gündemleri ve yeni yatay örgütlenme biçimleri ile yeniden tanımlanmasına neden olduğu gibi bu çerçevede küreselleşmenin bir sonucu olarak, küresel sermayeden faydalanmak isteyen kentler arasında ortaya çıkan rekabetin hızla artması, yaşanan bu gelişmeler mekansal planlama alanını da etkilemiş ve planlamanın yerel düzeyde daha çok paydaşın söz sahibi olduğu esnek, hareketli ve devimsel bir modele doğru evrilmesine yol açmıştır (Gedikli 2012). Stratejik mekansal planlama, bölgesel kalkınmada uzun vadeli planlama ve yeni yönetim kurumlarının dahil olduğu mekansal planlama geleneğinde kapsamlı ve bütünleşik bir yaklaşım olarak tanımlanmakta, amacının ise değişimin planlanması olduğu vurgulanarak değişimi destekleyen dinamik bir yapıya sahip ve geleceği yönlendiren, katılımcı anlayışın benimsendiği bir planlama yaklaşımı olarak kabul edilmektedir. Böylece yerleşmelerin geniş katılımlı bir yaklaşımla öncelikle yerleşmelerine ilişkin olarak ileriye yönelik bir

kent vizyonu belirlemeleri daha sonra da bu vizyonu yaşama geçirecek uygun stratejileri belirlemeleri beklenmektedir. Stratejik mekansal planlar uzun erimli vizyon ile sürekli proje önerisi geliştirilebilen, sürdürülebilirlik ilkesinden ödün vermeden, çevresel ve yerel değerleri koruyarak planlama alanında yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik temel kararların geliştirilmesine olanak sağlayan planlardır (Faludi 2000, Friedman 2004, Albrechts 2006).

Stratejik mekansal planlama, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, gerek Avrupa gerekse Kuzey Amerika mekansal planlama literatüründe oldukça geniş bir yer işgal etmeye başlamış olmasına rağmen “yeni” kentsel planlama anlayışının gerçekte ne olduğu, ne tür bir planlama kavramsallaştırması ile temellendirildiği ve nasıl bir sosyo-mekan algısı ile beslendiği konusunda net ve üzerinde uzlaşmış temel bir çerçeve bulunmamakla birlikte strateji planları genellikle üst ölçekli planlamada öne çıkmaktadır. Bu yaklaşımın Göksu vd. (2009) göre en anlaşılır iddiası küresel sermayeyi çekmek için kentlerin önemli bir yarış içerisinde olduklarıdır.

Yukarıdaki kısa tarih bölümünde de anlatıldığı üzere zaman içerisinde yeni yaklaşım ve yöntemlerle sürekli olarak gelişen mekansal planlamanın çalışma alanı yönetsel sınırlarla tanımlanan alanlar olmuştur. Oysa çevre konusundaki farkındalığın artması ile mekansal planlamanın sorumluluk alanı haline gelen doğal çevrenin planlanmasında yönetsel sınırlar çok da anlam ifade etmemektedir. Çünkü kimi zaman birden çok yönetim biriminin sınırları içerisinde kalan doğal varlık artık farklı mekansal birimlerin ortak değeri haline gelmekte ve işbirliği içerisinde bir çalışmanın konusu olmaktadır. Burada doğal varlık olarak kastedilen öge Rosenkranz'ın 1850'de “doğada varolan ve hiyerarşik olarak organize olmuş tüm yerel sistemler” olarak tanımladığı PEYZAJ'dır. Peyzaj mekansal planlamada yönetsel sınırlar içerisinde tanımlanabilecek bir olgu değil Alman Coğrafyacı Alexander Von Humboldt'un dediği gibi “bir arazi parçasının toplam karakteridir” (Kaska 2012).

2.2 Mekansal Planlamanın Genel İlke ve Esasları

Mekansal planlama toplum yararı esasına dayanan, güvenli ve sürdürülebilir yaşam çevresi oluşturmaya yönelik bir kamu hizmetidir ve mekan oluşumunun nedenlerini, ekonomik, demografik ve sosyo-kültürel ve çevresel dinamikleri, bilimsel ölçütlerle sistematik olarak araştırarak, tahmin ederek, senaryolaştırmaktadır. Planlamanın temel işlevi, mekana ilişkin hedefler koyarak, mekansal süreçleri etkilemek, değişimi yönlendirmek ve uygulama araçlarını tanımlamaktır. Birçok farklı mesleklerin ve aktörlerin içinde bulunduğu ekip çalışması ile gerçekleştirilen planlama bir süreç olup, şehir plancısı bu sürecin en önemli aktörüdür.

Mekansal planlamaya hakim olan ilke ve esaslar şöyle özetlenebilir;

- **AÇIKLIK İLKESİ:** Uyulması zorunlu olan mekansal planların herkes tarafından bilinmesinde zorunluluk bulunmaktadır. Bunu sağlamanın yolu ise mekansal planlara aleniyet (açıklık) kazandırmakla mümkün olmaktadır. Mekansal planların açıklığı, bir yandan, bunların hazırlanması aşamasında, halkın planların hazırlanmasına katılmasını sağlamakla, diğer taraftan da onaylanmış mekansal planların ilgili kuruluşlarda, herkesin görebileceği yerlerde belli sürelerde askıya çıkarılması ile sağlanmaktadır. Böylece, bir yandan da açıklık ve şeffaflık sağlanarak, planlama süreci demokratik hale getirilmektedir.
- **ÜST DERECE PLANLARA BAĞLILIK (HİYERARŞİ) İLKESİ:** Mekansal planların kendi aralarında hiyerarşi bulunmaktadır. Bu hiyerarşide 1/1.000 ölçekli uygulama imar planları en alt kademededir, 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planları en üst seviyede bulunmaktadır. Tıpkı normlar hiyerarşisinde olduğu gibi alt ölçekli plan üst ölçekli plana aykırı olamayacaktır. Bu kural sayesinde tüm planlı saha en yüksek ölçekli plana uygun olarak kullanılacaktır.
- **KAMU YARARI İLKESİ:** İdare hukukuna göre bütün idari işlemlerin nihai amacı kamu yararadır. Bu açıdan bakıldığında kamu yararı çok geniş kavramdır. İmar planlarının da nihai amacı kamu yararadır. Kamu yararı çoğu kez imar planı yapılacak alanın yapısına göre belirlenir. Dar anlamda kamu yararı, kamu hizmetinin kar amacı güdülmeksizin sürekli olarak, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak

doğrultuda ve eşitlik ilkesini gözeterek, tarafsız bir şekilde yerine getirilmesi olarak tanımlanabilir. Geniş anlamda kamu yararı ise ülkedeki tüm insanların ortak çıkarlarını içeren toplum yararını ifade etmektedir. Kaynak kullanımında **etkinlik**, **verimlilik** ve **saydamlığın** sağlanmasıdır. Altyapı, hizmet ve üretim faaliyetlerinin **kentsel ve kırsal tüm alanları** kapsayacak şekilde kalkınma politikalarına uygun olarak dağıtılmasıdır. Mekansal Planlama ile kamu yararı ilkesi gereği ülkesel kaynaklar rasyonel kullanılmalı, kaynak yaratımında ve üretiminde bölgeler arası eşitlik ilkesine dikkat edilmeli ve bölgeler arasında gelişim farklılıkları giderilmektedir. Planlar mevcut potansiyeller dışında olması gereken fonksiyonlar için yol gösterici belgelerdir. Bu nedenle mekansal planlarda kamu ve toplum yararının ön planda tutulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

- **ZORUNLULUK İLKESİ:** Kural olarak, onaylanmış mekansal planların dışına çıkılmaz ve bu planlar herkes için uyulması zorunlu belgelerdir. Yani, kesinleşen mekansal planlar idare ile vatandaşlar açısından bağlayıcı hukuki sonuçlar doğurmaktadır ve planlarca getirilen yükümlülüklerin ilgili idareler, vatandaşlar ve devlet tarafından mutlaka yerine getirilmesi zorunludur.
- **ESNEKLİK İLKESİ:** Mekansal planlar onaylanarak kesinleştikten sonra, ilgili yasa ve yönetmeliklerde belirtilen koşullar gerçekleşmediği sürece değiştirilemezler. Aksi halde, planların yozlaşmasının önüne geçilemez. Bu nedenle mekansal planlarda değişiklik yapılması güç şartlara, karmaşık işlemlere bağlanmıştır. Ancak, düzenli ve sağlıklı kentleşme, değişik şartlara uyum sağlayabilecek bir mekansal planının yapılması ile gerçekleşecektir. Mekansal planların esneklik ilkesi ile ekonomik ve toplumsal yönden ve teknolojik ilerlemeler açısından hızlı bir değişim içinde bulunan toplumların yerleşim yerlerinin ihtiyaçları karşılanabilecektir.
- **GENİŞ KAPSAMLILIK İLKESİ:** Mekansal planlar sadece plan paftalarından oluşmaz. Çizgisel olarak anlatılamayan plan kararlarının yer aldığı plan notları ve planlam sürecinin anlatıldığı bir rapor da eklenmektedir.
- **UZUN SÜRELİ OLMA İLKESİ:** Planlama, geleceğe dönük bir süreçtir. Mekansal planlar, yerleşim yerlerinin geleceğini ilgilendiren, uzun dönem içindeki gelişmesini denetim altına alan, ama bununla da kalmayıp, belli bir yerleşim yerinde yaşayanları da amaçlarına uygun olarak yönlendiren planlardır. Mekansal planlar insan, toplum, çevre ilişkilerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından

etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın korunma, kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere uzun erimli yani 20–30 yıllık gelecekte yerleşmelerin büyümesini ve gelişmesini yönlendiren yasal belgelerdir.

- **BİLİMSELLİK İLKESİ:** Mekansal planların bilimsel araştırmalar ve verilere dayanarak hazırlanması esastır. Bu verilerin neler olduğu ilgili yönetmeliklerde bulunmaktadır. Bilimsellik ilkesinin bir sonucu bunların hazırlanmasında “araştırma ve etüt” evresinin bulunmasıdır.
- **KATILIM İLKESİ:** Mekansal planların katılımcı süreçlerle hazırlanmasıdır. Bireylerin kendileriyle ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da belirli bir çevrenin tasarlanması ve planlanmasında bir program ya da sonucunda oluşturulmasında kendileriyle işbirliğine gidilebilmesi anlamına gelmektedir.

2.3 Peyzaj Nedir? Peyzaj Verilerinin Mekansal Planlama Sürecine Katılımı- Peyzaj Planlama Yaklaşımı

Peyzajın planlama sürecine katılımını incelemeden önce peyzajın ne demek olduğunu irdelemek faydalı olacaktır. Mikesell (1968) tarafından belirtildiği üzere peyzaj sözcüğüne bugünkü anlamına esas oluşturacak tanım 19. yüzyıldan sonra geliştirilmiş ve “üzerinde bütün nesnelere beraber gözün bir kerede görebileceği bir arazi ya da bir alan” olarak ifade edilmiştir. Birçok tanıma sahip olan peyzaj’ın en kabul gören tanımları şöyledir (Şahin 2011);

- İnsan ve doğa ilişkisinin ortaya koyduğu alan,
- Bir görüş içerisine giren doğal ve kültürel özelliklerdir.

Forman (1995) ise peyzajı; kilometrelerce geniş alanlarda benzer formlarla tekrarlanan arazi kullanımları ya da yerel ekosistemlerin karışımı olan bir mozaik olarak tanımlamıştır.

Farina'ya (2000) göre peyzaj “gerçek dünyanın bir parçası”dır. Gerçek dünya, canlıların süreçlerinin, fonksiyonlarının ve desenlerin tümünün üst üste çakıştırılması ile oluşmaktadır.

Mekansal desenler, görsel ve estetik nitelikler, jeo-ekolojik ilişkiler ile kültürel ve sosyal gelenekleri içeren sentez olarak Claval (2004) tarafından tanımlanan peyzaj Antrop'a (2005) göre de dinamik, bütünsel ve algısal karaktere sahip, disiplinler ötesi yaklaşım gerektiren çevrenin kültürel ve doğal özelliklerinden bütünleşik olarak meydana gelen alandır.

Görüldüğü üzere tarih içerisinde “Peyzaj” çeşitli anlamlara dayandırılarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların ortaya çıkışı, kullanım amacı, çeşitli dönemlerde sanatsal-bilimsel akımlardan etkilenmelere bağlı olmuştur. Peyzaj kavramına “yeryüzünün belirli bir bakış noktasından görsel yansıma” ifadesiyle günümüze kadar genel tanım yapılmıştır (Berninger 1973). Bu yaklaşımla peyzaj bizim bir insan olarak gördüğümüzüdür ve bu genel tanımlama antropojen bir temele dayanmaktadır. Peyzajın, antropojen temele dayalı ifadesinin yanında, insan olarak göremediğimiz, farklı faktörlerce (insan yerleşimleri, ormancılık, ziraat, hayvancılık, iklim değişiklikleri, doğal biyo-ekolojik süreçler) sürekli değişiklik içinde olan bir süreci de bulunmaktadır (Clarke 1999). Yani I. İfade de, “Peyzaj, çayır, kayalı orman ve su kaynakları gibi, yeryüzünün bir parçasını diğer parçalarından ‘görünüşte’ ayırt etmemizi sağlayan, tabiatı temsil eden özelliklerdir” (Berkowitz 1999). II.sin de ise “Peyzaj, insan ve onun kültürünün (medeniyeti), doğal çevre ile arasında oluşturduğu karşılıklı ilişkinin somut ve karakteristik sürecidir” (Wascher 2000). Birinci tanımlama ile peyzaj, daha çok doğal bileşenleri ile ele alınmakta ve bu da onun daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. İkinci tanımlamada ise peyzaj daha çok insan ve onun toplumunun yaşamını sürdürebilmesi için arazi kullanımlarıyla ortaya koyduğu sürecin sonucunu göstermektedir.

Buchwald'ın (1995a) tanımında peyzaj, bir yeryüzü parçasının birbirinden tarihsel-kültürel, yapısal, görsel ve ekolojik açıdan ayrılan nitelikleri olarak yer almaktadır. Burada bir peyzajda yer alan niteliklerin, o peyzajda bir araya gelen ekosistemlere ait

özelliklere bağlı olarak değiştiği ve bu şekilde her bir peyzajın diğer peyzajlardan ayrılan kendine has niteliklerinin oluştuğunu tanıma eklemiştir. Böylece tanımlarda artık peyzajın ekolojik bir sistem olarak ele alındığı görülmektedir. “Peyzaj, biyolojik kompozisyonu, fiziksel çevresi, antropojenik ve sosyal karakteri, kendine özgü yapısı, fonksiyonu ve değişim eğilimi ile ele alınmakta ve bu özellikler bütün halinde bir peyzajı diğer peyzajlardan ayırmaktadır” (Poyraz 2002).

Bu çalışmada referans kabul edilecek tanım ise Türkiye tarafından 20 Ekim 2000 tarihinde imzalanmış, 10.06.2003 tarih ve 4881 sayılı Kanun No ile TBMM’de onaylanmış ve 17 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunan Avrupa Peyzaj Sözleşmesinde yer alan tanımlamadır. APS’ye göre **PEYZAJ “insan tarafından algılanan şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve faaliyetleri sonucu oluşan alanlardır”**. Antrop’un da (2005) belirttiği gibi APS’de peyzajın birçok unsuru içerecek şekilde tanımlandığı görülmektedir. Bunlar;

- ✓ Peyzaj; düzenlenen ve yönetilen bir arazi parçası olarak bir alanı anlatmaktadır,
- ✓ İnsanların peyzajı algılaması bunun sonucunda da insanların peyzajın estetik ve görsel niteliklerini değerlendirmesi,
- ✓ Doğal süreçlerle birlikte insan aktivitelerinin etkileşiminin sonucu olarak farklı özelliklerde farklı peyzajların oluşması,
- ✓ Peyzajların oluşumunda ve anlaşılmasında tarih ve ekolojinin önemli faktörler olması,

Sözleşme temel olarak doğal kaynakların korunması, yönetimi ve planlanması olmak üzere üç amaç üzerinde durmaktadır.

Peyzaj elemanları ise;

- Alan kullanımları; yerleşim, tarım, ulaşım;
- Yaban hayatı ve biyoçeşitlilik, vejetasyon,
- Topografik yapı, bakı, eğim,
- Toprak; toprak grupları, yetenek sınıfları,
- Hidroloji, akarsular, durgun sular, taban suyu,

- Jeoloji, jeomorfoloji,
- İklim verileri, sıcaklık, yağış, rüzgar
- Kültürel peyzaj; insan eliyle oluşturulmuş yörelerdir.

Tüm bu tanımlardan ortaya çıkan en önemli sonuç peyzajın, durağan bir yapıda olmadığı ve dinamik yapıya sahip alanlar olarak nitelendirildiğidir.

Peyzaj kavramını anlatan 4 temel kelime bulunmaktadır. Bunlar dinamizm ve süreklilik, değişim, ölçek ve hiyerarşi ile etkileşimdir. Bu kelimeleri tek tek açarsak peyzaj kavramının anlaşılması da kolaylaşacaktır (Şahin 2009).

1. **Dinamizm ve Süreklilik:** Peyzaj insanlar tarafından duyu organları ile algılanmaktadır. Algılanan sürekli ve hareketli bir mekandır. Bu nedenle de peyzaj planlamada koruma anlayışı sadece koruma ya da saklama değil yönetim kavramını da kapsamaktadır.
2. **Değişim:** Peyzaj statik yapıda değil sürekli değişim geçiren bir yapıdadır. Bugün gördüğümüz peyzaj nasıl bugüne kadar olan olayların sonucu ise gelecekte farklı peyzajlar oluşacaktır. Peyzaj değişimleri insan ömrü ile karşılaştırılamayacak kadar uzun yılları kapsamaktadır. Ancak bazen değişimlerin hemen olabileceğini koşullarında bulunduğunu unutmamak gerekmektedir.
3. **Ölçek ve Hiyerarşi:** Peyzajın ölçek olarak kapsadığı yapı yerel, bölgesel, ülkesel ve küresel olmak üzere 4 başlıkta sıralanabilir. Bu ölçeği oluşturan plan değil peyzajın varlığı ve dinamikleridir. Yerel bir ölçekteki bir peyzajın anlamı üst ölçekte tamamen karşıt bir anlam olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin yerel ölçekte yeterli olan su rezervi, peyzajı oluşturan mekanizmalar kapsamında ve üst ölçekte su kaynakları besleniminin yok olduğu şeklinde görülebilmektedir.
4. **Etkileşim:** Peyzaj bileşenleri arasında olan etkileşim peyzajı biçimlendiren mekanizmaları belirlemektedir. Bir peyzajda düşük seviyede kabul edilen bir değişim, peyzajı oluşturan bileşenler açısından çok büyük bir değişim olarak izlenebilir. Örneğin toprak erozyon derecesi aynı olan iki alan, sahip oldukları itki örtüsü kalitesi, biomass süreci, su süreci, hidrojeolojik peyzaj strüktürü, eğimle

ilişkili su hareketleri vb. doğal peyzaj bileşenleri ve süreçleri ile çok farklı değer ve önem taşıyabilmektedir.

Mekansal planlama çalışmalarında öncelikle toplumsal ihtiyaçlara, ekonomik kaynak kullanımına ve verimliliğe dikkat edilmiş, ekonomik bir yönelim de genel olarak kalkınma planlaması olarak karakterize edilmiştir. Son iki yüzyıl boyunca küresel ölçekte artan peyzaj değişiklikleri peyzaj işlevselliğini, biyolojik çeşitliliği, ekolojik istikrarı ve kültürel peyzaj modellerini etkilemiştir. Tarım alanlarının yerleşime açılması, orman alanlarında yaşanan yoğun parçalanma, değerli peyzaj alanlarındaki inşaat işleri vb. faaliyetler sonucu peyzajlarda gittikçe artan değişiklikler nedeniyle, çevre koruma konularına küresel ölçekte daha güçlü vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda 20. Yüzyılın sonu geleneksel mekansal planlama için büyük zorluklar getirmiş, değişen ekonomik ve sosyal koşulların yanı sıra artan çevresel farkındalık mekansal planlamanın rolü ve sorumluluklarının yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir (Riet ve Cooks 1990). Günümüzde planlamanın toplumun en az iki ek beklentisine yanıt vermek zorunda kaldığı görülmektedir. Bunlar; çevre ve **peyzajın korunması** ile halkın katılımıdır. Bu simetrik yeniden ilişkilendirme basit bir tesadüften değil yapılı çevrenin kendi içinde ve onu tanımlayan disiplinlerde meydana gelen değişimlerinden türemiştir.

İnsan için doğayı kullanma yaklaşımından *doğa ile birlikte nasıl yaşarız* anlayışına geçişle fiziksel planlamada da yeni bir yaklaşıma geçilmiştir. 1960'larda çevre konusunun toplumun geniş bölümünün ilgilendiği bir özne haline gelmesi ile kararların ve eylemlerin çevresel sonuçları hakkında toplumdaki farkındalığın artmış olmasının sonucunda mekansal planlamanın farklı kavramları içermesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Golobic ve Zaucer 2008). Bunun sonucunda mekansal planlamada çevrenin ve peyzajın korunması için hidrolojik, jeomorfolojik, iklimsel, ekolojik, sosyo-ekonomik ve kültürel sisteme ilişkin tüm unsurların bütünleşik bir şekilde dikkate alınması gerektiği bütün dünyada kabul görmüştür.

Peyzaj planlaması adına yapılan çalışmalar son 50 yıllık periyotta tüm dünyada yoğun bir gelişim göstermiştir. 20. yüzyılın tam ortasından 1950'lerden itibaren Orta Avrupa'da ve diğer ülkelerde İsviçre, Avusturya, Belçika, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan'da, 20. yüzyılın 1970'lerden itibaren ekolojik ve çevresel planlama, Kuzey Amerika'da peyzaj mimarisi ve bölgesel planlama yaklaşımının bir parçası olarak başta ABD, Kanada olmak üzere diğer ülkelerde adım adım ilerlemiştir. Peyzaj planlaması tarihsel olarak, arazi kullanım planlaması, peyzaj mimarisi, bölgesel kalkınma ve peyzaj yönetimi ile ilgili olarak bütünleyici bir disiplin olarak anlaşılmış, planlama sürecinde yeterli pozisyonu olması durumunda peyzaj planlamasının mekansal planlama ve arazi kullanımı planlaması ile bir başka planlama faaliyeti (örn. Çevresel planlama, entegre nehir havzası yönetimi, sektörel planlama) arasındaki bütünsel yaklaşımın koordinatörü olarak görev yapabileceği düşünülmüştür.

Ndubusi'nin (2002) belirttiğine göre peyzaj planlama, peyzajdaki değişiklikleri yönlendirme veya yönetmenin yollarından birisidir ve böylelikle insanların faaliyetleri doğal süreçlerle uyumlu şekilde gerçekleşmektedir ve kısaca peyzaj planlama insan ve doğa arasındaki diyaloga aracılık yapan bir araç ve tekniktir.

Philip Lewis, Angus Hills ve Ian McHarg peyzaj planlama yöntemlerine ilişkin çalışmaların öncüleridir. Hills tarafından fiziksel ve biyolojik arazi kabiliyeti geliştirilmiş ve bu yöntem yaban yaşamı, tarım, ormancılık gibi arazi kullanım kararlarının üretilmesinde kullanılmıştır. Lewis ise peyzajın görsel tarafıyla ilgilenmiş ve yok olmaya başlayan ender rekreasyonel alanların korunmasına yönelik metodlar geliştirmiştir. Peyzaj planlama alanında en önemli gelişmelerin McHarg tarafından gerçekleştirilmiş ve **Peyzaj Uygunluk Analizi (Landscape Suitability Approach 1-LSA I)** olarak adlandırılan yöntemi geliştirerek ekolojinin planlama ve tasarıma entegre olmasını sağlamıştır (Ndubusi 2002). McHarg LSA I ile kullanım kararlarına arazi parçasının uygunluğunu belirlemek için peyzaj karakterlerinden faydalanmış, LSA I metodu yarısaydam overlay haritalarını kapsamakta olup, drenaj durumu, toprak özellikleri, doğal ve kültürel kaynakları göstermektedir. “**Örtmeler Yöntemi**” ile oluşturulan peyzaj uygunluk yaklaşımıyla insan kullanımına dayanan peyzaj yeteneğinin analizi, farklı alan kullanımlarına göre toprak yeteneğinin belirlenmesi,

peyzajın fizyografik olarak homojen birimlere ayrılması, peyzaj uygunluğunun değerlendirilmesi ve peyzajdaki eşsiz algısal kaliteye sahip yerlerin belirlenmesini amaçlanmıştır (Ndubusi 2002).

Peyzaj uygunluk yaklaşımına 1969 yılından sonra bazı yenilikler getirilerek teori ve yöntem açısından gelişmesi sağlanmıştır. **Peyzaj Uygunluk Analizi II (LAS II)** olarak geliştirilen yeni yöntemde planlarda optimal kullanımların belirlenebilmesi için ekolojik, sosyal ve ekonomik faktörlerin birlikte dikkate alınması gerektiği kabul edilmiştir. LSA II yöntemindeki en önemli özellik sosyal, ekonomik ve biyofiziksel faktörler arasındaki diyalektik denge ile peyzaj uygunluğunun belirlenmesidir (Tozar 2006).

1970'lerden günümüze değin geçen sürede ise peyzaj değer ve algılarının değerlendirilmesi üzerine odaklanılmıştır (Kozovo ve Misikova 2008). Peyzajların mekansal planlamada kullanılması ile biyolojik çeşitliliğin ve kültürel manzaraların korunarak belirli bir bölgenin gelişimi sağlanmakta, toprak geliştirme sürecinde biyotik, abiyotik, kültürel ve tarihi, sosyal ve ekonomik faktörlere dayanan arazi kullanımı ve yönetimi planlaması gerçekleşmektedir.

1980'li yıllardan itibaren özellikle Amerika, Kanada ve Avustralya'da hızla yayılan, peyzaj planlamada ekolojik esaslı yöntemler geliştirilmiştir. Peyzaj ekolojisine dayalı planlama yöntemlerinde peyzajın yapısı, fonksiyonu ve değişimi olmak üzere 3 temel karakteristik üzerinde odaklanılmıştır. Peyzaj planlamada insan ve doğanın bütünleşmesi bilinen bir kavram iken, etkileşim ile biyofiziksel ve sosyokültürel süreçleri içeren mekansal değişimlerin planlamada vurgulanır hale gelmesi ekolojik esaslı yöntemle peyzaj planlamada ve dolayısıyla mekansal planlamada yaşanan değişimi ortaya koymaktadır (Hersperger 1994).

Golobic ve Zaucer (2010) peyzaj planlamasının tanımını peyzaj planlamasının özünü açıkça belirtmekte olup bunu 'yaratıcı koruma' olarak tanımlanmaktadır. Peyzaj planlamasının amacı, bu nedenle, gelişim ihtiyaçlarını karşılamak için mümkün

olduğunca 'yaratıcılık' seviyesini arttırırken, çevrenin bozulmasını önlemek veya en azından sınırlandırmaktır.

Çepel'e (1982) göre, peyzaj planlama, peyzaj yönetimi veya düzenleyimi bir planlama aracıdır. Peyzaj düzenleyimi peyzajın bilimsel kapsam alanını oluşturmaktadır. Bu bilimsel kapsam içerisinde peyzaj ekolojisi, peyzaj tipleri ve yapısının belirlenmesi, doğa koruma alanındaki yeri gibi bilimsel yaklaşımlar yer almaktadır.

Buchwald'e (1980) göre, peyzaj planlama, çevre planlamasına entegre edilmiş bir merkezi planlama enstrümanıdır ve peyzaj planlamanın amacı;

- Peyzajın işlevsel özelliğini optimal ve sürdürülebilir koruma ve geliştirme,

- Peyzajın yapısı ve onun görsel tespit edilebilen görünümünü ve buna bağlı olarak gelişen peyzaj alanlarının rekreasyon ve doğayı hissetme alanları olarak korumak ve geliştirmektir.

Peyzaj planlama, planlama alanında arzulanan ve mevcut etkinliklerin ekolojik araştırma sonuçlarına göre karşılıklı hem uygunluklarının hem de olumsuz etkilerinin saptanması, olumsuz olanların yok edilmesi veya azaltılmasına ilişkin alternatiflerle birlikte önlemlerin araştırılması ve koruma-geliştirme hedeflerinin belirlenmesidir (Keskin ve Ersoy 2006). Keskin ve Ersoy'un belirttikleri Peyzaj Planlamanın içeriği;

1. Doğa ve peyzaj etkilerinin mevcut ve beklenen durumu, mevcut ve tahmini alan kullanımları,
2. Doğa koruma ve peyzaj yönetiminin ayrıntılı hedefleri ve kılavuzu (çevresel kalite amaçları),
3. Alan kullanım örtüşmelerinin değerlendirilmesi,
4. Olumsuz etkilerin nedenleri ve ölçümleri (koruma, minimize etme ya da iyileştirme) ile doğa ve peyzajın korunması, bakımı ve geliştirilmesidir.

Peyzaj planlamanın en önemli çalışma alanlarından biri de planlama amaçlarına uygun olarak peyzajın analizi ve yorumlanmasıdır. Özellikle peyzajın işlevsel özelliğini, çeşitli arazi kullanım amaçlarına bağlı olarak optimal ve sürdürülebilir koruma ve geliştirme, peyzaj planlamanın en önemli adımlarını oluşturmaktadır. Burada peyzajın ekolojik özelliklerinin çok iyi tespiti ve analizi önemli bir adımdır. Peyzajın ekolojik eşit-ağırlığı, stabilitesi, dış baskılara dayanma kabiliyeti ve kendini yenileme prensibi peyzajın ekolojik işlevsel özelliğini tespit analizinde önemli kriterlerdendir (Finke 1996). Yorumlamada, planlamanın yapılış amacına göre her bir kullanım tipinin ortaya çıkaracağı ekolojik etkiler bu kriterlerle analiz

(Ekolojik Risk Analizi- Etki Analizi) edilerek koruma ve geliştirme için tedbirlerin belirlenmesi yapılmaktadır (Buchwald 1980). Peyzaj planlaması, farklı sektörlerin çevresel gereksinimlerini etkin bir şekilde planlama sürecine dahil etmenin bir yoludur.

Peyzaj, onu oluşturan öğelerin kompozisyonu ve bu öğelerin karşılıklı etkileşimi ile oluşan süreçlerle biçimlenmektedir. Tek bir parametredeki değişim tüm peyzajı değiştirebilmektedir. Peyzaj, bütüncül yaklaşımla anlaşılabilir bir kavramdır. Bu bağlamda, peyzaj değerlendirmelerinde her bir öğenin, bütün içinde diğer öğelerle olan etkileşimi çerçevesinde ele alınması gereklidir. Diğer bir anlatımla, bir peyzajı tanımlayabilmek için, onu oluşturan her bir öğeyi bütün bağlamında ifade etmek gerekmektedir.

Buchwald'a göre (1995) peyzaj planlamadaki çalışma aşamaları:

I. Sorunun Belirlenmesi

1. Alan üzerindeki arazi kullanım isteklerinin ortaya çıkardığı ekolojik sorunlar
2. Hedeflerin tespit edilmesi
3. Plansal öncelikler (planlamanın hayata geçirilmesindeki şartlar)

II. Peyzajın yapısı ve dinamiğini, ortaya çıkabilecek ekolojik sorunları hedefleyen veri çalışmaları ve bunların yorumlanması

Alanların içerdikleri doğal işlevsel özellikleri, kapasiteleri, hassasiyetleri ve arazi kullanımlarından dolayı uğradıkları baskılar konu edilmektedir.

III. Doğa koruma ve peyzaj amenajmanı bakış açısından amaçların ortaya konması

Gelişim amaçları-amaç konsepti ve amaç tipleri, amaç çatışmalarını giderici diğer alternatif çözümlerin araştırılması konu edilmektedir.

IV. Farklı ölçekteki yönetim alanlarında peyzaj planlama faaliyetlerinin programlanması (Tedbirler Katalogu)

1. Peyzaj Programı (Ülkesel/Bölgesel)
2. Peyzaj Çerçeve Planı (İl)
3. Peyzaj Planı (İlçe)

V. Planlamanın Hayata Geçirilmesi

- Diğer kurumların ilgi alanlarında yer alan planlamalardaki uzmanlarla,

kesişen planlama konularında diyaloga geçilmesi. Burada yapılan görüşmelerde kesişmeler sonucu ortaya çıkan ekolojik-biyolojik-sosyal çatışmalar, bu çatışmaların çözülmesi, alan kullanımlarının yeniden düzenlenmesi, zararın karşılanması gibi alternatif çözümlerin bulunması,

planlama sürecine katılma, ortak çalışma grupları ve kamuoyuna gidilmesi sayesinde planlamanın hayata geçirilmesi gibi faaliyetler yer almaktadır.

- Tedbirlerin uygulamaya geçirilmesindeki mekanizmalar;
 1. Yerel yönetimler
 2. Kurumsal yönetimler
 3. Doğa koruma kurumu
 4. Peyzaj ve doğa koruma alanındaki sivil toplum inisiyatifleri
 5. Kamu özel araçları.
- Uygulamadaki başarıların kontrolü
 1. Planlama sonrası yorumlamaların ve tedbirlerin sonuçlanması
 2. Duruma göre amaç konsepti ve tedbirlerin sonradan değiştirilmesi

Mekansal planlama ve peyzaj planlaması arasındaki temel ayrım, birincisinin ekonomik ve gelişimsel niteliklerle daha fazla ilgiliyken, ikincisinin çevresel ve peyzaj özellikleri ile ilgili olmasıdır. Peyzaj planlamasının mekansal planlamanın yerini tutmadığı gerçeği unutulmamalıdır. Gelişmiş yaklaşımlar ve yöntemlerle, mekansal planlama yaklaşımları ve yöntemleri aşağıdan yukarıya geniş kapsamlı planlamanın daha büyük verimliliğine katkı sağlamaktadır.

Çizelge 2.1 Kozova ve Misikova (2008) tarafından özetlendiği üzere geliştirilen peyzaj planlama Peyzaj Planlama Yaklaşımlar (1970 ve sonrası)

Yıl	Yaklaşım	Yoğunlaşılın Konu	Metod
1969 öncesi	Peyzaj Uygunluğu Yaklaşımı (LSA I)	Peyzajın uygunluğunun belirli bir insan kullanımına yönelik ifade edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Kullanımlara dayanarak peyzaj yeteneğinin analizi, • Alan kullanımlarının türüne göre toprak yeteneğinin belirlenmesi, • Peyzajın fizyocoğrafik olarak homojen birimlere ayrılması, • Peyzaj uygunluğunun değerlendirilmesi, • Görsel algı yönünden eşsiz peyzajların belirlenmesi.
1969 sonrası	Peyzaj Uygunluğu Yaklaşımı II (LSA II)	Peyzaj Uygunluk Yaklaşımı I'in geliştirilmiş hali	<ul style="list-style-type: none"> • Peyzaj birim ve sınıflandırma yöntemleri • Peyzaj kaynak analizi ve değerlendirme yöntemleri • Startejik peyzaj uygunluğu yöntemleri • ABD Metropolitan peyzaj planlam modeli, Bölgesel alan planlamasına Avustralya yaklaşımı
1970 Sonrası	Uygulamalı İnsan Ekolojisi	Kültürel peyzaj öğelerine odaklanılarak, insan-çevre ilişkisine yoğunlaşmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel duyarlı yöntem • Alan kullanım kararlarına yönelik senaryolar • Alan-ekonomi analizi, alan uygunluk değerlendirmesi • Uyarlanabilir modeller
Günümüz	Uygulamalı Ekosistem Konseptleri + Uygulamalı Peyzaj Ekolojisi Yaklaşımları + peyzaj değerleri ve Algıları	Ekolojik bağlamda toplum idaresi, İnsan-doğa arasında arabuluculuk yaparak yapı, fonksiyon ve etkileşimi yorumlanmıştır. Peyzaj değer ve algılarının değerlendirilmesine odaklanmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> • Ekosistem alanı sınıflandırma ve değerlendirme yöntemleri • Bütüncül ekosistem yönetimi yöntemleri • Leke-koridor-matriks mekansal çerçeve • ekolojik planlamada habitat bağlantıları • Peyzaj Ekolojisi ve optimizasyon yöntemi • Peyzaj değer ve algılara yönelik paradigmlar • Peyzaj kalitesinin sınıflandırılması, envanteri, analizi yöntemi • Kullanıma dayalı hassaslık değerlendirmesi, görünürlük ve yorumlama yöntemleri • Hedeflerle uyumlu peyzaj birimlerini haritalamaya yönelik yöntemler

Yukarıda anlatıldığı şekli ile peyzajların korunması, geliştirilmesi, sürdürülmesi için yapılan çalışmalar eş zamanlı olarak uluslararası birçok toplantıya, sözleşmeye de konu olmuştur. Vancouver Deklarasyonunda insan yerleşme politikalarının çevresel ve kültürel koruma politikaları ile uyumlu olması gerektiği belirtilerek, mekansal planlama çalışmalarında çevre koruma gereksinimlerine vurgu yapılmıştır. Çevreye duyarlı ekonomik büyüme için siyasi çabaların 20. yüzyılın sonunda daha aktif bir şekilde başladığı görülmektedir. 1987 yılında, Birleşmiş Milletlerin, Brundtland Raporu olarak da bilinen, Çevre ve Kalkınma Komisyonu raporunda sürdürülebilir kalkınma "günümüz ihtiyaçlarının, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama olanaklarından fedakarlık yapılmaksızın, karşılanabilmesi süreci" olarak tanımlanmıştır. Önemli unsurların vurgulandığı tanımda, kalkınma kavramı ile ihtiyaçlar sadece ekonomik ihtiyaçlarla sınırlandırılmayıp daha geniş ele alınmakta, kuşaklar arası eşitlik önem kazanmakta ve çevresel sermaye stoklarının gelecek kuşaklara aktarılacak şekilde kullanılmasından bahsedilmektedir. Daha sonra Birleşmiş Milletler çatısı altında düzenlenen 1992 Rio Konferansı'nda ve 1996 yılında gerçekleştirilen Habitat-2 Kent Zirvesi'nde de sürdürülebilir kentsel gelişmenin ilkesinin yaşanabilir çevre oluşturulması amacına dayanmasından bahsedilerek, ekolojik temelli gelişmenin gerekliliği anlatılmıştır. Rio Bildirgesinde, uzun vadeli ekonomik ilerlemenin tek yolunun, onu çevrenin korunmasıyla ilişkilendirmek olduğu belirtilmiştir. Bildirgede ilke 4'te "Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için, çevre koruma kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturacaktır ve ondan ayrı düşünülmemelidir" denilmiştir. Gündem 21'de mekansal planlamanın "sürdürülebilir insani yerleşim kalkınmasının teşvik edilmesi" için gayret göstermesi gerektiği belirtilerek, eski sektörel merkezli iş yapma biçimlerinden, sektörler arası koordinasyon ve çevresel ve sosyal endişelerin hepsine entegre edilmesi gereken yeni yaklaşımlara değinme ihtiyacı da vurgulanmıştır.

Daha sonra Birleşmiş Milletler 2005 Dünya Zirvesi'nde daha açık bir şekilde tanımlandığı üzere, sürdürülebilir kalkınma kavramı; ekonomik kalkınma, sosyal kalkınma ve çevre koruması olmak üzere üç "birbirine bağlı ve karşılıklı olarak birbirini güçlendiren, destekleyen unsurlar " üzerine odaklanmaktadır. Günümüzde, çevre koruma, kalkınma düşüncesinin ve gündelik işleyişin çok önemli bir parçası olmuş; gezegendeki herkes için genel yükümlülük olduğu düşüncesinden hareketle pek tabii ki,

aynı zamanda mekansal planlama alanına da yansımaktadır. Dengeli - sürdürülebilir – sosyal çıkarlara uygun uzun vadeli ve dengeli mekansal gelişme için doğaya olan gereksinim ve peyzaj korumanın yanı sıra kültürel mirasın korunması yönünde de talep oluşmuştur. Bu talep, Habitat Gündemi (UNCHS, 1996), Avrupa Mekansal Gelişme Perspektifi -ESDP ve Sürdürülebilir Mekan Geliştirme için Yol Gösterici İlkeler dahil olmak üzere çeşitli dünya ve Avrupa dokümanlarında dile getirilmektedir. Avrupa Konseyi üç belgede, mekansal planlamanın önemini vurgulamakta ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için araçlarını vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için şart bir taraftan ekolojik açıdan hassas ve peyzaj çeşitleri ve diğer taraftan geliştiricilerin yoğun baskısı altında olan alanlarda özellikle vurgulanmaktadır.

Gündem 21’de de mekansal planlamanın sürdürülebilir insani yerleşim kalkınmasının teşviki için çaba göstermesi gerektiği ifade edilmiştir.

Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu 1987), 1983 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımladığı Komisyon Başkanı olması sebebi ile eski Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'ın adıyla da anılan "Ortak Geleceğimiz" (Our Common Future) adlı raporla olmuştur. Bu raporda sürdürülebilir gelişme kavramı tanımlanmıştır. Raporun temel sorunsalı "çevre ile gelişme arasında var olan uyumsuzlukların, ekonomik gelişme uğruna feda edilmesi" olarak belirlenmiştir. Ortak Geleceğimiz Raporu'ndaki sürdürülebilir gelişmeye ait tanımda iki unsura işaret edilmektedir; niteliksel ekonomik büyüme ve zaman ile mekan boyutuna sahip adil paylaşım (Kaplan 2000).

Peyzajlara yönelik politikaların şehir ve bölge planlama politikaları ile bütünleştirilmesi amacıyla sözleşmeler hazırlanmıştır (Atik 2009). Bu sözleşmelerin sonucusu Türkiye'nin 2000 yılında taraf olduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesidir. Sözleşme taraf olan ülkeleri ulusal düzeyde peyzaj tanımı yapması, kurumsal altyapısını geliştirmesi, yerel, bölgesel, ulusal olmak üzere farklı ölçeklerde peyzaj sınıflandırma çalışmalarının yapılması yönünde görevlendirmiştir. Taraflar peyzajın, yerel kültürlerin oluşmasına katkı sağlayan bir öge olmakla birlikte Avrupa'da doğal ve kültürel mirasın da bir ögesi

olduğunu ve peyzaj kimliğinin pekiştirilmesinde katkısı olduğunu kabul etmişlerdir. Sözleşme “Avrupa’daki bütün peyzajların korunması, yönetimi ve planlanması için işbirliğinin geliştirilmesi” olarak, taraf ülkelerin ortak niyetini tanımlamaktadır (Ekinci 2003).

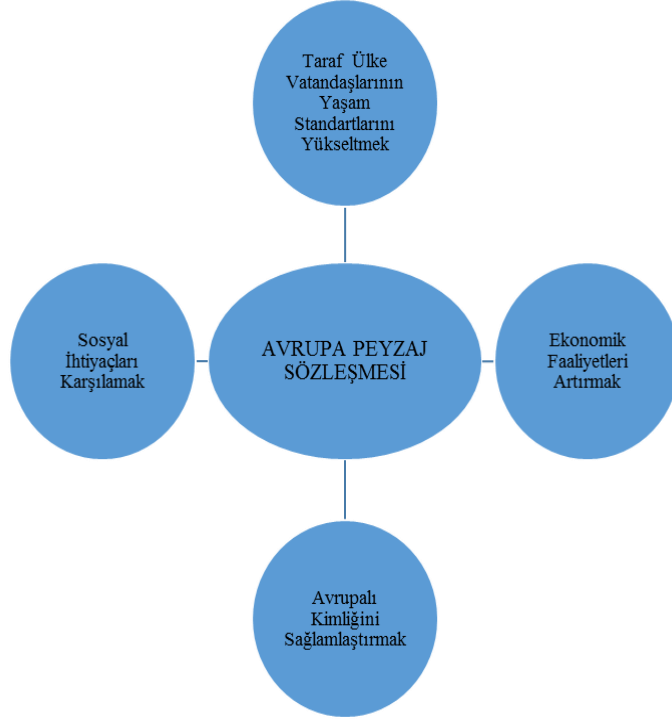
Doğa bilimlerinden ve planlama disiplinlerinden gelen yaklaşımları birleştirerek oluşturulan peyzaj planlaması ile çevresel hedeflerin analiz sürecine entegrasyonu ve planlama tekliflerinin geliştirilmesi için çeşitli yöntem ve araçlar geliştirilmiştir. Peyzaj planlama yaklaşımları ve yöntemler şeffaf ve sistematiktir ve katılımcı ve kapsamlı mekansal planlama için faydalıdır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere peyzaj planlama, çevre planlamasına entegre edilmiş bir merkezi planlama enstrümanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğa korumanın geçerli olduğu alanlar dışında peyzaja yapılacak müdahale veya kullanımlar için (Tabiat Parkları dahil olmak üzere) mutlaka bir peyzaj planlaması yapılmaktadır. Kapsam alanına göre her bir peyzaj planlama türü, bir üstündeki plana hiyerarşik olarak bağlıdır.

2.4 Avrupa Birliği’nde Mekansal Planlama Enstrümanı olarak Peyzajın Önemi- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

Avrupa Birliği’nin kuruluş yıllarında çevre sorunlarının şimdiki kadar güncel olmaması ve birliğin asıl kuruluş amacının ekonomi temelli olması nedeniyle peyzajın korunması konusundaki çalışmalara daha sonraki yıllarda ağırlık verildiği ve yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. 1972 yılında yapılan Stockholm Çevre Konferansından sonra Avrupa Birliğini oluşturan ülkeler çevre alanında ortak hareket etme kararı alarak Çevre Eylem Programları adı altında 1973 yılından sonra çevre çalışmalarını yürütmüşlerdir. Yürütülen bu çalışmalardaki temel bakış açısında peyzajın bir bütün olarak ele alınmadığı, planlama ve yönetim aşamalarında peyzaj bileşenlerinin tek tek kullanılması, koruma, planlama ve yönetim çalışmalarında karşılaşılan politika ve strateji eksiklikleri Birliği yeni bir çalışma yapmaya zorunlu kılmıştır (Kaska 2012).

Avrupa Konseyi tarafından peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması konularında yönlendirici bir araç olarak geliştirilmiş bulunan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ile mevcut kaynakların yönetiminin yanısıra sürdürülebilirliğine de katkı sağlanacağı düşünülmüştür. Avrupa Birliği'nin dışında bir organizasyonel yapı olan Avrupa Konseyi Sözleşme'nin kurucusudur. Avrupa Konseyi üyesi olan Sözleşme'ye taraf ülkelerin bazıları Avrupa Birliği'ne üye değildir. Bu nedenle de taraf ülkelerin Sözleşme'ye uyumlulukları değişik şekillerde gerçekleşmektedir. Taraf ülkelerin uyumlulukları; kiminde politik uyumluluk (hedefler, araçlar ve düzenleyici standartlar) ile kiminde ise kurumsal teşkilatlanma (paydaşlar ve rolleri, koalisyonlar ve politik duruş) ile gerçekleşmektedir. (Kaska 2012).

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi; Avrupa Konseyi'nin, 41 üye ülkesinin imzasına açılmış olan Sözleşme, 20 Ekim 2000 tarihinde Floransa'da, Türkiye Cumhuriyetinin de içinde bulunduğu 17 ülke tarafından aynı gün imzalanmıştır (Kap 2006). Avrupa Konseyi'nce 1 Mart 2004'te yürürlüğe sokulan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzajın bireysel ve toplumsal refah ile insanların yaşam kalitesinin önemli bir parçası olduğu ve bireysel kimliklere olduğu kadar, Avrupa kimliğine de katkıda bulunan bir olgu olduğu gerçeğinden yola çıkmıştır. Sözleşmeye konu ortak peyzaj tanımı ile tarihsel coğrafya denebilecek, kıta ölçeğinde bir zamansal ve mekansal birliktelikten bahsedilmekte (Ekinci 2003), peyzajın kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda kamu yararı rolü olduğuna vurgu yapılmaktadır (DéjeantPons 2002). Ayrıca peyzajın sadece ekolojik bir rolü olmadığı sosyal, kültürel ve ekonomik değerler ile de bağlantılı olduğu kabul edilmektedir. Déjeant-Pons (2002)'a göre APS, Avrupa Konseyi'nin amaçları olan demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün teşvik edilmesi ve günümüz Avrupa toplumunun karşılaştığı sorunlara ortak çözümler aranması ile örtüşmektedir.

Şekil 2.1 APS Felsefesi

APS Felsefesi (ilkeler bütünü) şöyledir;

- Peyzaj, kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda önemli bir kamusal çıkar role sahiptir. Ekonomik faaliyet için elverişli bir kaynak oluşturarak koruma, yönetim ve planlama iş yaratımına katkıda bulunur.

-Peyzaj, yerel kültürlerin oluşumuna, Avrupa doğal ve kültürel mirası ile Avrupa kimliğinin pekiştirilmesine yardımcı olur.

-Peyzaj, her yerde insanlar için yaşam kalitesinin önemli bir parçasıdır. Bireysel ve toplumsal refahın önemli bir unsurudur ve korunması, yönetimi ve planlaması herkes için hak ve sorumlulukları gerektirir.

Sözleşmenin amacı; Avrupa peyzajlarını korumak, yönetmek ve planlamak üzere; kamu otoritelerini yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politikalar oluşturmaya ve önlemler almaya teşvik etmek ve böylece peyzajların kalitesini korumak ve

iyileştirmektir. Sözleşme tüm Avrupa'yı kapsamakta ve doğal, kırsal, kentsel ve kentsel gelişme alanlarını içine almaktadır. Sözleşme, Avrupa'da peyzajları bütün özellikleri ile ele alan ilk uluslararası antlaşmadır. 4 bölüm ve 18 maddeden oluşan sözleşme taraf ülkelerin tümü için geçerli olup kara, içsu ve deniz alanlarının da kapsamaktadır. Ayrıca sözleşme olağanüstü sayılabilecek peyzajlar ile günlük ya da bozulmuş peyzajlarla da ilgilidir.

Sözleşme'nin Tanımlar başlıklı 1.maddesinde peyzaj, peyzaj politikası, peyzaj kalitesi hedefi, peyzaj korunması, yönetimi ve planlamasının ne demek olduğu tanımlanmıştır. Buna göre;

- a) **“Peyzaj”**, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insanî unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alandır.
- b) **“Peyzaj politikası”**, yetkili kamu makamları tarafından peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması amacıyla yönelik olarak özel önlemlerin alınmasına izin veren genel ilkelerin, stratejilerin ve rehber kuralların tümüdür.
- c) **“Peyzaj kalitesi hedefi”**, belli bir peyzaj için yetkili kamu makamları tarafından kamunun çevresinin peyzaj hatlarına ilişkin arzularıdır.
- d) **“Peyzaj korunması”**, bir peyzajın önemli ve tipik hatlarının korunması ve devamı için yapılan, peyzajın doğal biçiminden ve/veya insan faaliyetinden kaynaklanan miras değerinin haklı kıldığı eylemlerdir.
- e) **“Peyzaj yönetimi”**, sürdürülebilir kalkınma perspektifinden, bir peyzajın düzenli bakımını sosyal, ekonomik ve çevreyle ilgili süreçlerin yol açtığı değişiklikleri yönlendirecek ve uyumlaştıracak biçimde temin etmeye yönelik eylemlerdir.
- f) **“Peyzaj planlaması”**, peyzajların geliştirilmesi, restore edilmesi veya yaratılması için yapılan ileri görüşlü güçlü eylemdir.

Sözleşmeye taraf ülkelerin yükümlülükleri ise Genel Tedbirler başlıklı 5. Madde ile Özel Tedbirler başlıklı 6. Maddede düzenlenmiştir.

Genel Tedbirler;

- 1) Peyzajın insan hayatı için zaruri bir parçayı oluşturduğunu kabullenmek, insanların ortak kültürel, ekolojik, sosyal ve ekonomik mirasının farklılığını yansıtıcı ve yerel kimliğinin temeli olarak görmek amacıyla yasal zemin oluşturmak,
- 2) Madde 6'da sağlanan özel tedbirleri uygulamak suretiyle Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak peyzajı korumayı, yönetmeyi ve planlamayı sağlayacak politikaları geliştirmek ve uygulamak,
- 3) Genel halk, yerel ve bölgesel yönetimler ve diğer ilgili tarafların bu politikaların formüle edilmesi ve uygulanmasına katılımını sağlayacak prosedürleri oluşturmak,
- 4) Peyzajlara, peyzaj üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etki yapacak kasaba/şehir planlaması ve bölgesel planlama politikalarında, kültürel, çevresel, tarımsal, sosyal ve ekonomik politikalarda ve diğer sektörel politikalarda (taşımacılık gibi) sistematik olarak yer vermek olarak anlatılmıştır.

Özel Tedbirlerde ise tarafların ulusal, bölgesel veya yerel seviyede alması gereken Tedbirler düzenlenmiştir.

1. **Bilinç Düzeyinin Yükseltme:** Bu madde kamusal bilgilendirme gibi önemli bir soruna yer vermektedir. Her vatandaş peyzajda bir paya ve onun bakımından da bir sorumluluğa sahiptir. Peyzajın iyi durumda olması toplumsal bilgilendirme ile yakından bağlantılıdır. Bu nedenle taraflardan halkın, seçilmiş temsilcilerin ve derneklerin peyzajın mevcut ve gelecekteki değeri konusunda bilgilendirilmesi ve eğitimi için kampanyalar yapmaları istenmektedir (Anonim 2012).

2. **Eğitim ve Öğretim:** Peyzajların korunması, yönetimi ve planlanması çapraşık bir konu olabilir ve birçok farklı kurumsal ve özel kurumları kapsayan ve çok değişik dallarda çalışmayı ve bütün bir uzmanlar ve meslekler zincirinin çalışmasını gerektirebilir. Bu nedenle taraflardan;

- Peyzaj planlaması ve çalışmaları için nitelikli uzman eğitimleri;
- Yerel, bölgesel ve ulusal hükümetin ve diğer ilgili kamu ve özel sektör organlarının seçilmiş üyeleri ve teknik personelinin peyzaj konularında değişik alanlarda eğitimi teşvik etmeleri. Burada amaç peyzajla ilgili sorumluluğu bulunan kurumların teknik uzmanlıklarını geliştirmektedir. Bu tür organların örnekleri bölgesel planlamayla,

çevre ya da miras yönetimiyle tarım, turizm ya da endüstri kullanımı suretiyle, alan kullanmayla ya da inşaat çalışması veya altyapının inşası ile ilgili profesyonel organizasyonlardır.

➤ İlgili alanlarda eğitim veren okul ve üniversitelerde kurslar geliştirilerek, bu kurslarda peyzaj değerini işleyen peyzajın korunması, yönetimi ve planlamasıyla ilgili sorunları ele almak vermek suretiyle genç insanların içinde yaşadıkları çevrenin sorunları konusunda bilgilendirip dikkatlerini çekmek (Anonim 2012).

3. Tanımlama ve Değerlendirme: Bu madde peyzajların tanımlanması ve değerlendirilmesi suretiyle bunların koruma ve geliştirmeyi amaçlayan uzun dönem faaliyetleri için doğru bir temel oluşturmak amacıyla yapılması gereken çalışmanın çerçevesini çizmektedir. Bu tip faaliyetler her bir peyzajın karakteristiği, onu etkileyen değiştirici prosedürler ve ona toplumun verdiği değer hakkında detaylı bilgiye dayanmalıdır. Yeniden değerlendirme ihtiyacı, değerlerin tam olarak ölçülmesini kapsamaktadır (Anonim 2012).

4. Peyzaj Kalite Hedefleri: Bu paragrafta tarafların tanımlanan ve değerlendirilen peyzajlar için yerel nüfusla da istişare edilerek kalite hedefleri oluşturması istenmektedir. Hedefleri belirleyen kararda ilgili peyzajın farklı özellikleri ve kaliteleri, bu peyzaj için uygulanan politikaya genel ilgi bunu koruma, yönetim ve planlamanın uygulanacağı spesifik parçaları açıkça belirtilmelidir. Hedeflerle, tanımlama araştırmaların sonuçları ve değerlendirmelerle bu amaçları gerçekleştirmek için alınması gerekli tedbirler arasında açık bir ilişki bulunmalıdır (Anonim 2012).

5. Uygulama: Bu paragraf tarafları peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması için üzerinde uzlaşmış peyzaj politikalarını dikkate almak suretiyle, yasal idari, mali ya da finansal tedbirler almaya davet etmektedir).

2008 yılında Avrupa Konseyi APS'nin Uygulanmasına Yönelik İlkeler Rehberi yayımlamıştır. Rehber göre;

✓ Peyzaj politikasının ilk aşaması peyzajların kimliğinin, tanımının ve değerlendirilmesinin yapılmasıdır. Peyzajlardaki değişimin analizi ile birlikte insanların peyzajı algılayışı tarihi gelişim ve tarihi önem açısından analiz edilmelidir.

- ✓ Yerel, bölgesel ve ulusal olmak üzere yetki sınırlarına göre her idari düzeyde peyzaj stratejileri oluşturulmalıdır. Stratejilerin zaman, mekan, kurumlar, kaynaklar ve peyzaj kalite hedefleri ile bağlantısı sağlanmalıdır.
- ✓ Ulusal peyzaj stratejilerinin hazırlanabilmesi için merkezi kurumlar arasında müzakere süreçleri ve yöntemleri belirlenmelidir. Bakanlıklar ve alt birimler arasında düşey ilişki aynı şekilde gerçekleştirilmeli, ulusal ve yerel kurum/kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmalı, bölgesel seviyede farklı sektörler ve yerel yönetimler arasındaki ortaklık güçlendirilmeli,
- ✓ Mekansal planlama politikalarına peyzaj boyutu katılmalıdır. Peyzajın entegrasyonunda planlamada etkin idari kuruluşlar arasında yatay ve dikey ilişkilendirmeler yapılmalıdır,
- ✓ Peyzajın mevzuatta yer alması, yasal olarak tanınması vatandaşların fiziksel ortamlara ilişkin hak ve sorumluluklarının vurgulanması demektir.

Peyzaja ait eylemlere kılavuzluk edecek aşamalar rehberde şu şekilde belirlenmiştir (Anonymous 2008):

- Peyzaja ait bilgi: belirleme, tanımlama ve değerlendirilmenin yapılması,
- Peyzaj Kalite hedeflerinin oluşturulması,
- Planlama, yönetimve koruma aracılığıyla peyzaj kalite hedeflerine ulaşılması,
- Değişimlerin izlenmesi, politika etkilerinin değerlendirilmesi.

Konsey APS'nin hükümlerinin uygulanabilmesi için peyzaj planlarının genel amaçlı planlara entegrasyonuna ilişkin olarak iki yaklaşım önermiştir. Bunlar (Anonymous 2008):

- Farklı idari seviyelerde hazırlanan planlarla bağlantılı olan, özel uygulama araçlarına sahip peyzaj planlama ve geliştirme sistemi,
- Ulusal, bölgesel ve yerel olarak farklı düzeylerde gerçekleştirilen genel planlamaya peyzaj karakter analizi ile peyzaj boyutunun sistematik olarak entegrasyonu.

Avrupa Konseyi'nce belirlenen yukarıdaki yaklaşımları başarı ile uygulamış ve peyzaj planlamasında öncü ülke konumunda olan Almanya tez çalışması kapsamında yerinde incelenmiş olup tez içerisinde ayrı başlıkta ele alınacaktır.

Ayrıca ülkemiz de ulusal ve bölgesel düzeyde peyzaj değerlerini koruma, planlama ve yönetim çalışmaları kapsamında 10.06.2003 tarih ve 4881 sayılı Kanun ile APS'ye taraf olmuş ve Sözleşme'nin gereksinimlerini yapma taahhütü vererek, iç hukukunun bir parçası haline getirmiştir. Yani Sözleşme'nin gerekliliklerini yapmak ile yükümlüdür. APS'nin imzalanma süreci de AB müksebatı çerçevesinde gerçekleşmiştir.

2.5 Mekansal Planlama- Peyzaj Planlama İlişkisi Bağlamında Almanya Örneği

Mekansal planlama sistemleri, ülkelerin idari yapıları ve yönetim mekanizmaları ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla her ülkeye birebir uygulanacak standart bir model söz konusu değildir. Her ülkenin kendine özgü özellikleri ve işleyişleri doğrultusunda bir sistemin veya modelin oluşturulması, başarılı bir planlama çalışması için gereklidir. Bu yüzden her ülke diğer ülkelerden farklı bir mekansal planlama modeli üretmiş ve uygulamıştır.

Almanya, çatıda bulunan ana mekansal planlarla uyum içinde olan ve idari yapılanmadaki farklılık nedeniyle özel uygulama yöntemlerini barındıran peyzaj planlama ve geliştirme sistemine sahip bir ülke olması dolayısı ile incelenmektedir.

Almanya'nın idari yapılanması mekansal planlama sistemini de yönlendirmektedir. Buradaki planlama sistemi ülkenin federal yapısına uygun şekilde oluşturulmuştur ve bu sistem güçlü yasal çerçeve ve yerleştirilmiş karar verme yapısını içeren iki temel özelliğe dayanmaktadır.

Federal hükümet, planlama için gerekli yasal çerçeveyi çizmekte ve eyaletler de bu çerçeveye uygun olarak kendi planlama yasalarını oluşturmakta ve hayata

geçirmektedirler. Eyaletlerin plan ve politikaları, federal yapının planları ve politikalarına uyumlu ve uygun olmak zorundadır.

Mekansal planlama çalışmalarını ayrıntılı ele almadan ve incelemeyen önce bu sistemle yakından ilişkili olmakla birlikte süreci yönlendiren “idari yapı” aktarılacaktır.

2.5.1 Almanya'nın idari yapısı

Avrupa'nın ortasında yer alan ve 357.000 kilometrekare yüzölçümü ile yaklaşık 83 milyon nüfusa sahip Almanya, Anayasasının 20. Maddesinde yer aldığı gibi federal bir devlettir ve 16 eyaletten oluşmaktadır. Bu eyaletler, kentlerinin adlarını taşıdıkları Berlin, Hamburg, Bremen'in yanı sıra, Hessen, Baden-Württemberg, Bavyera, Brandenburg, Saksonya, Aşağı Saksonya, Saksonya Anhalt, Kuzey Ren Westfalya, Thüringen, Rheinland-Pfalz, Saarland, Schleswig-Holstein ve Mecklenburg-Worpommern'dir.

Almanya'da kamu yönetimi örgütlenmesi, Federal Devlet (Yönetim), Eyalet Yönetimleri, Bölge Yönetimleri, İl ve İlçe Sistemi içindeki Belediyeler ve İlçeden Bağımsız Belediyelerden oluşmak üzere 5 kademelidir.

Almanya'da tüm ülke için geçerli olabilecek bir idari yapı modeli yoktur. Dışişleri, İçişleri, Adalet, Maliye ve Savunma ile demiryolları ve posta hizmetlerine ilişkin yetkiler bütünüyle Federal devletin sorumluluğunda olup her eyalet kendi yönetim biçimini ve yerel idare birimlerini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak; Almanya, Federal Devlet, Eyalet ve Yerel yönetimden oluşan 3 kademeli bir yapıyla yönetilmektedir. Federal Devlet'te, esas organ olan “Federal Meclis” ile Eyaletlerin mali ve yönetsel konularına ilişkin yasalarının çıkarıldığı “Federal Konsey” Yasamayı,” Federal Hükümet” ve “Federal İdare” Yürütmeyi, “Federal Mahkemeler” ise, Yargıyı oluşturmaktadır. Eyalette, “Eyalet Meclisleri” Yasamayı, “ Eyalet Hükümetleri”, “Eyalet İdaresi”, “Eyaletlere ait İdari Kuruluşlar” (Eyaletlerin kendi

işleri olarak ve Federal devlet adına Federal Yasaların Uygulanmasını sağlar) Yürütmeyi, “Eyalet Mahkemeleri” ise, Yargıyı oluşturmaktadır. Yerel Yönetimlerde,” İlçe Meclisleri”, “Şehir Meclisleri” ve “Belediye Meclisleri” Yasamayı,” İlçe İdaresi”, “Şehir İdareleri” ve” Belediye İdareleri” ise, Yürütme organını oluşturmaktadır.

Anayasasına göre egemenliğin tümüyle halkta olduğu sistemde halk, bu gücünü seçim sandıklarında verdiği oyu aracılığı ile ve yasama, yürütme, yargı yetkileriyle donanmış özel organlar eliyle kullanmaktadır (Mengi 1997).

Almanya’da yürütme, Federal Devlet düzeyinde Federal Cumhurbaşkanı, Federal Başbakan ve Federal Hükümet tarafından sağlanmaktadır. Eyalet Yönetimi ise, Eyalet Başbakanı ve Eyalet Hükümetlerince yerine getirilmektedir. Yerel İdareler ise, Belediye Başkanları tarafından veya bazı eyaletlerde Belediye Encümeni’nce birlikte idare edilmektedir. Kısaca, Yürütme asıl olarak Federal Hükümet ve Federal İdare, Eyalet Hükümetleri ve Eyalet İdareleri ile Belediyelerin görevidir (Can 2004).

Federal Meclis, dört yıllığına seçilir ve görevi yeni meclisin oluşup toplanması ile sona erer. Federal Meclis’in en önemli görevleri şöyledir. Yasa koymak, Federal Başbakanı seçmek ve hükümeti denetlemek (Karaer 1989). Bakanları seçerek hükümeti kuran ve ülkeyi yöneten Federal Başbakan çok etkin ve güçlüdür. Kabinenin Meclis tarafından seçilmiş tek üyesi olması ve Meclise karşı sorumluluğun sadece kendisinde bulunması nedeniyle bu sisteme “Başbakan Demokrasisi” de denilmektedir (Can 2004). Federal Meclis ve Eyalet Temsilcileri Meclisi tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ise, kabineyi onaylama, yasaları imzalayıp yayımlatma, dış temsilcileri atama ve uluslararası sözleşmeleri imzalama yetkisine sahiptir.

Federal Yönetim

Ülkenin tamamına hizmet götürmek için dörtlü bir örgütlenme yapısı ile karşılaşılmaktadır (Karaer 1989).

1. En Üst Kuruluşlar

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği

Federal Meclis ve Eyalet Temsilcileri Meclisi Yönetimleri

Üst Mahkemeler

Başbakanlık ve Federal Bakanlıklar

2. Üst Kuruluşlar

Kamu İktisadi teşebbüsleri

3. Orta Düzey Kuruluşlar

En Üst ve Üst Kuruluşların ilişkin örgütlerin bölgesel birimleri

4. Alt Düzey Kuruluşlar

Federal Kamu Kuruluşlarının en küçük yönetsel birimdeki örgütleri

Bakanlıkların sayısının değiştirilmesinde ve iç örgütlenme yapılarının yeniden belirlenmesinde hiçbir zorluk yaşanmamaktadır. Çünkü bakanlıkların kuruluş ve görevleri ile ilgili çerçeve yasal düzenleme yoktur.

2.5.1.1 Eyalet yönetimi

16 eyaletten oluşan Almanya’da her bir eyalet kendi anayasası, parlamentosu, hükümeti ve yargısı ile yönetilmekte ve idare edilmektedir. Eyalet Meclisi’nin parlamenterleri doğrudan seçilmektedir. Doğrudan seçilen parlamenterden oluşan Eyalet Meclisleri’nin görevleri şöyledir; Yasa yapmak, Eyalet Başbakanını seçmek, Hükümet üyelerini seçmek veya onaylamak ve hükümetin icraatını inceleyerek denetlemek (Can 2004).

Eyaletlerin yönetsel yapısı aynı değildir. Her eyalette değişkenlik göstermektedir. Eyaletler, büyük, küçük ve kent eyaletleri olarak gruplara ayrılmıştır (Karaer 1989). Güvenlik, adalet, eğitim, sağlık kültür ve ulaşım ve bunun gibi eyalet düzeyinde yürütülen hizmetler arasında bölgesel/mekansal planlama, bölgesel gelişme ve çevre koruma da bulunmaktadır. Berlin, Bremen ve Hamburg Kent eyaletleri olmakla birlikte buralarda orta kademe yönetsel birimler olarak kent bölgeleri bulunmaktadır. Güvenlik, polis, adalet, ilköğretim, orta öğretim, mesleki ve teknik öğretim, yüksek öğretim,

hastaneler, sağlık koruma, bölgesel/mekansal planlama, bölgesel gelişme, çevre koruma, tiyatrolar, müzeler, kütüphaneler ve parklardan oluşan kültür, istatistik bürosu, federal eyalet yolları, kamu taşımacılığı, havaalanları, tarımcılık, ormancılık, balıkçılık ve ekonomik iyileşme eyalet bazında yürütülen hizmetlerdir (Anonymous 1998).

2.5.1.2 Bölge yönetimleri

Hamburg, Berlin, Bremen, Saarland ve Schleswig Holstein dışındaki eyaletlerin tümünde bölge yönetimleri vardır. Bölge yönetimleri merkezi teşkilatın organları olup bölge düzeyinde yürütülen hizmetlerden sorumludur ve bu yönetimlere eyaletlerdeki ilçeler ve ilçeden bağımsız büyükşehirler de bağlıdır (Karaer, 1989). Kamu düzeni (sivil savunma, yabancılara verilen hizmetler, trafik kontrolü, imar düzenlemeleri, orta öğretim, mesleki öğretim, hastaneler, sağlık yönetimi, sosyal güvenlik, çöp ve atık toplanması, gençlere yönelik hizmetler, kültür (tiyatro, spor, kütüphaneler, müzik), bölge yolları, bölge taşımacılığı, bölgesel planlama, ekonomik iyileştirme, çevre koruma, tarımcılık, balıkçılık, elektrik bölge düzeyinde yürütülen hizmetlerdir.

2.5.1.3 Yerel yönetimler

Kırsal Yörelerdeki İlçeler ve İlçe Sistemi İçindeki Belediyeler ile İlçe Sistemi Dışındaki Belediyelerden oluşan Yerel Yönetimlerin iki kademeli bir yapısı vardır (Yalçındağ 1989). Polis örgütü, kamu düzeni (yangından koruma, sivil savunma, imar düzenlemeleri, yabancı ve mülteci konuları), medeni durum ve seçmen kütükleri, anaokulu, ilköğretim, orta öğretim, mesleki ve teknik öğretim, erişkin eğitimi, zihinsel engellilere dönük eğitim, büyük kentlerdeki hastaneler, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, yaşlı (huzur) evleri, toplu konut, şehir planlaması, çevre koruma, su ve atık su, çöp ve atık toplama ve imhası, mezarlıklar, kültür (tiyatro, kütüphane, müzik, spor), belediyeye ait yollar, yerel kamu taşımacılığı, gaz, ısınma, su, elektrik, ekonomik iyileştirme, turizm, vergi ofisi, turizm, plajlar, gençliğe ve emekliliğe yönelik çalışmalar.

İlçeler, kırsal bölgelerde bulunan birden fazla çok küçük belediyenin bir araya gelerek oluşturduğu, merkezi yönetimin taşradaki en alt tüzel kişiliğe sahip olan yerel yönetim birimidir. Küçük belediyelerin yalnız başlarına gerçekleştiremedikleri hizmetlerin bu yapı ile gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (Türker 1999).

Almanya nüfusunun % 65'i, nüfusu 49 bin ile 632 bin arasında bulunan İlçelerde yaşamaktadır. İlçeler, ülkenin coğrafi olarak % 95'ini kaplamaktadır (Türker 1999).

İlçe Meclisi ve Kaymakam ilçe organlarını oluşturur. Kaymakam, merkezi idarenin taşradaki yönetim birimi ve eyalet hükümetinin ilçedeki temsilcisi olmakla birlikte ayrıca ilçe yerel yönetiminin icra organıdır. İlçe encümenine ve ilçe elçisine de başkanlık etmektedir (Can 2004).

İlçelerin görevleri, yerinden yönetim hizmetleri ve merkezi yönetim birimi olarak yaptıkları hizmetler olarak ikiye ayrılmaktadır (Türker 1999).

Yerinden yönetim hizmetleri; ihtiyari ve zorunlu hizmetler olarak ayrılır.

İhtiyari hizmetler; İlçe yolları, toplu taşımacılık, milli parklar gibi belde düzeyinde yapılamayan hizmetler, yüzme havuzları, özel nitelikte okullar ve mali yardım gibi dengeleyici hizmetlerdir.

Zorunlu hizmetler; İmar planı uygulamaları ve yerel sosyal yardım ve kurtarma işleridir.

İlçelerin merkezi yönetim birimi olarak yaptığı görevler ise şöyle sıralanabilir.

Yerel Yönetimlerin denetimi, sosyal yardımlar, konut yardımı, gençlik yardımı, imar planı uygulamaları, çevre koruma meslek okulları, akşam liseleri, halk eğitim merkezleri, kütüphaneler, müzeler, hastaneler, huzur evleri, milli parklar, ilçe yolları, trafik ruhsatları, ateşli silahlar mevzuatı, atık-arıtma ve değerlendirme tesisleri, ilçe polisi, afet işleri ve sivil savunma.

Tüm bu görevleri yerine getirmek için gerekli olan maddi kaynak ise, federal devlet, eyaletler, beldeler ve ilçeler arasında oluşturulan finansal yapıdan sağlanmaktadır. İlçeyi oluşturan belediyeler görevler itibari ile işbirliği yapmakta, bu belediyelerin denetimi ilçeler tarafından gerçekleştirilmektedir (Türker 1999).

Büyükşehirler (ilçelerden bağımsız belediyeler) ise, nüfusu 100.000'i aşan kentlerden oluşmakta ve belediye hizmetleri ile ilçe görevleri burada birlikte yürütülmektedir.

Büyükşehirlerin görevleri, belediyeler ile ilçelerin görevlerinin toplamıdır. Büyükşehir Belediye Başkanı, şehri temsil etmekte ve Belediye Meclisi'ne de başkanlık yapmaktadır (Ulusoy 2001).

Belediyeler, yerel gelişme ve kalkınmaya önderlik ederler. Büyükşehirlerin denetim birimi, eyalet organlarıdır (Mengi 1997).

2.5.2 Almanya'nın mekansal planlama sistemi

Almanya'nın mekansal planlama sistemi üçlü bir yapıdan Federal Devlet, Eyalet ve Yerel Yönetimlerden oluştuğundan eyaletlerin planlama uygulamalarında doğal olarak farklılıklar ortaya çıkar. Bu yapı içerisinde yetki ve hizmetlerin dağıtılması yasal, örgütsel ve bağımsız olarak birbirinden ayrılmış aşamalı bir planlama sistemi ile çözümlenmiştir. Bu sistemde üç planlama seviyesi, karşılıklı geri bildirim ilkesiyle birbirine bağlanmıştır.

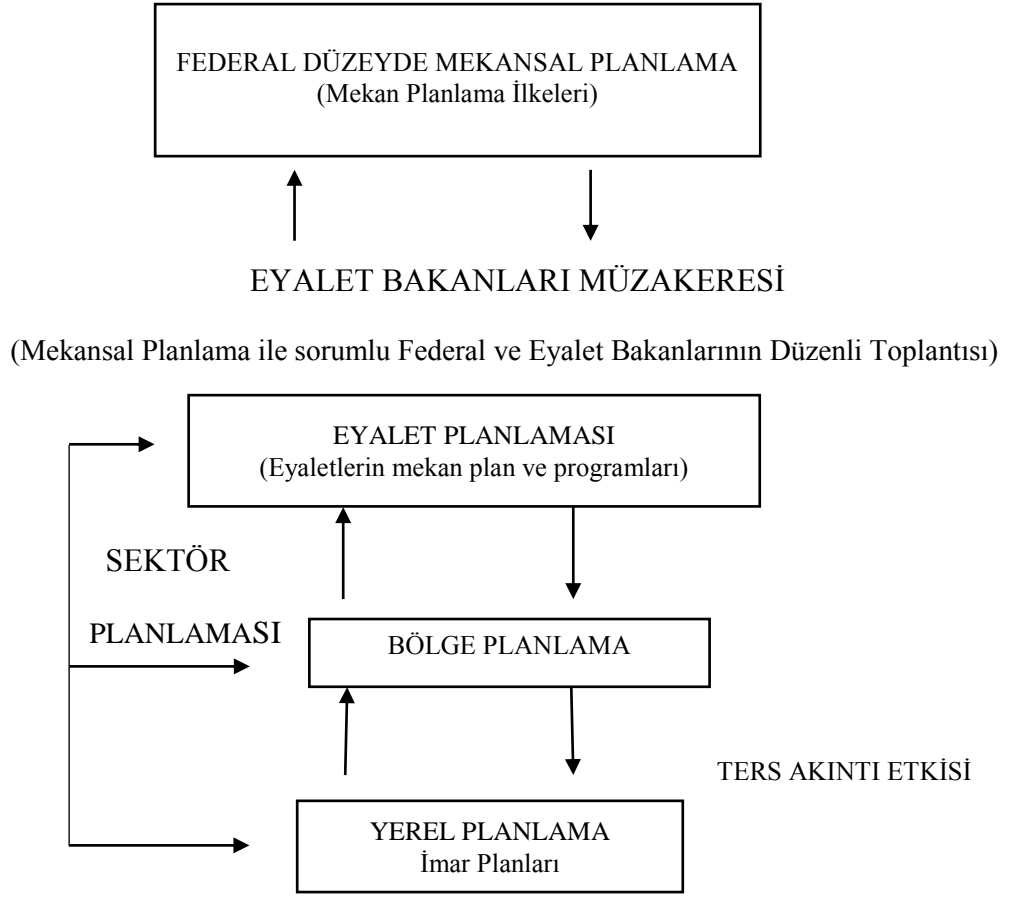
Federal hükümetin sorumlu olduğu Federal mekansal planlama, eyalet mekansal planlaması için yasal temeli oluşturmaktan, sanayi ve tarım planlaması v.b. gibi sektörlere ait planlama için üst tanımların geliştirilmesini sağlayan ilkelerin geliştirilmesinden sorumludur.

Eyaletler, federal seviyede yapılan çatı yasa düzenlemesindeki hükümlere ve düzenlemelere uygun olarak kendilerine özgü ayrıntılı planlama yasalarını oluşturur ve bunları kendi planlama birimleriyle hayata geçirirler.

Yerel ölçeğe gelindiğinde ise, nihai mekansal planlama hedefleri, federal ve eyalet mekansal planlama tanımlarına uygun olarak geliştirilmektedir (Henckel, 2006).

“Ters akıntı ilkesi” denilen bir kavram Almanya’nın planlama sistemini anlatmaktadır. En altta bulunan birimlerin kararları eyalet bazında ve ulusal düzeyde geliştirilmekle kalmayıp daha üst kademelerdeki otoriteler tarafından mutlaka kontrol edilmektedir (Alarşlan 2008).

Sonuç olarak güçlü bir yasal çatı ve adem-i merkezileştirilmiş karar verme mekanizması, Almanya mekansal planlama sisteminin temel özellikleridir. Yönetim seviyeleri içindeki güçler ayrımı, 1949 tarihli Federal Almanya Anayasası’nda tariflenmiştir. Sistemin temel ilkesi, plan ve politikaların, daha alt düzeydeki yönetimlere yetki vermekle birlikte, en üstte olana yani federal yapıdakine uymak zorunda olmasıdır (Kayıkçı 2003).

Şekil 2.2 Almanya'nın mekansal planlama sistemi

Planların tasarlanması aşamalarında söz konusu olan yatay ve dikey koordinasyon, Almanya planlama sisteminin çok önemli bir özelliğidir. Dikey boyut ulusal, bölgesel, yerel olarak düzenlenen farklı yetki düzeyleri arasındaki koordinasyonu, yatay boyut ise, sektör planlamasında uygulanan kamu ve aynı idari düzeydeki özel aktörlerin koordine edilen faaliyetlerini göstermektedir (Anonymous, 2013).

Almanya'daki Mekansal planlama Sistemi'nde yer alan Plan-Programlar ve özelliklerini Alarşlan, şöyle açıklamıştır (2008).

Federal Mekansal Gelişim Programı

- 1/4.000.000 ölçekli planlardır.
- Tüm bölgeler için eşit hayat şartları temin eder.
- Çok sektörlü planlama çalışmaları için ulusal düzeyde altlık oluşturur.
- Eyaletlere kendi planlarını uygularken destek verir.

Eyalet Düzeyindeki Mekansal Plan ve Programları

- 1/500.000 ila 1/200.000 ölçekli planlardır.
- Eyaletlerin Mekansal Gelişim Planlama Yasaları uyarınca mekansal gelişim hedeflerini belirler.
- Düzenlenen mekansal plan ve programlar bir bütün içinde ele alınırlar.

Bölgesel Planlar/Bölgesel Gelişim Planları/Bölgesel Gelişim Programları

- 1/50.000 ila 1/25.000 ölçekli planlardır.
- Alt ölçekteki bölgesel planlara temel oluştururlar.
- Bu planlar, eyalet ve bölgesel düzeyde yer alan planlama kurum ve kuruluşlarının ortak çabalarıyla hazırlanır.
- Bölgesel planlar, eyalet planlarına dayalı olarak bölgesel amaçları belirler. Ayrıca, konut, altyapı, ticaret, sanayi, tarım, orman alanları, ulaşım, haberleşme, eğitim ve sosyal hizmet alanlarına ilişkin kararları da üretirler.

Ön Alan kullanım Planı (Temel Arazi Kullanım Planları)

- 1/20.000, 1/10.000 veya 1/5.000 ölçekli planlardır.
- Kentlerin veya bölgelerin belirlenen alanlarında uygulanırlar.
- Mevcut arazi kullanım ve kentsel gelişim kararlarını yansıtırlar.
- Eyalet planları ve bölgesel planlara uygun olarak hazırlanırlar.
- Bağlayıcı alan kullanım planları için yasal çerçeve oluştururlar.
- Gerçek kişiler üzerinde değil, ancak tüzel kişiler ve katılımcı planlama örgütleri üzerinde yasal yaptırımları vardır.

Bağlayıcı Alan Kullanım Planları

- 1/2.000 veya 1/1.000 ölçekli planlardır.
- Kentlerin belirlenen alanlarında uygulanırlar.
- Kentsel gelişmeye yönelik zorunlu kurallar getirilir.
- Yapı standartlarının uygulanmasına yönelik olarak hazırlanırlar.
- Ön alan kullanım planlarına uygun olarak hazırlanır ve Belediye sorumluluğunda uygulanırlar.
- Kişiler üzerinde doğrudan yaptırımı vardır.

2.5.2.1 Federal düzeyde mekansal planlama

Almanya'daki federal düzeyde Mekansal Planlama ile ilgili kurumlar ve işlevleri şöyledir.

1. Federal Hükümet

Çerçeve niteliğinde yasal düzenlemeler yapar ve mekan planlamasının genel ve yasal çerçevesini oluşturur.

Kent Planlama Yasası sorumluluğundadır.

2. Federal Ulaştırma, İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı

- Federal Hükümet düzeyinde yerleşim politikalarının hazırlanmasından ve mekansal planlamadan sorumludur. Ulusal alanın bölgesel gelişimine yönelik ilkeler geliştirmekte, ülkesiyle Avrupa Birliği arasında mekansal plan ve tedbirlerin koordinasyonu için zemin oluşturmaktadır.
- Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi'nin hazırladığı gelecekteki "Mekan Planlama Raporu"nu Federal Meclis'e sunar.
- Ulusal mekan, ulaşım ve kentsel gelişme için politika oluşturur ve uygular.
- Eyaletleri, bölgesel düzeydeki planlar hakkında bilgilendirir.

- Federal anayolların ve demiryollarının bakımını yapar.

3. Federal Bölge Planlama, İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı

- Bölge Planlama ve Yerleşim politikalarından sorumludur.
- Bilgi sisteminin sonuçlarını eyaletlerin kullanımına sunar.

Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi

- Federal Hükümete Mekansal Planlama, Kentsel Gelişme, İmar ve İskan konularında uzman görüşü oluşturarak destek sağlayan ve federal otorite kabul edilen bir birimdir.
- Bölgesel Gelişme üzerine bilgi sistemlerini oluşturur.
- Devletin Bölgesel Gelişme planlarını takip eder, değerlendirir ve yorumlar.
- Düzenli aralıklarla Federal Meclise sunulmak üzere ilgili bakanlığa (Federal Ulaştırma, İmar ve İskan Bakanlığı) rapor sunar.

4. Federal İstatistik Ofisi

- Planlama çalışmalarını destekleyecek verileri sağlayarak yan kuruluş görevi görür.

Sorumluluklar bölününce, farklı birimler arasında işbirliği kaçınılmazdır. Federal Bölge Planlaması burada devreye girer. Bu yasa, Almanya’da mekan planlamasına yönelik ilke, sorumluluk ve hedefleri belirlemekte ve tanımlamakta olup sektörel planlama ve kamusal yatırımlar önceliklerdir.

Federal Mekansal Planlamanın ana unsurları;

- Mekansal planlama ilkeleri (mekansal gelişme için önemli bir çerçeve oluşturmakta, mekansal gelişme konseptine açıklık getirmektedir. Federal devlet bu ilkeleri belirlemekte eyaletler tarafından tamamlayıcı ekler yapılmaktadır.)
- Mekansal planlama esasları
- Mekansal planlama hedefleridir (mekansal ve özel olarak belirlenmiş ihtiyaçlar şeklindeki bağlayıcı hükümlerdir).

Burada asıl amaç, sürdürülebilir olmaktır. Sürdürülebilir mekansal gelişme, “bir alana ilişkin sosyal ve ekonomik taleplerin, o alanın istikrarlı ve dengeli biçimde ekolojik fonksiyonlarını tümüyle sağlayabilmesine imkan tanınması”dır (Raumordnungsgesetz 1997).

Henckel, mekansal gelişme konseptini, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi, alan kullanımını üzerindeki etkilerin uzun vadede tespiti, bölgesel ve yapısal dengesizliklerin ortan kaldırılması ve gelecek nesillere karşı sorumluluğun toplumda hissedilmesi olarak tanımlanmıştır.

Federal Bölge Planlama Yasası ise,

- Eyalet mekansal planlamasına ilişkin hükümler (özellikle mekansal yapı planları ve bölgesel planlar),
- Mekansal planlamanın koordinasyonuna ilişkin hükümler,
- Mekansal planlamanın prosedürüne ilişkin hükümler,
- Federal devletin planlama alanındaki görevlerine ilişkin hükümlerden oluşur (Henckel 2006).

Almanya’daki planlama sisteminin gelişmesine yönelik olarak yıllar içinde program, ilkeler, çerçeveler belirlenmiş ve raporlar yazılmıştır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- **Mekansal Planlama Programı (1975),**

Bu program, önemli mekansal etkilerin federal planlamaya uyarlanmasına yönelik hedefleri ortaya koymakta olup federal ve eyalet hükümetleri arasındaki mekansal planlama politikasının koordinasyonuna esas teşkil etmesi talep edilmiştir. Başka programlar olmamasından dolayı etkinliği denenememiştir.

- **Mekansal Planlama Politika İlkeleri (1993),**

Geleceğe yönelik mekansal yapıyı, “vizyon” başlığı altında; yerleşim yapısı, çevre ve alan kullanımı, ulaşım, yapı ve gelişme, Avrupa başlıklarıyla planlamakta ve kavramsal bir temel oluşturmakla kalmayıp Almanya bütününe yönelik stratejiler belirlemektedir.

- **Mekansal Planlama Politikası Eylem Çerçevesi (1995),**

Politika ilkeleri daha geniş çerçevede düzenlenmiş, eyalet mekansal planlamasına ilişkin olarak yapı ve gelişme ile ilgili hedef öneriler getirmektedir. Kent ve kırsal alanlar arasındaki aykırılıkların ortadan kaldırılması hedeflenmekte, kentsel kümeler ve kırsal bölgelerin zıtlıklar yerine birbirini tamamlayacağı öngörülmektedir. Yoğunluğun dağıtılmasını hedefleyen bu modelde kent ve kırsalın yaşam koşulları birbirine yaklaşmakta, benzerleşmektedir.

- **Mekansal Planlama Raporu (2005),**

Federal Bölge Planlama Yasası'na göre, Federal İmar ve Bölge Planlama Ofisi'nin, Federal Ulaştırma, İmar ve Kentsel Gelişme Bakanlığı'na dört yılda bir Federal Meclis'e ulaştırılmak üzere "Mekansal Planlama Raporu" sunması öngörülmüştür. Bu rapor, mekansal ve yerleşim yapısının geçmiş ve gelecekteki gelişimine yönelik olarak bilgi içermekte olup içinde mekansal gelişme, mekansal planlama ve sektörel planlamaya ilişkin veriler barındırmaktadır.

- **Federal Alana İlişkin Mekansal Planlama İlkeleri (2006).**

Mekansal planlamadan sorumlu federal ve eyalet bakanları biraraya gelerek , Almanya'nın mekansal gelişimine ilişkin yeni stratejiler benimsemiş ve yeni ilkeler ortaya koymuşlardır. Bunları Henckel, Gelişme ve İnovasyon, önemli kamu hizmetlerine yönelik hükümlerin güvence altına alınması ve kültürel peyzajları geliştirme ve kaynakları koruma olarak üç bölümde sınıflandırmıştır. Bu yaklaşım 1993'deki mekansal planlama politika ilkelerinin modernize edilmesini sağlamıştır.

Federal İmar Kanunu, arazi kullanımı ve gelişmenin kontrolü ile ilgili temel düzenlemeleri yapmakla birlikte, kentsel alan kullanım planlaması, onay ve alan tahsislerine yönelik süreçleri ve yapılması gerekenleri belirten genel bir kentsel planlama mevzuatı olmakla birlikte ayrıca, kentsel yenileme ilkeleri, kentsel gelişme ve kentsel dönüşüm, sosyal açıdan bütüncü kent programı, alanın fiziksel yapısı ve özel karakterinin korunması, kentsel gelişme uygulama ilkeleri gibi özel kentsel planlama mevzuatına ilişkin bilgileri de içermektedir.

2.5.2.2 Eyalet düzeyinde mekansal planlama

Dayanağını federal hükümetin mekansal planlama ilke ve prensipleri, 1/500.000-1/200.00 ölçekli Federal Bölge Planlama Yasası, Federal İmar Yasası, Sektörlere ilişkin yasalar ve Eyalet Mekansal Yasası'ndan alan Eyalet mekansal planlaması, herbir eyalette eşit ve sağlıklı yaşam koşullarının sürdürülebilir olması amacını taşımaktadır.

Almanya'nın mekansal gelişiminin desteklenerek iyileştirilmesi ve altyapısının güçlendirilmesinde eyaletlerin yapısal politikaları çok önemli bir role sahiptir. Eyaletler, mekansal planlama yasasının ana ilke ve prensiplerini kendi eyaletlerine uyarlayarak uygularlar.

Eyaletlerde planlama iki aşamadan oluşur. Eyalet mekansal planlaması, eyaletin tüm alanına yönelik mekansal gelişmeyi ele almakta, bölgesel planlama ise, eyalet bölümlerine ilişkin olarak hazırlanmaktadır.

Ulusal ve eyalet mekansal planlama ilke ve hedeflerine uyulması ve buna önem verilmesi yanında yerel birimlerin önerilerini gözönünde bulundurmak ve yerel gelişme hedefleriyle üst ölçek planlarını koordine etmek de eyalet mekansal planlama otoritelerinin sağlamak zorunda olduğu görevlerdir.

Genellikle 1/300.000 ölçekli "Eyalet Gelişme Planı" denilen bir planla, eyaletin mekansal gelişme, görüş ve hedefleri ortaya koyulmaktadır. Federal planlama ilkelerinin de uygulandığı kapsamlı, yerel üstü ve sektörler arası bu plan; mekansal yapı, eyaletin potansiyel yerleşim alanları ve korunacak açık alanlara bölünmesi, korunması gerekli olan doğal kaynakların sürdürülebilirliği, nitelikli özel gelişme ve alanların belirlenmesi ile mekansal anlamda önemli kamusal ve özel plan ve önlemlerin hazırlanması ile ilgilidir (Henckel 2006).

Eyalet Gelişme Planı hazırlanması yasal bir zorunluluktur ve her eyaletin yapmakla yükümlü olduğu eyalet mekansal planlama yasası, bu plana yönelik yasal bir temel oluşturmaktadır (Alarşlan 2008).

Eyaletin en üst planlama otoriteleri (ilgili bakanlık) tarafından hazırlanan Eyalet Meclisi'nce onaylanarak yürürlüğe giren Eyalet Gelişme Planları, uzun vadeli bir planlama sürecine sahiptir ve her 10 yılda bir güncellenmektedir.

2.5.2.3 Bölge düzeyinde mekansal planlama

Bölgesel Mekansal Planlama, yasal dayanağını federal hükümetin mekansal planlama ilke ve prensipleri, Federal Bölge Planlama Yasası, Federal İmar Yasası, Sektörlere ilişkin yasalar ve Eyalet Mekansal Planlama Yasası'ndan alır.

Eyalet mekansal planlama seviyesinin altında yer alan Bölgesel Mekansal Planlama, eyalet mekansal planlama hedeflerini detaylandırır ve uygulanmasını sağlar.

Yerel ve Eyalet mekansal planlaması arasında köprü vazifesi yapan Bölgesel planlama, belediye sınırlarını aşan yerel üstü alan kullanımını koordine eder.

Çok sayıda geniş yerleşim merkezleriyle çevrelenmiş eyaletlerin bölgesel planlar hazırlaması koşulunu getiren Federal Bölgesel Planlama Yasası'na göre, Bölgesel Planlama,

- Bölgesel planı hazırlama ve güncelleme,
- Bölgenin peyzaj planını bölgesel planla bütünleştirme,
- Kentsel alan planlama otoriteleri ve diğer kamusal ve özel planlama kurumlarını bilgilendirme,
- Eyalet gelişme planı ve eyalet sektörel gelişme planlarının hazırlanması ve güncellenmesinde işbirliği yapma,

- Mekansal planlama işbirliğine katılma,
- Bölgesel geliştirme ve iyileştirmeye yönelik politikada inisiyatif alma,
- Ortak programlar için bölgesel kurumlarla işbirliği yapılmasına yönelik bağımız yetkiye sahiptir (Raumordnungsgesetz 1997).

1/50.000 – 1/100.000 ölçek arasında değişen Bölgesel planlar, sadece Eyalet Geliştirme Planları temelinde geliştirilmez, yerel otoriteler de bu planlara katkı ve katılım sağlarlar.

Planlama bölgelerini belirleme yetkisinin verildiği eyaletler, bölgesel planlamanın yürütülmesinden, bölgelerin tanımlanmasından ve bölgesel planların kapsamının belirlenmesinden sorumludur.

Bölgesel planlar, bölgelerin değişen koşul ve taleplerine uyum sağlarlar. Bu nedenle bölgesel planların, kapsam, şekil ve yerleşim yapısı (sosyal, kültürel ve ekonomik olanaklar sağlanan merkezi mekanlar ile yerel hizmetler ve yerleşim gelişimine yönelik alanlar), açık alan yapısı (taşkın kontrol alanları, habitat ve doğal koruma, bölgesel ve çok fonksiyonlu yeşil kuşaklar, havalandırma koridorları, yerel rekreasyon, yüzeye yakın madenlerin çıkarılacak alanların belirlenmesi) ile altyapısını (ulaşım altyapısına yönelik yerler ve güzergahlar, rüzgar enerjisi ve taşıma ile çalışan makineler ve kamu hizmetlerine yönelik yerleşim birimleri ve alanları) içinde barındıran ana unsurlarının karşılaştırılması çok zordur.

Eyalet düzeyinde mekansal planlar gibi Bölgesel planlar da her 10 yılda bir olmak üzere düzenli aralıklarla güncellenir. Bölgesel planlamanın mekansal planlama prosedürleri ve çevresel etki değerlendirilmesine dahil edilmesi sayesinde bölgesel planlama hedeflerinin uygulanması sağlanabilir (Henckel 2006).

2.5.2.4 Yerel düzeyde mekansal planlama

Yerel Yönetimler yerel yönetim planlama özerkliğine sahip olup kendi alanlarının kentsel gelişim ve yapısını düzenlerler. Eyalet mekansal planlama hedefleri yerel planlamaya uyarlanır.

Yerel yönetim kentsel alan planlamasında, belediye içindeki yapısal alan kullanımları ve diğer kullanımları oluşturma ve yönlendirme görevi vardır (Henckel 2006).

Federal İmar Yasası'na göre, yerel alan kullanım planlarının (ne zaman ve neresi için) hazırlanması belediyelerin sorumluluğundadır.

Bu planlar; kentsel düzeyde mekansal planlamayı içeren ve belediye alanı bütünü için öngörülen alan kullanım çeşitlerini (yapı, ulaşım, orman, rekreasyon, doğa koruma vb.) ana hatlarıyla belirleyen 1/25.000-1/5.000 ölçekli “Ön Alan Kullanım Planı” ve kentsel alan kısımlarında mekansal planlamayı içeren (kentsel gelişme strüktürlerinin yapı ve diğer amaçlara yönelik alan kullanımını idare ve kontrol etme konusunda bağlayıcı tanımlar getiren, alanın yeniden tahsisi, alan geliştirme, dengeleme, kamulaştırma, kentsel gelişme uygulama kuralları, alan projelerinin kabul edilebilirliği vb. Federal İmar Kanunu'nun uygulanması için gerek duyulan ilkelere temel oluşturan) 1/500-1/2.000 ölçekli “Bağlayıcı Alan Kullanım Planı” olarak iki aşamaya ayrılır.

Federal İmar Kanunu ve Federal Bölgesel Planlama Kanunu'na göre,” Ön Alan Kullanım Planı”, “Bağlayıcı Alan Kullanım Planı” için temel oluşturmakta ve bir çerçeve çizmektedir.

Kentsel alan kullanım planlama süreçlerine halkın, kamu otoritelerinin ve diğer kamu kurumlarının katılımı iki aşamada olmaktadır. Bu katılım Federal İmar Kanunu ile erken katılım ve resmi katılım olarak ikiye ayrılmıştır. Erken kamu katılımı, planlamanın genel amaç ve hedefleri hakkında halkı bilgilendirmek ve görüşlerini almaktadır. Federal İmar Kanunu'nda da yer aldığı gibi, toplum ve kamu otoriteleri, planlama nihai

şeklini almadan önce önerilerini ortaya koyabilmektedir. Belediye, mümkün olan en kısa zamanda planlamadan etkilenebilecek kamusal kurumları vb. kuruluşları planlamanın genel amaç ve hedefleri konusunda bilgilendirmesi ve görüşlerini bildirmeleri için davet etmekle yükümlüdür.

Ön Alan Kullanım Planı'na ek olarak hazırlanan raporda, kentsel gelişmenin amaçları, hedefleri ve etkileri belirtilmekte ve plan hazırlama süreciyle ilgili bilgi verilmektedir. Zamanla sınırlandırılmayan Bağlayıcı Alan Kullanım Planı'nda da açıklayıcı bir rapora yer verilmekte, plana ilişkin amaçlar, hedefler ve planın önemli etkilerine yer verilmekte ayrıca, önemli çevresel etkileri belirten ve değerlendiren bir çevresel rapor da bulunmaktadır.

Yerel meclis tarafından onaylanan plan yargısal denetime tabii değildir.

Almanya'da mekansal planlama sistemini incelediğimizde planlar arası koordinasyona çok önem verildiği görülmektedir. Federal Hükümetin çizdiği yasal çerçeveye uygun olarak eyaletler de (plan ve politikalar federal yapıdakine uyumlu olmalıdır) kendi planlama sistemlerini oluşturmakta ve uygulamaktadır. Federal düzeyde hazırlanan yasal çerçeve ile eyaletlerin uygulamaları arasında koordinasyonu sağlamakla görevli ayrı bir kurum oluşturulmuştur. Ayrıca Almanya'nın planlama sisteminin bir diğer önemli özelliği planlamanın en düşük karar verme birimlerinin girdileri gözden geçirilerek ulusal düzeyde ve eyalet düzeyinde karşılıklı işbirliği içinde geliştirilmesini ifade eden "ters akıntı ilkesi" dir. Bu ilke yönetim düzeyleri arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır (Kayıkçı 2003).

2.5.3 Almanya'da peyzaj planlama

Peyzaj planlamanın Almanya'daki başlangıcı, 18. yüzyılın sonları 19. yüzyılın başlarında tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişe kadar gitmekte olup, uzun bir geleneğe sahiptir ve önleme odaklı doğa koruma konusunda merkezi bir planlama aracı konumundadır. 1960 yılında yapılan detaylı çevre politikasıyla, peyzaj planlama

doğanın işlevsel özelliğini koruma amacıyla bir çevresel politik enstrüman olarak ülke kalkınma politikalarında yer edinmeye başlamıştır (Buchwald 1995b). Bu yaklaşımda 1970'li yılların başında önce bazı eyalet hükümetleri kendi doğa koruma kanunlarında peyzajla ilgili hükümlere yer vermişler, 1976 yılında Federal Doğa Koruma Yasasının kabulünü takiben federal devletler için peyzaj programları hazırlanarak, ülke peyzaj planlarının neredeyse tamamı için bölgesel peyzaj planları yapılmıştır. Yerel peyzaj planları da Almanya'nın neredeyse yarısı için tamamlanmış bulunmaktadır. Ayrıca Almanya'nın yaklaşık beşte birinin yerel peyzaj planları hazırlanmaktadır (Buchwald 1995b). Peyzaj planlama, çevre planlamasına entegre edilmiş bir merkezi planlama enstrümanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

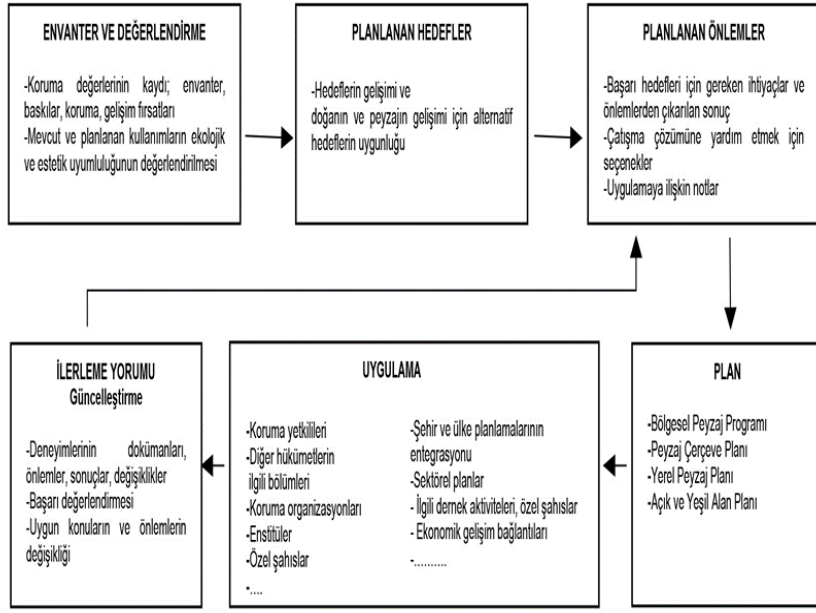
Peyzaj planlama, doğayı koruma ve peyzaj yönetimi için anahtar planlama aracıdır. Bu planlar, ilçe ya da planlama bölgesi peyzaj çerçeve planları seviyesi ve bütün bir devlet için bölgesel peyzaj programı seviyesidir. Yerelde belediye düzeyinde peyzaj planlama çalışmaları yürütülmektedir. Yerel peyzaj planları ise bölgesel peyzaj programı ve peyzaj çerçeve planlarını içeren şartnamelere dayanmaktadır.

Tüm seviyelerde ki peyzaj planları, doğal kaynakların korunması için önemli ve uzun süreli katkı sağlayan planlardır. Peyzaj planları özellikle korunan değerli alanlar için değil, aynı zaman da tam kapsamlı stratejiler, sürdürülebilir önlemler ve uzun süreli doğal ve kültürel peyzaj gelişimlerini oluşturmak içinde yapılmaktadır. Peyzaj planlamanın yasal dayanağını oluşturan “Federal Doğa Koruma Yasası” eylem temelli olup bu eylem genel görevlerle anlatıldığı gibi aynı zamanda peyzaj planlamanın aslına ait unsurlarla da tanımlanmaktadır. Eyaletlerde bölgesel doğa koruma yasaları gibi daha geniş kapsamlı yasalar çıkarılmaktadır. Peyzaj planlama, belediyenin çıkarlarını kusursuz bir şekilde uygun hale getirmek için tam kapsamlı stratejiler oluşturmaktadır. Yerel bir peyzaj planı olarak büyük ölçüde doğal ve kültürel peyzajı sürdürme amacının yanı sıra belediyenin gelişimini de kolaylaştırıcı yaklaşımlar söz konusudur.

Peyzaj planlamanın asıl öğeleri; Doğa koruma ve peyzaj yönetimi için gereken kıstaslar bölgesel peyzaj programları veya peyzaj çerçeve planlarının yanı sıra yerel peyzaj planlarına göre belirlenmektedir. Bu planların içeriğinde yer alan bilgiler şunlardır:

- 1) Doğal ve kültürel peyzaj alanlarının mevcut ve öngörülen durumları,
- 2) Doğayı koruma ve peyzaj alanlarının yönetim amaç ve ilkelerinin, söz konusu planlama alanı için ayrıntıları,
- 3) Bu amaç ve ilkelere dâhil herhangi bir sonuç çatışmasında doğal ve kültürel peyzaj alanlarının var olan ve öngörülen durumlarının değerlendirilmesini,
- 4) Gereksinimler ve tedbirler;
 - a) Doğal ve kültürel peyzaj alanları üzerindeki olumsuz etkileri elemek, azaltmak ya da bunlardan kaçınmak,
 - b) Doğal ve kültürel peyzajın belirli parçalarını ve bunlarla birlikte flora ve faunanın yabani türlerini ve bunların biyo-tiplerini ve biyotik topluluklarını geliştirmek, korumak,
 - c) Özellikle doğayı gelecekte tam anlamıyla korumak ve peyzaj yönetim ölçüleri ya da habitat ağ sistemlerinin geliştiği alanlarda doğal ve kültürel peyzajın durumu, konumu veya doğal olanaklarının gelişmesine katkı sağlamak,
 - d) Avrupa ekolojik ağını (Natura 2000) korumak ve geliştirmek,
 - e) Toprağı canlandırmak, su hacmini, hava ve iklim kalitesini arttırmak ve korumak,
 - f) Doğal ve kültürel peyzajın çeşitliliği, görsel değerini ve eşsiz karakterini muhafaza etmek,
 - g) İnsanların dinlendiği ve keyif aldığı alanları geliştirmek

Peyzaj planları çizilirken, bölgesel planların kullanılabilirliği ile fiziksel gelişim planları da göz önünde tutulmaktadır. Peyzaj planlamanın görev ve içeriğinin mantıksal sıralama aşamaları aşağıdaki şekilde yer almaktadır.

Şekil 2.3 Peyzaj planlamanın görev ve içeriğinin mantıksal sıralama aşamaları

Çizelge 2.2 Almanyada peyzaj planlamanın farklı yönetim alanlarında diğer planlamalarla olan kapsamı

Planlamanın kapsam Alanı	Planlama Tipi	Peyzaj Planlamasındaki Kapsamı	Ölçek
Federal/Eyalet Yönetimi	Arazi düzenleme Programı(Planı)/ Eyalet Kalkınma Planı	Peyzaj Programı/Peyzaj Amenajman Programı	1/500000- 1/200000
Bölge-Valilikler	Bölge Planlaması	Peyzaj Çerçeve Planı	1/25000 1/50000
Kaymakamlıklar	Arazi Kullanım Planı	Peyzaj Planı	1/10000 1/5000
Belediyeler	İmar Planı	Yeşil Düzenleme Planı	1/500 1/2000
Bölgesel ve Yerel Ölçekteki Kurumlar	Kurumsal Planlar (Orman Amenajman Planı vb.)	Peyzaj Amenajmanı Referans Planı	Kapsam alanına göre farklı ölçekler

Almanya'da bulunan federal yönetim sistemine göre her eyalet, federal yönetim anlayışı içerisinde kendi politikalarını oluşturabilmektedir. Federal yönetim içerisinde peyzajın en üst kademedeki idaresi, Federal Çevre Bakanlığı Doğa Koruma Daire Başkanlığı bünyesinde yer almaktadır. Eyalet yönetimleri kendi kamusal iradeleri çerçevesinde başta çevre ve orman olmak üzere farklı bakanlıklar bünyesinde peyzaja yer vermişlerdir. Genellikle bölge valiliklerinde bulunan doğa koruma büroları, federal ve eyalet doğa koruma kanunundan yola çıkarak peyzaj planlama ve peyzaj koruma alanlarının sorumluluğunu almıştır. Eyaletlerin kendi çıkardıkları kanunlar veya uygulamalar, federal kanunların kapsamı dışına çıkamamaktadır. Doğa korumanın geçerli olduğu alanlar dışında peyzaja yapılacak müdahale veya kullanımlar için (Tabiat Parkları dahil olmak üzere) mutlaka bir peyzaj planlaması yapılmaktadır. Kapsam alanına göre her bir peyzaj planlama türü, bir üstündeki plana hiyerarşik olarak bağlıdır. Bu yaklaşımda Federal/Eyalet ve Bölge düzeyinde yapılan Peyzaj Planlarının kapsamı peyzaj planlamanın konsepti olarak ortaya çıkmaktadır (Güngöroğlu 2008).

Almanya'da bulunan federal yönetim içerisinde eyalet yönetimleri federal yasaya uygun olarak kendi doğa koruma kanunlarını ve peyzaj koruma alanlarını kurmakla sorumlu tutulmuştur. Federal doğa koruma kanununda bu alanların kurulma amaçları şu şekilde;

1. Doğanın doğal ve doğala yakın işleyişinin korunması veya duruma göre tekrar oluşturulması.
2. Peyzajın çeşitliliği, nadirliği, güzelliğinin korunması.
3. Rekreasyon için özel anlamı olan alanların kurulması. Rekreasyon burada bir amaç olarak yer alsa da kapsam olarak sınırlandırılmıştır.

Aynı şekilde bu kanunun 2. maddesi ve buna dayanarak çıkarılan yönetmeliklerle bu alanlar içerisinde yapılaşma ve teknik tesislerin kurulması, faaliyetlerin türü ve şiddeti yasayla kısıtlanmış veya belirlenmiştir. Peyzaj koruma alanları Almanya'nın ülke yüzölçümünün % 27'sini kapsamaktadır (Plachter 1991).

Peyzaj planlaması, Almanya'da doğa koruma ve peyzaj yönetimi için kilit planlama aracıdır. Bölgesel peyzaj programı bir Federal Eyaletin tüm bölgesini kapsar. Bölge

veya planlama bölgesi seviyesinde peyzaj ana planları vardır. Yerel peyzaj planları, bölgesel peyzaj programında ve peyzaj ana planlarında bulunan spesifikasyonlara dayanmaktadır.

Federal Doğa Koruma Yasası Madde 13'e göre peyzaj planlamanın görevleri;

1. İlgili planlama alanı için koruma ve peyzaj yönetiminin gerekliliklerini ve önlemlerini belirlemek
2. Planlanan önlemlerin uygun nedenlerini sağlamak
3. İlgili planlama alanındaki doğa ve manzara üzerinde nihai kararları etkileyebilecek diğer planlamalarda ve idari prosedürlerde doğa koruma ve peyzaj yönetiminin amaç ve ilkelerini uygulamaya hizmet etmektir.

Federal Doğa Koruma Yasasının 14'ncü maddesine göre doğa koruma ve peyzaj yönetiminin gerekleri ve önlemleri, peyzaj programları veya peyzaj ana planları ile peyzaj planlarında belirtilecektir. Bu tür planlar aşağıdakilerle ilgili bilgileri içermektedir:

1. Doğanın ve peyzajın mevcut ve beklenen durumu
2. Doğanın korunması ve peyzaj yönetiminin somutlaştırılmış amaçları ve ilkeleri
3. Mevcut ve öngörülen doğa ve peyzajın bu amaç ve ilkeler temelinde sonuçtaki çatışmalar da dahil olmak üzere değerlendirilmesidir.
4. Gereklilikler ve önlemler
 - a) Doğa ve peyzaj üzerindeki olumsuz etkileri önlemek, azaltmak veya ortadan kaldırmak
 - b) Bölüm 4 uyarınca doğanın ve peyzajın belli parçalarını veya bileşenlerini, yabani fauna ve flora türlerinin biyotopları ve biyolojik yosunlarını korumak, yönetmek veya geliştirmek,

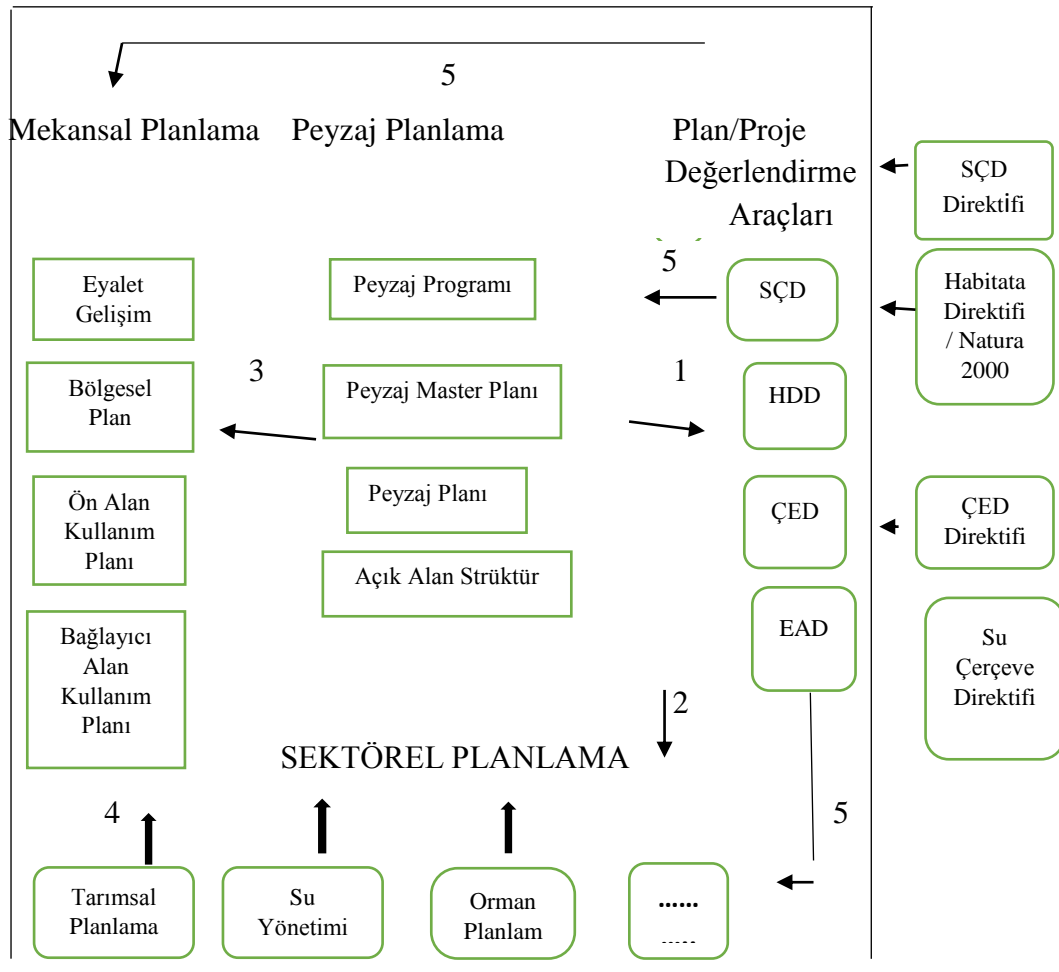
- c) Durumlarına göre, yer veya doğal gelişim potansiyeli, doğa koruma ve peyzajın ileriye dönük önlemleri için veya birbirine bağlı biyotopların özellikle uygun olan alanlarda ağının geliştirilmesi
- d) Avrupa ekolojik ağını "Natura 2000" geliştirmek ve korumak,
- e) Zeminlerin, su gövdelerinin, havanın ve iklimin kalitesini korumak, geliştirmek ve rejenerasyona izin vermek;
- f) Temel insan tecrübesi, keyif ve rekreasyon açısından da doğanın ve peyzajların çeşitliliğini, karakteristik özelliklerini ve güzelliğini korumak ve geliştirmek.

Peyzaj Planlamanın yasal statüsü Federal Doğa Koruma Yasası Madde 14, 2 fıkrasında “*planlamalar ve idari usuller peyzaj planlamasının içeriğini dikkate alacaktır*” şeklinde tanımlanmıştır. Özellikle, peyzaj planlamasının içeriği, çevresel değerlendirmelerde veya Madde 34 paragraf 1 kapsamında uyumluluk değerlendirilirken dikkate alınacaktır denilmektedir. İlgili kararlar, peyzaj planlamasının içeriğine uygun olamazsa, uygun nedenlerin sağlanması zorunludur.

Her eyalet sahip olduğu peyzaj koruma alanlarının seçimini, planlanmasını ve yönetimini kendi **Doğa Koruma Yasası** göre gerçekleştirmektedir. Bu alanların planlanması esnasında hangi kullanımlara ne şekilde izin verileceği konusunda eyaletler tarafından farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Buradaki farklılık bazı eyaletlerin plan kararlarına etki edecek verilerinin yetersiz olması veya plan önceliklerini eyaletin sahip olduğu farklı doğa koruma öncelik ve amaçları veya eyalet peyzaj programına bağlı olarak değişebilmektedir (Pohl 1986).

Biyotik düzenleme ve yenilenme hizmetleri (özellikle biyoçeşitlilik, türler ve habitatlar ile ilgili habitat değeri), yeraltısularının yeniden şarjı, verim ve dekontaminasyon hizmetleri gibi belirli peyzaj hizmetleri (Termorshuizen & Opdam 2009) planlama sürecinde ele alınmaktadır. Ayrıca toprakların erozyona karşı direnci (toprağın üretken ve yenilenebilir hizmetleri), hava kalitesi ve mikroklima dengeleme hizmetleri ve nihayet rekreasyon ve estetik hizmetler peyzaj planlamada yer almaktadır. Bu, özellikle, peyzaj planlamasının stratejik yaklaşımını göstermektedir. Federal Doğa Koruma

Yasası, peyzaj planlamasının içerik çerçevesini belirlemekte ve planlamanın konusu olan eylem alanlarını adlandırmaktadır. Engellerin önlenmesi, hafifletilmesi veya kaldırılması, değerli biyotopların ve peyzaj ünitelerinin korunması, yönetimi ve geliştirilmesi, biyotop şebekesinin geliştirilmesi, Natura 2000 şebekesinin geliştirilmesi ve korunması, toprakların, su, hava ve iklimin vücutlarının korunması, kalitesinin iyileştirilmesi ve yenilenmesi, peyzajın doğal manzarasının ve rekreasyonun korunması ve geliştirilmesi.

Şekil 2.4 Almanya mekansal planlama sisteminde peyzaj planlamanın yeri

ŞÇD:Stratejik etki değerlendirmesi HDD:Habitat Direktifi değerlendirmesi ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi EAD: Etki Azaltma Düzenlemesi

- 1: Peyzaj planlama çevresel bilgi ve hedefler sunar ya da alt hizmetleri yerine getirir
- 2: Peyzaj planlama sektörel planlamadan çevresel bilgi ve hedefleri alır ve kendi doğal kaynaklarına sektörler arası konulara yansıtır, doğa koruma hedefleri ile koordine eder.
- 3: Bütün doğal kaynakları kapsayan bütünleştirilmiş hedefler konsepti
- 4: Sektörel hedefler
- 5: Değerlendirme araçlarına plan/program ve projelere uygulanması

Avrupa ekolojik ağı "Natura 2000" in geliştirilmesi ve korunması için gerekli şartlar ve önlemler, açık bir şekilde peyzaj planlamasının içeriği olarak adlandırılmıştır. Özel Çevre Koruma Alanlarının ve Habitatlar Direktifi kapsamındaki koruma alanlarına ve Kuşlar Yönergesi altındaki Özel Koruma Alanlarına ve büyük ölçekli fonksiyonel ilişkilere verilen önem, bölgesel peyzaj planlamasında ülke genelinde veya ülke ölçeğinde gösterilmektedir. Peyzaj planlaması, tüm alanlarda tutarlılığın sağlanması amacıyla genel olarak dikkate alınması ve alt alanlar için daha düşük ölçekte hazırlanacak olan yönetim planları için eylem çerçevesini tanımlamaktadır. Buna ek olarak, peyzaj planlamasının uygun planlama seviyesinde bozulma ve bozulma yükümlülüğünün uygulanması için peyzaj planlama teklifleri yapılabilmektedir.

Almanya'da peyzaj planlaması sürdürülebilir bir planlama enstrümanıdır. Sürdürülebilir peyzaj gelişimi fikirlerinin hazırlanması, sunulması ve diğer sektörel planlamaya beslenebilmesi için merkezi kavramsal doğa koruma aracı olarak kabul edilmektedir. Peyzaj planlaması, sıklıkla sektörel ve karmaşık doğayı koruma ve çevre mevzuatının koşulları altında, arazi ile ilgili doğayı koruma ve çevre konularını bir araya getirmektedir. Birden fazla kamu idari sektöründe yönlendirme yapmayı kolaylaştırmakta ve önlemeye yönelik eylemi desteklemektedir. Bu nedenle, yetkililere planlama ve onay prosedürlerini hızlandırmakta ve sorunsuzca işlemesine yardımcı olmaktadır. Peyzaj planlaması aynı zamanda halkın katılımı için oldukça önemlidir. Peyzaj planlamasının yardımı ile vatandaşlar kendi çevreleri hakkında kapsamlı olarak bilgilendirilmekte ve sonuçta çevreyle ilgili kararlara nitelikli bir biçimde katılmaları sağlanmaktadır. Son olarak, peyzaj planlaması, tarımsal ve fon kaynaklarının çevresel boyutlar altında verimli ve iyi yönlendirilmiş bir şekilde kullanılması için mali destek sağlamak için şu anda mevcut olan tek temeldir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Türkiye’de mekansal planlamanın dayanağını oluşturan mevzuat, planlama sistematiğine ilişkin yazılı kaynaklar, kamu kurum kuruluşlarınca yapılmış çalıştay, seminer vb. çalışmaların raporları, politika belgeleri, onaylı üst ölçek planlar ve plan açıklama raporları ile peyzaj koruma konularında taraf olunan uluslararası sözleşmeler ile kimi bakanlıkça hazırlanan peyzaj çalışmaları ve yayınlar çalışmanın materyallerini oluşturmaktadır.

Peyzaj planlama çalışmaları konusunda tüm dünyada örnek gösterilen yurtdışı örnekleri ile Almanya özelinde detaylı inceleme yapılmıştır. Almanya Kassel Üniversitesi Şehir Planlama ve Peyzaj Planlama bölümlerinde 2011-2012 kış döneminde 6 ay süre ile eğitim alınmış, eş zamanlı olarak Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumunda konuk araştırmacı olarak çalışılmış ve Almanya planlama pratiği hakkında detaylı veri toplanmıştır. Çalışma kapsamında Almanya’da Mekansal Planlama sistemi ve Peyzaj Planlama hakkındaki belgeler Türkçeye çevrilerek kullanılmıştır. Kuzey Hessen Eyaleti peyzaj planları da çalışmanın diğer materyalleridir. Ayrıca, söz konusu planlama kurumu yetkilileri ve Kassel Üniversitesi Peyzaj Planlama Bölüm Başkanı Prof. Dr. Dietrich Bruns başta olmak üzere bir çok öğretim üyesinden sözlü ve yazılı olarak görüş ve öneriler alınmıştır.

Çalışma kapsamında ilgili Bakanlıklar, resmi kurum kuruluş ve belediye yetkilileri ile görüşülmüş elde edilen plan, rapor vb. dokümanlar değerlendirilmiştir. Bahsi geçen yerler:

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü
- İller Bankası Anonim Şirketi Mekansal Planlama Dairesi Başkanlığı
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

➤ Gölbaşı Belediyesi İmar Müdürlüğü

olup, çalışan yetkililerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Tez çalışmasının en önemli metaryalini şehir plancılarının katılımı ile gerçekleştirilen “**Çalıştay**” bulguları oluşturmaktadır.

3.2 Yöntem

Bu tez çalışmasında mevcut kullanılan klasik veri araştırma yöntemlerinin (kaynak taraması, mülakat, anket çalışması vb.) kullanılması ile istenilen yeterlilikte bir sonuç elde edilemeyeceği düşüncesi ile farklı bir yöntem arayışına girilmiş olup bugüne kadar tez veri araştırması için yapılan yöntemlerin dışında hiç başvurulmamış olan bir yöntem denenmiştir. Bu yöntem “**ORTAK AKIL DOKTORA TEZ ÇALIŞTAYI**” olarak adlandırdığım yöntemdir. Bu yöntem bir tez çalışmasında ilk kez kullanılmıştır. Ortak akıl doktora tez çalıştayının amacı; çok boyutlu bir bakış açısı ile kollektif şuuru harekete geçirerek ortak bir yaklaşımla üst ölçekli fiziki planlar için peyzaj temelli planlama dilinin daha doğru, daha iyi, daha verimli, daha yaratıcı ve daha yenilikçi şekilde oluşturulabilmesidir. Ortak akıl, bir yaklaşımın adıdır ve birden fazla kişinin biraraya gelerek bir konu hakkında akıl kapasitelerini, bilgi, birikim ve düşünce güçlerini birleştirmesidir. Ortak akıl yaklaşımının en önemli faydası, bir soruya ya da soruna uygulandığında elde edilen sonucun, katkıda bulunan akılların toplamından daha büyük, daha doğru, daha iyi, daha verimli, daha yenilikçi ve yaratıcı olması yani ortak aklın, akılların toplamı değil, çarpanı olmasıdır (Anonim 2017). Ortak Akıl Toplantısı, ortak görüş oluşturmayı, ortak sorunlara çözüm bulmayı, daha iyiye ulaşmak, gelişmek için neler yapılması gerektiğini belirlemeyi ve ortak hedefler seçmeyi sağlayan bir çalışma düzenidir. Öznel fikrinin ortaya konduğu bir ortamda (benlik duygusundan arınmış bir şekilde) karşıt fikirlerin yarattığı zengin düşüncelerin sentezlenerek, ön yargılardan arınmış, yeteneğin ve yetinin ayırmıcılık tanımadığı (cinsiyet, yaş, din, vs), yenileşime (inovasyona) açık, saygılı, korkusuz ve özgür, ortaya tek bir kişinin düşünemeyeceği kadar büyük bir aklın (mental kapasitenin) çıkmasının esas alındığı bir istişare şeklidir. Ortak akıl toplantısı ile eleştiriden uzak bir ortamda, yenilikçi bir

yaklaşım ile sorun çözmeye ya da iyileştirmeye yönelik seçeneklerin oluşturulması sağlanmaktadır. Görüş ve düşüncelerin ortak işbirliği içinde kararlara dönüştürülmesi, sınırsız düşünme, çok sayıda fikir, öneri, ya da tercih üretilmesi için yapılan toplantılardır (Anonim 2017). Çalıştay ise uzmanların bir konuda ön hazırlık yapmak üzere katıldığı inceleme ve değerlendirme toplantısı olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2017). Bu amaçtan hareketle ülkemizde en çok üst ölçek fiziki plan ile özellikle peyzaj verileri açısından özellikli alan planlaması yapmış bulunan planlama firmaları araştırılmıştır. Araştırma sırasında bu alandaki deneyim ve yeterlilikleri ile iş bitirmeleri incelenmiş, piyasadaki saygınlıkları göz önüne alınarak 8 firma ismi belirlenmiştir. Belirlenen firmalar ülkemizde bugüne kadar elde edilen ÇDP'nin yaklaşık % 90'nın yapımında rol almış kuruluşlardır ve özel çevre koruma bölgesi ya da doğal, kültürel sit gibi özellikli alanlarda planlama çalışması geçmişleri bulunmaktadır. Söz konusu firmaların kurucu şehir plancıları ile iletişime geçilerek tez konusu hakkında bilgi verilmiş ve çalışmaya davet edilmiştir. Firmaların hepsi katılacaklarını belirtmiş, ancak ikisi çalıştay günü programlarında yaşanan değişiklik nedeniyle görüşlerini yazılı olarak bildirmiştir. Diğer 6 firma ise kurucu ve/veya en üst düzey yetkilisi ile çalışmaya katılmıştır. Sadece plan yapan firmaların deneyim, bilgi ve görüşleri ile sonuca ulaşmanın eksik olacağı düşüncesi ile üst ölçek fiziki planların yapma/yaptırma/onama ve/veya uygulama yetkisine sahip ilgili bakanlık ve belediyelerde çalışan ancak çalıştıkları kurum adına değil kişisel görüşlerini belirtmeleri kaydıyla orta düzey yönetici şehir plancıları da çalışmaya davet edilmiştir. Katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir ortam yaratılarak, 6 saat boyunca konu daha önce belirlenen ve çalıştay öncesi hazırlık yapmaları amacıyla katılımcılarla paylaşılmış bulunan konu başlıkları çerçevesinde tartışılmıştır. Çalıştayın bitiminde katılımcıların zeka, fikir, bilgi ve tecrübeleri birleştirilerek yaratılan sinerji ile ortak akla dönüşmesi sağlanmış ve uygulanabilir somut öneriler ve stratejiler oluşturulmuştur. Söz konusu bu öneri ve stratejiler tez çalışmasının model bölümü olan 4. aşamanın en temel veri setini teşkil etmiştir.

Tez çalışması model bölümü dışında 3 temel aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşamada, mekansal planlama ile peyzajın planlamadaki yeri ve gelişiminin tanımı, kademeleri ve gelişme süreci literatür taraması ve mevzuat incelemeleri yapılarak anlatılmıştır.

İkinci aşamada, Avrupa ülkelerinde mekansal planlamada peyzajın nasıl yer aldığı genel olarak ve Almanya özelinde detaylı olarak incelemesi yapılmış, Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu deneyimleri üzerinden peyzaj planlama çalışmaları ortaya konulmuştur.

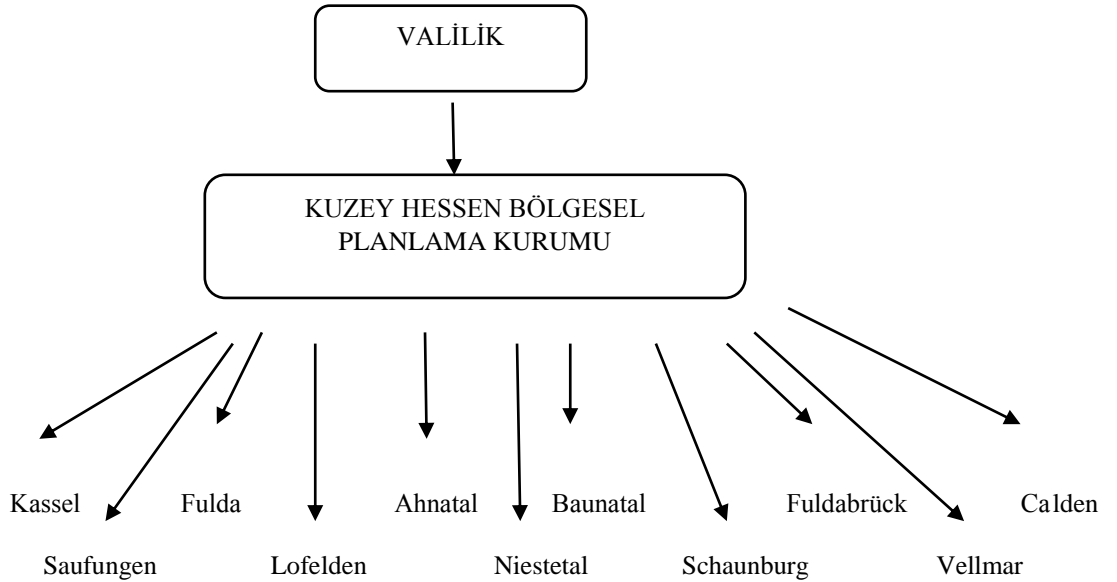
Üçüncü aşamada, ülkemizdeki mekansal planlama kavramı mevzuat ve uygulamalar açısından incelenmiş, planlama sistemi geçirdiği evrelerle birlikte araştırılarak, irdelenmiş, özellikle üst ölçek fiziksel planlar derinlemesine sorgulanmıştır. Ayrıca ülkemizde peyzajın planlama içerisindeki yeri ve taraf olduğu sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde tartışılmış, bu kapsamda yapılan çalışmalar irdelenmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu ve Peyzaj Planlama Uygulamaları

Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu (Zweckverband Raum Kassel-ZRK), Kuzey Hessen Eyaletinin bir bölümünü için 1974 yılında, 10 yerleşim biriminin katılımı ile kurulmuş bir planlama teşkilatıdır. Bu bölümün başkenti Kassel şehri olduğu için kurumda bu şehirde bulunmaktadır. Kuruluşu oluşturan yerleşmeler arasında rekabet ve ortaklaşa iş yapma isteğinden hareketle kurulmuş bulunan ZRK'nın temel görevi gelişme ve arazi kullanım planlarının hazırlanmasıdır. Bölgeler üstü planlama ihtiyacından doğmuş bir kurumdur. Aynı zamanda kapsamında bulunan yerleşmelerde girişimcilere yatırım için yer seçimi konusunda hizmet vermektedir.

Üye yerleşimler; Kassel, Fulda, Ahnatal, Baunatal, Fuldabrück, Calden, Kaufungen, Lohfelden, Niestetal, Schauenburg, Vellmar'dır. Üye yerleşmelerin üstünde bir çalışma yapılabilmesi fikrinden doğmuştur.

Şekil 4.1 Kuzey Hessen Eyaleti Bölgesel Planlama Kurumu

Tüzüğü gereği görevleri şunlardır:

- Yerel Gelişme Planı hazırlamak,
- İmar yasasına göre Arazi Kullanım Planını yapmak,
- Hessen Eyaleti Doğa Koruma Yasasına göre peyzaj planını yapmak,
- Yerleşmelere ait gelişme programları hazırlamak,
- Bölgesinin gelişimi üzerine gerekli tedbirleri (özellikle bilgi etkinlikleri ve sempozyumlar vasıtasıyla) almak,
- Bölge yatırımcılarına destek olmak, moderasyon ve bilirkişilik hizmeti vermek,
- Toprak ve insan sağlığı açısından uygun olacak şekilde ekonomik gelişmeleri desteklemektir.

Kurumun en üst organı Birlik Kurulu olup, Ana ve Mali Komite, Planlama ve Geliştirme Komitesi olarak iki komiteden oluşmaktadır. Yerleşmelerin nüfusuna göre temsilci sayıları belirlenmektedir. Birlik Kurulu, Kassel Belediye Başkanı, Kassel İlçe Müdürlüğünden ve Kassel Kent Meclisinin bir üyesi ile dairesel federasyon belediye başkanından oluşmaktadır. Birliğin diğer organı birliktelik direktörüdür. Direktörü, aynı zamanda, kurum çalışmalarının hazırlandığı/ yürütüldüğü büronun başkanıdır.

Planlama ve İdari olmak üzere iki bölüm şeklinde yapılanmış bulunan Planlama bölümünde 11 eleman çalışmaktadır. Bunlar; şehir plancısı (3 kişi), coğrafyacı (1 kişi), trafik plancısı-inşaat mühendisi (1 kişi), peyzaj plancısı (3 kişi), mimar (1 kişi) ve idari personeldir. Hiyerarşik yapıda en üstte, arazi kullanım planı olduğu ve bu planın yapımından şehir plancıları yetkili olduğu için Şehir Plancıları yer almakta, peyzaj mimarı sadece tavsiyede bulunduğu için alt konumdadır.

Kurum tarafından hazırlanan Peyzaj Planı çalışanlardan alınan bilgiler ışığında şu şekilde açıklanabilir;

Peyzaj planı doğayı koruma ve bakımı ve peyzaj yönetimi için hazırlanan **TEMA PLAN** olarak tanımlanmaktadır. Arazi kullanım planına altlık teşkil etmektedir. Peyzaj Planı arazi kullanım planının bir parçası durumundadır ve Peyzaj Planının yer alan verilerin Arazi Kullanım Planına (AKP) aktarılması zorunludur. Eğer AKP'nin de

alınacak bazı kullanım kararları PP ile uyumlu olamıyorsa mutlaka açıklanması ve gerekli görülürse buna göre peyzaj planının değiştirilmesi gerekmektedir. Gerek PP gerekse AKP Valilik tarafından onaylanmaktadır. Hazırlık aşaması 6 ay sürmekte ve 1 ay askıda kalmaktadır. PP uzmanlık planı olduğu için halk için uyulması zorunlu bir plan değilken uzmanlar için yasal olarak uyulmak zorunda olunan bir plandır.

Peyzaj planı, ZRK planlama alanının çeşitli peyzaj alanlarına doğayı koruma konusundaki esaslarını ve ilgili misyon bildirgesini uygulamak için gerekli önlemleri ortaya koymaktadır.

Peyzaj planı çalışması öncesinde planının temel bileşenleri olan orman, toprak, su, fauna, flora, biyotop, iklim, görsel ve kültürel peyzajlar ve jeolojiye ilişkin haritalar hazırlanmaktadır. Bu haritalardan gelen veriler çakıştırılarak müdahale yapılacak, korunacak, problemlili alanlar, geliştirilecek alanlar, ekolojik açıdan değerli alanlar, mevcut yüksek kaliteli alanlarla bağlantılı olarak biyotop yapılarının tespiti, doğa rezervleri gibi hususlar tespit edilmekte ve son olarakta peyzaj planına geçilmektedir. Peyzaj planından beklenen doğanın ve peyzajın mekansal ve işlevsel olarak değişimini düzenlemektir. ZRK tarafından hazırlanan plan valilik tarafından onaylanmaktadır.

Kurumda bütün bu veriler CBS ortamında bulunmaktadır. Verilerin üretilmesinde ilgili bakanlıklar ve üniversitelerle çalışılmaktadır. Birçok verinin üretiminde Kuruma destek olan Kassel Üniversitesi 1971 yılında kurulmuştur. Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Mimarlığı ve Peyzaj Planlama bölümleri belirli bir sınıfa kadar ortak eğitim yapmaktadır.

Peyzaj, bir taraftan doğal-kültürel işlevsel özelliği ve diğer taraftan insan ve doğal elemanlar için taşıdığı fonksiyonların uzun vadede korunması ve gelişimini hedefleyen sürdürülebilir yönetim ve planlama anlayışlarına, yukarıda anlatılan Almanya örneğinde olduğu gibi ulusal ölçekten başlayarak en küçük idari ölçeğe kadar sahip olmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için idari-politik anlamda karar mekanizmaları ve teknik anlamda planlama ve yönetim prensiplerinin oluşturulması gerekmektedir.

Kuzey Hessen Bölgesel Planlama Kurumu tarafından hazırlanan Peyzaj Planı çalışması öncesinde Mevcut Durum, Kültürel Peyzaj ve Doğa Koruma, Boş Zaman Dinlenme Ve Peyzaj, Kompanse Edilme Alanları, İhtilaflar, Geçerli Olan İlkeler olmak üzere altlık haritalar hazırlanmaktadır. Bu haritalar hazırlanırken ilgili kruumlardan görüş alınmaktadır. Peyzaj planı bunların tümünün birleştirilmesinden elde edilmektedir. Peyzaj planında yer alan gösterimler şunlardır:

Çizelge 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı genel lejant gösterimde yer alan başlıklar

Mevcut Durum (Realnutzung)			
Orman Alanları	Tarım Alanları	Yeşil Alanlar	Su Alanları
Orman Çam Ormanı Yaprak Döken Karışık Orman Ormanlık Alan	Tarım Alanı Yeşil Alan Özel Kültür Alanı Zirai Binalar Asma Koridorları Tarıma uygun nadas Yeşil Alan Nadas Yaprağı Dökülen Meyve	Yeşil alan Özel Mülkiyet Bahçe Mezarlık Ağaçlık Ağaç Grupları Çit ve Çalı Yeşil Alan Park Alanı Tarihi Bahçe Hobi Bahçesi Spor lanı Büyük Spor Alanı Tenis Kortu Golf Alanı At Sproları Alanı Su Sporları Atış Sporları Köpek Eğitim Alanı Oyun Bahçesi Çadır Alanı Açık Havuz Lunapark Küçük Mezarlık Mini Golf Çim Alan Kapalı Yüzme Ağaçlık Alan Çalılık Yaprak Döken Manzara Veren Ağaç Manzara Belirleyen iğneli Yerleşim yeri belirleyen yaprak döken Yerleşim Yerini belirleyen Çam ağacı Ağaç sırası Çalılar Meyve Ağaç sırası Bulvar Nehir kıyısı ağaçlık	Su Alanları Doğaya yakın su alanı Su Alanı Teknik inşa edilen su alanı Sazlıklar Liman Balık Havuzu Baraj Gölü Açık su tutma alanı Doğal kaynak Yapay Kaynak Akarsular

Çizelge 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı genel lejant gösterimde yer alan başlıklar (devam)

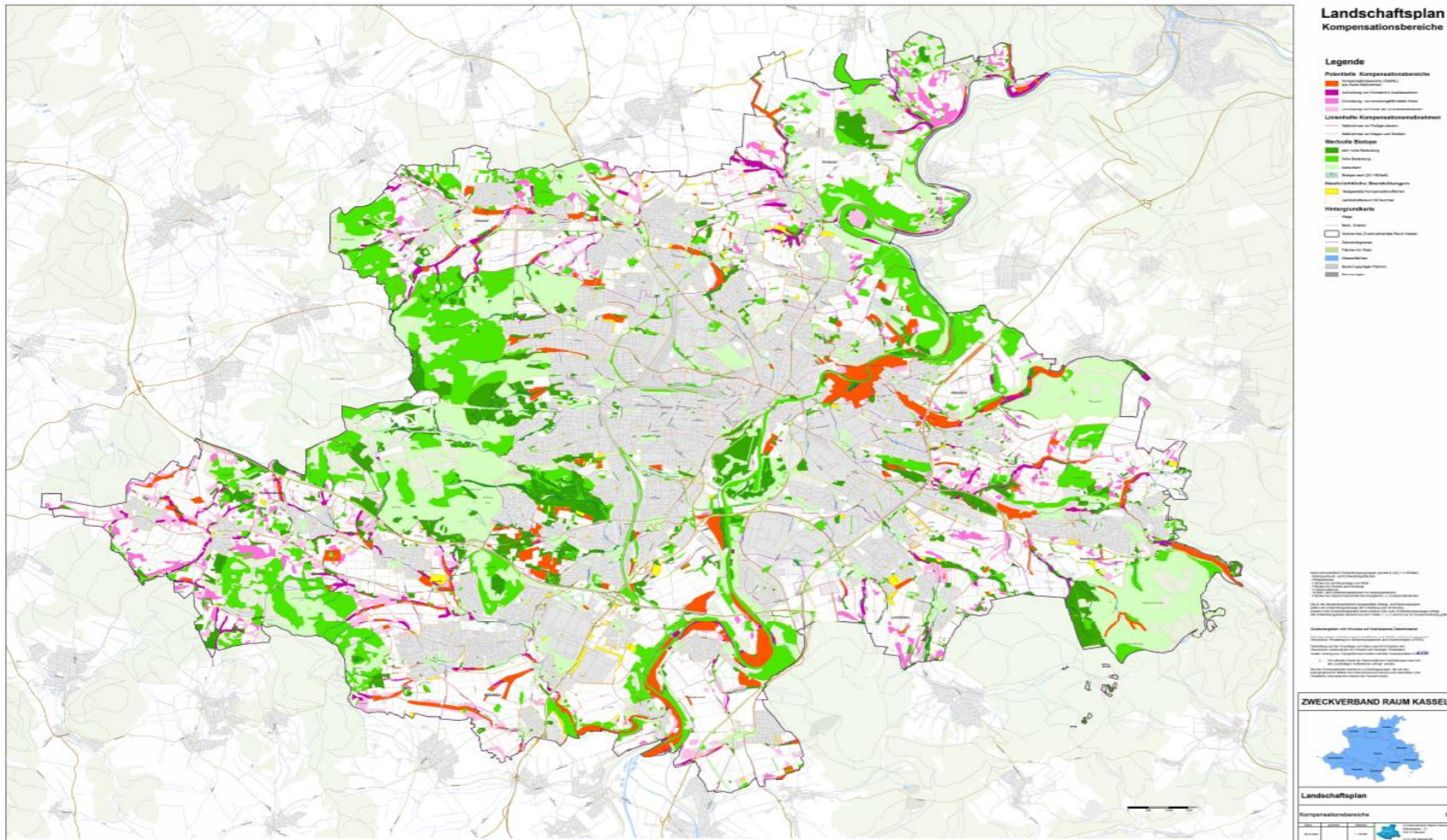
İnşaat Alanları	Atık Bertaraf Tesis Alanı	Trafik Alanlar	Diğer Kullanımlar
Bir ve çok aile konutları Teras Evler Yüksek evler Blok evler Eski Merkez merkezi inşaat alanı Endüstri alanı Sık doku blok evler Sanayi ve endüstri boş alan Kamusal yapı Haftasonu evleri Spor amaçlı servis binaları	Atık Tesisleri Elektrik Gaz Su Kanalizasyon Biriktirme Yüksek gerilim hattı	Taşıt Trafığı Demiryolu tesisi Özel amaçlı Trafik Al. Park yeri,lokanta Trafik eğitim al. Parkyeri İstasyon Gürültülü kontrol sistemi Hayvan yolu Depolama alanı Kazı alanları	Diğer nadas alanı Doğal tarihi kalıntılar ve diğer özelliklerle al. Rüzgar enerji tesisi Baraj Duvarı Baraj Duvarı (Erişilemeyen) Bariyer Duvar İç mekanlarda Kuru Al. İç mekanlarda kuru Alan Kanal
Kültürel peyzaj ve Doğa Koruma (Kulturlandschaft & Naturschutz)			
Biyotop Koruma Alanları		Koruma Alanları ve Yasal Olarak Bağlayıcı Alanlar	
Bataklık ve nehir kıyısı ormanları Kanyon Meyve ağaçlık alan Çalılar Sulu alanlar Doğal Kıyı Makileri Bataklık Sazlık Kuru otluk Çimenlik Bodur çalı ve ağaç grubu alanı Kayalık Su kenarı ağaçlık aln Doğal akarsu Patika		Doğa kanununa göre koruma Rezerv alan Peyzaj koruma alanı Doğal miras Fauna flora alanları Kuş koruma alanları Orman kanununa göre koruma alanları Orman içi dinlenme Dünya kültür mirası alanı Su kanununa göre koruma alanı Kaynak koruma alanları Kaynak su üretme Taşkın alanı	

Çizelge 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı genel lejant gösterimde yer alan başlıklar
(devam)

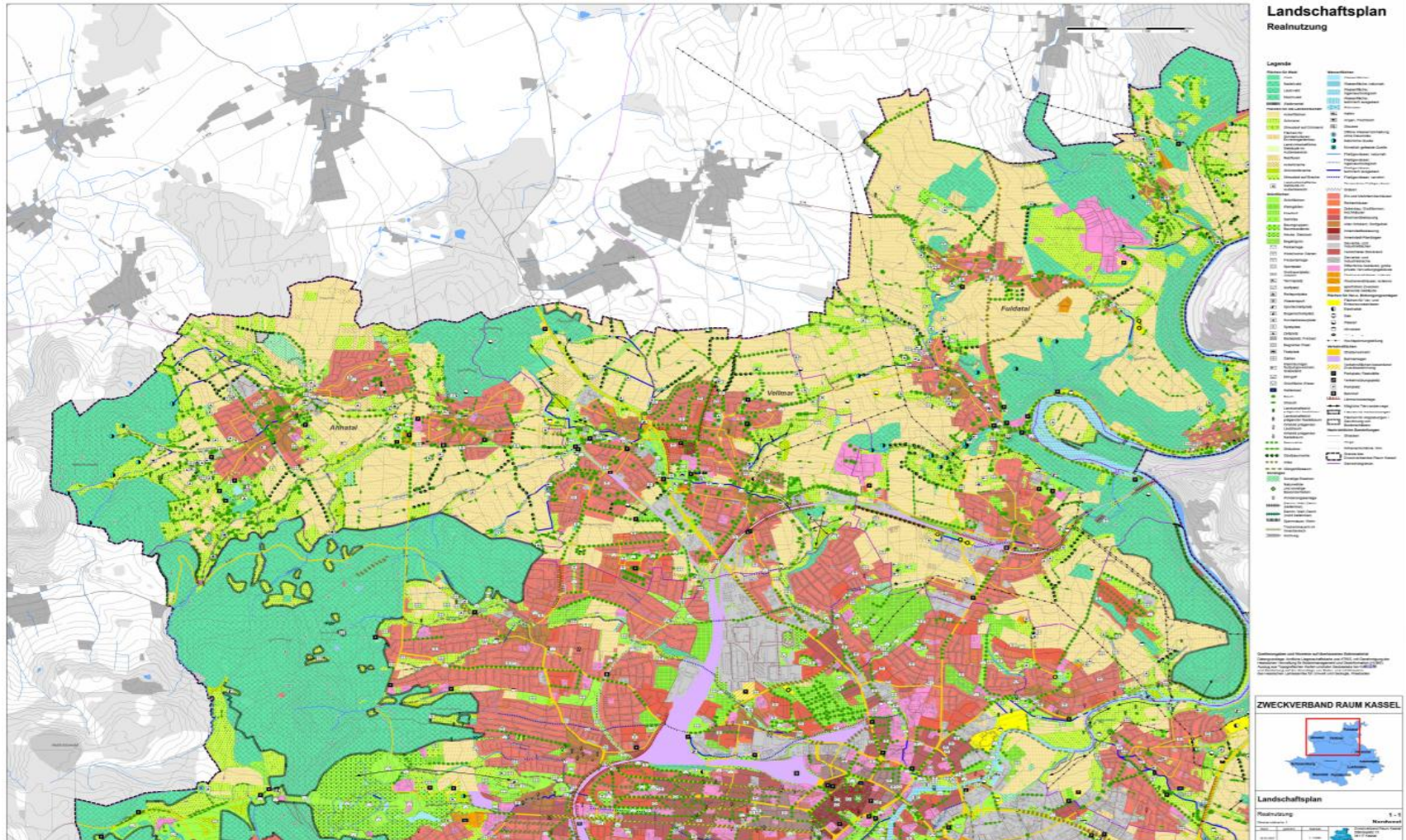
Boş zaman, Dinlenme ve Peyzaj (Freizeit, Erholung, Landschaftsbild)			
Park sistemi	Çim	Yerel ibrelî ağaç	Peyzaj yapıları
Tarihi bahçe	Gözetleme kulesi	Manzara bozan alan	Manzara biçimlendirici etekler
Sosyal Tesis	Bakış alanı	Çayırılık	Önemli doğal macera alanı
Spor alanı	Su sporu	Patika	Manzara biçimlendirici yapı
Stadyum	Yüzme	Bisiklet yolu	Hakim manzara noktası
Tenis kortu	Balık	Kayak pisti	Tarihi anıtlar
Golf sahası	Model uçak pisti	Piknik alanı	Tarihi tesisler
At binme alanı	Av hayvanları sergi salonu	Yapraklı ağaç	Orman kanununa göre koruma alanları
Su sporları	Kapalı yüzme havuzu	İbrelî ağaç	Orman içi dinlenme
Ok atış alanı	Mini golf	Yerel yapraklı ağaç	
Köpek eğitim alanı	Küçük ölçekli tarımsal kullanım hobi bahçeleri		
Oyun alanı			
Kamp yeri			
Havuz			
Yeşil alan			
Eğlence alanı			
Tedbirler (Maßnahmen)			
Planlanan Faliyetler ve Kullanımlar		Hatırlatma	
Yeşil alan Bahçeler Çalılar Ağaç grupları Fundalık alan Su alanı Tarım alanı Ekilebilir alan Meyve bahçesi Nadas alanı Otlak Yaprak döken orman Gürültü kontrol alanı Sıra ağaçlar Bataklık Meyve ağaçlı alan Su tutma alanı Koruma alanları Akarsular Yönetmelikle belirlenen önemli alanlar İklim verileri Manzara noktası Sulu zemin Atık depolama alanı		Konut alanı Sanayi ve ticaret alanı Büyük binalar Mezarlık Depolama Kazı alanları Depolama alanı	

Çizelge 4.1 ZRK Bölgesi peyzaj planı genel lejant gösterimde yer alan başlıklar
(devam)

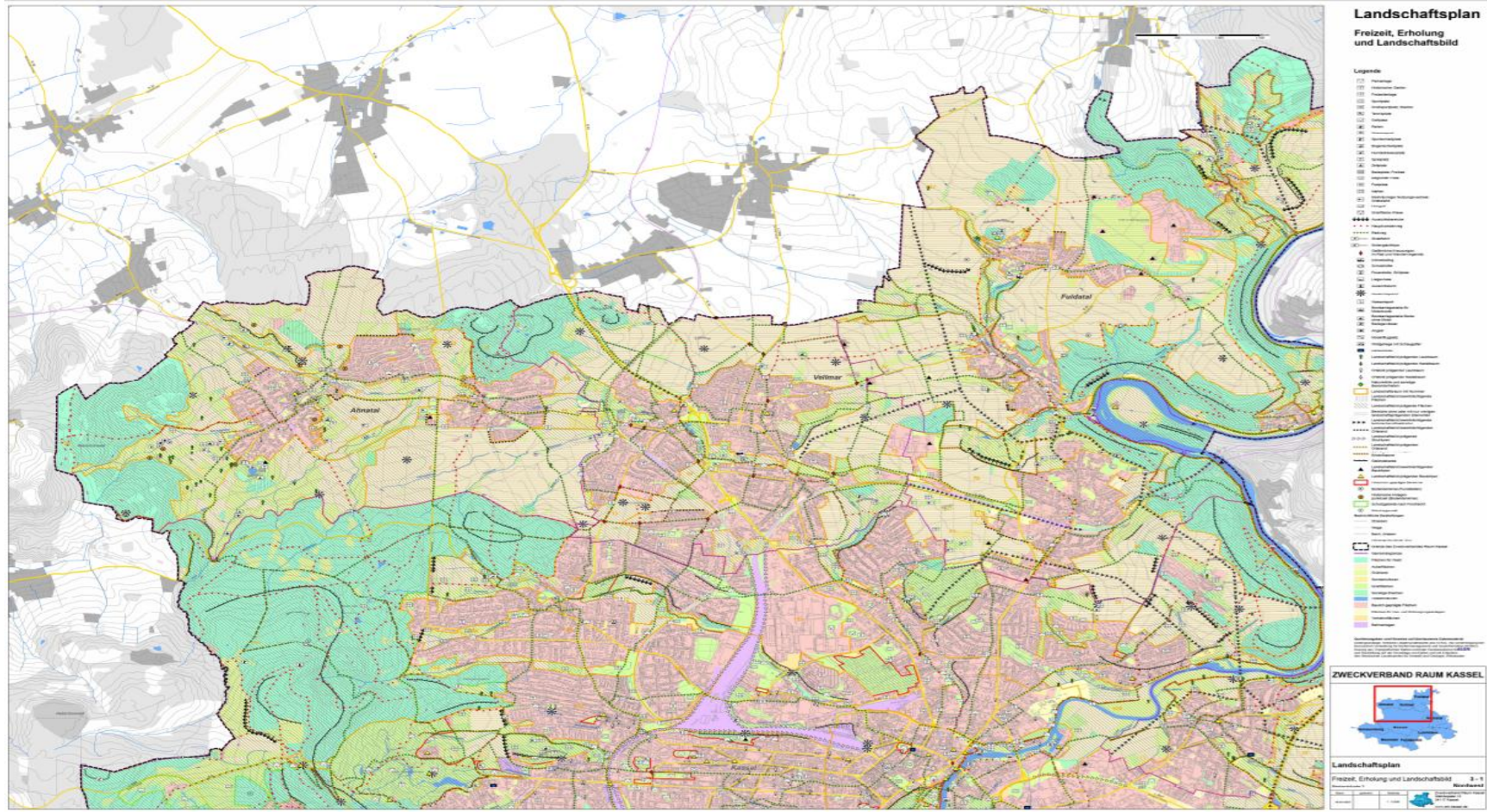
Kompanse Edilme alanları (Kompensationsbereiche)		
Potansiyel telafiler	Çizgisel tedbirler	Çok değerli biyotoplar
Önlemlere göre telafi edilecek alanlar Yeniden değerlendirilecek alanlar Erozyon tehlikesi olan alanlar Otlak alana dönüştürülecek yerler	Nehir ve dere için önlemler Yol ve sokak için önlemler	Çok yüksek değer Yüksek değer Anlamlı, önemli Biyotoplar
İhtilaflar (Konflikte)		
Atık depolama Kirlilik Erozyon tehlikesi Erozyon tehlikesi güçlü Erozyon tehlikesi çok güçlü Peyzaj alanı	Kaynak çıkarmada bozukluk Yerleşim alanında sel Bariyerler Yüksek dereceli sızdırmazlı Su alanları Akarsular	

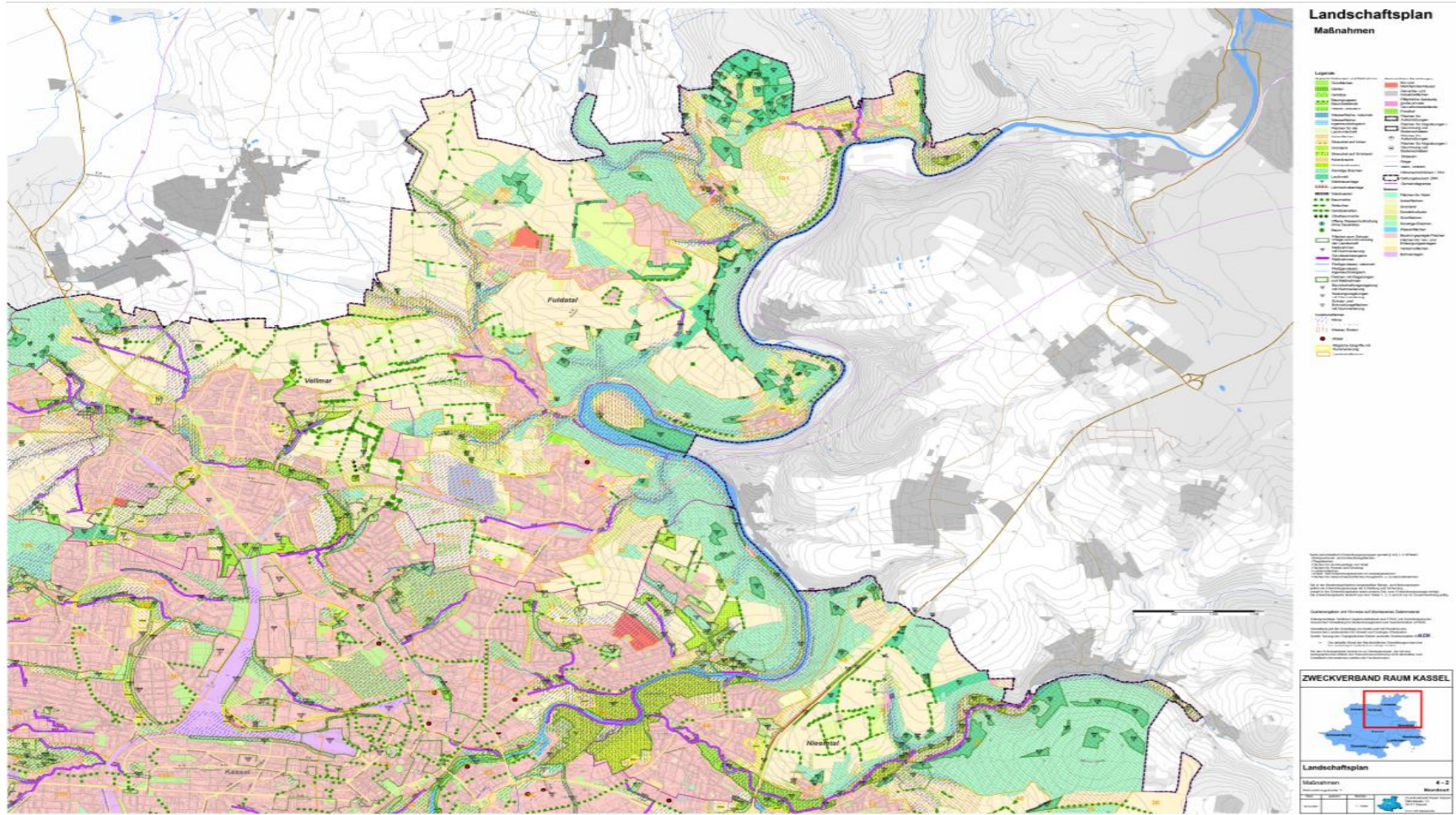
Harita 4.3 Kompanse Edilme Alanlarını

Harita 4.4 Mevcut Durum Analizi

Harita 4.6 Eğlence yerleri, serbest zaman ve peyzaj alanları analizi

Harita 4.7 Tedbirler

4.2 Ülkemizde Planlama Sistemi

1985 sonrası kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanan ve yürürlüğe sokulan çeşitli ölçeklerde ve çok sayıda farklı planın yarattığı karmaşık planlama sistemimiz, üst ölçek fiziki planlar özelinde yoğunlaşarak, güncel mekansal planlama kademelenmesi, yetkili kurum ve kuruluşlar ile ilgili mevzuat bilgileri ile bu bölümde verilecektir.

Ülkemizde kent planlama düşüncesinin tarihsel kökleri Osmanlı İmparatorluğu zamanında Tanzimat Dönemine dayanmaktadır. İlk ortaya çıkışını temsil eden yasal düzenleme **1848** yılında İstanbul için çıkartılan **Ebniye Nizamnamesi** yani **Yapılar Tüzüğü** düzenlemesidir. Tüzüğün amacı dönemin en büyük sorunu olan yangınların en aza indirilmesi olup, bu amaca hizmet edecek şekilde sokak ve yapılara ilişkin bir takım düzenlemeler oluşturulmuştur. Bunlar; sokakların genişletilme amacıyla kamulaştırılarak yıkılması, cadde, sokak ve yapılara ilişkin azami büyüklüklerin saptanması, evlerin belirli bölümlerinin kagir yapılması zorunluluğu ile yapılar için ruhsat alma zorunluluğunun getirilmesidir. (Tekeli 2000; Ersoy 2006) Ebniye Nizamnamesi'nin yetersiz kalması ile 1864 yılında bugünkü adı **Yollar ve Yapılar Tüzüğü** olan Turuk ve Ebniye Nizamnamesi çıkartılmış, böylece imparatorluk döneminin imar konusundaki ilk kapsamlı yasal düzenlemesi yapılmıştır (Ersoy 2006). Yollar ve yapılar tüzüğü hükümleri bir çok araştırmacı tarafından farklı olarak yorumlanmıştır. Türksoy'a göre söz konusu tüzük içeriğiyle plan düşüncesinin gelişmemiş olduğunu göstermektedir diyerek, kimi maddelerle batı Avrupa kentlerine duyulan özenle kente biçim ve yön vermeye çalışan düzenlemenin yapıldığı bir tüzük olarak tanımlamıştır, Ortaylı ise tüzüğün bir çeşit imar planı niteliğinde olduğunu vurgulamış ve tüzük hükümleri ile sokakların genişliklerine göre sınıflandırıldığı, sokak genişliği ile bina yükseklikleri arasında ilişki kurulduğu ve bedelsiz terk ve hamur kuralının sınırlı da olsa uygulanmaya başlandığı, yapılardaki cumba, balkon gibi çıkıntıların ölçüleri ve zeminden yüksekliklerinin sokağın genişliğine göre belirlendiğini belirtmiştir (Türksoy 1988; Ortaylı 1974) 1864 yılında yürürlüğe giren Turuk ve Ebniye Nizamnamesi 1882 yılında çıkarılan ve Türk Şehircilik tarihinde dönüm noktası olarak vurgulanan Ebniye Kanunu (Yapılar Yasası) ile planlama kurallarının getirildiği görülmektedir. Şöyle ki; yol genişlikleri belirlenmekte,

meydanlar ve kamusal açık alanlara ilişkin düzenlemeler yapılmakta, yol genişliği ve bina yükseklikleri arasında bir oran oluşturulmakta, arsa formları ve yapılara ilişkin detaylı düzenlemeler yapılmaktadır. Bu kanun ile yanan yerlere plan yapma zorunluluğunun getirilmesi, çıkmaz sokak yapımının yasaklanması, halkın plana itiraz hakkının olması planlama pratiği açısından mihenk taşlarını oluşturmaktadır. Ayrıca arazisini konuta açan kişinin okul, karakol gibi sosyal altyapı yerlerinin bedelsiz terk etmek zorunda olması ve buraların kanalizasyon gibi fiziki altyapısını yapmakla yükümlü olması plan ile elde edilen artı değer kamuya ile paylaşılmasını sağlaması açısından Ebniye Yasası'nın oldukça olumlu kabul edilen yönleridir (Ersoy 2006). Bu olumlu yanlarının yanında yasa hakkında Avrupa kentlerinden esinlenerek kentsel biçimin sağlanmaya çalışıldığı, geleneksel Türk ve İslam kentinin biçimleme öğelerinin ise dikkate alınmadığına dair eleştiriler de yapılmıştır (Akçura 1982). Ayrıca Ebniye Yasası'nın bir yönetmelik detayında hazırlandığı ve kenti sadece yollar ve yapılardan kabulle hükümler oluşturulduğu ve bu hükümlerle de Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş topraklarındaki farklı mekansal dokulara sahip alanlarda uygulanabileceğinin düşünülmesi de eleştirilen diğer bir yönüdür.

1840 yılından Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede yapılan bütün bu düzenlemelerin aslında oldukça sınırlı düzenlemeler olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü düzenlemenin uygulama alanını yangın geçirmiş, boşalmış belirli konut alanları oluşturmakta ve oldukça yerel düzeyde kalmaktadır. Bu dönemde yapılan planlama; kent bütününe başka bir deyişle yerleşme bütünü anlamında bir düzenlemeye olanak sağlamayan, sadece bazı kamusal alanlar ile konut ve yolların yeniden inşasını düzenleyen bir anlayış şeklindedir. Farklı ölçeklerde ve kademelerde planlardan söz etmek mümkün olmamakta, bölgesel planlama veya mücavir alanları ile kentin bütününe ilişkin herhangi bir planlama çalışmasından bahsetmek söz konusu değildir. (Ersoy 2006, Tekeli 2000)

Cumhuriyet yıllarında planlama konusuna baktığımızda 1923 yılında ilanı ile birlikte genç Cumhuriyetin önünde Tekeli'nin deyişiyle iki önemli sorun bulunmaktadır. Bunlar; yanmış kentlerin imarı ve başkent ilan edilen Ankara'nın imar başarısı ile yeni rejimin başarısını pekiştirmektir. 1923-1930 yılları arasında planlamaya dönük somut

çalışmalar olamamıştır. 1930 yılların ilk yarısına gelindiğinde planlama düşüncesinin geliştiği ve gerekli kurumsal yapıların oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. 1580 sayılı Belediyeler Yasası, daha sonra çıkarılan “Yapı ve Yollar Yasası” ile şehir planlama pratiklerinin oturmaya başladığı görülmektedir. Ülke sınırları içerisindeki bütün belediyelerin beş yıllık bir süre içerisinde plan yapmaları zorunlu hale getirilmiş, bu planların yapı ve yollara ilişkin detaylı düzenlemeler içerdiği, ancak kent yerleşmelerinin çevrelerini dikkate alan bir anlayıştan uzak olduğu ve harita ve plan ölçeklerinin 1/2.000 ve 1/500 olmak üzere bir hiyerarşi içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. 1956 yılında çıkarılan İmar Yasası ile planlama yönünden daha kapsamlı düzenlemelerin yapıldığı ve master plan ve uygulama planı olmak üzere ayrıma gidildiği görülmektedir. Böylece farklı kademelerde planlama hiyerarşi içerisinde ilk defa tanımlanmıştır.

1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Yasası geçen süre içerisinde kimi değişikliklere uğramış olmasına rağmen günümüz planlama çalışmalarını düzenleyen temel yasa durumundadır. Ancak yapılan değişikliklere rağmen temel yapısı değişmemiş ve bu yasa ile planlama, yapıların önüne geçmiştir. 3194 sayılı yasa ile planlama hiyerarşisine “Bölge Planı” ve “Çevre Düzeni Planı” olmak üzere iki önemli plan türü getirilerek planlama hiyerarşisi içerisinde plan kademelerinin tanımlanması hemen hemen tamamlanmıştır.

Tez çalışması ile ortaya konulmak istenen “Üst Ölçek Fiziki Planlar İçin Peyzaj Temelli Planlama Dilinin Oluşturulması”nda söz konusu üst ölçek fiziki planlarla birlikte ülkemizde mevcut planlama sistemi, plan türleri ve plan kademeleri ile birlikte peyzaj verilerinin planlamadaki kullanımına ilişkin detaylı inceleme, 3194 sayılı İmar Yasası temelinde olmak üzere mevzuat incelemesi bu bölümde yapılmıştır.

4.2.1 Ülkemizde planlama türleri

Planlama faaliyeti denildiğinde 1961 Anayasası ile ilk kez düzenlenen Kalkınma Planlarından başlayarak, İmar Hukuku kapsamındaki başka plan türlerine değin oldukça geniş bir alan tanımlanmaktadır. Belirli yönlerden farklı niteliklere sahip plan türleri bu

başlıkta incelenmekle birlikte, temel konumuz olan üst ölçek fiziksel planlarda yoğunlaşmaktadır.

Ülkemizde 3194 sayılı İmar Kanunu imar planlama çalışmalarının temel dayanağı olmakta ve kanun kapsamının anlatıldığı 2. Madde’de “**Belediye ve mücavir alan sınırları içinde ve dışında kalan yerlerde yapılacak planlar** ile inşa edilecek resmi ve özel bütün yapılar bu Kanun hükümlerine tabidir.” denilmektedir. Söz konusu kanunun Plan Kademeleri başlıklı 6. Maddesi ile de planlama türleri tanımlanmış bulunmaktadır. İlgili maddede; “Planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları", imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlanır, Uygulama imar planları, gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilir.” denilerek, plan türleri Bölge Planları ve İmar Planları olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Ayrıca İmar planları da Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bahsi geçen kanunun 5. Maddesi’nde kanunda geçen bazı terimlerin tanımları verilirken “Çevre düzeni planı; **Ülke** ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır” denilmiş ve Ülke Planından bahsedilmiştir. Ancak bunun dışında ülke planına dair herhangi bir tanım, bilgi vb. veri kanunda yer almamaktadır. Ülke Planına ilişkin olarak diğer bir tanım ülkemizin fiziksel planlama tarihinde önemli yeri olan İller Bankası Anonim Şirketi’nce hazırlanan İmar Planlarının Düzenlenmesi İle İlgili Teknik Şartlaşmanın 1.02. maddesinde Ülke Fiziksel Planı başlığında “*Ülke Fiziksel Planı: Ulusal sınırlar ile tanımlanan ülke bütününde; sosyal ve ekonomik plân kararlarının mekana yansımaları, mekandaki oluşumların kalkınma plânlarına aktarılmasını, ülke ölçeğindeki yatırımların dengeli dağılımını, kentleşme ve nüfus dağılımını sağlayan; bölge, çevre düzeni, nazım imar plânı ve uygulama imar plânı gibi daha alt kademe plânlamaları yönlendiren üst düzeyde plândır.*” şeklinde yer almaktadır. Tanıma baktığımızda sosyal ekonomik plan kararları ile birlikte mekana yansıyan, mekanı şekillendiren düzenlemeleri de içinde barındıran ülkesel bir plandan bahsedildiği görülmekte, ancak bugüne kadar mekansal düzenlemeleri de içeren ülkesel ölçekte somut fiziksel bir planlama çalışmasının yapılmamış olması sadece söz konusu planın kanun metni olarak yer aldığı gerçeğini göstermektedir. Kaynağını Anayasadan alan ve ülke bütününde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın temelini oluşturması

için yapılması hüküm altına alınmış olan Kalkınma Planları ülke planı olmakta, ancak mekan ile ilişkilendirilmemiş olması yani mekansal boyutunun bulunmaması genel kararların ortaya koynulmasından öteye geçememiştir. Böyle bir durumda da kentlerin ele alınacak politika çerçevesi ve aralarındaki ilişkinin nasıl olacağına dair bir boyutun olmaması ülke plan yaklaşımında önemli bir boşluk oluşturmuştur.

14.06.2014 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren ve mekansal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasların belirlendiği **Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği**'nin tanımlar başlıklı 4. Maddesi h fıkrasında "*Mekansal plan: 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan, kapsadıkları alan ve amaçları açısından üst kademedен alt kademeye doğru sırasıyla; mekansal strateji planı, çevre düzeni planı ve imar planını,*" diyerek üst kademeye mekansal strateji planını yerleştirmiş bulunmaktadır. Yönetmeliğin Mekansal planlama kademeleri ve ilişkileri başlıklı 6. Maddesinin 5. Fıkrasında yer alan "Mekansal strateji planları ve çevre düzeni planları hazırlanırken kalkınma planı, bölge planları, bölgesel gelişme stratejileri ve diğer strateji belgeleri ile ortaya konulan hedefler dikkate alınır." Hükümü ile kalkınma planı ile bölge planına ve strateji belgelerine atıfta bulunulmuş, bu planlarda plan kademesi olarak belirtilmiş olmakla birlikte hiçbirinin mekansal bir düzenlemeyi içermediği yani belirlenen politikaların mekana yansımalarını gösteren bir fiziksel plan boyutunun olmadığı unutulmamalıdır.

Kalkınma planları ilk kez 1961 Anayasa'sında tanımlanmış, daha sonra 1982 Anayasasının 166. Maddesi ile Kalkınma Planları'nın hazırlanışı, onaylanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Kalkınma Planlarının amacı iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmektir. Kalkınma planları, bir alana ilişkin olarak değil, pek çok ekonomik, sosyal, kültürel alan ve düzeyde uygulanması öngörülen nitelikte planlardır. Bu amaç doğrultusunda 30 Eylül 1960 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı, Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş ve görevi ekonomik, sosyal ve kültürel politikaların ve hedeflerin tayininde ve ekonomik politikayı ilgilendiren faaliyetlerin kooordinasyonunda Hükümete yardımcı olmak ve danışmanlık yapmak olarak belirlenmiştir.

Başka bir deyişle DPT Hükümetçe belirlenen amaçları gerçekleştirmek için kalkınma planları ve yıllık planlar hazırlamakla görevlendirilmiştir. Bu görevi 2011 yılına dek yerine getirmiştir. 03.06.2011 tarih ve 641 sayılı KHK ile Kalkınma Bakanlığı kurulmuş, bu görev Bakanlığın görevleri arasına alınmış ve bahsi geçen KHK'nın 2. Maddesi b fıkrasında “*Hükümetçe belirlenen amaçlar doğrultusunda makro ekonomik, sektörel (sosyal ve iktisadi) ve bölgesel gelişme alanlarında, ulusal ve yerel düzeyde analiz ve çalışmalar yaparak kalkınma planı, orta vadeli program, yıllık programlar, stratejiler ve eylem planları hazırlamak.*” denilerek tanımlanmıştır. Tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla hazırlanmakta olan Kalkınma Planları, Yüksek planlama Kurulu'nda görüşülüp kabul edildikten sonra, TBMM'ye sunulmakta ve Meclis'ce onaylanmaktadır. (641 sayılı KHK/22. Madde)

4.2.1.1 Kalkınma planları, bölgesel gelişme ulusal stratejisi, ülke mekansal strateji planı

Kalkınma Planları 5 yıllık periyodlar halinde, 1963 yılında ilk Kalkınma Planı'nın oluşturulması ile hazırlanmaya başlanmış, 9. beş yıllık Kalkınma Planı'na kadar böyle devam etmiştir. 9. Kalkınma Planı'nın vizyonunun “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak belirlenmesi üzerine plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiş, 2007-2013 dönemine ilişkin uluslararası gelişmeler ve temel eğilimler doğrultusunda, Türkiye ekonomisine ilişkin geçmiş dönemdeki gelişmeler ile mevcut ekonomik ve sosyal gelişmeler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Avrupa Birliğine üyelik sürecinde katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanması nedeniyle 28 Nisan 2005 tarihinde 5339 sayılı Yasa ile 2005 yılı sonunda tamamlanan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ardından, hazırlanacak yeni Planın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması bir yıl ertelenmiş ve 9. Kalkınma Planınının 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır.

9. Kalkınma Planı'nın bir diğ er özelliğ i ise bu plan ile stratejik yaklaşıma geçilmiş olup, temel amaç ve önceliklerden hareketle kurumsal ve yapısal düzenlemeleri ö ne alan bir yöntemle hazırlanmış olmasıdır.

Türkiye'deki kalkınma planları yapılma mantığı pazar ekonomisinin geliştirilmesi ve etkinleştirilmesi üzerine yerleştirilmiştir. Bu planların en temel özelliğ i kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici nitelikte olmasıdır. Planlı dönemde özel kesim ülkenin orta ve uzun vadeli amaçları doğrultusunda özendirici bir yaklaşımla yönlendirilmiş ve başlangıçta yeterince sermayesi bulunmayan bu kesim geliştirilmiş ve günümüzde güçlü yatırımlar yapabilecek hale getirilmiştir. Planlı kalkınma dönemi başladıktan sonra günümüze kadar 10 adet kalkınma planı uygulamaya girmiştir. Bu planlar metin ve rapor olarak oluşturulmakta, farklı bir plan açıklama biçimi ve sunumu bulunmamaktadır. Kalkınma planlarının altında yer alan iki ulusal plan başlığı bulunmaktadır. Bunlardan birisi **Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi** diğ eri ise **Ülke Mekansal Strateji Planı**dır.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi:

641 sayılı Kalkınma Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 23/A maddesi ve 10. Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanmış bulunan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS), bölgesel gelişme alanında ulusal düzeyde genel politikaları ve öncelikleri tayin etmek, sektörel, bölgesel ve yerel düzeylerdeki politika ve planlar arasındaki uyumu güçlendirmek, alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere hazırlanan planlardır. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi merkezi ve yerel düzeydeki kamu kurumlarının, üniversitelerin, kalkınma ajanslarının bölgesel gelişmeyi ilgilendiren çalışmalarında esas alınmak amacıyla hazırlanmaktadır. Ayrıca toplumun diğ er kesimleri için de (meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları vb.) yol gösterici özelliktedir. BGUS için esas alınacak temel ilkeler şöyle belirlenmiştir:

- Ulusal önceliklere uyum ve tamamlayıcılık
- Kalkınmada fırsat eşitliğı

- Sürdürülebilirlik
- Verimlilik
- Katılımcılık, işbirliği ve ortaklık
- Çok katmanlı yönetim
- Yerellik ve yerindenlik

Ülke Mekansal Strateji Planı:

Ülke Mekansal Strateji Planı; ülke bütünü ile karasuları ve münhasır ekonomik bölgeleri kapsayacak şekilde hazırlanması karara bağlanmış planlardır. ÜMSP amacı ülke kalkınma politikaları, bölgesel gelişme stratejileri ile bölge plan kararlarının mekansal organizasyonunu sağlamak, ülke ve bölge düzeyindeki politika ve kararları alt kademe planlara aktarmak, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik mekansal stratejileri belirlemek, sektörel kararları ülke düzeyinde mekansal boyutlarıyla bütünleştirmek ve uyumlaştırmak, kentsel ve kırsal yerleşmeler, ulaşım sistemi ile sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekansal stratejileri belirlemek, yatırım yerlerinin belirlenmesi konusunda yönlendirme yapmaktır. Ülke düzeyinde şematik ve grafik bir dille hazırlanan, sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütün olan planlardır.

2009 yılı Kentleşme Şurası Bildirgesinde “Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız fiziksel planlama ve yapılaşma konusundaki düzenlemeleri ve standartları geliştirecek, Kalkınma Bakanlığı’yla birlikte kalkınma politikalarına uygun ulusal ve bölgesel nitelikli mekansal gelişme stratejileri hazırlayacaktır.” denilerek ülke ve bölgesel düzeyde yeni bir plan çalışması tanımlamasına gidilmiştir. 2011 yılında yürürlüğe giren ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemekte olan 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 2. Maddesi d fıkrasında “Mekansal strateji planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak suretiyle hazırlamak ve mahalli idarelerin plan kararlarının bu stratejilere uygunluğunu denetlemek.” şeklinde yapılan düzenleme ile Bakanlık MSP yapmak üzere görevlendirilmiştir. Aynı KHK’nın 7a maddesinde “Yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren, her tür ve ölçekte fiziki planlara ve uygulamalara esas teşkil

eden üst ölçekli mekansal strateji planlarını ve çevre düzeni planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve uygulamanın bu stratejilere göre yürütülmesini sağlamak”, 7ç maddesinde “Sektörel planların havza veya bölge düzeyindeki mekansal strateji planlarına ve çevre düzeni planlarına uyumlu hazırlanmasını sağlamak.” ve 71 maddesinde “Her tür ve ölçekteki fiziki planların birbiriyle uyumunu ve mekansal strateji planları hedeflerine ve kararlarına uygunluğunu sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak, ilgili idareler tarafından Bakanlıkça verilen süre içinde yapılmayan il çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak ve resen onaylamak.” Hükümleri ile 2013 yılında 3194 sayılı İmar kanununda yapılan değişiklikle, ilgili yasanın 8. Maddesi d fıkrasında “Arazi kullanımı ve yapılaşmada sadece mekansal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları kararlarına uyulur. ” hükmü ile MSP plan kademesi içerisinde yer alan uyulması zorunlu plan türü olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte 2014 yılında yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde de “Mekansal Strateji Planı: Ülke kalkınma politikaları ve bölgesel gelişme stratejilerini mekansal düzeyde ilişkilendiren, bölge planlarının ekonomik ve sosyal potansiyel, hedef ve stratejileri ile ulaşım ilişkileri ve fiziksel eşiklerini de dikkate alarak değerlendiren, yer altı ve yer üstü kaynakların ekonomiye kazandırılmasına, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine, yerleşmeler, ulaşım sistemi ile kentsel, sosyal ve teknik altyapının yönlendirilmesine dair mekansal stratejileri belirleyen, sektörlerle ilişkin mekansal politika ve stratejiler arasında ilişkiyi kuran, 1/250.000, 1/500.000 veya daha üst ölçek haritalar üzerinde şematik ve grafik dil kullanılarak hazırlanan, ülke bütününde ve gerekli görülen bölgelerde yapılabilen, sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütün olan plan,” dırıt anımı getirilmiştir. Ayrıca 2014-2018 yılları için hazırlanmış bulunan 10.Kalkınma Planı Mekansal Gelişme ve Planlama başlıklı bölümünde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın üst ölçekli mekansal strateji planlarının yapımıyla görevlendirilmiş olduğu belirtilerek detaylı arazi kullanımlarına, mülkiyet düzenlemesine ve uygulamaya ilişkin kararların alt ölçekli planlarla belirlenmesi, bunları yönlendiren üst ölçekli mekansal planların ise stratejik nitelikte olmasının sağlanarak; planların amacı, niteliği, kapsamı ve arazi kullanım kararlarındaki belirleyicilik düzeyleri netleştirileceği vurgulanmıştır. Görüleceği üzere birçok yasal düzenleme içerisinde üst ölçek planlamada mekansal boyutu içeren bölge ve havza bazında mekansal stratejik planlama

yapmanın önemi tekrarlanmıştır. MSP'ye bu denli ihtiyaç duyulmasının nedenleri şöyle sıralanabilir;

- Bugüne kadar hazırlanan gerek kalkınma planları gerekse bölge planları ile ülke ve bölge düzeyinde oluşturulan politika ve planlama kararlarının mekansal boyutunun olmaması, oluşturulan bu politika, strateji ve kararların alt kademedeki mekansal planlara aktarılması için en üst kademedeki mekansal boyutun oluşturulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.
- Mekansal planlama tür ve ölçekleri arasında kademelenme ve ilişki kurulamaması ve planlararası yaşanan hiyerarşi sorununun aşılmasında üst kademe planların stratejik bir dille hazırlanması gerekliliği gündeme gelmiştir.
- Ülkemizde mevcut planlama yapısında ölçekler arası ilişkinin kurulmamış olması nedeniyle, plan sınırları aynı olan bir alan için üretilen aynı dil ve ölçekteki farklı planlar arasında yaşanan uyumsuzluklar sonucu ortaya çıkan hukuki sorunlar ile uygulama sürecindeki gecikmelerin kamuya yarattığı maliyet artışının önüne geçilmesi amacı MSP'yi ihtiyaç haline getirmiştir.
- Ülke ve bölge düzeyinde Sektörel politikaların, planların ve strateji belgelerinin mekana dair tedbirlerinde eşgüdümün sağlanamaması
- Gerek ülke gerekse bölge düzeyinde oluşturulan yatırım kararlarının mekansal boyutlarının ülke düzeyinde bütünleştirilmesi ve uyumlaştırmasını sağlamak, farklı sektörlerin mekansal sürdürülebilirlik ilkelerini gözeterek ve sektörler arası uyumu çoğaltarak, verimi artırarak, kaynak israfına ve yüksek çevresel maliyetleri önleyerek, sektörel politikaların, planların ve strateji belgelerinin mekana dair tedbirlerinde eşgüdümü sağlamak için MSP hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur.

Buraya kadar anlatılanlardan Mekansal Strateji Planlarını, gerek içeriği ve niteliği, gerekse yapım süreci ve dili açısından bölge planlarının özelliklerden uzaklaşmakta olan, mekansal içeriği olan belli ölçeklerde hazırlanması kararlaştırılmış bulunan, çok boyutlu yapısal planlar ve bu bakımdan sadece geleceği belirleme değil, geleceğin içerdiği belirsizliklere karşı da çözüm yolları oluşturmayı amaçlamakta olan planlardır şeklinde özetleyebiliriz.

Planlama hiyerarşisinde ulusal ölçekten bölgesel ölçeye geçtiğimizde karşımıza plan türü olarak iki ana başlık çıkmaktadır. Bunlar Bölge Planları ve Bölge Mekansal Strateji Planları'dır.

4.2.1.2 Bölge planları

Ülkemizde kapsadıkları alan ve amaçlar açısından yapılan tanımlarda sıralanmış bulunan bir diğer plan türü Bölge Planlarıdır. Bölge Planlarına ilişkin yetkilendirme 1985 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu ile yapılmıştır. İlgili Kanunun, Planların Hazırlanması ve Yürürlüğe Konulmasına ilişkin 8. Maddesi'nde "Bölge planları; sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır" ifadesi yer almaktadır. Ancak Kalkınma Bakanlığı'nın kurulması ile bölge planları hazırlığı ve koordinatörlüğü görevi Kalkınma Ajanslarına verilmiştir (Kalkınma Bakanlığı'nın B.02.1.DPT.0.10.04-91.418/3031 sayılı yazısı ile) Ayrıca 5449 sayılı Kalkınma Ajansları'nın Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun'da da kalkınma ajanslarının tüm faaliyetlerini bölge planları çerçevesinde yürütmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bölge Planları da Kalkınma Planlarında olduğu gibi bir bölgenin kalkınması amacıyla, ulusal düzeyde üretilen politika, plan ve stratejiler ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemek; yerel düzeyde yer alan kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek; kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek; bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak; kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve bölgesel program ve projelere temel oluşturmak üzere hazırlanan strateji, koordinasyon ve yönlendirme belgeleridir (http://www.trakyaka.org.tr/content-109-bolge_plani.html).

Bölge planlarıyla ulusal düzeyde hazırlanan Kalkınma Planları ile yerel düzeydeki imar planları arasında eşgüdümün sağlanması hedeflenmektedir. Ülkemizin elli yıllık bir bölge planlama deneyimi bulunmakta olup bu süre içerisinde çeşitli nitelikte ve farklı

amaçlara yönelik olarak birçok bölge planı yapılmış bulunmaktadır. 1980'lerden önce yapılan planlar daha çok kaynak geliştirmeye ve/veya sağlıklı bir fiziki çevre oluşturmaya yönelik iken, son yirmi yıldır yapılan planlar, esas itibariyle görece geri kalmış bölgelerin geliştirilmesine yönelik olmuştur. Kısmen uygulanan GAP hariç, diğer planların uygulamada yeterli derecede yer bulamadığı görülmektedir.

Türkiye'de çağdaş anlamda bölge planlaması ve bölgesel gelişme çalışmaları Cumhuriyet Döneminde yapılmaya başlanmış olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nin son döneminde, günümüz anlamındaki bölge planlaması anlayışından uzak olmasına rağmen, güvenlik ve asayişin sağlanması anlayışıyla bölge planlama çalışmaları yapıldığı görülmektedir (Keleş 2010). Bu çalışmalar Bölge Müfettişliği Kurumu eliyle yürütülmüştür. 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Yasası ile yapılan düzenlemeyle Osmanlı Devleti yönetim bakımından teftiş bölgelerine ayrılmıştır. Bu bölgelerin başına genel müfettişler getirilmiş ve yetkili olduğu bölgede uzmanlara, başında bulunduğu bölgenin orman, maden, tarım, eğitim durumunu ve kalkınma imkânlarını araştırarak ve ilgili bölge kentlerinin ortak işleri için uyum ve ahengi sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi Osmanlı Devleti'nde bölge planlamasına yaklaşım güvenlik ve asayişin sağlanması fikrine dayandığı için ekonomik bakımdan önemli bir gelişme göstermemiştir.

Cumhuriyet dönemi bölge planlama çalışmaları kimi yazarlarca ülkemizin geçirdiği temel yönelimler bağlamında üç başlıkta incelenmiştir. Bunlar;

• Planlı Dönemden Önceki Planlar,

Devlet Planlama Teşkilatı kurulmadan önce yapılan planlama çalışmaları bu başlıkta incelenmektedir. Planlı dönem öncesi ele alınan ilk bölge planı çalışması 1957' de Köyceğiz-Dalaman yöresine yönelik yapılan çalışmadır. İkinci deneme ise Marmara Bölgesi Projesi'dir. Bu dönemde yapılan planların temel özellikleri; çalışmalara çok yönlü başlanılmasına rağmen planların fiziki sorunlara dönük şekilde oluşturulması, bölgelerin tek başına ele alınmış olması ve diğer bölgelerle ilişkileri ile bunlarda meydana gelebilecek değişikliklerin bölge içindeki olası etkileri, dolayısıyla üstünde

durulmayışı, bölge plancısı yetiştirmenin hedef alınması, bölge planlarının planlama ekibine katılan kişilerin özellikle yurt dışından gelen yabancı uzmanların, deneyim ve yöntemlerine göre şekillendirilmiş olmasıdır (Tekeli 2000). Ayrıca bu dönemde hazırlanan planların hiçbiri uygulanmamıştır.

- **1963 – 1980 Arası Yapılan Planlar**

DPT'nin kurulması sonrasında, 1963-1967 yılları için hazırlanmış bulunan ilk kalkınma planı ile ülkemizde başlamış bulunan planlı dönemde yapılmış bölge planlarının hemen hepsinin ortak yanları ekonomik boyutun önem kazanması ve uğraş alanlarının genişlemiş olması, planlamanın bir uzmanlık olarak ele alınması, bazı istisna çalışma dışında hazırlanan planların tercih olanağı sağlayacak uyumlu doğru almaşıklar oluşturmaması, ulusal düzeyde bir gelişme ve mekan örgütlenmesi stratejisi oluşturulmadan yapılması, planlarda verilen kararların duyarlılık çözümlmelerine rastlanılmaması, bölge planlarının ulusal planın koyduğu çerçeveye uyarıcı planlar olarak düşünülmesi ve bölge planlarının ulusal planların oluşturulmasını etkileyebileceğinin inkar edilerek, bu planların ulusal planın bir uygulama aracı olarak görülmesi, planlama bölgesi dışında olabilecek ve planın kabullerinden farklı muhtemel değişiklik ve gelişmelerin planlara yansımamış olmasıdır. Bölge planları bu ortak özellikleri dışında birbirine benzememektedir. 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı stratejisinde bütün bölge planlarında kullanılabilir bir yöntem geliştirilmesi hedef alınmış olmasına rağmen böyle bir yöntem geliştirilememiş ve yapılan bütün bölge planları ayrı yaklaşımlar ve ayrı tekniklerle ele alınmışlardır. Bu özellik planların birbiriyle kıyaslanabilme olanaklarını güçleştirmiş ve her projeyi değerlendirmek için uzun zaman ve enerji harcanılmasını gerektirdiğinden, bürokrasinin etkili üst kademelerinde planlara karşı olan ilgiyi azaltmıştır. Bu dönem hazırlanan planlardan bazıları; Zonguldak bölgesi planı, Çukurova Planı, Keban Bölge Kalkınma Planı vb.

- **1980 Sonrası Yapılan Planlar**

1980'lere gelindiğinde ülkemizde yaşanan sanayileşme ile beraber fiziki gelişmedeki düzensizlik ve özellikle bölgelerarası yaşanan gelişmişlik farkı kimi bölge planlarının yapılmasına yol açmıştır. Bunların başında 80'li yılların ortalarında hazırlanan

Çukurova Metropolitan Gelişme Projesi gelmektedir. İzleyen süreçte Zonguldak Projesi ve Doğu Karadeniz Planı, 2000 yılında Doğu Anadolu Projesi, 2006 yılında ise Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi hazırlanmıştır. 1970 yılında başlangıç aşamasında sulama ve hidroelektrik amaçlı bir proje olarak düşünülen ülkemizin güneydoğusunda yer alan Adıyaman, Batman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt ve Şırnak illerini kapsayan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) 1980'lerde sosyoekonomik bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. Proje; sulama, elektrik, enerji, tarım, kırsal ve kentsel altyapı, ormancılık, eğitim ve sağlık gibi alanları kapsamaktadır. Hazırlanan bölge planlarının çoğunlukla uygulanmadığı ülkemizde GAP projesi sınırlı ölçüde de olsa uygulanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra belli başlı 13 tane bölge kalkınma planı yapıldığı görülmektedir. Bunlardan DPT'nin kurulmasından önce yapılan 3 bölge planı ile DPT tarafından yapılan 3 plan, yani toplam 6 tane bölge kalkınma planı hiç uygulanmamıştır. Bu durumda Cumhuriyet tarihi boyunca yapılan bölge kalkınma planlarının neredeyse yarısının hiç uygulanmadığı görülmekte olup bölge planlarında sorun bulunduğunu göstermektedir. Ülkemizde bölge kalkınma planlarının uygulanmasında yaşanan sorunlar kısaca şöyle toparlanabilir;

- Yasal Boşluk,
- Kurumsallaşma Eksikliği,
- Bölge Kalkınma Planlarının ülkemiz planlama sistemiyle bütünleşmemesi,
- Bölge Kalkınma Planlarının bölgecilikle karıştırılması,
- Bölge Kalkınma Planlarına belediyelerin dahil edilmemesidir.

Yukarıda belirtilen sorunların giderilmesi için oluşturulan öneriler; bölge kalkınma planlarının genel çerçevesini belirleyen genel kapsamlı bir yasanın hazırlanması, hazırlanan bölge kalkınma planlarını lokal yani yerel düzeyde takip edecek, yürütecek örgütlerin oluşturulması, bölge kalkınma planlarının ülkemiz planlama sisteminin parçası olduğunun kendine has yasal düzenlemeyle anlatılması, bölgecilik gibi yanlış yorumlara yol açan söylemlerin elimine edilmesi amacıyla bölge planı kavramının uygulamalarla anlatılması şeklinde sıralanabilir. Topyekun bir ulusal kalkınmadan

bahsedebilmek için bölgesel kaynaklardan tam anlamıyla yararlanabilmek gerekmektedir. Bölgesel kaynaklardan yararlanabilmenin yolu da bölge planlamasından geçmektedir. Bu gerçekten hareketle planlama sistematığı içerisinde uygulanabilir bölge planlarının yapılması kaçınılmazdır. Ülkemizde yürürlükteki mekansal planlama sistemi içinde ülkesel düzeyde bir plan kavram ve yaklaşımına yer verilmediği gibi, Bölge Planlarına ilişkin ifadeler de son derece yetersiz, muğlak olduğu gibi bölge planlaması teknik içeriği ve yaptırımları da tümüyle belirsizlik içinde bırakılmış bir kademedir.

4.2.1.3 Bölge mekansal strateji planı

Metropolitan bölgeler, gelişme odakları, gelişme koridorları, üretim, arz ve tüketim akımları ve ilişkileri, kentsel ve bölgesel ağlar, yerleşmelerin yoğunluğu, ulaşım ilişkileri ve fiziksel eşikler gibi etkenler dikkate alınarak belirlenen havza ya da Düzey-II bölgelerini kapsayacak şekilde Ülke Mekansal Strateji Planında özel olarak odaklanması gerektiği ortaya konulan bölgelerde hazırlanan plandır. Plan, 1/250.000, 1/500.000 veya daha üst ölçek haritalar üzerinde şematik ve grafik bir dil kullanılarak hazırlanmaktadır. Ayrıca sektörel ve tematik paftalar ve raporu ile bütündür. Plan Raporu; vizyon ve öncelikler, ilkeler, amaç, kapsam, hedefler ve stratejiler, sektörel ve tematik kararlar, plan hükümleri ve eylem planı konu başlıklarını içerecek şekilde yapılmaktadır.

Buraya kadar bahsi geçen planlar metin halinde hazırlanan planlar olup, politika belgesi niteliğinde, mekansal içeriği belirsiz, ölçeği de belli olmayan sosyo-ekonomik kalkınma hedefli hazırlanan planlardır. Ölçek, harita kullanımı, içerik, yapım, izleme ve denetim gibi süreçlerin kanunlarla belirlenmemiş olması nedeniyle planlama kademesinde yer alan mekansal içerikli planlara yönlendirici etkisi yetersiz düzeyde olmuştur.

Tezin asıl çalışma konusunu oluşturan üst ölçekli fiziki planlar ise rapor eşliğinde plan kararlarının mekana yansıtıldığı, fiziksel planlama boyutu olan planlar olup **Çevre Düzeni Planı** olarak adlandırılmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde Çevre Düzeni Planı başlığında yer alacaktır ve detaylı incelenecektir.

4.2.2 Üst ölçekli fiziki planlar-çevre düzeni planları

Çevre düzeni planı ile neyin ifade edildiğini anlamak için yapılan yasal düzenlemelerde geçen tanımlara bakmakta yarar vardır.

1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı İmar Kanunu'nun Tanımlar başlıklı 5. Maddesinde “*Çevre düzeni planı; Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır*” denilmektedir.

2014 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin tanımlar başlıklı 4. Maddesinde “*Çevre düzeni planı: Varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan planı,*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

2011 tarihli 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü’nün görevlerinin sıralandığı 7. Maddesinde “*Yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren, her tür ve ölçekte fiziki planlara ve uygulamalara esas teşkil eden üst ölçekli mekansal strateji planlarını ve çevre düzeni planlarını ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak hazırlamak, hazırlatmak, onaylamak ve uygulamanın bu stratejilere göre yürütülmesini sağlamak*” şeklinde yapılan tanımlama ile ÇDP’nin plan hiyerarşisinde yerleşme, yapılaşma ve arazi kullanımına yön veren her tür ve ölçekteki fiziksel planların üstünde olduğu belirtilmiştir.

Çevre Düzeni Planları, Kalkınma Planları ve Bölge Planları esas alınarak yapılan ve alt ölçekli imar planları 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1.000 Uygulama İmar

Planlarına esas teşkil etmektedir. Plan hiyerarşisinde Çevre Düzeni Planından sonra gelen 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planlarının İmar Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde Çevre Düzeni Planına uygun olması yasal bir zorunluluktur. Aykırı uygulamalar imar suçu işlenmesi anlamına gelmektedir. 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. maddesi uyarınca Çevre Düzeni Planları'nı hazırlamak veya hazırlatmak, onaylamak, uygulanmasını sağlamak görevi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetki ve sorumluluğundadır.

Çevre Düzeni Planlarını daha üst kademesindeki planlardan ayıran en önemli özellik mekansal boyutunun olmasıdır. Sosyo-ekonomik planlardaki politika ve stratejileri mekana indirgemekte ve bu aşamada doğal kaynakların kullanımı ve risk faktörlerinin kontrolünün yönetilmesi çerçevesinde sağlıklı gelişmeyi öngören kararlar alınmaktadır. Ülkemizde özellikle planlama kademelenmesine uyularak kalkınma planları, bölge planları ve çevre düzeni planları yapılması gerekirken, kalkınma planları sonrası bölge planları olmaksızın çevre düzeni planı yapımına geçilmesi neticesinde, ÇDP'ye stratejik planlama misyonunda yüklenmektedir. Bu durumda ÇDP çalışmalarında stratejik planlama ve fiziki planlama birarada düşünülmesi ve yapılması gereken unsurlar olarak çevre düzeni planının önemi daha da artırmaktadır.

Çevre düzeni planlarının hazırlanması sürecinde, planlanacak alan ve yakın çevresindeki alanlarda aşağıda belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan görüş ve etüt alınması planlama çalışmasının ilk adımını oluşturmaktadır ve zorunludur:

- a) Planlama alanının konumu ile ilgili bilgiler,
- b) Yönetim yapısı, idari bölünüş, sınırlar,
- c) Fiziksel yapı ve mevcut arazi kullanımı,
- d) Çevresel değerler ve koruma alanları,
- e) Afet verileri, afete maruz alanlar, yerleşmeler ve özellikleri,
- f) Planlama alanı ile ilgili demografik, sosyal, ekonomik, kültürel, tarihi vb. bilgiler,
- g) Ulaşım ve enerji dahil teknik altyapı,
- h) Sektörel yapı,

- i) Askeri alanlar,
- j) Mülkiyet yapısı,
- k) Yerleşmelerle ilgili yerel özellikler,
- l) Planlama alanının özelliğine göre diğer konular.
- m) Milli güvenlik ve savunma faaliyetlerine konu alanlar için (Milli Savunma Bakanlığı ile koordinasyon sağlanır).

4.2.2.1 Çevre düzeni planları anlam ve içeriği

3194 sayılı İmar Kanunu'nun Plan Kademeleri başlıklı 6. Maddesi ile "Planlar kapsadıkları alan ve amaçları açısından "Bölge Planları" ve "İmar Planları", imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları olarak hazırlanır" denilmektedir. Düzenlemeden görüleceği üzere sadece Bölge Planı ile İmar Planlarından söz edilmekte olup, bu maddede adı geçmemesine rağmen yine aynı kanunun "Tanımlar" başlıklı 5. Maddesi'nde Çevre Düzeni Planı, "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" denilerek bir ara kademe planı olarak yeni bir plan türü, Çevre Düzeni Planı geliştirilmiştir. Böylelikle aslında uygulamada veri olarak alınabilecek bir ülke planı olmamasına rağmen ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak ÇDP yapılması öngörülmüştür (Ersoy 2006).

Çevre Düzeni Planları arazi kullanımına ilişkin ana kararları içeren, yerleşme desenine (kentsel ve kırsal), ekonomik sektörlerin yer seçimine ilişkin genel kararların koruma kullanma dengesi temelinde belirlendiği fiziksel planlama kademelenmesi içerisinde en üst ölçekteki planlardır.

14.06.2014 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin "Tanımlar" başlıklı 4.maddesinin c fıkrasında Çevre düzeni Planı tanımı, ölçekleri ve sınırları belirlenmiştir, ilgili düzenlemeye göre "Çevre düzeni planı: Varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle

ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan planı,” dir. Yapılan yönetmelik düzenlemesi ile çevre düzeni planının temel karakteristiğini arazi kullanımına ilişkin ana kararların oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öne çıkan en önemli özelliği ise koruma kullanma dengesinin sağlanacağı kabullerle hazırlanması gerektiğidir. Bu düzenleme ile Çevre Düzeni Planı, dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak ekonomik kararlarla ekolojik kararların birarada düşünülmesine imkân veren, doğal kaynakların rasyonel kullanımı sağlamak ve risk faktörlerinin kontrolünün yönetilmesi çerçevesinde sağlıklı gelişmeyi öngören kararlar alınan kalkınma planları ve bölge planları temel alınarak yapılan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen üst ölçekli fiziksel plan olarak tanımlanmıştır. Çevre Düzeni Planı stratejik bir plan çalışması niteliği ile stratejik kararlara esas teşkil edecek ve ekolojik ve risk değerlendirmelerinin yapılmasına imkan verecek şekilde bir ön hazırlık çalışması gerektirmektedir.

ÇDP'nin bir başka özelliği de planın sınırının yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlük oluşturacak şekilde belirlenmesidir. Bu nedenle planın kapsayacağı planlama/düzenleme alanının tespiti çok önem arz etmektedir. Çünkü bu ölçekte belirlenen strateji ve kararlar doğrultusunda alt ölçeklerdeki planlama çalışmalarına hem örnek bir çalışma olacaktır hem de alt ölçekteki kararlar üzerinde etkili olarak her ölçekte çevre duyarlı yaklaşım benimsenmiş olacaktır.

4.2.2.2 Çevre düzeni planları tarihsel süreç, yetki karmaşası

Çevre düzeni planlarının hazırlanması, hazırlattırılması ve onaylanması işlemleri Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 180 ve 209 sayılı KHK ve 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca yürütülmüştür. ÇDP'de, yapılan yasal düzenlemeler ile yapma, yaptırma ve onama mercii gibi konularda çok sık değişiklik meydana gelmiş ve ÇDP kurumlararası ciddi yetki karmaşasının yaşandığı bir plan türü olmuştur.

Akay'ın (2007) aktardığı gibi Çevre Düzeni Planlarının yapılması, yaptırılması ve onaylanması ile ilgili işlemler 6785 sayılı İmar Kanunu uyarınca 1958 yılından itibaren kapatılan İmar ve İskan Bakanlığı tarafından ve bu Bakanlığın Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile birleşmesini takiben kurulan Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca 180 ve 209 sayılı KHK'ye ve 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca yapılmaktaydı. 2002 yılında Çevre düzeni planı yapma ve onaylamaya ilişkin yetkinin Çevre Bakanlığı tarafından kullanılmak istenmesi ve bu amaçla çıkartılan Yönetmelik ve Genelgeler sonucunda kurum ve kuruluşlar arasında ciddi karasızlık olmuş, yetkinin kullanılarak bir kamu hizmeti olan plan çalışması Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı arasında yetki kargaşasına neden olmuştur (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2002a).

Yaşanan yetki kargaşasını tarihsel sürece göre şöyle özetlemek mümkündür:

180 ve 209 sayılı KHK ile 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca çevre düzeni planı yapma ve onama yetkisini Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 2002 yılına kadar kullanmış, bu tarihte Çevre Bakanlığı 3194 sayılı İmar Kanununda, 5. maddede tanımlanan çevre düzeni planlarını yapan mercii hakkında hüküm bulunmadığını iddia ederek bu yetkiyi istemiş, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı da "eğer yasa koyucu tarafından çevre düzeni planları yapma yetkisi kendilerine verilmemiş olsaydı 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8. Maddesinde tanımı yapılan "Bölge Planları"nda" olduğu gibi tanımdan sonra bu planı yapacak kurumun ismi özellikle belirtilmiş olması gerekirdi. Yine bu konu Kanunun 8/b maddesinde görülmektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu'nun tüm hükümlerinin uygulanmasından sorumlu Bayındırlık ve İskan Bakanlığı çevre düzeni planı kavramı tanımından önce belirtilmiş ve kavramın açıklanmasında da Bayındırlık ve İskan Bakanlığının ismi bir daha yer almamıştır" şeklinde yaptığı açıklama ile yetki kullanma dayanağını belirtmiştir.

Ayrıca Tekinbaş (1995) ile Eke (1995) söz konusu yetkinin İmar Kanununun 9. Maddesi ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığına verildiğini belirtmektedir. Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK'nin 2. Maddesi c fıkrasında Bakanlığın yapım ve onayı görevi verilen ÇDP tanımında "dengeli ve sürekli kalkınma amacına uygun olarak, ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine

imkan veren, rasyonel doğal kaynak kullanımı sağlamak üzere, kalkınma planı ve bölge planı temel alınarak hazırlanacak planlardır" şeklinde ekolojik boyutun ağırlıklı olduğu görülmektedir. Oysa İmar Kanunu'nda yapılan ÇDP tanımı daha çok arazi kullanma kararlarının dağılımına yöneliktir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı bu konu hakkında 1990, 1991, 1992 yıllarında genelgeler yayımlamıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi 1986 yıl 22 sayılı kararı ile fiziksel planlama konusunda merkezi otoritenin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı olduğunu belirtmiştir. Çevre Bakanlığı'nın yetkili olduğuna dair yaptığı iddiasına Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Çevre Kanunu ve Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri hakkındaki KHK'ya atıfta bulunarak yanıt vermiş, söz konusu düzenlemelerde sadece çevre düzeni planı onayı yetkisinden bahsedildiğini vurgulayarak ancak gerek anılan kararnamede gerekse çevre konusunda esas oluşturan 2872 sayılı Çevre Kanununda çevre düzeni planlarına ilişkin ne tanım ne de yapımı konusunda da hiçbir hükmün bulunmadığını belirtmiştir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı kendisine verilen onama yetkisine Çevre Bakanlığı'nın 4.11.200 tarih ve 24220 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmelik" ile müdahale ettiğini ileri sürmüştür.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, fiziksel planlamanın dayanağını oluşturan 3194 sayılı İmar Kanunu ile merkezi ve yerel yönetimin planlama yetkisini ne zaman, nerede ve hangi hallerde kullanacağını kanunun 4, 8, 9 ve 44. Maddeleri ile düzenlendiğini ifade ederek, Çevre Bakanlığı'nın kuruluş ve görevlerine ilişkin KHK ile çevre düzeni planlarında onama işlemi yapmasının hatalı olduğu ve yine bu işlemi İmar Kanunu'na atıfta bulunarak yapmasının ve dayanak alarak yönetmelik çıkartmasının Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın görevlerine müdahale etmek olduğunu belirterek, 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki Kanun'un 1, 2, ve 3. maddelerine de aykırılık taşıdığını vurgulamıştır. Buna karşılık Çevre Bakanlığı, İmar Kanununda Çevre Düzeni Planları ile ilgili sorumlu kuruluşun açıkça belirtilmediğini iddia etmektedir. Ünal'a (1996) göre de 3194 sayılı yasadaki planlama kademelerine göre Bölge planları için DPT, Çevre düzeni planları için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İmar planları içinse Valilik ve Belediyeler yetkilidir.

Geçen süre içerisinde gerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığı gerekse Çevre Bakanlığı farklı tarihlerde yönetmelik, genelgeler çıkartarak yetkinin kendilerinde olduğunu belirtmiş ve bu yetkiyi kullanmışlardır. İki Bakanlık arasındaki bu tartışma 2.9.1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Yönetmelik"de çevre düzeni planlarının Bayındırlık Bakanlığı tarafından yapılacağı ve onaylanacağı açıkça belirtildiği halde Çevre Bakanlığı 4.11.2000 tarihinde "Çevre Düzeni Planlarının Esaslarına Dair" bir genelge çıkararak yetkiyi kullanmıştır. Çevre Bakanlığı farklı tarihlerde yayımladığı genelgelerle 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesinde belirtilen her türlü ve her ölçekte "çevre düzeni planları"nın yenilerinin hazırlanması, revizyonu, ilavesi, değişikliği ve tadilatı ile ilgili görüş ve onay işlemleri için, Bakanlıklar, Valilikler ve Mahalli İdarelerin yaptıkları, yaptırdıkları, eşgüdüm sağladıkları veya görüş verdikleri plan teklifleri için onay başvurularının da kendilerine yapılması gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu yetkinin 443 sayılı KHK'nın 2. maddesine göre Çevre Bakanlığı'na ait olduğu bildirilmiştir.

Çevre Bakanlığı tarafından yayımlanan "Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına dair Yönetmeliğe" İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı itiraz ederek, Başbakanlık tarafından, konuya ilişkin kesin karar verilinceye kadar Çevre Düzeni Planlarının yapımı hakkındaki yetkinin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca kullanılmasının uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarının yapım yetkisi ile de ilgili yasal süreç ve dolayısıyla kurumlar arası karmaşa yaşanmıştır. Yasal süreç devam ederken Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre Bakanlığı ve Büyükşehir Belediyeleri bu ölçekteki çalışmalara devam etmişlerdir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Çevre Bakanlığı Çevre Düzeni planlarının plan yetkisi ile ilgili olarak yasalara uygun olmayan şekilde yaptıkları yönetmelik değişiklikleri ile karmaşanın daha da artmasına neden olmuşlardır (Oğuz ve Çakılcıoğlu 2002).

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından çıkarılan 23 Eylül 2002 tarih-19307 sayılı Genelge'de Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 13.8.2002 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Çevre Bakanlığına gönderdiği 4440 sayılı

yazıda çevre düzeni planlarının onaylanması ile ilgili Çevre Bakanlığı'nca çıkartılan 4.11.2000 tarih ve 24220 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevre Düzeni Planlarının Yapılması Esaslarına Dair Yönetmeliğe, bu konudaki yetkinin Belediyelere ait olduğu öne sürülerek İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca Danıştay 6. Dairede dava açılmıştır. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın müdahil olduğu davada verilen 25.6.2002 ve E:202/65, K:2002/3681 sayılı kararda "belirtilen belediyelere belediye ve mücavir alan sınırları içinde kalan yerlerin nazım ve uygulama imar planları dışında herhangi bir planı yapma yada onaylama yetkisi verilmediği, davacı belediye tarafından 1/25 000 ölçekli çevre düzeni planlarının kabulü ve onayı konusunda davalı Bakanlığın yetkili kılınan uyuşmazlık konusu Yönetmeliğin iptali istemi ile açılan davada isabet bulunmadığı ve çevre düzeni planı yapma yetkisi olduğundan bahisle davaya müdahil olarak katılan Bayındırlık ve İskan Bakanlığının iddialarına itibar edilmediği ifade edilerek davanın reddine hükmedildiğinden ilgi yazılarının işleminden kaldırıldığını" bildirilmiştir. Daha sonra 6. Dairece "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 57.'nci maddesinde müdahilin iltihak edeceği tarafla birlikte hareket edeceği kuralına aykırı bulunarak usule aykırı olduğu için itibar edilemeyeceği belirtilmiş ve kararda Çevre Düzeni Planlarında Bayındırlık ve İskan Bakanlığının yetkisi olmadığı yönünde bir karar verilmemiştir" denmektedir.

Bu süreç içinde yetki karmaşasından yararlanmak isteyen bazı belediyelerin Bakanlığa gönderilen planlarda yapılan incelemeler sonucunda planlama kriterlerine aykırı görülen hususlarla karşılaşıldığında, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından bunların giderilmesi istenmiş, ancak planların Çevre Bakanlığı'na götürülerek onaylatıldığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca belirlenmiştir (Akay 2007). Valilikler ve diğer Bakanlıklar da hangi Bakanlığın kararlarını uygulayacakları konusunda problem yaşamışlardır.

2003 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Dairesi Başkanlığı tarafından hazırlanan 1 sayılı Genelgede "Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 4856 sayılı Kanun 08.05.2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiği, söz konusu Kanunun 2 nci maddesinin (h) fıkrasında ve 10 uncu maddesinin (c) fıkrasında çevre düzeni planlarını hazırlamak veya

hazırlamak, onaylamak ve uygulanmasını sağlamak görevi Bakanlığın yetkisi ve sorumluluğuna verilmiş bulunduğu belirtilmiştir. Ancak, 06.06.2003 tarih ve 4864 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 11. Maddesi gereğince “08.05.2003 tarihinden önce onaylanmak üzere Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na intikal ettirilmiş bulunan planlarla ilgili iş ve işlemler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca tamamlanarak onaylanır” hükmü getirildiği bu doğrultuda, kalkınma planları ve bölge planları esas alınarak yapılan ve alt ölçekli imar planlarına (1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları) esas teşkil eden her ölçekteki çevre düzeni planlarını hazırlamak, hazırlamak, onaylamak ve uygulanmasını sağlamak işlemleri 08.05.2003 tarihinden itibaren Bakanlık tarafından yürütüldüğü” belirtilmiştir.

2003/1 sayılı Genelgeye, 27 Ekim 2003 tarihinde 1970-22877-716 sayılı yazı ile Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yapılan gözlemler ve değerlendirmeler sonucunda “3030 ve 1580 sayılı kanunlara tabii Belediyelerin alt ölçekli imar planlarını yürürlükte olan 1/25 000, 1/50 000, 1/100 000 ve 1/200 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı kararlarına ve hükümlerine aykırı olarak hazırlayıp onayladıkları ve uygulamalarını gerçekleştirdikleri tespit edildiği, plan hiyerarşisine göre çevre düzeni planından sonra gelen 1/5 000 ve 1/1 000 ölçekli nazım ve uygulama imar planlarının, İmar Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde çevre düzeni planına uygun olması yasal zorunluluk olduğu ve aykırı uygulamaların imar suçu işlenmesi anlamına geldiği, 4856 sayılı yasa ile Çevre ve Orman Bakanlığına Çevre Düzeni Planlarına ilişkin uygulamaların sağlanması ve izlenmesi görevi de verildiğinden alt ölçekli planların üst ölçekli Çevre Düzeni Planlarına uygun olarak hazırlanıp, onaylanması ve uygulamanın gerçekleştirilmesi gerektiği” vurgulanmıştır.

Bu yazıyı takiben 11.12.2003 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 1091-10572 sayılı yazıda 2003/1 sayılı genelgeye ve daha sonra gönderilen 1970-22877-716 sayılı yazıya atf yapılarak “3030 ve 1580 sayılı Kanunlara tabii Belediyelerin alt ölçekli imar planlarını yürürlükte olan 1/25 000, 1/50 000, 1/100 000 ve 1/200 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı kararlarına ve hükümlerine aykırı olarak hazırlayıp onayladıkları ve uygulamalarını gerçekleştirdikleri belirtilerek bu tip uygulamaların durdurulmasını,

2004-2005 yılları içerisinde 54 ilde (yaklaşık 57 milyon hektar alan) 1/25 000 ölçekli ve 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlara yol gösterecek 1/100 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır. Bu yıllar içinde hazırlanacak 1/100 000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmalarının sağlıklı ve doğru sonuçlandırılabilmesi için alt ölçekli plan yapma yetkisine sahip kurum ve kuruluşların kendi sorumluluğu altındaki alanlarda söz konusu Çevre Düzeni Planı çalışmaları sonuçlanıncaya kadar yeni alt ölçekli planları onaylamaması gerektiği” hakkında valiliklere dağıtım yaparak ilgili kurum-kuruluşlara bildirilmesini belirtmiştir.

4 Mart 2004 tarih, 1091-10572 sayılı yazıda Çevre ve Orman Bakanlığı yine 2003/1 Genelgeyi ilgi tutarak “3030 ve 1580 sayılı kanunlara tabi belediyelerin alt ölçekli imar planlarını yürürlükteki 1/25.000, 1/50.000, 1/100.000 ve 1/200.000 ölçekli çevre düzeni planlarına aykırı olarak hazırlayıp onayladıkları ve uygulamalarını gerçekleştirdikleri belirtilerek, bu tür uygulamaların durdurulması, alt ölçekli planların üst ölçekli çevre düzeni planlarına uygun olmasının yasal bir zorunluluk olduğu, 2004-2005 yılları içerisinde 54 ilde alt ölçekli planlara yol gösterecek 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planlarının hazırlanıp onaylanmasının hedeflendiği belirtilerek, alt ölçekli plan yapma yetkisine sahip kurum ve kuruluşların kendi sorumluluğu altındaki alanlarda söz konusu Çevre Düzeni Planı çalışmaları sonuçlanıncaya kadar yeni alt ölçekli planları onaylamamaları gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmaları sonuçlandırılınca kadar;

a) Onanlı Çevre Düzeni Planı bulunan alanlarda; Çevre Düzeni Planı değişikliği gerektiren alt ölçekli plan değişiklikleri,

b) Onanlı Çevre Düzeni Planı bulunmayan alanlarda; mevzuata uygun olarak onanmış 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1.000 ölçekli Uygulama İmar Planlarında bu planların ana kararlarını değiştirmeyecek nitelik ve büyüklükte değişiklik planları ve ilgili kurumlarca kamu yararı, yatırım öncelikleri, deprem riskleri v.b. konularda aciliyet gerektiren konulara yönelik olarak hazırlanan her tür ve ölçekteki alt ölçekli planlar,

Bakanlık tarafından yürütülmekte olan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları ana kararları ile uyumlu olmasının sağlanması amacıyla Bakanlık görüşü alınmak sureti ile sonuçlandırılabilceğini” vurgulayarak il dahilinde bulunan ilgili kurum, kuruluş ve belediyelerde Genelgenin gereğinin sağlanmasını bildirmişlerdir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 2004 yılında yürürlüğe girmesiyle yasanın 7.maddesi ile Büyükşehir belediyelerine, büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte Nazım İmar Planını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak yetkisi verilmiştir. Bu madde ile nazım plan üst ölçeği 1/5.000 den çevre düzeni planının ölçeği olan 1/25.000'e yükseltmekte ve bu aralıkta yapılacak planlara da “nazım plan” adı verilmektedir (Ersoy 2006).

İki bakanlık arasında genelgelerle devam eden yetki savaşına 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile İl Özel İdarelerine iki farklı planlama yetkisinin tanımlanmasıyla İl Özel İdaresi de katılmıştır. 04.03.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesi (a) ve (b) bendi ne göre stratejik plan ve il çevre düzeni planı yapma yetkisi Özel İdarelere yeni mevzuatla verilen yetkililerdir. Çevre ve Orman Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskan bakanlığı tarafından düzenlenen haliyle çevre düzeni planları birkaç ili, havzayı ve hatta bölgeyi kapsayan planlar iken 5302 sayılı yasa ile artık il seviyesine indirgenmiş ve bu planlama karmaşasına il düzeyinde çevre düzeni planı yapma eklenmiştir (Şahin 2006).

Yerel yönetimleri kuvvetlendirmek için yapılan bu düzenlemeler ile gerek il özel idareleri gerekse belediyelerin bu yetkilerin kullanılmasına yönelik kurumsal, personel, mali ve teknolojik yapılarının eş zamanlı olarak güçlendirilmemesi nedeniyle yeni sorunlar eklenmiştir.

5302 sayılı İl Özel İdare Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 25 Nisan 2005 tarih, 2097-23859 sayılı yazıda 2005/4 sayılı Genelge ile yine 4856 sayılı kanuna göre Çevre Düzeni Planlarını hazırlama, hazırlatma ve onama yetkisinin Bakanlığında olduğu belirtilmiş, 04.03.2005 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun çevre düzeni planı

ile ilgili maddelerine atıf yapılarak il çevre düzeni planı yetkilerinin İl Özel İdarelerinde olduğu ancak yine aynı kanunun “Uygulanmayacak Hükümler” başlıklı 70. maddesinde ise “Bu kanunla, il özel idaresinin sorumlu ve yetkili kılındığı görev ve hizmetlerle ilgili olarak sayılan kanunlar içinde 5302’ye aykırılık bulunması durumunda bu kanun uygulanır” hükmünün olduğu ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı’nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’un bunların içinde yer almadığından dolayı Bakanlığın yetkilerinin korunduğu savunulmuştur. Buna göre de kendi görev alanlarını 2005 tarihine kadar onanmış 1/25.000, 1/50.000 ve/veya 1/100 000 ölçekli çevre düzeni planlarında, ilave, revizyon veya değişiklik yapma, yaptırma ve onama yetkisi ve sınırları il sınırlarından küçük ve/veya büyük olan yeni çevre düzeni planı yapma, yaptırma ve onama yetkisinin Bakanlıkta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu hükümleri kapsamında il sınırları ile birebir aynı olan İl Çevre Düzeni Planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi yerel idarelerde olan ancak çalışmaları kanunun kabul tarihinden önce başlatılan aralarında Ankara ve İstanbul’da bulunan 50 ilin çevre düzeni planları ile ilgili tüm yetkinin kendilerinde olduğunu vurgulamışlardır (Akay 2007).

2006 yılında kabul edilen “5491 sayılı Çevre Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun” ile 2872 sayılı Çevre Kanunu’nda değişiklikler yapılarak çevrenin korunması başlıklı 9. madde b kısmında “Ülke fizikî mekanında, sürdürülebilir kalkınma ilkesi doğrultusunda, koruma-kullanma dengesi gözetilerek kentsel ve kırsal nüfusun barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım gibi ihtiyaçların karşılanması sonucu oluşabilecek çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar plânlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekli çevre düzeni plânları Bakanlıkça yapılır, yaptırılır ve onaylanır. Bölge ve havza bazında çevre düzeni plânlarının yapılmasına ilişkin usûl ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” şeklinde yer alan hüküm ile Çevre ve Orman Bakanlığı 1/25000 ölçekli çevre düzeni planlarında yetki sahibi olmadıkları ancak 1/50.000-100 000 ölçeklerde plan yapma yetkisinde oldukları görülmektedir.

Ülkemizde üst ölçekli planlama yetkisini kullanan bakanlıklar arasında yukarıda da görüleceği üzere var olan tartışmalar uzunca bir süredir devam etmektedir.

Bakanlıkların yeniden düzenlendiği bir aşamada, üst ölçekli planlama yetkisini kullanan bakanlıkların birleştirilmesini, üst ölçekli plan konusunda yaşanan karmaşanın giderilmesini, planlama ve yapılaşma sürecinin kurallara bağlanmasını ve uygulamaların denetimini de sağlayacak bir yeni bakanlığın oluşturulmasına ilişkin tartışmalar yoğunlaşırken, bu konudaki beklentiler de artmıştır ve 636 sayılı "Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK" 8 Haziran 2011 tarihinde Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiş, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı'nın birleştirilmesi yolunda ilk adım atılmıştır. Kararname gereğince bakanlık birleştirmeleri gerçekleşmeden, 4 Temmuz 2011'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 644 sayılı Kararname ile "Çevre ve Şehircilik Bakanlığı", 645 sayılı Kararname ile de "Orman ve Su İşleri Bakanlığı" kurulmuş, birleştirilen iki bakanlık yeniden ayrıştırılmıştır. Ayrışma aşamasında planlamaya yönelik yetkiler tek bir bakanlık bünyesinde toplanmış olsa da, birbiriyle çelişen üst ölçekli plan türlerinin tümüyle korunması, karmaşanın süreceğini göstermiştir.

644 sayılı bu Kanun Hükmünde Kararname ile sektörel planların çevre düzeni planlarına uyumlu hale getirilmesi dahil olmak üzere çevre düzeni planlarının yapılması ve onaylanması görevi Çevre ve Şehircilik Bakanlığına verilmiştir. KHK'nın 13.maddesinden sonra gelmek üzere eklenen 13/A maddesi ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri tanımlanmış ve geçmişte Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne ait olan yetkiler bu kuruma devredilmiştir.

644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. maddesinin 3. fıkrası uyarınca Büyükşehir Belediyeleri sınırları içerisindeki çevre düzeni planlarını büyükşehir belediyeleri, büyükşehir olmayan illerde ise Bakanlık yapar, yaptırır ve onaylar. Ancak ulusal ve bölgesel nitelikteki fiziki planları Bakanlık yapar, yaptırır ve onaylar. Dolayısı ile büyükşehir belediyelerince hazırlanacak ve onaylanacak çevre düzeni planlarının Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca hazırlanıp onaylanan bölgesel nitelikteki çevre düzeni planı kararlarına uygun olması gerekmektedir.

Çevre Düzeni Planının ölçeği; 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin 4.maddesi’nin (c) bendi uyarınca çevre düzeni planları bölge, havza veya il düzeyinde 1/50.000 veya 1/100.000 ölçeklerinde hazırlanmaktadır.

4.2.2.3 Çevre düzeni planında yetki paylaşımı ve plan hiyerarşisi

Yer Bakımından Yetki

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin tanımlar başlıklı 4. Maddesinde Çevre Düzeni Planı tariflenirken “varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan plan” denilmiştir. Anılan yönetmeliğin Çevre Düzeni Planlarına Dair Esaslar başlıklı 6. Bölümü’nün 18. Maddesinde ise “Çevre düzeni planı; coğrafi, sosyal, ekonomik, idari, mekansal ve fonksiyonel nitelikleri açısından benzerlik gösteren bölge, havza veya en az bir il düzeyinde yapılır.” ifadesi kullanılmıştır. Yönetmelikteki tanımlamalardan görüleceği üzere yer bakımından iki farklı alan tanımlanmıştır. Birincisi il bazında yapılan il çevre düzeni planı, ikincisi bölge ve havza bazında yapılan çevre düzeni planıdır. Birincisinde yer yönünden yetki yapay bir ölçütle “il” olarak belirlenmiş, ikincisinde bilimsel temellere ve gerekliliklere dayalı belirlenecek olan bölge ve havza kriteri benimsenmiştir (Yılmaz 2007). Koruma kullanma dengesi öne çıkarılan planlama faaliyetinde çevreyi ve su havzalarını koruma amacı öne çıkarıldığı için fiziki alan açısından yapay sınırlarla sınırlanması doğru bir yaklaşım olarak kabul edilemez. Bu açıdan yönetmelikte bölge ve havza kavramlarının kullanılması oldukça yerinde bir yaklaşım olmuştur. Ayrıca, böyle bir kabulün yapılması ile il çevre düzeni planının yapay sınırlarının doğurabileceği olumsuzlukları bakanlığın yapmaya yetkili olduğu çevre düzeni planı ile giderme olanağı yaratılacaktır. Bölge ve havzanın

sınırlarına göre, Bakanlık tarafından yapılacak ÇDP'lerin kimi durumlarda birden çok ili kapsayacak şekilde olacağı ya da kimi durumlar da birden çok ilin sadece belli kısımlarını kapsayacak şekilde yapılabilecektir.

2005 yılına yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ise yeni bir çevre düzeni planından söz etmektedir. Kanunun il özel idaresinin görev ve sorumluluklarının sayıldığı 6.Maddesinde İdareler ilin çevre düzeni plânını hazırlamakla görevlendirilmektedirler. Buna göre, "İl çevre düzeni plânı; valinin koordinasyonunda, büyük şehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni plânı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır". Bu planların kapsamı, içeriği ve ölçeği konusunda açık hükümlerin olmaması yetki ve sorumluluk açısından zaten yeterince karmaşık olan çevre düzeni planları konusunda yeni bir tartışma ortamının yaratılmasına neden olmuştur (Ersoy 2006) . Yine İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesinin 3. Fıkrası'na 01.07.2006 tarih ve 5538 Sayılı Kanunla eklenen cümleyle; "Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyelerinde il çevre düzeni planı ilgili Büyükşehir Belediyeleri tarafından yapılır veya yaptırılır ve doğrudan Belediye Meclisi tarafından onaylanır" hükmü getirilmiştir.

04.07.2011 günü yürürlüğe giren 644 sayılı "Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 7.maddesinin 1. Fıkrasının "c" bendine göre; "Havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları da dâhil her tür ve ölçekteki çevre düzeni planlarının ve imar planlarının yapılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, havza veya bölge bazında çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak ve bu planların uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak. havza ve bölge ölçeğindeki çevre düzeni planları yapmak, yaptırmak, onaylamak, uygulamasını ve denetlenmesini sağlamak" Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görevidir.

6360 sayılı Kanun uyarınca sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyelerinden Bakanlıkça 644 sayılı KHK uyarınca onaylanan ve birden fazla ili kapsayan havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları kapsamında kalan büyükşehir belediyelerinde Bakanlıkça onaylanmış olan havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planlarının kararlarına uygun olarak il çevre düzeni planı hazırlama ve onaylama yetkisi

bulunmaktadır. 644 sayılı KHK kapsamında onaylanmış havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları kapsamında bulunmayan büyükşehirlerde ise il çevre düzeni planı hazırlama ve onaylama yetkisi ilgili büyükşehir belediyesindedir.

Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinin ve Turizm Merkezlerinin “koruma statülü” alanlar ile çakıştığı bölgelerdeki; Anayasa Mahkemesi’nin 22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Esas:2011/100, Karar: 2012/191, Karar Tarihi: 29.11.2012 kararı uyarınca da büyükşehir olmayan illerdeki çevre düzeni planları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na onaylanmaktadır.

Plan Ölçeği ve Plan Hiyerarşisi:

Çevre Düzeni Planlarının hangi ölçeklerde yapılacağına dair yapılan Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin 4. Maddesinde yapılan düzenleme ile **1/50.000 ve 1/100.000** ölçekler belirlenmiştir. Ayrıca anılan yönetmeliğin geçici 2. Maddesinde

“GEÇİCİ MADDE 2– (1) (Değişik:RG-17/5/2017-30069) Yürürlükteki 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planları, üst ölçekli çevre düzeni planı veya nazım imar planı plan türüne dönüştürülür. Bu planlarda yapılacak değişikliklerde bu Yönetmeliğin çevre düzeni planları ile ilgili hükümlerine uyulur ve değişikliğin kullanım amacı ve niteliğine göre çevre düzeni planı ile nazım imar planı gösterimlerinden uygun olanı kullanılabilir.” denilerek 1/25.000 ölçeğin ÇDP ölçeği olmayacağı ifade edilmiştir.

Bakanlığın yapabileceği çevre düzeni planı ölçeği bakımından belirlenmiştir. Bakanlık 1/50.000-1/100.000 ölçeklerinde çevre düzeni planı yapabilir. Bakanlık birden çok ili içine alacak şekilde 1/100.000 ölçekli bir çevre düzeni planı yapmış ise, planın kapsadığı ilin bütününde artık 1/100.000 ölçekli il çevre düzeni planı değil, 1/50.000 ölçekli il çevre düzeni planı yapılabilir. Bu tür bir plan, bakanlığın yapacağı 1/100.000 ölçekli bir başka planla çatıştığında, hiç şüphesiz bakanlığın yaptığı plan esas alınacaktır. Bakanlık tarafından yapılan çevre düzeni planı, il çevre düzeni planından hiyerarşik olarak üstte bulunmaktadır. Bakanlık bir ilin belli bir kısmını, örneğin bir su

havzasını içerecek şekilde 1/50.000 ölçekli çevre düzeni planı yaptığında Bakanlığın yaptığı 1/50.000 ölçekli çevre düzeni planı ile bütünleşecek nitelikte 1/50.000 ölçekli il çevre düzeni planı yapılabilir. Burada önemli olan il çevre düzeni planının, Bakanlığın yaptığı çevre düzeni planı ile bütünleşmesi ve onun gereklerini de yansıtmasıdır. Diğer bir deyişle, aynı ölçekte de olsa il çevre düzeni planı, Bakanlığın çevre düzeni planı ile çelişmez ve onun gereklerine aykırı olamaz. Her durumda, ölçeği ne olursa olsun çevre düzeni planı, il çevre düzeni planının üzerinde kabul edilmektedir.

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde Mekansal Plan Kademelenmesini düzenleyen 3. Bölüm 6. Maddesi'nde;

“(1) Mekansal planlar kapsadıkları alan ve amaçları açısından Mekansal Strateji Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları olarak hazırlanır. Buna göre planlama kademeleri, üst kademeden alt kademeye doğru sırasıyla; Mekansal Strateji Planı, Çevre Düzeni Planı, Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar Planından oluşur.

(2) Mekansal planlar, plan kademelenmesine uygun olarak hazırlanır. Her plan, planlar arası kademeli birliktelik ilkesi uyarınca yürürlükteki üst kademe planların kararlarına uygun olmak, raporu ile bütün oluşturmak ve bir alt kademede planı yönlendirmek zorundadır.

(3) Arazi kullanım ve yapılaşmada sadece mekansal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları kararlarına uyulur.

(4) Plan kademelenmesi uyarınca il bütününde yapılan çevre düzeni planları, yürürlükteki bölge veya havza düzeyindeki çevre düzeni planının genel kararlarına aykırı olmamak kaydıyla hazırlanır.” denilmektedir.

Şekil 4.2 Plan Hiyerarşisi

Çevre Düzeni Planları, Bölge Planları ile İmar Planları arasında mekansal içerikli bir plan kademesi olarak yer almaktadır. Yasal düzenlemelere göre Çevre Düzeni Planlarını yönlendirmesi beklenen Bölge Planları bu anlamda yetersiz kalmaktadır. Bölge Planları yerel düzeyde Kalkınma Ajansları tarafından yapılan yaptırım gücü zayıf olan yol gösterici planlardır. Bakanlık yetkisinde olan ve yaptırım gücü daha yüksek olan Çevre Düzeni Planlarını üst ölçek plan olarak yönlendirme işlevi yeterli değildir.

Kısaca özetleyecek olursak; 14.06.2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin 4.maddesinin (c) bendi uyarınca çevre düzeni planları bölge, havza veya il düzeyinde 1/50.000 veya 1/100.000 ölçeklerinde hazırlanır. 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 7.maddesinin 3.fıkrası uyarınca Büyükşehir belediyeleri sınırları içerisindeki çevre düzeni planlarını büyükşehir belediyeleri, büyükşehir olmayan illerde ise Bakanlık yapar, yaptırır ve onaylar. Ancak ulusal ve bölgesel nitelikteki fiziki planları Bakanlık yapar, yaptırır ve onaylar. Dolayısı ile büyükşehir belediyelerince hazırlanacak ve onaylanacak çevre düzeni planlarının Bakanlıkça hazırlanıp onaylanan bölgesel nitelikteki çevre düzeni planı kararlarına uygun olması gerekmektedir.

Ayrıca Anayasa Mahkemesinin 22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Esas: 2011/100, Karar: 2012/191, ve 29.11.2012 tarihli “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. maddesinin dördüncü fıkrasında, il çevre düzeni planlarının,

valiliğin koordinasyonunda il belediyeleri (büyükşehir belediyesi olan yerlerde büyükşehir belediyesi) ve il özel idareleri ile birlikte yapılması ve her iki mahallî idarenin meclisince onaylanarak yürürlüğe girmesi, İstanbul ve Kocaeli gibi belediye sınırları il sınırı olan illerde ise il çevre düzeni planının büyükşehir belediyeleri tarafından yapılması ve doğrudan büyükşehir belediye meclisi tarafından onanarak yürürlüğe girmesi öngörülmekte iken, iptali istenen ibareyi de içeren KHK'nin 7. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla, il çevre düzeni planı yapma görevi, büyükşehir belediyesi sınırları dışında bütünüyle Bakanlığa, Büyükşehir belediyesi sınırları içinde ise büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Buna göre il çevre düzeni planlarının yapımı hususunda sonradan yürürlüğe giren KHK'nin 7. maddesinin (3) numaralı fıkrasının uygulanması gerektiği açık olduğundan dava konusu kuralın belirsizlik yarattığından söz edilemez. Ayrıca, büyükşehir belediyesi sınırları dışındaki yerlerde il çevre düzeni planını yapma görevinin Bakanlığa verilmiş olması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır.” şeklindeki kararı

uyarınca da büyükşehir olmayan illerdeki çevre düzeni planları yapma yetkisinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda olduğu belirtilerek ÇDP konusunda tek yetkilinin Bakanlık olduğu kesinleşmiştir.

Başbakanlık Hukuk Hizmetleri Başkanlığı'nın 05.03.2012 / 909 sayılı yazısı uyarınca; Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinin ve Turizm Merkezilerinin “koruma statülü” alanlar ile çakıştığı bölgelerdeki; Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Esas:2011/100, Karar: 2012/191, Karar Tarihi: 29.11.2012 kararı uyarınca da büyükşehir olmayan illerdeki çevre düzeni planları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na onaylanacaktır.

Çevre Düzeni Planlarının Yapım Yetkisi Çevre Düzeni Planı işlev, kapsam, ölçek, nitelik, hukuki dayanak, yetki açısından geçmişten günümüze değin sürekli tartışma konusu olmuştur. Ülkemizde yaşanan bu ölçek, kapsam, yetki karmaşası plan yapımını güçleştirmektedir.

Şekil 4.3 ÇDP Yapma, yaptırma ve onamada yetkili kurumlar

4.2.2.4 Çevre düzeni plan türleri

İl Çevre Düzeni Planı:

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde, "İl Çevre Düzeni Planları" ile ilgili olarak, ilk kez düzenlemeler getirilmiştir. Söz konusu kanunun 6/1(a) maddesine göre, il özel idaresi "...Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânını yapmakla görevli ve yetkilidir." Aynı maddenin 4. Fıkrasında da, "İl çevre düzeni plânı; valinin koordinasyonunda, büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır. İl çevre düzeni plânı belediye meclisi ile il genel meclisi tarafından onaylanır. Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyelerinde il çevre düzeni planı ilgili Büyükşehir Belediyeleri tarafından yapılır veya yaptırılır ve doğrudan Belediye Meclisi tarafından onaylanır." hükmü yer almaktadır.

03/07/2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun "Meclisin Görev ve Yetkileri" başlığını taşıyan 18(c) maddesi, belediye meclisinin, "Belediyenin imar plânlarını görüşmek ve onaylamak, büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni plânını kabul etmek" görev ve yetkisinin bulunduğunu düzenlemiştir. Düzenlemenin devamında

“Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyelerinde il çevre düzeni planı ilgili Büyükşehir Belediyeleri tarafından yapılır veya yaptırılır ve doğrudan Belediye Meclisi tarafından onaylanır.” denilmiştir.

Böylece gerek 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu gerekse 5393 sayılı Belediye Kanunu “**İl Çevre Düzeni Planı**” adını taşıyan bir plan türü öngörmüş ve bu konuda yetkiyi yerel yönetimlere vermiştir. Ancak il çevre düzeni planının özel bir tanımı yapılmamıştır. “İl Çevre Düzeni Planı” ifadesi ile ölçeği vurgulanarak yer yönünden yetki ifade edildiği görülmektedir. Yani il çevre düzeni planını farklı hale getiren maddi boyut, esas değil yer yönünden yetki boyutudur. İl çevre düzeni planının ölçeğine ilişkin herhangi bir açık belirleme yapılmamıştır. 5216 sayılı kanunun 7. maddesinde büyükşehir belediyesinin görev ve yetkileri sayılırken, (b) bendinde “Çevre düzeni plânına uygun olmak kaydıyla, büyükşehir belediye sınırları içinde 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak; büyükşehir içindeki belediyelerin nazım plâna uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar plânlarını, bu plânlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon plânlarını ve imar ıslah plânlarını aynen veya değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek; nazım imar plânının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmayan ilçe belediyelerinin uygulama imar plânlarını ve parselasyon plânlarını yapmak veya yaptırmak.” yetkisi düzenmiştir. Aynı kanunun Geçici 1. maddesi de “Büyükşehir belediyeleri, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde büyükşehirin 1/25.000 ölçekli nazım imar plânlarını yapar veya yaptırır.” düzenlemesini getirmiştir. Kanun nazım imar planı ile çevre düzeni planından ayrı ayrı söz ettiğine ve nazım imar planı için üst sınır olarak 1/25.000 ölçeğini kabul ettiğine göre, il çevre düzeni planını en azından büyükşehir belediyelerinin bulunduğu illerde 1/50.000 ve daha üst ölçekli bir plan olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri açısından, il çevre düzeni planının yapımı konusunda herhangi bir yetki ve usul sorunu yoktur. Belediye sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyeleri için, sadece büyükşehir belediyesinin yetkili kılınmış olması, bu durumlarda il özel idaresinin planlama yetkisi bulunmadığı için olağandır.

6360 sayılı Kanun uyarınca sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyelerinden Bakanlıkça 644 sayılı KHK uyarınca onaylanan ve birden fazla ili kapsayan havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları kapsamında kalan büyükşehir belediyelerinde Bakanlıkça onaylanmış olan havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planlarının kararlarına uygun olarak il çevre düzeni planı hazırlama ve onaylama yetkisi bulunmaktadır. 644 sayılı KHK kapsamında onaylanmış havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları kapsamında bulunmayan büyükşehirlerde ise il çevre düzeni planı hazırlama ve onaylama yetkisi ilgili büyükşehir belediyesindedir.

Belirsizlikler belediye sınırları il sınırı olmayan il belediyeleri söz konusu olduğunda gündeme gelmiş ve tartışmalara neden olmuştur. Çünkü 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 7.maddesinin 3.fıkrası uyarınca Büyükşehir belediyeleri sınırları içerisindeki çevre düzeni planlarını büyükşehir belediyeleri, büyükşehir olmayan illerde ise Bakanlık yapar, yaptırır ve onaylar denilmekte ancak 5302 sayılı İl Özel İdaresi yasasında "Madde 6- İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde," Yapmakla görevli ve yetkilidir denilmektedir. Bu durumda il çevre düzeni planı yapma konusunda, belediye meclisi ile il genel meclisi yetkili olarak belirlenmiştir. Oysa 04.07.2011 günü yürürlüğe giren 644 sayılı "Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 7.maddesinin 1. Fıkrasının "c" bendine göre; "Havza ve bölge bazındaki çevre düzeni planları da dâhil her tür ve ölçekteki çevre düzeni planlarının ve imar planlarının yapılmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek, havza veya bölge bazında çevre düzeni planlarını yapmak, yaptırmak, onaylamak ve bu planların uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak. havza ve bölge ölçeğindeki çevre düzeni planları yapmak, yaptırmak, onaylamak, uygulamasını ve denetlenmesini sağlamak" Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görevi hükmü getirilerek il çevre düzeni planlarının yapımına ilişkin tartışmalı bir durum

ortaya çıkmıştır. Uygulamada yaşanan yetki karmaşası sonucunda Anayasa Mahkemesinin 22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Esas: 2011/100, Karar: 2012/191, ve 29.11.2012 tarihli “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. maddesinin dördüncü fıkrasında, il çevre düzeni planlarının, valiliğin koordinasyonunda il belediyeleri (büyükşehir belediyesi olan yerlerde büyükşehir belediyesi) ve il özel idareleri ile birlikte yapılması ve her iki mahallî idarenin meclisince onaylanarak yürürlüğe girmesi, İstanbul ve Kocaeli gibi belediye sınırları il sınırı olan illerde ise il çevre düzeni planının büyükşehir belediyeleri tarafından yapılması ve doğrudan büyükşehir belediye meclisi tarafından onanarak yürürlüğe girmesi öngörülmekte iken, iptali istenen ibareyi de içeren KHK’nin 7. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla, il çevre düzeni planı yapma görevi, büyükşehir belediyesi sınırları dışında bütünüyle Bakanlığa, Büyükşehir belediyesi sınırları içinde ise büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Buna göre il çevre düzeni planlarının yapımı hususunda sonradan yürürlüğe giren KHK’nin 7. maddesinin (3) numaralı fıkrasının uygulanması gerektiği açık olduğundan dava konusu kuralın belirsizlik yarattığından söz edilemez. Ayrıca, büyükşehir belediyesi sınırları dışındaki yerlerde il çevre düzeni planını yapma görevinin Bakanlığa verilmiş olması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır.” Şeklindeki kararı

İle büyükşehir olmayan illerdeki çevre düzeni planları yapma yetkisinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığında olduğu belirtilerek ÇDP konusunda tek yetkilinin Bakanlık olduğu kesinleşmiştir.

Bakanlığın Yetkili Olduğu Çevre Düzeni Planı (Havza, Bölge ve İl Ölçeğinde)

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nde Çevre Düzeni Planından bölge, havza veya en az bir il düzeyinde hazırlanabilen planlar olarak söz edilmektedir. Burada bölge ve havza düzeyinde yapılacak 1/100.000 ve 1/50.000 ölçekli ölçekli Çevre Düzeni Planları için tek yetkili kurum Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’dır. Bölge ve havzanın sınırlarının ne olacağı planın, arazi kullanım kararlarını belirlerken, çevre kirliliğini önleme amacı çerçevesinde bilimsel esaslarla belirleneceği aşikardır. Böylece bakanlığın birden çok ili kapsayacak şekilde ya da birden çok ilin sadece belli kısımlarını kapsayacak şekilde

çevre düzeni planı yapma yetkisi bulunmaktadır. Bazı özel durumlarda çevre kirliliğinin önlenmesi ya da ekolojik dengenin korunması amacıyla, idari bütünlükle gerçekleştirilmesi zorunluluğu doğduğunda tek bir il bölge kabul edilip, Bakanlık tarafından çevre düzeni planı yapılabileceği gibi bir ilin sadece belli bir kısmı da, gösterdiği özellik bakımından bölge kavramı olarak tanımlanabilir, bu durumlarda Bakanlığın yapacağı çevre düzeni planlarında yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlüğü sunması beklenmelidir. Ancak çevre düzeni planlarının bölge, havza ve il düzeyinde yapılabilir olması olanaklı kılınmakta olup, bölge tanımının net olarak yapılamamış olması ve bugüne kadar konunun çok sayıda yargı kararına yansımış olmasının yanı sıra, aynı zamanda idari sınıra karşılık gelen il düzeyinde çevre düzeni planı yapılabilmesinin olanaklı kılınması karmaşa yaratmaktadır. Ayrıca 644 sayılı KHK.'nın 7.maddesi ile yapılan düzenlemede Büyükşehir Belediyelerine onama görevinin verilmiş olması ve bu kapsamda onaylanan çevre düzeni planlarının olması, **Çevre düzeni planı** ölçekleri arasından 1/25.000 ölçeğin kaldırılması, bu ölçekte yapılmış ve yürürlükte olan planlar açısından belirsizlik yaratmaktadır. 1/100.000 ölçekli planların 1/25.000 ölçekli planların eksikliğini gidermesi ise, çok da olanaklı gözükmemektedir.

Ayrıca, daha önce 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu hükmünce il sınırı BŞB olan iller dışında İl Özel idareli ile birlikte ilgili belediye meclisine verilmiş bulunan il çevre düzeni planı yapma yetkisinin 644 sayılı KHK hükümleri ile çeliştiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2013 tarih ve 28567 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Esas: 2011/100, Karar: 2012/191, Karar Tarihi: 29.11.2012 kararı uyarınca da büyükşehir olmayan illerdeki çevre düzeni planları yapma yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir. Söz konusu karar şöyledir:

“5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinin dördüncü fıkrasında, il çevre düzeni planlarının, valiliğin koordinasyonunda il belediyeleri (büyükşehir belediyesi olan yerlerde büyükşehir belediyesi) ve il özel idareleri ile birlikte yapılması ve her iki mahallî idarenin meclisince onaylanarak yürürlüğe girmesi, İstanbul ve Kocaeli gibi belediye sınırları il sınırı olan illerde ise il çevre düzeni planının büyükşehir belediyeleri tarafından yapılması ve doğrudan büyükşehir belediye meclisi tarafından onanarak yürürlüğe girmesi öngörülmekte iken, iptali istenen ibareyi de içeren KHK'nin 7.

maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla, il çevre düzeni planı yapma görevi, büyükşehir belediyesi sınırları dışında bütünüyle Bakanlığa, Büyükşehir belediyesi sınırları içinde ise büyükşehir belediyelerine verilmiştir. Buna göre il çevre düzeni planlarının yapımı hususunda sonradan yürürlüğe giren KHK'nin 7. maddesinin (3) numaralı fıkrasının uygulanması gerektiği açık olduğundan dava konusu kuralın belirsizlik yarattığından söz edilemez. Ayrıca, büyükşehir belediyesi sınırları dışındaki yerlerde il çevre düzeni planını yapma görevinin Bakanlığa verilmiş olması kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamındadır.”

4.2.2.5 Çevre düzeni planlarında planlama dili, ilke ve esasları, mekansal yansımaları ve sorunlar

Planlama Dili

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği Genel Planlama Esasları başlıklı 7. Maddesi'nde;

“(1) Bu Yönetmeliğe göre hazırlanacak her tür ve ölçekteki mekansal planlar aşağıda yer alan planlama ilke ve esaslarına, planların hazırlanması ile ilgili standartlara, gösterim tekniklerine ve tanımlara uygun olarak yapılır:

a) Planlar, kamu yararı amacıyla yapılır.

b) Planlar; pafta, gösterim, plan notları ve plan raporu ile bir bütündür...” belirtildiği üzere Çevre Düzeni Planları'da diğer mekansal nitelikli planlarda olduğu gibi pafta, gösterim, plan notları ve plan raporu ile birlikte bir bütündür, bu belgelerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir ve sonuç ürün odaklı olmaktadır. Çevre düzeni planı kararları ile birlikte tüm merkezi kurum ve kuruluşlar ile yerel yönetimler de dahil olmak üzere kamu ve özel tüm kesimler için bağlayıcıdır.

Çevre Düzeni Planlarının gösterim tekniklerine ilişkin olarak yukarıda adı geçen yönetmeliğin 10. Maddesinde;

“(1) Her türlü mekansal plan, kendi kademesinin ve yapılış amacının gerektirdiği çizim ve gösterim tekniğine göre hazırlanır.

(2) Planlar, Bakanlıkça belirlenen ve EK 1 Gösterimler başlığı altında yer alan EK 1a Ortak Gösterimler, EK 1b Mekansal Strateji Planları Gösterimleri, EK 1c Çevre Düzeni Planı Gösterimleri, EK-1ç Nazım İmar Planı Gösterimleri, EK 1d Uygulama İmar Planı Gösterimleri ve EK 1e Detay Kataloğuna uygun olarak hazırlanır.

(3) Gösterim listesine ilişkin teklif niteliğinde olan, öznetelikler ve kodlamalar ile planların özelliği gereği ihtiyaç duyulacak gösterim tür ve tipi Bakanlıkça değerlendirilerek uygun görülen gösterimler, Bakanlığın internet sayfasında ilan edilir. Bakanlıkça ilan edilmeyen gösterim planlarda uygulanamaz.” Şeklinde düzenlenmiştir. Yer alan hüküm gereği bakanlıkça belirlenen ortak gösterimler, Çevre Düzeni planı gösterimleri ve detay katalogda yer alan gösterimler kullanılarak plan kararlarının paftalar üzerinde düzenlenmesi gerekmektedir. Daha önceki yıllarda gösterim içerisinde yer almayan ancak planı yapan yüklenici ve/veya kurum tarafından üretilen gösterimlerin yönetmelikte olmaması nedeniyle yaşanan plan iptalleri sonucunda ilgili maddeye eklenmiş olan hüküm gereği, Bakanlığa başvurularak yeni üretilen gösterim teknikleri uygun görüş sonrası kullanılabilir. Ancak hala ölçeği ve amacı gereği özellikle peyzaj kullanımlarına yönelik gösterim tekniklerinde Çevre Düzeni Planlarında problemler yaşanmaktadır.

Çevre Düzeni Planlarında mekansal kararlarının düzeyi ve gösterim biçimi incelendiğinde,

-Arazi kullanımına yönelik kararların, alan belirleyecek biçimde, ana kullanım biçimlerini kentsel yerleşme alanları için yerleşme ve gelişme ayırımına göre yoğunluk belirtilmesinin verildiği,

-Tarım, orman, su kaynakları vb. doğal kaynaklar, eşikler ve koruma alanlarına ilişkin verilerin planlara yansıtıldığı,

-Yerleşme ve merkez kademelenmesi sosyal-ekonomik bağlamda sektörel uzmanlaşmaya ilişkin kararların sembollerle ifade edildiği görülmektedir.

Çevre Düzeni Planları oluşturulan hedefler, geliştirilen politika ve ilkelere uygun olarak yerleşmelerin ana gelişme kararlarını ve arazi parçalarının kullanım şekillerini prensip düzeyinde belirleyen ve soyutlama düzeyi yüksek belgelerdir. Doğal olarak, bu soyutlama düzeyi planların ölçekleri küçüldükçe, arazi kullanımlarına ilişkin olarak içereceği bilgi düzeyi de özelden daha çok genele doğru olmaktadır. Bir başka deyişle, üst ölçekte belirtilen ana kararlar bir alt ölçeğe geçirilirken, bu yeni ölçekte, üst ölçekte ayrıntılandırılmamış olan yeni kararlar alınarak detaylandırılacaktır. Bu nedenle, nazım plan kararları ile çevre düzeni planı kararları arasında farklılıklar olmaktadır. Nazım planlar çevre düzeni planlarının salt büyütülmüş kopyaları değil, daha fazla bilgiyi ve ayrıntıyı gösteren belgelerdir. Salt büyütülmüş kopyalar biçiminde olsaydı plan kademelerine gerek duyulmaz ve planlama evreleri aşılarak doğrudan uygulama planlarına geçilirdi. Planlama sistemimizde plan kademelenmesi her bir alt ölçek planlama kademesinin bir üst ölçektekinden daha fazla bilgi ve ayrıntıyı içermesi esasına göre düzenlenmiş, kendi özgün ölçeğinin lüzumlu kıldığı yeni bilgi ve verileri de kapsayan, ancak bir üst ölçeğin ana kararlarını koruyan özgün bir plan olması şeklinde kurgulanmıştır. Bir üst ölçekteki temel ilkelerin korunması koşulu ile her ölçekte eklenen yeni ve somuta daha yaklaşan kademenin aldığı kararlar arasında farklılıkların ortaya çıkması planlar arasında uyumsuzluğun değil kademelenmenin sonucudur.

Ancak günümüzde teknolojik gelişmelerin sağladığı kolaylıklar, planların sayısal ortamda elde edilmesi, küçültme büyütme olanakları Çevre Düzeni Planlarının (daha soyut olmasına rağmen) Nazım İmar Planlarına gösterim olarak oldukça yakın olmasına neden olmaktadır. Planlama dili, arazi kullanım kararlarının niteliğini ve düzeyini de belirleyici bir unsur olduğundan, arazi kullanım kararları Nazım Plan tekniğinde düzenlenen Çevre Düzeni Planları çoğu kez Nazım İmar Planlarını yönlendirici değil onun yerine geçen bir plan olarak algılanmakta merkezi ve yerel yönetimlerin yasalarla belirlenen yetkilerine müdahale olarak görülmektedir. Ayrıca plan dilinin esnek

olmayışı ve planların dinamik değil statik karakterli olması planlarda sıklıkla revizyon ya da değişiklik yapılmasına neden olmaktadır (Anonim 2017).

İlke ve Esasları

ÇDP'ye ait ilke ve esaslar Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 19. Maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddedeki düzenleme;

“MADDE 19 – (1) Çevre düzeni planları hazırlanırken;

- a) Varsa mekansal strateji planlarına uygunluğun sağlanması,
 - b) Yeni gelişmeler ve bölgesel dinamiklerin dikkate alınması,
 - c) İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının mekansal kararları etkileyecek nitelikteki bölge planı, strateji planı ve belgesi, sektörel yatırım kararlarının dikkate alınarak değerlendirilmesi,
 - ç) Sürdürülebilir kalkınma amacına uygun olarak ekolojik ve ekonomik kararların bir arada değerlendirilmesi,
 - d) Tarihi, kültürel yapı ile orman alanları, tarım arazileri, su kaynakları ve kıyı gibi doğal yapı ve peyzajın korunması ve geliştirilmesi,
 - e) Doğal yapının, ekolojik dengenin ve ekosistemin sürekliliğinin korunması amacıyla arazi kullanım bütünlüğünün sağlanması,
 - f) Ulaşım ağının arazi kullanım kararlarıyla birlikte ele alınması suretiyle imar planlarında güzergahı netleştirilecek yolların güzergah ve yönünün genel olarak belirlenmesi,
 - g) Çevre sorunlarına neden olan kaynaklara yönelik önleyici strateji ve politikaların belirlenerek arazi kullanım kararlarının oluşturulması,
 - ğ) İmar planlarına esas olacak şematik ve grafik dil kullanılarak arazi kullanım kararları ile koruma ve gelişmenin sağlanması,
 - h) Afet tehlikelerine ilişkin mevcut raporlar ve jeolojik etütler dikkate alınarak afet risklerini azaltıcı önerilerin dikkate alınması,
- esastır.

(2) Çevre düzeni planlarının hazırlanması sürecinde, planlama alanı sınırları kapsamında aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konular ile diğer konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir; bu veriler kapsamında analiz, etüt ve araştırmalar yapılır:

- a) Sınırlar.
- b) İdari ve bölgesel yapı.
- c) Fiziksel ve doğal yapı.
- ç) Sit ve diğer koruma alanları, hassas alanlar, doğal karakteri korunacak alanlar.
- d) Ekonomik yapı.
- e) Sektörel gelişmeler ve istihdam.
- f) Demografik ve toplumsal yapı.
- g) Kentsel ve kırsal yerleşme alanları ve arazi kullanımı.
- ğ) Altyapı sistemleri.
- h) Yeşil ve açık alan kullanımları.
- ı) Ulaşım sistemleri.
- i) Afete maruz ve riskli alanlar.
- j) Askeri alanlar, askeri yasak bölgeler ve güvenlik bölgeleri.
- k) Planlama alanına yönelik bölgesel ölçekli kamu projeleri ve yatırım kararları.
- l) Her tür ve ölçekteki plan, program ve stratejiler.
- m) Göller, barajlar, akarsular, taşkın alanları, yeraltı ve yüzeysel su kaynakları ve benzeri hidrolojik, hidrojeolojik alanlar.
- n) Çevre sorunları ve etkilenen alanlar.

(3) Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması sürecinde planlama alanı sınırları kapsamındaki tüm veriler 1/25.000 ölçekli harita hassasiyetinde hazırlanır.

(4) Plan hazırlık sürecinde ihtiyaç duyulan veri, bilgi ve belgeler; ilgili veriyi hazırlamakla sorumlu kurum ve kuruluşlardan, bilimsel çalışmalardan ve uzmanlarca arazide yapılacak çalışmalardan elde edilir.

(5) Planlama sürecinde coğrafi bilgi sistemleri ve uzaktan algılama yöntemleri kullanılarak güncellenebilir ve sorgulanabilir sayısal veri tabanı oluşturulur.” denilmektedir. Hangi koşullarda revizyon ve değişiklik yapılacağı ise 20. Maddede hüküm altına alınmıştır.

“Revizyon ve değişiklikler

MADDE 20 – (1) Çevre düzeni planının ihtiyaca cevap vermediği hallerde veya planın vizyonu, amacı, hedefleri, stratejileri, ilke ve politikaları açısından plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü etkilemesi halinde çevre düzeni planı bütününde revizyon yapılır. Çevre düzeni planı revizyonu;

- a) Nüfusun yerleşim ihtiyaçlarının karşılanamaması,
 - b) Planın temel strateji ve politikalarını değiştirecek bölgesel ölçekli yatırımların ortaya çıkması,
 - c) Yeni verilere bağlı olarak, sonradan ortaya çıkabilecek ve bölgesel etkiye yol açabilecek arazi kullanım taleplerinin oluşması,
 - ç) Yeni gelişmeler ve bölgesel dinamiklerde değişiklik olması,
- durumunda yapılır.

(2) Çevre düzeni planı ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğü bozmayacak nitelikte, plan değişikliği yapılabilir. Çevre düzeni planı değişikliklerinde;

- a) Kamu yatırımlarına,
- b) Çevrenin korunmasına,
- c) Çevre kirliliğinin önlenmesine,
- ç) Planın uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve maddi hataların giderilmesine,
- d) Değişen verilere bağlı olarak planın güncellenmesine,

dair yeterli, geçerli ve gerekçeleri açık olan, altyapı etkilerini değerlendiren raporu içeren teklif ve talepler; idarece planın temel hedef, ilke, strateji ve politikaları kapsamında teknik ve yasal çerçevede değerlendirmeye alınarak sonuçlandırılır.”

Mekansal Boyutu ve Yansıma

Mekansal Planlar Yapım yönetmeliğinin 19. Maddesinde “ç) Sürdürülebilir kalkınma amacına uygun olarak ekolojik ve ekonomik kararların bir arada değerlendirilmesi,

- d) Tarihi, kültürel yapı ile orman alanları, tarım arazileri, su kaynakları ve kıyı gibi doğal yapı ve peyzajın korunması ve geliştirilmesi,
- e) Doğal yapının, ekolojik dengenin ve ekosistemin sürekliliğinin korunması amacıyla arazi kullanım bütünlüğünün sağlanması,
- f) Ulaşım ağının arazi kullanım kararlarıyla birlikte ele alınması suretiyle imar planlarında güzergahı netleştirilecek yolların güzergah ve yönünün genel olarak belirlenmesi,
- g) Çevre sorunlarına neden olan kaynaklara yönelik önleyici strateji ve politikaların belirlenerek arazi kullanım kararlarının oluşturulması,
- ğ) İmar planlarına esas olacak şematik ve grafik dil kullanılarak arazi kullanım kararları ile koruma ve gelişmenin sağlanması,
- h) Afet tehlikelerine ilişkin mevcut raporlar ve jeolojik etütler dikkate alınarak afet risklerini azaltıcı önerilerin dikkate alınması, esastır.” Denilerek,

Çevre Düzeni Planları; arazi kullanım boyutunun öne çıktığı bir araç olarak ortaya konulmakta ve arazi kullanımına yönelik kararların, kirliliğin önlenmesi, çevrenin korunması, ekosistem bütünlüğünün sağlanması gibi amaçlara hizmet ettiği vurgulanmaktadır. Bu vurgular artık daha doğa duyarlı bir plan yapılması yönündeki çabayı ifade etmekte olup, mekansal nitelikleri de anlatmaktadır. Yapılan bu son düzenleme ile ÇDP mekansal boyutunda arazi kullanım kararlarının oluşmasında doğal ve kültürel kaynaklar, koruma alanları, orman alanları, tarım alanları ve eşikler gibi çevre bileşenlerinin öne çıkarıldığı görülmektedir.

ÇDP Yaşanan Sorunlar;

Çevre düzeni planları, nasıl ve kim tarafından yapılacağı, onamaya yetkili Kurumun belirlenmesi gibi konularda mevzuat ile uzun bir süredir düzenlenmeye çalışılmış

olmasına rağmen bazı sorunların yaşanması engellenememiştir. Ancak son yıllarda çevre düzeni planı konusundaki düzenlemelerde, önemli yeniliklerin getirildiği ve yasa koyucunun geliştirme yolundaki eğilimini de ortaya koymak gerekmektedir.

Çevre Düzeni planlarının yüklendiği misyon düşünüldüğünde çevrebilimsel faktörlerin plan sürecinde yeralmasının önemi yadsınamaz. Bu nedenle; plan kararları ile doğal kaynakların rasyonel kullanımının önünü açacak, peyzaj değerlerinin planlama çalışmaları ile bütünleştirilmesi meselesinin ivedilikle halledilmesi ÇDP'nin başarısı için en önemli gerekliliktir.

Yaşanan temel sorunlar şunlardır:

1. ÇDP'nin hazırlanması aşamasında planların kademeli birlikteliği ilkesi gereği uymak zorunda olduğu Kalkınma Planı, Bölge Planı, Ulusal Sektörel Strateji Belgeleri gibi (UÇEP, Kentges, Kırsal Kalkınma vb. Strateji Belgeleri) içeriğinde mekansal verilerin bulunduğu çalışmalarla nasıl bütünleştirileceğinin net olmaması, bu çalışmalarla geri besleme ve altlık oluşturmada yetersizliğe neden olmaktadır.
2. ÇDP'nin onama mercii konusunda yaşanan karmaşa ve onama sürecinin çok uzun zaman alması, alt ölçek planlara öncü olması ve yönlendirici görevinin gerçekleşmemesine neden olmakla birlikte, bütüncül planlamadan kopuk parçacı planlamanın ve/veya plansız gelişmenin önünü açmaktadır.
3. Ayrıca hazırlık ve onama sürelerinin çok uzun olması, alt ölçek plan çalışmalarının gecikmesine ve hazırlanan ÇDP'nin güncelliğini kaybetmesine neden olmaktadır.
4. ÇDP için toplanan verilerin alt ölçek planlama aşamasında alınmış verilerle örtüşmemesi üst ölçek- alt ölçek plan kararlarının birbirleri ile çelişen bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle alt ölçek planlar mevcut olup ÇDP'nin daha sonra yapıldığı durumlarda yapı yasaklı alanlar, tarım alanları gibi özellikli alanların yerleşmeye açıldığı ya da tam tersi bir plan kararı ile mevcut yerleşme alanlarının yok sayıldığı durumlarla karşılaşılmaktadır. Planların revize edilmesi, birbiri ile uyumlu hale getirilmesi oldukça uzun ve bürokratik işlemlere tabi olup dinamik, sürekli değişen, gelişen kentsel alanların plansız kalmasına zemin hazırlamaktadır.

5. Mekansal Planlar Yönetmeliği ile çevre düzeni planlarının bölge, havza ve il düzeyinde yapılabilir olması olanaklı kılınmıştır. Oysa bölge tanımının net olarak yapılamamış olması ve bugüne kadar konunun çok sayıda yargı kararına yansımış olmasının yanı sıra, aynı zamanda idari sınıra karşılık gelen il düzeyinde çevre düzeni planı yapılabilmesinin olanaklı kılınması daha da karmaşa yaratmaktadır. Ayrıca 644 sayılı KHK.'nın 7.maddesi ile Büyükşehir Belediyelerine onama görevinin verilmiş olması ve bu kapsamda onaylanan çevre düzeni planlarının olması, aynı zamanda Çevre düzeni planı ölçekleri arasından 1/25.000 ölçeğin kaldırılması, bu ölçekte yapılmış ve yürürlükte olan planlar açısından belirsizlik ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, 1/100.000 ölçekli planların 1/25.000 ölçekli planların eksikliğini gidermesi ise çok da olanaklı gözükmemektedir.
6. Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde ÇDP planlama alan sınırının belirlendiği 18. Maddenin 1. fıkrasında "...Çevre düzeni planı; coğrafi, sosyal, ekonomik, idari, mekansal ve fonksiyonel nitelikleri açısından benzerlik gösteren bölge, havza veya en az bir il düzeyinde yapılır..." düzenlemesi 6360 sayılı Büyükşehirlerde değişiklikleri düzenleyen yasa ile belediye sınırı il sınırına ulaşan 30 büyükşehirin planlama alan ile çakışmaktadır. Ve bu durumda 30 büyükşehirde yapılan Nazım İmar Planları ile Çevre Düzenleri Planlarına ilişkin herhangi bir açıklama getirilmemiştir. Ülkemizde mevzuat gereği bugüne kadar birçok 1/25.000 ölçekli ÇDP yapılmış olup, halen yürürlükte dir. Yönetmelikte ÇDP olarak 1/25.000 ölçeğin artık kullanılmayacağına düzenlenmiş olması, daha önce yapılan 1/25.000 ölçekli ÇDP'lerin yürürlükte olduğunun belirtilmesi, muhtemel plan değişikliklerinde yönetmeliğin nazım imar planına ilişkin hükümleri doğrultusunda işlem yapılacağını düzenlenmiş olması, üst ölçekli plan niteliğinde olan ölçeğin gerektirdiği içerik, ayrıntı, teknik açısından farklı niteliklere sahip 1/25.000 ölçekli ÇDP'lerde nazım imar planının usul ve esaslarına uyulması zorunluluğu uygulamada önemli belirsizlikler sorunlar çıkarmaktadır.

Yönetmeliğin "Veri Yapısı ve Analizleri" başlıklı 17.maddesinin (c) fıkrasında "...Yerleşmeler sistemi ve şehirleşme; yerleşme kademelenmesi, yerleşmeler arası ilişkiler, yerleşme büyüklükleri, nüfus değişimleri ve demografik eğilimler, yerleşmelerin sosyal yapıları, uzmanlaşma alanları, odak noktaları, kentsel dönüşüm

odakları, cazibe merkezleri, konut stratejileri, yeni kentler, kır kent ilişkisi ve kent-bölgeler ve benzer konular....” olarak yapılan düzenleme içerisinde vurgu yapılan kullanımların ve alan kararlarının 1/25.0000, 1/50.0000 veya daha üst ölçekli bir planda gösterilmesi hükme bağlanmıştır. Oysa söz konusu ölçekler uygulama ölçeği olmadığı için, planlamanın teknik, bilimsel ve hukuki ilkelerine aykırılık oluşmasına neden olacaktır. Ayrıca Planın sermaye ihtiyacına göre şekilleneceği endişesini yaratmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen yönetmeliğin 19. Maddesi (ç) bendindeki “Sürdürülebilir kalkınma amacına uygun olarak ekolojik ve ekonomik kararların bir arada değerlendirilmesi,” ifadesinde ekolojinin yer alması sevindirici olmakla birlikte, önceliğin ne olması gerektiği konusunun netleştirilmemiş olması karmaşa yaratmaktadır.

Çevre düzeni planlarındaki Revizyon ve Değişikliklerinin açıklandığı 20. maddenin 1. fıkrasının c bendinde “... Yeni verilere bağlı olarak, sonradan ortaya çıkabilecek ve bölgesel etkiye yol açabilecek arazi kullanım taleplerinin oluşması,....” şeklinde yer alan düzenleme ile spekülasyonlara göre planlama kararlarının değişebileceği endişesini doğurmaktadır. Aynı maddenin 2 fıkrasında değişikliklerin, kamu yatırımlarına göre yapılabileceğini, çevrenin korunması ve çevre kirliliklerinin önlenmesine karşın revize edilebileceğini düzenlemektedir. Ancak çevrenin korunması, kirliliğin önlenmesi gibi amaçlarla üretilen çevre düzeninin bu nedenlerle tekrar değiştirilmesi karışıklık yaratmaktadır. (d) bendinde ise “planın uygulamasında karşılaşılan güçlükler oluştuğunda yeniden değişiklik yapılabileceği” düzenlenmektedir. Bilimsel araştırma ve yöntemler ile uygulamaya ilişkin kararlar üreten planların, değişikliğinin sık sık gündeme gelmesi sonucu bütünlüğünün bozulacağı endişesini yaratmaktadır.

Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması, temel ilkeleri ve esasları belirlenmiştir. Ancak çevre düzeni planının ihtiyaca cevap vermediği hallerde veya planın vizyonu, amacı, hedefleri, stratejileri, ilke ve politikaları açısından plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü etkilemesi halinde çevre düzeni planı bütününde revizyon yapılabilir hükmü getirilmiş ve koşullar arasında “Planın temel strateji ve politikalarını değiştirecek bölgesel ölçekli yatırımların ortaya çıkması” ve “Yeni verilere bağlı olarak,

sonradan ortaya çıkabilecek ve bölgesel etkiye yol açabilecek arazi kullanım taleplerinin oluşması” da sayılmıştır. Oysaki 6. madde 3. fıkrasında ifade edildiği gibi “Arazi kullanım ve yapılaşmada sadece mekansal strateji planları, çevre düzeni planları ve imar planları kararlarına” uyulmalıdır. 7. madde 1 fıkrasında ifade edildiği gibi “Ülke ve bölge düzeyinde karar gerektiren büyük projelerin mekansal strateji planı veya çevre düzeni planında değerlendirilmesi esas” olmalıdır.

7. Plan yapımı için gerekli veriye ulaşmada ciddi sıkıntı yaşanmaktadır. Koruma alanlarında, özel çevre koruma bölgesi vb. uzun devreli gelişme planları, biyolojik çeşitlilik raporları, yönetim planları, coğrafi veriler, doğal kaynaklara ilişkin verilerin temininde sorun olmamakla birlikte peyzajın spesifik konularında veri bulmak konusu hala sıkıntılı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

8. Farklı soyutlama düzeylerinde hazırlanan fiziksel planların sayısal ortamda elde edilmesi, küçültme büyültme olanakları ÇDP’nin ölçeğin gerektirdiği gösterim şekline uzak hazırlanmasına neden olmakta, kimi zaman hazırlanan planların neredeyse parsel bazda düzenleme içerdiği görülmektedir.

9. Çevre Düzeni Planlarının, planlama dili, alt ölçekli mekansal planlarla ilişkisi açısından sorunları, kalkınma planları, strateji dokümanları, sektörel ve tematik planlarla ilişkileri konularında yetersizlikleri bulunmaktadır.

10. Planlama süreci üst ölçekten alt ölçeğe kadar her aşamasında bir önceki aşamalara geri dönerek değerlendirmelerin yapılabildiği, geri beslemeli olması gereken bir süreçtir. ÇDP için uygulamada, “Geri Besleme Mekanizmaları”nın plan yapım sürecinde nasıl işlediği, plan onayından sonra geriye dönük değerlendirmelerin yapıp yapılmadığı konusunda yeterli açıklık bulunmamaktadır.

11. Çevre Düzeni Planlarının gerçekleştirilme amacı; ekolojik, ekonomik, kültürel, sosyal ve fiziki değerlerin bir bütünlük içerisinde aynı özelliklere sahip mekanlarda birbirine entegre edilerek, plansız gelişmenin önüne geçilerek, planlı gelişmenin yönlendirilmesi, yerel katılım ve ortaklık ile birlik şeklinde yapılanma modelleri

oluşturulması şeklindedir. Ancak mevcut plan ve uygulamalarına bakıldığında bugüne kadar doğal kaynak değerlerini ve doğal potansiyelin gerektiği şekilde gözetildiğinden bahsetmek bir hayli zordur.

12. Çoğunlukla parçacı planlama yaklaşımı ile hazırlanmış olan fiziki planlar, arazilerin yanlış kullanımına neden olmuş, tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı, jeolojik sakıncalı alanların iskâna açılması, yerleşmelerin büyümesi ve kıyı alanlarının betonlaşması, kirlilik (hava, su, toprak) gibi önemli çevresel sorunların ortaya çıkmasına ve doğal yapının tahribatına neden olmuştur. Ancak hala yapımı bitmiş ve/veya yapılmakta olan ÇDP’nda peyzaj verilerinin yeteri kadar kullanılmadığı görülmektedir.

13. Çevre düzeni planlarının düzenleme alanının sınırlarının doğru belirlenmesi, planlama faaliyetinin başarısı için birincil önceliktir. Çevre düzeni planları artık idari sınırlar çerçevesinde değil, havza sınırları çerçevesinde hazırlanmalıdır. Mekansal Planlar Yönetmeliğinde havza düzeyinde hazırlanacak olmasından bahsedilmesi olumlu bir gelişmedir. Çevresel kirliliklerin ve doğal eşiklerin idari sınır tanımadığı göz önüne alındığında yapılan planların sağlıklı olması, kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanmasına yardımcı olabilmesi için ÇDP sınırı idari sınırlar dışında başka ölçütlerle belirlenmelidir. Planlama alanında kullanımlarla doğal yapının dengelenmesinde, öncelikle planlama alanının sınırlarının planlamanın temel ilkelerine göre belirlenmiş olması gerekmektedir.

4.2.3 Alt ölçek imar planları ve özel amaçlı imar planları

3194 Sayılı İmar Kanunu ve Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği alt ölçek imar planları Nazım İmar Planı ve Uygulama İmar planı olmak üzere iki başlıkta tanımlanmıştır.

3194 sayılı İmar Yasasının 5. Maddesinde; “Nazım İmar Planı; varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu,

çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plandır.

Uygulama İmar Planı; tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır.” denilerek Nazım ve Uygulama İmar Planları tanımlanmıştır.

Yasanın 6. maddesi’nde yer alan Planlama kademelerine ilişkin düzenlemede “Planlar, kapsadıkları alan ve amaçları açısından; "Bölge Planları" ve "İmar Planları", imar planları ise, "Nazım İmar Planları" ve "Uygulama İmar Planları" olarak hazırlanır. Uygulama imar planları, gerektiğinde etaplar halinde de yapılabilir. Bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır.” şeklinde yapılan tanımlama ile kademelenme hakkında yasal durum ortaya konulmuştur. Yasanın 7. Maddesi b fıkrası ile de imar planının yapılmasının zorunlu olduğu alanlar belirlenmiştir. İlgili maddeye göre “Son nüfus sayımında, nüfusu 10.000’i aşan yerleşmelerin imar planlarının yaptırılması mecburidir. Son nüfus sayımında nüfus 10.000’i aşmayan yerleşmelerde, imar planı yapılmasının gerekli olup olmadığına belediye meclisi karar verir.” denilmektedir. Nüfusu 10.000’i aşan yerlerde imar planı yapılması zorunludur. Ülkemizde belediye teşkilatı kurulmuş nüfusu 10.000 kişinin altında olan yerler için de imar planları yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Nazım ve uygulama imar planları belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde belediyelerce, dışında ise İl Özel İdarelerince onaylanmaktadır.

Çizelge 4.2 Alt ölçek planlarda yetkili kurumlar

Plan Adı	Düzy	İlgili Kurum (Yapım ve Onay)	Ölçek
Nazım İmar Planı	Büyükşehir Belediyesi	Büyükşehir Belediyeleri	1/25.000 1/5.0000
	Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçerisinde	İlgili Belediye	1/5.000
	Belediye ve Mücavir Alan Sınırları Dışında	İl Özel İdaresi	1/5.000
Uygulama İmar Planı	Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçerisinde	İlgili Belediye İlçe Belediyesi	1/1.000
	Belediye Ve Mücavir Alan Sınırları Dışında	İl Özel idaresi	1/1.000

Ülkemizde halen yürürlükte bulunan yasal mevzuat hükümlerine göre yapılan genel amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planları dışında, özel çıkarılmış kimi yasalar sonucu özel amaçlı ve sektörel bazlı planlar da yapılmaktadır. Bu planların neler olduğu, yapım ve onama yetkisi olan kurumlar aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Çizelge 4.3 Özel amaçlı imar planları kapsam, yetkili kurum

Plan Adı	Kapsam	Yetkili Kurum (Yapım)	Yetkili Kurum (Onay)
Koruma Amaçlı Nazım Ve Uygulama İmar Planı	Doğal Sit Alanları	BŞB Belediye İÖİ Özel kanunlarla belirlenmiş olan alanlarda imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi olan ilgili kamu kurum ve kuruluşları ÇŞB	ÇŞB
	Korunması gerekli Kültür varlıklarının Bulunduğu Alanlar	BŞB Belediye İÖİ Özel kanunlarla belirlenmiş olan alanlarda imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi olan ilgili kamu kurum ve kuruluşları Kültür ve Turizm Bakanlığı	
	Tabiat varlıkları ve doğal sitler ile tarihi, arkeolojik, kentsel ve diğer koruma statülerinin çakıştığı alanlar	BŞB Belediye İÖİ Özel kanunlarla belirlenmiş olan alanlarda imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi olan ilgili kamu kurum ve kuruluşları ÇŞB	ÇŞB (ilgili bakanlıkların görüşü alınarak)
Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Yapılan Planlar	ÇDP	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	
	Nazım İmar Planı Uygulama İmar planı	BŞB Belediye İÖİ Özel kanunlarla belirlenmiş olan alanlarda imar planı yapma, yaptırma ve onama yetkisi olan ilgili kamu kurum ve kuruluşları ÇŞB	ÇŞB
Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde ve Turizm merkezlerinde yapılan Planlar	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim planı	Kültür ve Turizm Bakanlığı	
	Nazım İmar Planı		
	Uygulama İmar planı		
Kıyı Alanlarında yapılan Planlar	Kıyı Ve Deniz Alanlarında Yapılan Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi Planları	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	
	Kıyı ve Sahil şeritlerinde Uygulama İmar Planı	Belediye	Belediye Meclisi
		İÖİ	İl Genel Meclisi
			Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu Kapsamına Giren Kıyı ve Sahil Şeritleri Uyg.İm.Pl.		Kültür ve Turizm Bakanlığı	

Çizelge 4.3 Özel amaçlı imar planları kapsam, yetkili kurum (devam)

	Kıyı ve Sahil Şeritleri Kurutma ve Doldurma Yoluyla Kazanılan Araziler Uyg. İm. Pl.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı			
Milli Park, Tabiat Parkları, Tabiat anıtları, Tabiat Koruma Alanları ve Sulak Alanlarda Yapılacak Planlar	Uzun Devreli Milli Park Gelişme Planı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı		Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	
	Tabiat Parkı Gelişme Planı				
	Tabiat Anıtı yönetim Planı Tabiat Koruma Alanı Yönetim Planı Sulak Alan Yönetim Planı				
	Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat anıtları, Tabiat Koruma Alanları ve Sulak Alanlarda yapılacak ÇDP, Nazım Pl., Uyg.İm.Pl.	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı			
Su Toplama Havzalarında Yapılan Planlar	Havza Koruma Eylem Planı	Orman ve Su İşleri Bakanlığı			
	Havza Yönetim Planı				
Tarımsal Amaçlı Arazi Kullanım Planı	Tarımsal Amaçlı Arazi Kullanım Planı	Valilik	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı		
Sanayi Alanlarında Yapılan planlar	OSB Nazım ve Uygulama İm.Pl.	OSB Yönetimi		Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	
	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Nazım Ve Uyg. İm.Pl.	Bölgenin yönetimi ve işletilmesinden sorumlu A.Ş.			
	Endüstri Bölgeleri Nazım ve Uyg.İm.Pl.	Bölgenin yönetimi ve işletilmesinden sorumlu A.Ş.			
Toplu Konut Ve Dönüşüm Alanlarında Yapılan Planlar	BŞB sınırlarındaki Toplu Konut Ve Dönüşüm Alanlarında Yapılan Planlar	TOKİ Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı			Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı
	Belediye ve mücavir alan sınırları içerisindeki Toplu Konut ve Dönüşüm Alanlarında Yapılan Planlar				
	Belediye ve mücavir alan sınırları dışındaki Toplu Konut Ve Dönüşüm Alanlarında Yapılan Planlar				
	BŞB sınırlarındaki afet riski altındaki alanlar ile dönüşüm alanlarında yapılan planlar	Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı	TOKİ	BŞB	
	Belediye ve mücavir alan sınırları içerisindeki afet riski altındaki alanlar ile dönüşüm alanlarında yapılan planlar			İl ve İlçe Bld.	
	Belediye ve mücavir alan sınırları dışındaki afet riski altındaki alanlar ile dönüşüm alanlarında yapılan planlar			Valilik	

Çizelge 4.3'dende görüleceği üzere gerek plan türü gerekse yapma/yaptırma ve onamaya yetkili kurumlar açısından bir hayli karmaşık, birbiri ile çakışan bir planlama sistemimiz bulunmaktadır. Özellikle yetkilerin çakıştığı durumlarda plan elde etme için harcanan süreler daha da uzamaktadır. Ayrıca bu denli detaylandırılmış planlama çalışmalarına rağmen yaşadığımız kentlerdeki manzara ve sorunlar istenilen amaca ulaşılmadığının en önemli göstergesi olmaktadır. Alt ölçek planlarda da plan tanımı, yetki dağılımı konularında net sade bir düzenlemenin yapılması şart gözükmemektedir.

Uygulamayı yönlendiren alt ölçek planlarla kentsel alanlarda yapılan düzenlemeler kentsel ekosistemde önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olmaktadır. Birkaç örnek sıralayacak olursak; kentte ortalama sıcaklığın artması, ortalama rüzgar hızının azalması, buna karşın da türbülanslı ve girdaplı akımların oluşması denilebilir. Kent havasındaki binlerce kimyasal madde bileşenleri, toz duman gibi değişkenler ekosistemin kalitesini, üretkenliğini sadece etkilememekte değiştirmesine de neden olmaktadır. Bu kadar iç içe oluşan sorunların bir araya gelmesi kent ve toplum hayatını yaşanmaz hale getirmektedir. Kentler yaşayanları için sadece fiziksel hastalıkların değil psikolojik sorunlarında kaynağı haline gelmektedir. Özellikle hızlı fonksiyon değişikliklerine maruz kalmış yörelerde yok olan yeşil alanların ardından oksijen dengesindeki değişiklikler sağlıksız ortamların oluşmasını hızlandırmaktadır. Üst ölçek planlarda kullanılacak peyzaj temelli dil alt ölçek planların asıl yönlendiricisi olduğu kentsel yaşamın kalitesi açısından yadsınamaz önem arz etmektedir.

Özellikli alanlarda (özel çevre koruma alanları, doğal sit, kültürel sit vb.) planlama çalışmalarının uygulamaya geçirilmesindeki en önemli engellerden birisi mülkiyet sahipliğinden kaynaklı kullanım haklarıdır. Özellikle yapılaşmış alanlarda yapılması düşünülen köklü değişikliklerin önündeki önemli engellerden biri olarak durmakta, yapılan/yapılması planlanan müdahaleler yerel yönetimleri yüksek kamulaştırma maliyetleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle ülkemizde 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, geniş kentsel bölgelerin yeniden yapılandırılması için kullanılabilir, kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu yasa ülkemizde afete dayanıklı mekanlar üretmek için çıkarılmıştır. Bu amaçtan uzaklaşmadan sadece

bina bazında yapısal bozukluğu olan bölgeler (genellikle gecekondü bölgeleri) ya da doğrudan tekil yapılar için uygulanmamalı ve mekansal örüntünün genel niteliğini geliştirmek için kullanılmalıdır. Koruma planları ile getirilen kullanım yasaklarının mülk sahiplerinde yarattığı çaresizliğin aşılmasında da kullanılabilir bir düzenleme olmalıdır.

4.2.4 Peyzajın Ülkemiz planlamasındaki yeri ve bu kapsamda yapılan çalışmalar (Peyzaj 44, Yeşilirmak Peyzaj Atlası, Afyonkarahisar-Uşak-Kütahya ÇDP Çalışmaları)

Mekansal planlara ait kademelere baktığımızda peyzaja ilişkin bir plan kademesinin planlama sistemimizde yer almadığı görülmektedir. Ülkemizde önemli peyzajların tanımlanması ve statü verilmesinde korunan alanlarla ilgili mevzuat daha ziyade belirli nitelikler gösteren peyzajlara ilişkindir. Alt bölge ve yerel düzeyde insan ve doğa etkileşimi sonucu insanların bakış açısına göre önemli niteliklere sahip alanlar için statü belirleme aracı tam anlamıyla bulunmamaktadır. Ülkemizde önemli peyzajların korunması ve statülerinin verilmesiyle ilgili olarak en önemli kanun 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu'dur. Ancak, yerel halk için önemli olan ya da olağanüstü bir güzelliğe sahip olmayan ancak fonksiyonu nedeniyle önemli olan peyzajlar için kanun kapsamında yasal bir statü bulunmamaktadır. Ayrıca 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununda da peyzajlara ilişkin kimi düzenlemeler de bulunmaktadır.

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinin mevcut plan türlerinin elde edilme süreçlerinde peyzaj ve ekoloji vurgusu yapılmıştır. Yönetmeliğin Mekansal Strateji Planlarına Dair Esaslar başlıklı 5. bölümünde “Veri Yapısı ve Analizlerin” hükme bağlandığı 17. Maddede “b) Gelişmesi kısıtlanacak veya özel koşullara sahip alanlar; deprem, heyelan, taşkın, iklim değişikliği gibi belirli bir tehlikenin söz konusu olduğu alanlar, biyolojik çeşitlilik açısından önemli olan, tarımsal ekosistemler ve ormanlar, tatlı su ekosistemleri ve su kaynakları, kıyı ekosistemleri gibi endemik türlerin bulunduğu veya ekolojik açıdan önemli alanlar ile doğa koruma alanları, özel çevre koruma bölgeleri, milli park, tabiatı koruma alanı, yaban hayatı koruma alanı, sit alanları ve benzer konular.” Çevre Düzeni Planlarına Dair Esaslar başlıklı 6. bölümde Plan İlke ve Esaslarının düzenlendiği

19.maddede “d) Tarihi, kültürel yapı ile orman alanları, tarım arazileri, su kaynakları ve kıyı gibi doğal yapı ve peyzajın korunması ve geliştirilmesi,” Nazım İmar Planı hakkında düzenleme yapılan 23. Maddenin 6. Fıkrasında “(6) Nazım imar planlarının hazırlanması sürecinde, planlama alanı sınırları kapsamında aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir; bu veriler kapsamında analiz, etüt ve araştırmalar yapılır:

- a) İdari sınırlar.
- b) Jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik ve hidrojeolojik yapı.
- c) Yerleşme alanlarının karakteristik özellikleri ile mekansal gelişme eğilimleri ve potansiyelleri.
- ç) Yenileme, sağlıklılaştırma, dönüşüm bölgelemeleri.
- d) İklim özellikleri.
- e) Bitki örtüsü.
- f) Toprak niteliği ve tarımsal arazi kullanımı.
- g) Ekolojik yapı (ekosistem tipleri, flora ve fauna varlığı).
- ğ) Koruma statüsü verilmiş alanlar, hassas alanlar (sit alanları, uluslararası sözleşmelerle korunan alanlar, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri, milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, yaban hayatı geliştirme alanı, yaban hayatı koruma alanı, tür koruma alanı, içme suyu havzaları koruma alanları ve diğerleri).
- h) Orman alanları, mera, yaylak, kışlak alanları.
- ı) Kültür ve turizm gelişim ve koruma bölgeleri, turizm merkezleri.
- i) Organize sanayi bölgeleri, kapasite ve doluluk oranları.
- j) Genel peyzaj öğeleri, makroform analizi.

.....” denilerek peyzaj kavramı kullanılmıştır. Bu düzenlemeler olumlu olmakla birlikte peyzaj açısından oldukça yetersizdir.

Ülkemizdeki peyzajın gelişiminin, korunmasının ve yönetiminin yönünü belirleyebilmek için öncelikle mevcut durumun ortaya konulması gerekmektedir. Bu amaçla aşağıda yeralan zayıf yönler ile olanaklar ve tehditlerin belirlendiği SWOT analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.4 Ülkemizde peyzajın değerlendirilmesine yönelik swot analizi

ZAYIF YÖNLER	GÜÇLÜ YÖNLER
<p>Ulusal bir peyzaj tanımının olmayışı, Peyzajın korunmasının, geliştirilmesinin ülke kalkınma önceliklerinde yeterince yer almaması, Yetersiz peyzaj mevzuatı ve yaptırımı Peyzaj geliştirme uygulamasında ve uygulanmasında devlet idareleri arasında üniform bir koordinasyon bulunmaması Teknik eleman yetersizliği Ulusal peyzaj kimliğinin tanımlanmamış olması</p>	<p>Ülkenin korunmuş doğal peyzaj kaynaklarının ve varlıklarının çeşitliliği. Türkiye'nin peyzaj çeşitliliği konusunda zengin olması Paydaşı çok olan bir konu olması, Türkiye'nin APS'ye taraf olması Sözleşme üzerine çalışmalar yapılıyor olması</p>
TEHDİTLER	OLANAKLAR
<p>Geniş peyzaj alanı, peyzajla yakından ilişkili profesyoneller arasındaki işlevlerin ve rollerin örtüşmesi, Peyzaja yönelik yanlış anlaşılmalara ve yanlış algılamalara nedeniyle öneminin ihmal edilmesi</p>	<p>Peyzaj çeşitliliği, Konu hakkında araştırmaların bulunması ve hali hazırda araştırmalar yapılıyor olması Peyzaj gelişimi, sosyo-kültürel kaliteyi yükseltmek için bir katalizör görevi görme potansiyeline sahip olması, Ulusal turizm varlıkları olarak doğal peyzaj kaynaklarının çeşitliliği Profesyonel peyzaj uzmanlığı</p>

Ülkemizde APS'nin yürürlüğe girmesini takiben peyzaj değerleri açısından önem taşıyan gerek planlama alanında gerekse kurumsal yapılanma alanında bazı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı altında, Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü'nün Doğa Koruma Dairesi Başkanlığı bünyesinde 2003 yılında "Peyzaj Koruma Şube Müdürlüğü" kurulmuştur. Daha sonra Peyzaj Koruma Şube Müdürlüğü Hassas Alanlar Daire Başkanlığına bağlanmıştır.

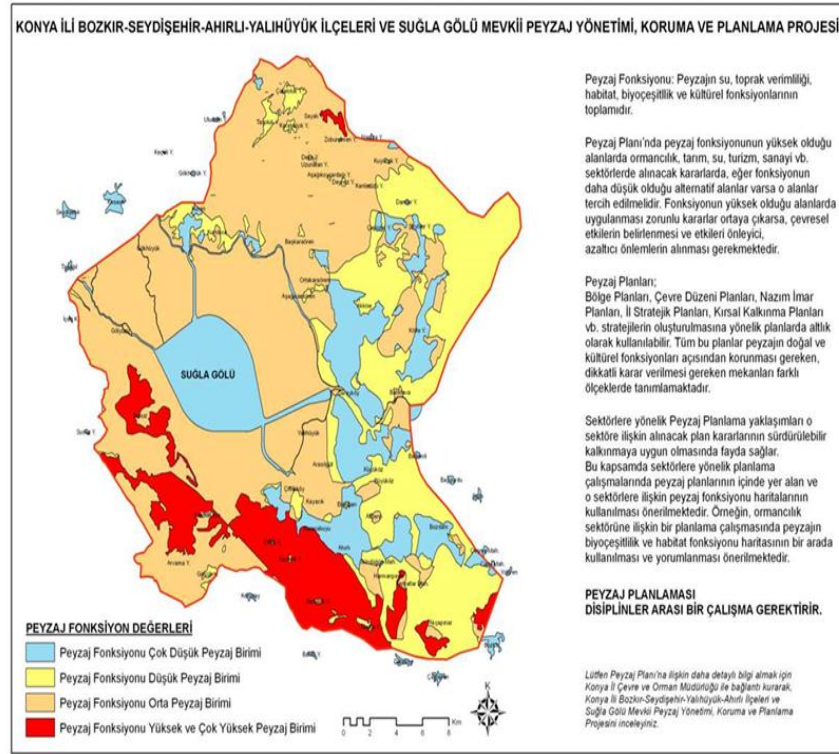
Peyzaj Koruma Şube Müdürlüğü'nün görevleri şunlardır:

a) Uluslararası sözleşmeler ve protokoller kapsamında peyzajlarla ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, uluslararası gelişmeleri takip etmek, sözleşmenin gerektirdiği çalışmaların yapılmasını sağlamak için kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu gerçekleştirmek,

- b) Peyzajın korunması, planlanması ve yönetimi amacıyla ulusal peyzaj mevzuatının hazırlanmasına ilişkin hedef, ilke ve stratejileri belirlemek ve koordine etmek,
- c) Peyzaj karakter alanlarının belirlenmesini, peyzajın korunmasını, planlanmasını, yönetilmesini ve sürdürülebilir kullanımını mümkün ve uygun olduğu ölçüde sektörel veya sektörler arası planlar, programlar ve politikalarla bütünleştirerek işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- d) Korunan alanlar dışında kalan bozulmuş peyzajların doğaya yeniden kazandırılması için onarım (rehabilitasyon, restorasyon ve reklamasyon) projelerini hazırlamak, hazırlamak ve hazırlanan projeleri uygulamak veya uygulanmasını sağlamak ve izlemek,
- e) Ülkemiz peyzaj veri tabanının oluşturulmasını, peyzaj envanterinin çıkarılmasını ve Peyzaj Atlası'nın hazırlanmasını sağlamak.

Şube Müdürlüğünün yerine getirmekle yerine görevlendirildiği konular APS kapsamında ülkemiz tarafından yapılması taahhüt edilenlerle ve taraf ülkelerin üstlendiği görevlerle örtüşmektedir.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kapsamında ülkemizde kamu eliyle yaptırılmış ilk peyzaj planlama çalışması olarak “Konya İli Bozkır-Seydişehir-Ahırılı-Yalnhüyük İlçeleri ve Suğla Gölü Mevkii Peyzaj Yönetimi Koruma ve Planlama Projesi” karşımıza çıkmaktadır. Proje ile ulusal-bölgesel-yerel ölçekte oluşturulan peyzaj sınıflandırma yöntemlerinden hareketle, planlama alanına ilişkin 41 peyzaj karakter tipinin belirlenmesi, peyzaj fonksiyonlarından yola çıkılarak, peyzaj ekolojisi temelli yaklaşım ile peyzaj politikalarının tanımlanması amaçlanmıştır. Eylül 2008 tarihinde başlamış olan proje Haziran 2011 tarihinde bitirilmiştir. mülga T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü işbirliği ile yapılmış olan proje ile yerel ve ulusal düzeyde peyzaj karakterinin tanımlanmasına ilişkin Türkiye'ye özgü bir yöntem oluşturulması, bu yöntem çerçevesinde peyzajın yapı ve fonksiyonunun değerlendirilerek alanda tanımlanacak peyzajlara ilişkin yönetim, koruma, kullanma ve planlama kararlarının ortaya konulması amaçlanmıştır (Uzun vd 2012).

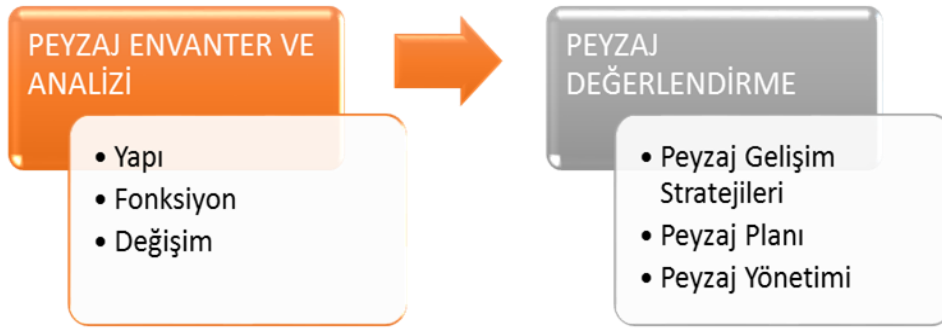

Harita 4.8 Suğla Gölü çalışması

Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin ülkemiz tarafından imzalanarak yürürlüğe konulması sonrası sözleşmesi gereği olarak hazırlanan ve APS Sözleşmesinin 5 ve 6. Maddeleri dayanak gösterilerek geliştirilmiş bulunan “İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm/Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi” projesi, PEYZAJ 44 kısa adıyla bir kamu projesi olarak gerçekleştirilmiştir. Müşteri kuruluş olarak; T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü ve T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yer aldığı projede, Ankara Üniversitesi Yürütücü Kuruluş olarak görevlenmiştir. TÜBİTAK Kamu Araştırmaları Destek Grubu (KAMAG) 1007 Programı tarafından desteklenen "**İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm/Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi**" başlıklı proje 2012-2014 yılları arasında Malatya ilinde gerçekleştirilmiştir. Proje çıktılarından birini oluşturan “Bölge - Alt Bölge (İl) Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi Ulusal Teknik Kılavuzu” ülkemizde bu anlamda yapılan ilk çalışmadır. Kılavuz, 2,5 yıl süren Malatya ili Pilot Alanı çalışmalarına dayandırılarak geliştirilmiştir. Kılavuz proje sonrasında oluşturularak, Türkiye için peyzaj

karakterlerinin tanımlanması, analizi ve değerlendirilmesine ilişkin ulusal düzeyde veri elde edilmiştir. Ayrıca, proje kapsamında **Peyzaj Bilgi Sistemi (PBS)**, Veri Tabanı Yapısı, Kodlama ve Sembolojilerin nasıl olacağı ve Peyzaj Bilgi Sistemi (**PBS**) veri tabanının e-devlet kapsamındaki diğer ulusal bilgi sistemleriyle nasıl entegre olacağı çalışılmıştır. Oluşturulan ulusal kılavuz Malatya ili örneğinde uygulanmıştır. Çalışma içerisinde Malatya iline ilişkin peyzaj koruma, yönetim stratejilerine özellikle rekreasyon ve turizm konusunda köy düzeyine kadar inen ayrıntılı peyzaj rehberlerine yer verilmiştir (Şahin vd. 2013).

İl (alt bölge) ve bölge ölçeklerindeki çalışmalar için geliştirilmiş olan teknik kılavuz ile dünyada birçok ülkede uygulanmakta olan, karakter temelli olan ya da olmayan peyzaj analizi ve değerlendirmesi yöntemleri ayrıntılı olarak incelenerek Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi (PKAD) yöntemi ortaya konulmuştur. Mekansal planlama ve politika üretme çalışmaları için bir “ön eylem” alanı olarak tanımlanmış bulunan PKAD (Şahin vd. 2013) çeşitli aşamalardan oluşan bir süreci ifade etmektedir. PKAD süreci; planlama, peyzaj envanter ve analizi, değerlendirilmesi, hedefler ve politikalar, peyzaj koruma ve gelişim stratejileri, peyzaj politikaları ve peyzaj yönetimi (uygulama, idare, izleme) aşamalarından oluşmaktadır.

Şekil 4.4 Peyzaj tanımlama ve değerlendirme/peyzaj planlama süreci genel çerçeve (Şahin vd. 2013)

Malatya-Tunceli-Bingöl-Elazığ Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Proje çalışmasının en önemli sonuçlarından biri proje başladığı sırada, Mülga T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü tarafından ihalesi yapılan **Malatya-Tunceli-Bingöl-Elazığ** planlama bölgesi Çevre Düzeni Planı'na proje çıktılarının entegrasyonu amacıyla ihale teknik şartnamesinde yapılan eklemelerdir. Söz konusu eklemeler;

“Peyzaj, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, özellikleri insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda oluşan bir alandır.

Peyzaj koruma: Bir peyzajın önemli ve tipik özelliklerinin korunması ve devamı için yapılan, peyzajın doğal biçimden ve/veya insan faaliyetlerinden kaynaklanan miras değerinin haklı kıldığı eylemlerdir.

Peyzaj planlama: Peyzajların geliştirilmesi, restore edilmesi veya yaratılması için yapılan ileri görüşlü güçlü eylem anlamına gelir.

Peyzaj karakteri: Bir peyzajı diğerinden ayıran, iyi veya kötü yargısına ulaştıran, belirgin, tanımlanabilir ve sürekliliği olan özelliktir. Peyzaj karakteri belirli bir alanın örtü tipi ile diğer alansal ilişkilerini ve özelliklerini tanımlar.

Bakanlıkça verilen yöntem kullanılarak (öneri proje çıktısı) Çevre Düzeni Planı hazırlanması sürecinde toparlanacak temel envanter (yükseklik verisi dahil topografya, iklim, jeoloji, toprak, bitki örtüsü, arazi kullanımı ve gereksinim duyulacak diğer veriler) ile belirli bir yöntem kapsamında ve arazi çalışmasına dayalı olarak peyzaj karakter alanları belirlenmeli ve peyzajın korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi üzerine stratejiler oluşturulmalıdır.” denilerek, ÇDP'nin de hazırlanacak peyzaj envanteri ile peyzaj karakter alanlarının belirlenmesi ve peyzajın korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi üzerine stratejiler oluşturulması plan müellifinden istenmiştir.

Tez çalışması kapsamında plan müellifi ile yapılan mülakatta konu ile ilgili yapılan çalışmalar ve sonuçları sorulmuştur. Plan müellifi firma yetkilileri üst ölçekli planlarda, özellikle çevre düzeni planlarında çalışma ekibinde “peyzaj mimari” istenmesi, teknik şartnamelerde “**Genel Peyzaj Öğeleri:**

Doğal Peyzaj: Alanın doğal peyzaj karakteristiğinin tanımlandığı ve doğal peyzaj karakteristiğini oluşturan peyzaj elemanlarının açıklandığı bölümdür. Doğal peyzajı oluşturan öğeler (doğal anıtlar; dağlar, vadiler kanyonlar, lagünler, şelaleler, ilginç jeomorfolojik oluşumlar v.b.) peyzaj açısından değerlendirilerek oluşturdukları kombinasyonlar belirtilir. Bakanlıkça verilecek Peyzaj Karakter Analizi yöntemine göre çalışma yürütülmesi zorunludur.

Kültürel Peyzaj: Kültürel peyzajı oluşturan öğelerin (yapay anıtlar, geleneksel yaşamın devam ettiği alanlar, tarihi ve arkeolojik alanlar, yerel mimari özellikler vb.) peyzaj açısından alana kattığı etkiler belirtilir.

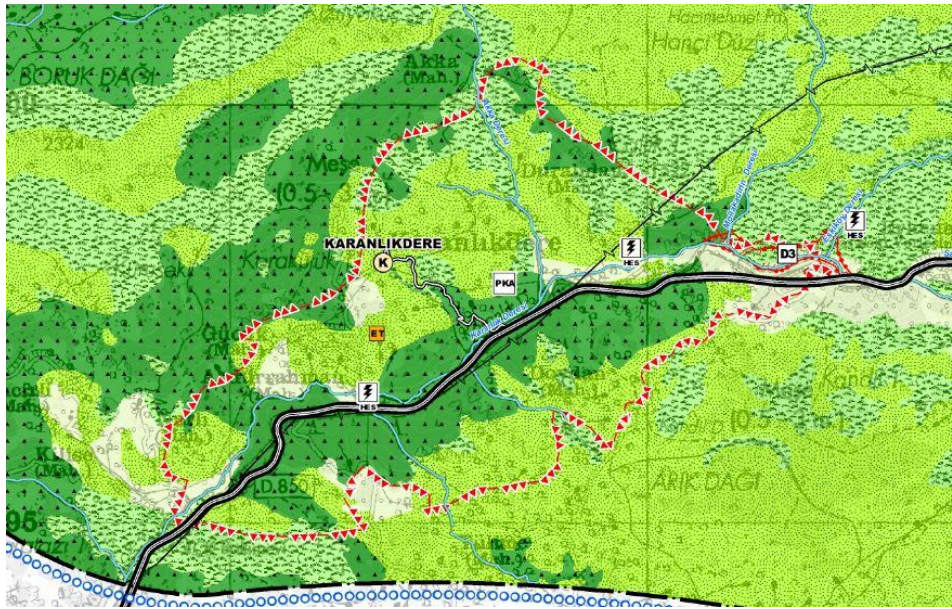
Peyzaj açısından önemli alanlar belirlenir, özellikleri açıklanır.” ifadesinin yer almasının “teoride yeterli” gibi bir algı yarattığını, ancak hazır bir peyzaj altlığı bulunmamasının ve bu altlığın planlama ekibince yapılacak bir iş olmadığı, başlı başına bir iş olması nedeniyle uygulamada yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Planlama çalışması öncesinde kurum ve kuruluşlardan istenilen jeolojik etüt, tarım görüşü gibi önceden hazırlanmış bir veri olarak planlama çalışmasına dahil edilmesinin daha iyi sonuç vereceğini vurgulamışlardır. Yine de elde edilebilen veriler ışığında lejant içerisinde “Korunacak Alanlara” ilişkin yeni düzenlemeler yapıldığı, planda “Korunması Gerekli Peyzaj Alanları”, “Korunması Gerekli Flora Alanları” gibi plan kararları oluşturulduğu ve plan hükümlerinde yer verildiği anlatılmıştır. Söz konusu çalışmalardan örnekler aşağıda yer almaktadır.¹

¹ Plan Müellifi tarafından örnek olarak verilen çalışmalar onaylı plan çalışmaları değildir.

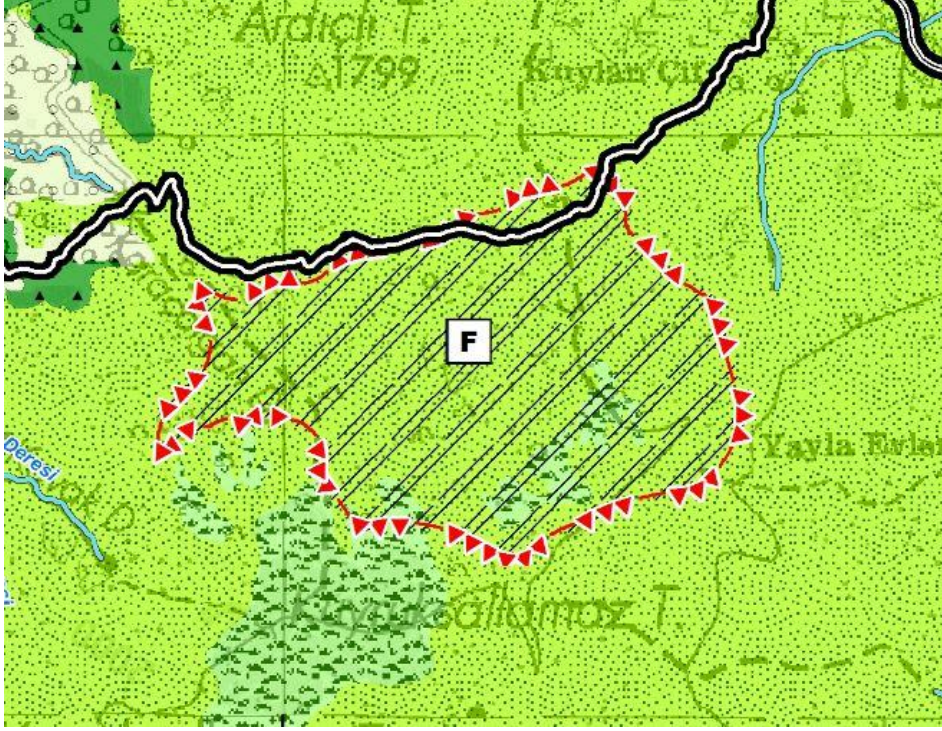
KORUNACAK ALANLAR

- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- 3. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- 1. DERECE DOĞAL SİT ALANI
- 2. DERECE DOĞAL SİT ALANI
- 3. DERECE DOĞAL SİT ALANI
- MİLLİ PARK ALANI
- TABİAT PARKI ALANI
- PEYZAJ KORUMA ALANI
- YABAN HAYVANI ÜRETME İSTASYONU
- KORUNMASI GEREKLİ FLORA ALANI
- AKARSU YATAKLARI VE KORUMA KORİDORLARI

Öneri Lejant Çalışması

Harita 4.9 Korunması gerekli peyzaj alanlarına ilişkin kesinleşmemiş plan önerisi

Harita 4.10 Korunması gerekli flora alanlarına ilişkin kesinleşmemiş plan önerisi.

ÖNERİ PLAN HÜKÜMLERİ

“Korunması Gerekli Peyzaj Alanları

İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Ankara Üniversitesi ve TÜBİTAK tarafından ortak bir çalışma platformu ile “Malatya İli Pilot Örneğinde Hazırlanmış Olan Bölge ve Alt Bölge Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi Ulusal Teknik Kılavuzu Peyzaj 44 Belgesi” kapsamında, peyzaj değeri taşımaları nedeniyle “yerel değeri korunacak alanlar” olarak belirlenen aşağıda listelenen alanlardır.

- Akçadağ ilçesi, Harunuşağı Peyzaj Koruma Alanı
- Arapgir ilçesi, Kozluk Çayı-Eskişehir Vadisi ve Söğütözü Peyzaj Koruma Alanları
- Battalgazi ilçesi, Hisartepe Peyzaj Koruma Alanı
- Darende ilçesi, Ayvalı ve Tohma Kanyonları Peyzaj Koruma Alanları
- Doğanşehir ilçesi, Karanlıkdere Kanyonu Peyzaj Koruma Alanı
- Doğanşol ilçesi, Gevheruşağı Peyzaj Koruma Alanı
- Yazıhan ilçesi, İbocuk Kanyonu Peyzaj Koruma Alanı

- Pütürge ilçesi, Karakaya ve Uzuntaş Peyzaj Koruma Alanları
- Akçadağ-Darende-Yazıhan ilçeleri, Levent Kanyonu Peyzaj Koruma Alanı

Bu alanlarda kalan kırsal nitelikli yerleşik alanlar ile tarım arazilerinde plan hükümleri doğrultusunda uygulamaya devam edilebilecektir.

Bu planın onayından sonra, plan hükümleri doğrultusunda yer seçimi yapılabilecek herhangi bir kullanımın bu alanlarla çakışması durumunda ise, yer seçimi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın ortak uygun görüşü alınarak kesinleştirilebilecektir.

Akarsu Yatakları ve Koruma Koridorları

Bu planda gösterilmiş ya da ölçek nedeniyle gösterilememiş olan, sürekli akan, mevsimsel akış gösteren ya da kuru olan tüm akarsu yataklarının korunması esastır. Bu doğrultuda, bu planda Malatya ilindeki önemli akarsu güzergahlarına ait koruma kuşakları belirlenmiştir.

Akarsu koruma koridorları doğal özellikler, su kirliliğini önleme, açık-yeşil alanlar arası bağlantı ve yaban yaşam hattı olarak korunacak ve koruma koridorları, su kirliliğini önleyici ve habitat sağlayıcı doğal bitki türleriyle yeşillendirilecektir.

Hazırlanan plan hükümleri şöyledir;

1.1.1.KORUNMASI GEREKLİ PEYZAJ ALANLARI

1.1.1.1. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI, ANKARA ÜNİVERSİTESİ VE TÜBİTAK TARAFINDAN ORTAK BİR ÇALIŞMA PLATFORMU İLE “MALATYA İLİ PİLOT ÖRNEĞİNDE HAZIRLANMIŞ OLAN BÖLGE VE ALT BÖLGE ÖLÇEĞİNDE PEYZAJ KARAKTER ANALİZİ VE DEĞERLENDİRMESİ ULUSAL TEKNİK KILAVUZU PEYZAJ 44 BELGESİ” KAPSAMINDA, PEYZAJ DEĞERİ TAŞIMALARI NEDENİYLE “YEREL DEĞERİ KORUNACAK ALANLAR” OLARAK BELİRLENEN ALANLARDIR.

1.1.1.2.BU PLANIN ONAYINDAN SONRA, “3.9” NUMARALI PLAN HÜKMÜ KAPSAMINDA YER SEÇİMİ YAPILABİLECEK HERHANGİ BİR KULLANIMIN BU ALANLARLA ÇAKIŞMASI DURUMUNDA, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI İLE

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI'NIN ORTAK UYGUN GÖRÜŞÜ ALINMADAN YER SEÇİMİ KESİNLEŞTİRİLEMEZ.

1.1.1.3.BU ALANLARDA KALAN KIRSAL NİTELİKLİ YERLEŞİK ALANLARDA, “4.3.4. KIRSAL NİTELİKLİ YERLEŞİK ALANLAR”, TARIM ARAZİLERİNDE İSE, “4.6.1. YA DA 4.6.2. TARIM ALANLARI” PLAN HÜKÜMLERİ DOĞRULTUSUNDA UYGULAMAYA DEVAM EDİLEBİLİR.

1.1.2. AKARSU YATAKLARI VE KORUMA KORİDORLARI

1.1.2.1. BU PLANDA GÖSTERİLMİŞ YA DA ÖLÇEK NEDENİYLE GÖSTERİLEMEMİŞ OLAN SÜREKLİ AKAN, MEVSİMSEL AKIŞ GÖSTEREN YA DA KURU OLAN TÜM AKARSU YATAKLARININ KORUNMASI ESASTIR.

1.1.2.2. AKARSU KORUMA KORİDORLARI DOĞAL ÖZELLİKLER, SU KİRLİLİĞİNİ ÖNLEME, AÇIK-YEŞİL ALANLAR ARASI BAĞLANTI VE YABAN YAŞAMI HATTI OLARAK KORUNACAKTIR.

AKARSU KORUMA KORİDORLARI, SU KİRLİLİĞİNİ ÖNLEYİCİ VE HABİTAT SAĞLAYICI DOĞAL BİTKİ TÜRLERİYLE YEŞİLLENDİRİLMESİ ESASTIR.

1.1.2.3. AKARSU YATAKLARI VE AKARSU KORUMA KORİDORLARI ETRAFINDA İLGİLİ İDARELERİN GÖRÜŞÜ KAPSAMINDA UYGULAMA YAPILACAKTIR.

1.1.3. KORUNMASI GEREKLİ FLORA ALANLARI

1.1.3.1. ORMAN VE SU İŞLERİ 15.BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ İLE İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ, FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ, BİYOLOJİ BÖLÜMÜ TARAFINDAN YAPILAN ÇALIŞMALAR SONUCUNDA TESPİT EDİLEN ENDEMİK VE NESLİ TEHLİKE ALTINDA OLAN NADİR BİTKİ TAKSONLARININ YAYILIM GÖSTERDİĞİ ALANLARDIR.

1.1.3.2. BU PLANIN ONAYINDAN SONRA, “3.9” NUMARALI PLAN HÜKMÜ KAPSAMINDA YER SEÇİMİ YAPILABİLECEK HERHANGİ BİR KULLANIMIN BU ALANLARLA ÇAKIŞMASI DURUMUNDA, BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK RAPORU HAZIRLATILMADAN VE ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI İLE ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI'NIN ORTAK UYGUN GÖRÜŞÜ ALINMADAN YER SEÇİMİ KESİNLEŞTİRİLEMEZ.

1.1.3.3. BU ALANLARDA YER ALAN KIRSAL NİTELİKLİ YERLEŞİK ALANLARDA, “4.3.4.KIRSAL NİTELİKLİ YERLEŞİK ALANLAR”, TARIM ARAZİLERİNDE İSE, “4.6.1.

YA DA 4.6.2. TARIM ALANLARI” PLAN HÜKÜMLERİ DOĞRULTUSUNDA UYGULAMAYA DEVAM EDİLEBİLİR.”

Malatya ili 1/50.000 ölçekli ÇDP ve 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı için plan müellifince hazırlanmış bulunan Plan Araştırma Raporunda Peyzaj 44 çalışması kaynak olarak kullanılarak “Genel Peyzaj Özellikleri” başlığı altında, 3 alt başlıkta Doğal, Kültürel ve Görsel Peyzaj Karakteristikleri, Peyzaj Koruma ve Gelişim Stratejileri ve Sektörel Peyzaj Rehberi (tarım, turizm-rekreasyon, açık-yeşil alan sistemleri) bölümleri hazırlanmış, öneri plan notları geliştirilmiştir. Plan notlarına “Peyzaj 44 çalışmasına uyulacaktır” notu eklenmiştir.

YEŞİLİRMAK PEYZAJ ATLASI

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından 2012 yılında Yeşilirmak Havzası Peyzaj Atlasının Hazırlanması Projesi başlatılmıştır. Proje alanı Amasya, Samsun, Çorum, Tokat, Gümüşhane, Giresun, Yozgat, Sivas, Erzincan ve Ordu olmak üzere 10 ili kapsamaktadır. Proje ile Yeşilirmak Havzası’nda doğal ve kültürel peyzaj envanteri temelinde peyzaj karakter analizlerinin yapılması, ekosistem hizmetleri kapsamında kaynak sağlayan, düzenleyici, destekleyici fonksiyonların, ayrıca kültürel peyzaj fonksiyonlarının belirlenmesi, peyzaj göstergelerinin tanımlanması, etki, değişim ve baskı analizleri yapılarak, peyzaj çeşitliliği ve biyoçeşitliliğin belirlenmesi, peyzaj kalite haritasının üretilmesi, “Yeşilirmak Havzası Peyzaj Atlası’nın” hazırlanması ve peyzaj koruma/gelişim stratejilerinin belirlenerek sektörel peyzaj rehberlerinin oluşturulması amaçlanmıştır. Proje Yürütücüsü Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Hassas Alanlar Daire Başkanlığı Peyzaj Koruma Şubesi’dir. Proje, Etüd-Envanter-Değerlendirme ve Peyzaj Veri tabanı oluşturulması; Peyzaj Fonksiyon Analizleri, Göstergeleri ile Peyzaj Karakter Değerlendirmesi; Peyzaj Atlası’nın Hazırlanması ve Sektörel Peyzaj Rehberleri olmak üzere 3 temel aşamadan oluşmaktadır. Proje’nin süresi 900 gün olup, 2015 yılında bitirilmiştir.

Çalışma kapsamında öncelikle Yeşilirmak havzasındaki süreçlerin anlaşılması ve etkileşimlerin tanımlanabilmesi için doğal ve kültürel peyzaj envanterleri arazi çalışmaları, literatür taraması, tarihi kayıtlar, rapor, harita, geçmişten günümüze fotoğraflardan faydalanılmıştır.

Doğal Peyzaj Öğelerine ait envanter çalışmasında ele alınan başlıklar:

- Topoğrafik ve Jeomorfolojik Yapı
- Jeolojik Yapı
- İklimsel Özellikler
- Hidrolojik ve Hidrojeolojik Yapı
- Toprak Özellikleri
- Flora
- Fauna
- Flora ve Habitatlar Açısından Önemli Alanlar
- Habitat Türleri ve Vejetasyon
- Korunan Alanlar

Kültürel Peyzaj Öğelerine ait envanter çalışmasında ele alınan başlıklar;

- Demografik Yapı
- Sosyo-ekonomik Yapı
- Sosyal Altyapı
- Teknik Altyapı
- Arkeolojik ve Tarihi Öneme Sahip Alanlar, Kültürel Miras
- Arazi Mülkiyet Durumu
- Mevcut Arazi Kullanım Durumu
- İdari Durum
- Yasal Durum
- Çevre Sorunları

Yukarıda sıralanan doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin tespiti sonrasında peyzaj envanter veri tabanı oluşturulmuştur. Peyzaj Bilgi Sistemi olarak adlandırılan çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

- ✓ Veri Toplama
- ✓ Veri Oluşturma
- ✓ Veri yorumlama
- ✓ Veri Tabanı

Atlas çalışmasında havza, althavza ve mikro havza olmak üzere 3 ölçekte analizler yapılmıştır. Peyzaj karakter analizi althavzalar düzeyinde, peyzaj fonksiyon analizleri, peyzaj etki-değişim ve baskı analizleri ise mikrohavzalar düzeyinde hazırlanmıştır.

Peyzaj karakter analizi ile peyzaj karakter tipleri ve alanlarının belirlendiği aşamadır.

Çizelge 4.5 Peyzaj Karakter tiplerinin belirlenmesinde kullanılan ölçek ve alan sınırları

PKT Düzeyler	ÖLÇEK				
		Ulusal Ölçek	İdari	Tüm Türkiye	1/1000000
		Doğal	Türkiyenin coğrafi bölgeleri, bölüm ve yöreleri	1/500000	
Düzyey 1	Bölgesel Ölçek Havza Ölçeği	İdari	İstatistiki Bölge birimleri-Düzyey 1 (12)	1/250000	İklim, Jeoloji, Jeomorfoloji Toprak, Arazi Örtüsü
		Doğal	Ana nehir havzaları (25 adet)	1/100000	
Düzyey 2	Altbölge- Althavza	İdari	İl, metropoliten	1/100000	İklim, Jeoloji, Jeomorfoloji Toprak, Arazi Örtüsü
			İstatistiki bölge düzyey 3	1/50000	
		Doğal	Althavzalar	1/25000	
Düzyey 3	Yerel	İdari	Belediye	1/10000	Araştırmacını Amacına bağlı olarak değişecek
				1/5000	
		Doğal	Mikro havzalar	1/1000	

Yeşilirmak Peyzaj Atlası Projesi ile;

- Türkiye peyzajlarının tanımlanmasında kullanılacak yöntemler geliştirilmiş ve proje alanında peyzaj karakter tipleri ve peyzaj karakter alanlarının (11 adet) tanımları yapılmıştır.

- 47 adet peyzaj analizi gerçekleştirilmiş elde edilen bulgular peyzaj kalite haritasında bütünleştirilmiştir.

- Aktif Korunması Hedeflenen Peyzajlar,

- Peyzaj Sürekliliğinin Sağlanması Önerilen Peyzajlar,

- Peyzaj Değerinin Artırılması/Peyzajın Eski Haline Getirilmesinin Önerildiği Peyzajlar,

- Peyzajın İyileştirilmesi/Doğaya Yeniden Kazandırma Çalışmaları Önerilen Peyzajlar,

- Peyzajın Yenilenmesi/Yeni Peyzaj Oluşturulması Önerilen Peyzajlar

şeklinde tüm havza peyzajına ilişkin “Peyzaj Kalite Hedefleri” ortaya konulmuştur.

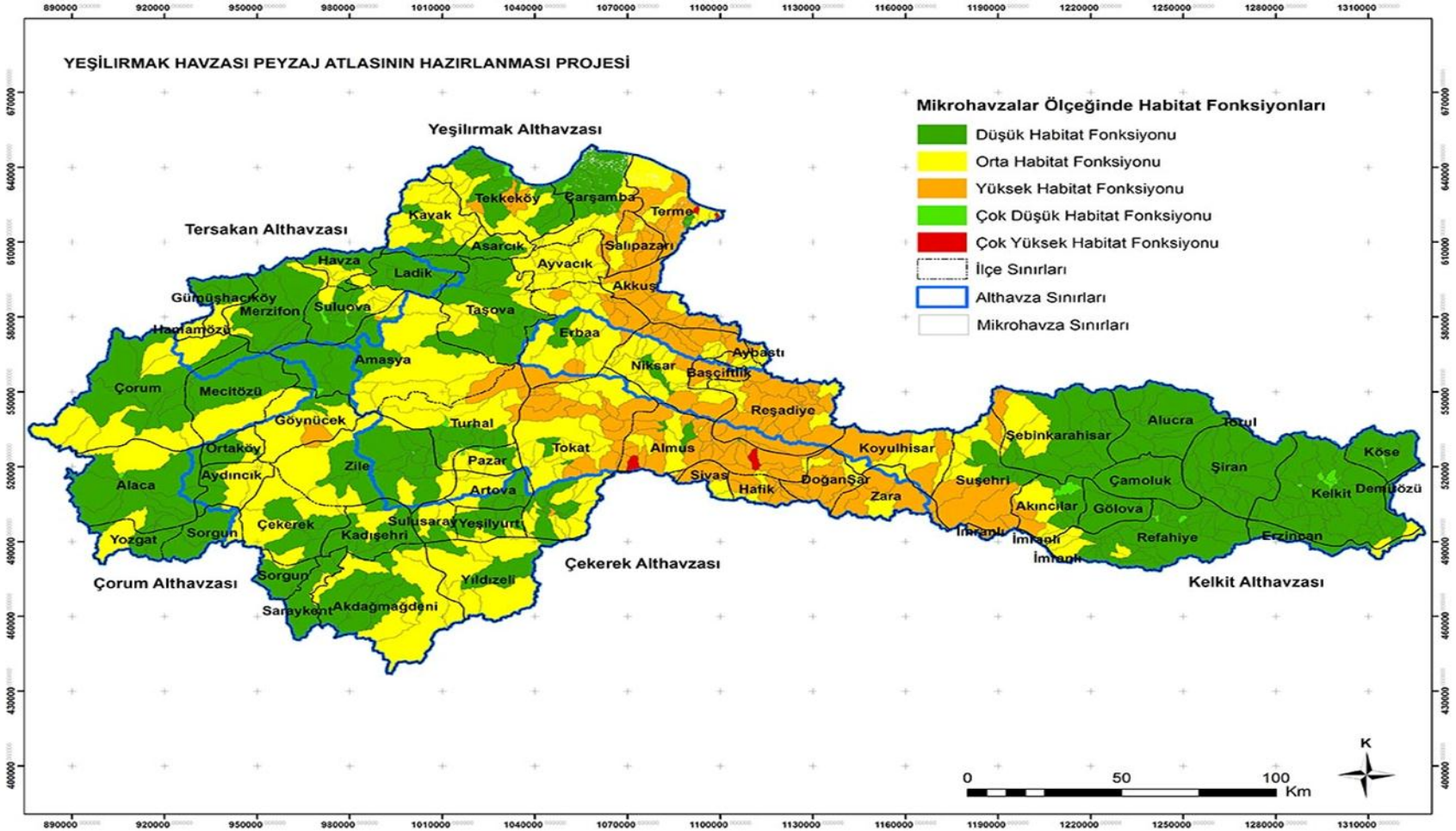
- Atlas’ın mekansal planlarla özellikler çevre düzeni planları, mekansal strateji planlarıyla bütünleşmesinin nasıl sağlanabileceği konusunda yöntem ve yaklaşımlar geliştirilerek, Tokat, Samsun, Amasya, Çorum çevre düzeni planları kapsamında yürütülen proje süresince oluşturulan ekolojik temelli peyzaj planı altlıklarının karşılaştırılması gerçekleştirilmiş, çelişkili alanlar ortaya konulmuştur. • Peyzaj Planlama ile kentleşme, tarım, koruma ve ormancılık sektörleri arasındaki ilişkiler ve yaklaşımlar peyzaj rehberleri aracılığıyla tanımlanmıştır.

- Ülke peyzajlarının bozulması ve bozulan alanların onarımının zaman ve para maliyetinin büyüklüğü göz önünde bulundurularak, havza ölçeğinde peyzaj onarım planı ve yaklaşımlarının gerekliliğine dikkat çekilerek, proje alanında ön plana çıkan yayılı kirleticiler, katı atıklar ve kentler gibi sorunlu tema ve alanlar özelinde rehberler oluşturulmuştur.

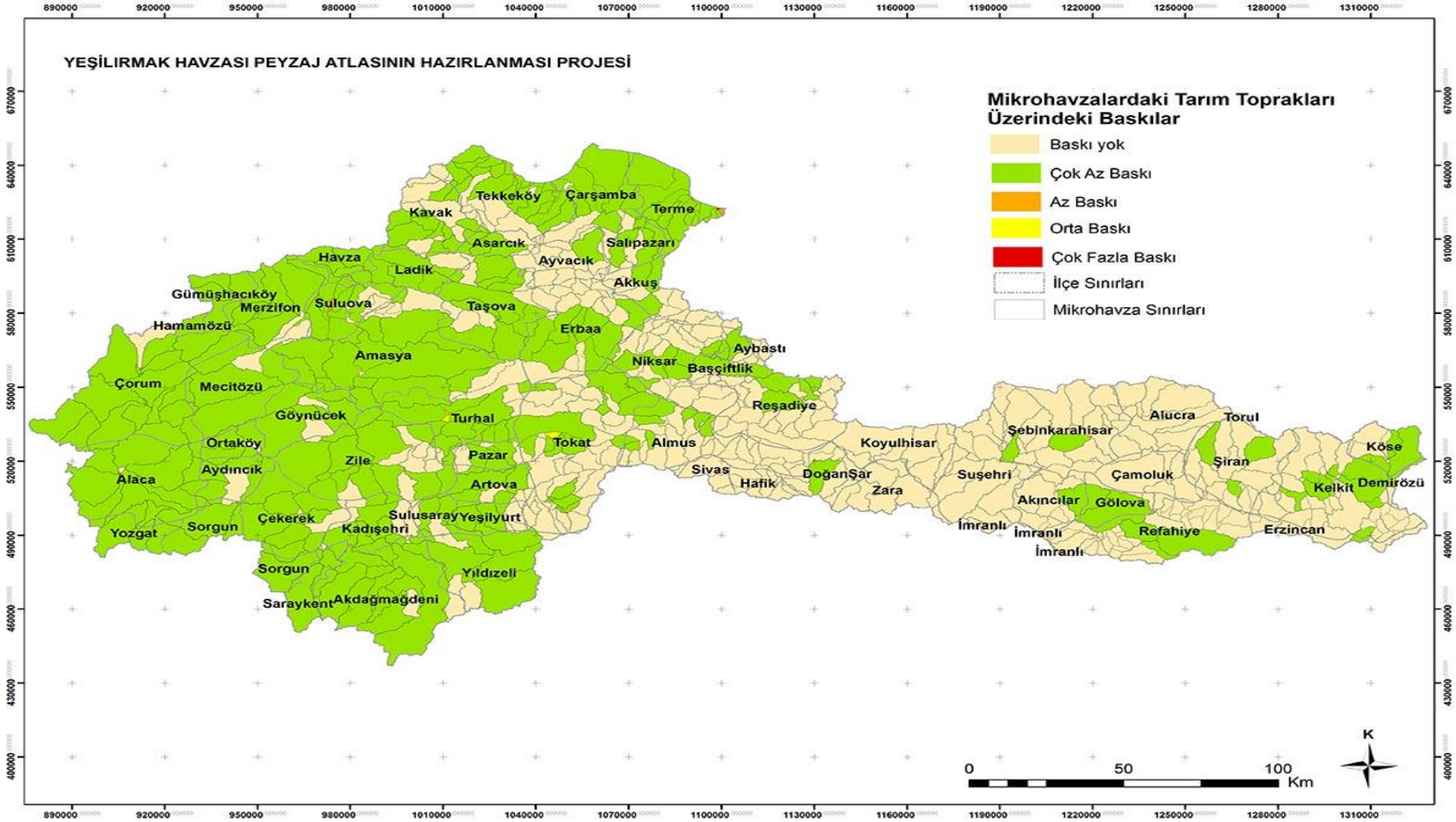
- Avrupa Birliği Su Direktifinin Ülkemize uyarlanması kapsamında “Bütüncül Havza Yönetim Planlarıyla” kolaylıkla bağlantılandırılacak ekolojik temelli kararların üretilmesi sağlanmıştır.

- Stratejik Çevresel Etki Değerlendirmesi konusunda ise peyzaj kalite haritalarıyla, üst ölçekli plan ve programların değerlendirilmesi için ekolojik bir altlık oluşumu sağlanmıştır.
- Hazırlanan Peyzaj Kalite haritalarıyla enerji projeleri güzergahlarının (petrol, doğalgaz vb.) çevresel açıdan ilk değerlendirmelerinin yapılması için ekolojik temelli altlık oluşturulmuştur.
- Koruma politikalarının geliştirilmesi, ilan edilmesi ve yönetimi kapsamında, ortaya konulan peyzaj kalite haritalarıyla korunması gerekli ekolojik alanlar ile çevresel açıdan hassas bölgeler tanımlanmıştır.
- Sosyo-ekonomik politikalarla mekansal planlar arasında ilişki kurularak mikro havzalar bazında yapılabilecek sosyal, kültürel ve çevresel kalkınma projelerinin nasıl, nerede ve hangi önceliklere göre ortaya konulabileceğine ilişkin yaklaşımlar geliştirilmiştir.
- Havza içindeki kaynakların (doğal ve kültürel) rasyonel kullanımını destekleyecek, sektörlerin gelişmelerinde çevresel hassasiyetlere önem verecek kararların alınmasını sağlayacak rehberler oluşturularak Bakanlık merkez ve taşra teşkilatları, Valilikler, Kaymakamlıklar, Belediyeler ve Sivil Toplum örgütleri için temel alınacak stratejiler, karar verme sürecinde yol gösterici rehberler, ekolojik temelli altlıklar oluşturulmuştur.
- Biyoçeşitlilik eylem planının geliştirilmesi ve izlenmesine destek olacak altlıklar oluşturulmuştur.

Yeşilirmak Peyzaj Atlası çalışmasında görev almış Şehir Plancısı tez çalıştayına katılım sağlamıştır ve atlasın uygulama zorunluluğunun olmaması nedeniyle uygulamada istenilen sonuca ulaşamadığı, alt ölçek planlarda istenilen düzeyde kullanılmadığını belirtmiştir.

Harita 4.11 Yeşilirmak Peyzaj Atlası Analiz Çalışması

Harita 4.12 Yeşilirmak Peyzaj Atlası Analiz Çalışması

Afyonkarahisar-Uşak-Kütahya Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı

Afyonkarahisar-Uşak-Kütahya Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışması sırasında yapılmış bulunan Peyzaj Koruma Planı ülkemiz planlama faaliyetleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Tez veri araştırması sırasında söz konusu ÇDP yapım işi müellifi olan Planlama Firması yetkilileri ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatta firma yetkilileri yapım sözleşmesi imzalandıktan sonra işe ait şartnamenin bugüne kadar yaptıkları ÇDP şartnamelerinden farklı olduğunu tespit etmeleri üzerine Bakanlık görevlileri ile konuyu detaylı konuştuklarını ve bu çalışma kapsamında ayrıca Peyzaj Koruma Kullanım Planı da hazırlamaları gerektiği bilgisine ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Ancak şartnamede kısıtlı bir düzenleme konularak, sürecin nasıl yürütüleceği ve planın oluşturulması için gerekli verilerin nasıl temin edileceği net olarak verilmemiştir. Çalışmada yöntemlerin ortaya konulmasında İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm/Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi (PEYZAJ-44) Teknik Kılavuzundan yararlanılarak peyzajı oluşturan temel süreçlerin ele alınması ile hazırlanan peyzaj fonksiyonu analizleri sonucunda, koruma ve kullanıma yönelik peyzaj koruma stratejilerinin belirlendiği “Peyzaj Koruma Planı” hazırlanmıştır.

Veri toplama bölümünde, çalışma alanına ilişkin doğal peyzaj ve kültürel peyzaj elemanlarına ait veriler Afyonkarahisar İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu (2005), Manisa-Kütahya-İzmir Planlama Bölgesi 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu (2006) ve Uşak İli 1 /100 000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu (2006)) sağlanmıştır. Doğal peyzaj envanteri kapsamında; coğrafi konum, alanın ülke ulaşım ağındaki yeri, topoğrafya, jeoloji yapı, iklimsel özellikler, hidrolojik ve hidrojeolojik yapı, toprak özellikleri, orman durumu, habitat tipleri, habitat sınıfları, habitat dağılımı ve durumu araştırılmıştır. Kültürel peyzaj envanteri kapsamında demografik göstergeler, istihdam göstergeleri, eğitim göstergeleri, mali göstergeler, ekonomik yapı, ulaşım ile tarihi kültürel ve arkeolojik

yapı araştırılmıştır. Veri toplama aşamasında yaşanan en önemli sorun, verilerin güncel ve sayısal olmamasından kaynaklanmıştır. Ayrıca oldukça maliyetli olan veri elde etme sürecinin işin ihale bedelinde olmaması bir başka sorun alanı olmuştur. Sayısal olmayan verilerin sayısal ortama aktarılması zaman planlaması açısından sıkıntı yaratmıştır. Kısacası firma yetkilileri tarafından peyzaj planlama verilerinin toplanması ve sayısallaştırılması başlı başına çok ciddi maliyet ve zaman isteyen bir iş olarak yorumlanmaktadır.

İklim verileri Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden, jeoloji verileri MTA'dan, su havzalarına ilişkin veriler DSİ'den, orman alanları Orman Bakanlığı'ndan, toprağa ilişkin veriler tarım İl Müdürlüklerinden temin edilmiştir. Proje alanına ilişkin mümkün olan peyzaj verileri toplandıktan sonra alana ilişkin sorunlar belirlenerek Peyzaj Analizi yapılmıştır. Peyzaj Analizi; Peyzaj Fonksiyonları Analizi, Görsel Peyzaj Analizi, Peyzaj Değişimi ve Kültürel Peyzaj Analizi olarak dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Analizler sonrasında elde edilen tüm veriler doğrultusunda peyzaj gelişim stratejileri belirlenerek, Peyzaj Koruma Kullanım Planına ve bu plana dair peyzaj hükümlerine ulaşılmıştır. Peyzaja ilişkin doğru, güncel ve sayısal veriye ulaşmada yaşanan sıkıntılara rağmen Peyzaj Koruma Planı'nın üretilebilmesi ve ilk çalışma olması açısından önemli bir örnektir

Ayrıca, bütün bu veriler kullanılarak altlık oluşturulmuş ve yerleşime uygunluk paftası elde edilmiştir. Yerleşime uygunluk paftası kentsel alanla ilgili yer seçimi kararlarında kullanılan en önemli girdi olmuştur. Özellikle riskli alanların belirlenmesinde ve plan kararı üretilmesinde altlıktan faydalanılmıştır.

Yerleşime Uygunluk Paftasında;

Yerleşim Alanları ana başlığında;

- ✓ kentsel ve kırsal yerleşik alanlar,

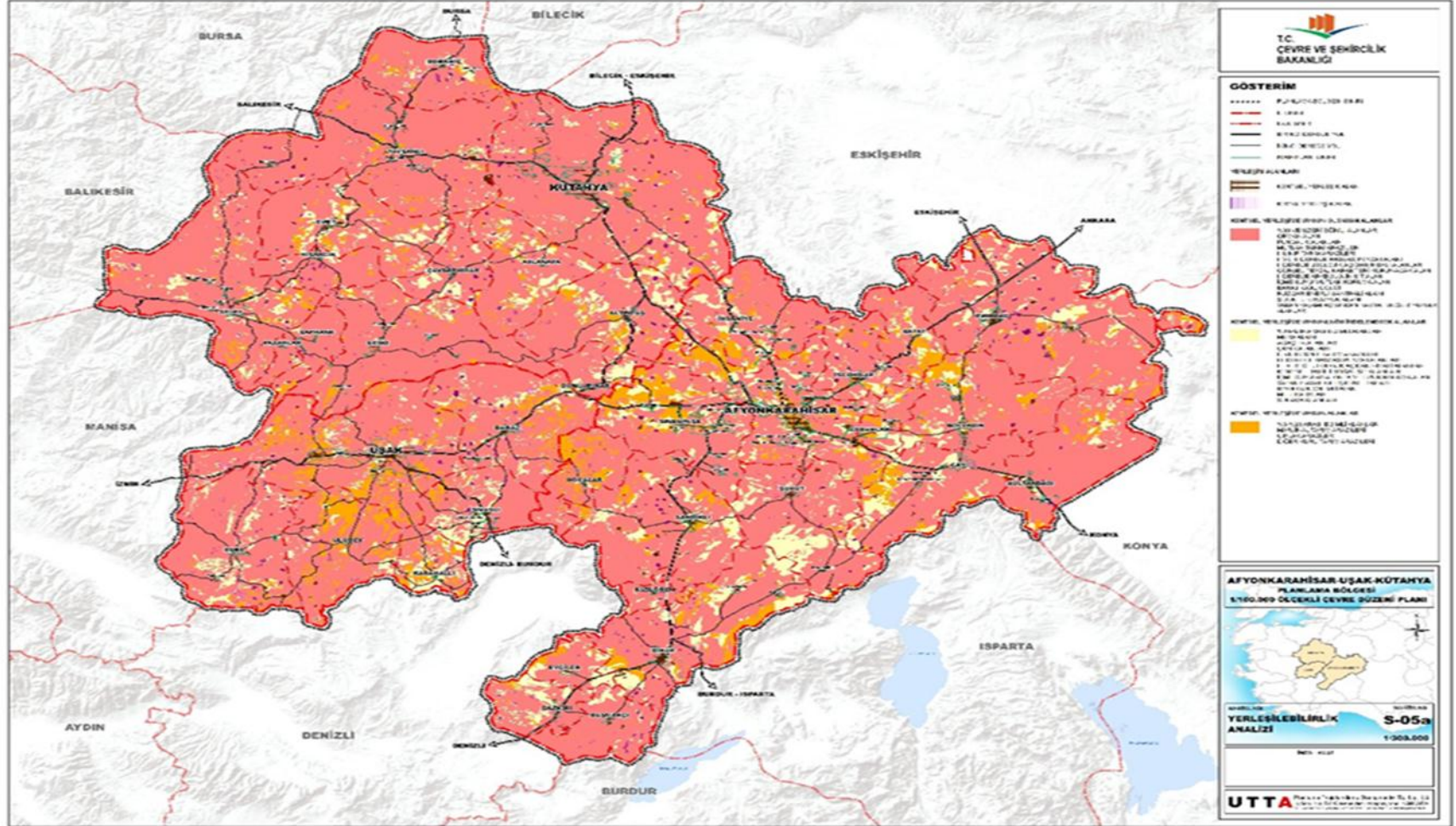
Kentsel Yerleşime Uygun Olmayan Alanlar başlığında;

- ✓ % 30 ve üzeri eğimli alanlar,
- ✓ Orman alanı,
- ✓ Fundalık Alanlar,
- ✓ Mutlak Tarım Arazileri,
- ✓ I. Sınıf Tarım Arazileri,
- ✓ I. ve II. Derece Hassas Peyzaj Alanı,
- ✓ I. Derece Jeolojik Açıdan Riskli Alanlar,
- ✓ Görsel Peyzaj karakteri Korunacak Alanlar,
- ✓ I. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- ✓ İçme suyu Mutlak Koruma Alanı,
- ✓ Baraj, Göl, Gölet,
- ✓ Rüzgar Enerji Santrali Alanı,
- ✓ Şiddetli Erozyon Alanı,
- ✓ Yaban Yaşamı Açısından Habitat Değeri Yüksek Alanlar,

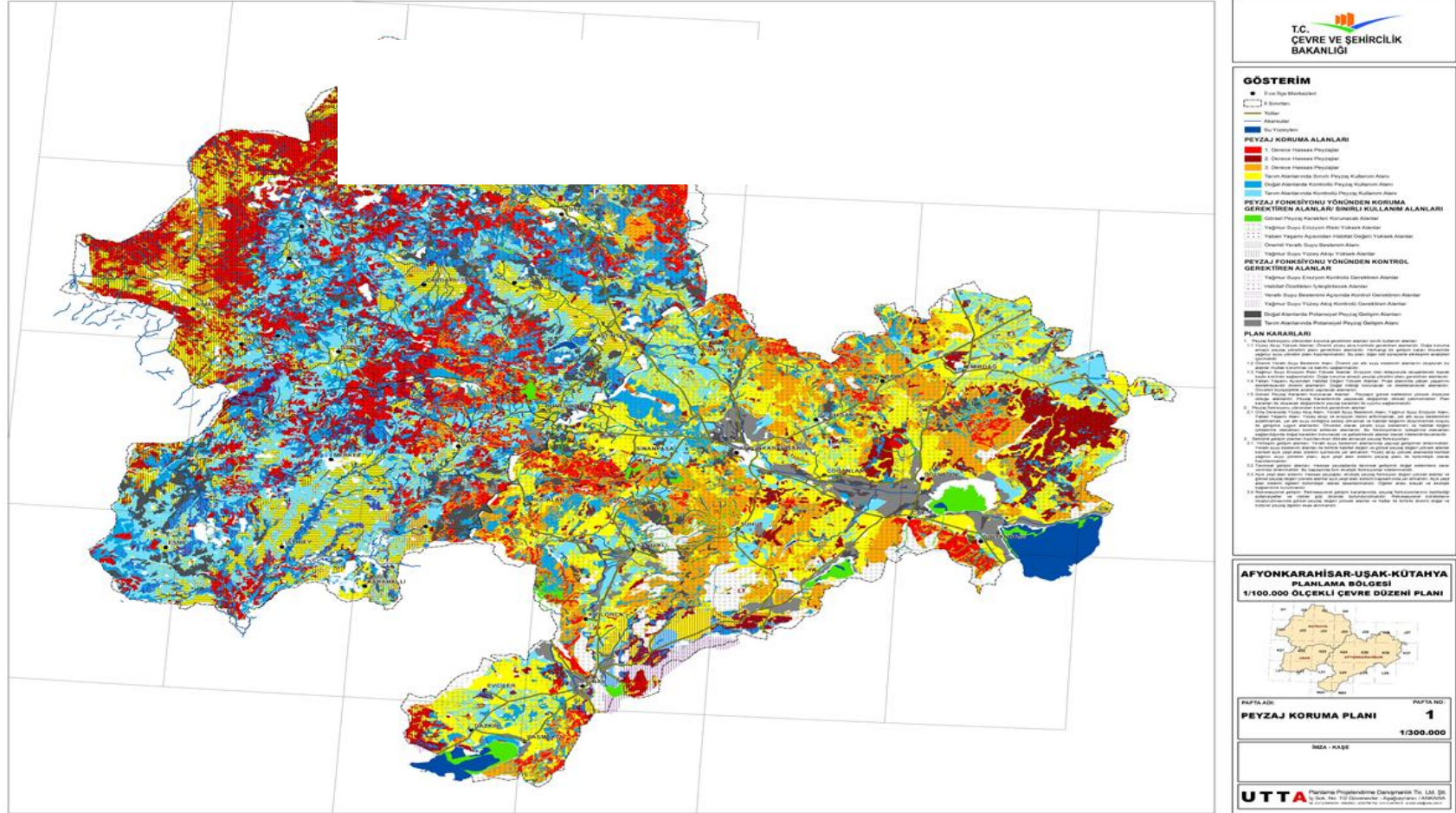
Kentsel Yerleşime Uygun Alanlar başlığında;

- ✓ % 0-% 20 Arası Eğimli Alanlar,
- ✓ Marjinal Tarım Arazileri,
- ✓ Çıplak araziler ve Diğer Kuru Tarım Arazileri

gösterilmiştir.

Harita 4.13 Yerleşilebilirlik Analizi

Harita 4.14 Peyzaj Koruma Planı

Peyzaj Koruma Planında 3 ana başlık altında Peyzaja ilişkin kararlar gösterilmiştir. Bunlar;

Peyzaj Koruma Alanları; I. Derece Hassas Peyzajlar, II. Derece hassas Peyzajlar, III. Derece Hassas Peyzajlar, Tarım Alanında Sınırlı Peyzaj Kullanım Alanı, Doğal Alanlarda Kontrollü Peyzaj Kullanım Alanı, Tarım Alanlarında Kontrollü Peyzaj Kullanım Alanı,

Peyzaj Fonksiyonu Yönünden Koruma Gerektiren Alanlar/ Sınırlı Kullanım Alanları; Görsel Peyzaj Karakteri Korunacak Alanlar, Yağmur suyu Erozyon Riski Yüksek Alanlar, Yaban Yaşamı Açısından Habitat Değeri Yüksek Alanlar, Önemli Yeraltı Suyu Beslenme Alanı, Yağmur Suyu Yüzey Akışı Yüksek Alanlar,

Peyzaj Fonksiyonu Yönünden Kontrol Gerektiren Alanlar, Yağmur Suyu Erozyon Kontrolü Gerektiren Alanlar, Habitat Özellikleri İyileştirilecek Alanlar, Yeraltı Suyu Beslenimi Açısından Kontrol Gerektiren Alanlar, Yağmur Suyu Yüzey Akış Kontrolü Gerektiren Alanlar, Doğal Alanlarda Potansiyel Peyzaj Gelişim Alanları, Tarım Alanlarında Potansiyel Peyzaj Gelişim Alanıdır.

Peyzaj Koruma Plan Kararları:

1. Peyzaj Fonksiyonu Yönünden Koruma Gerektiren Alanlar/ Sınırlı Kullanım Alanları;

1.1. Yüzey Akışı Yüksek Alanlar: Önemli yüzey akış kontrolü gerektiren alanlar. Doğa koruma amaçlı peyzaj yönetimi planı gerektiren alanlardır. Herhangi bir gelişim kararı öncesinde yağmur suyu yönetim planı hazırlanmalıdır. Bu plan, diğer süreçlerle etkileşimli analizleri içermelidir.

1.2. Önemli Yeraltı Suyu Beslenme Alanı: Önemli Yeraltı Suyu Beslenme Alanlarını oluşturan bu alanlar mutlak korunmalı ve bakımı sağlanmalıdır.

1.3. Yağmur suyu Erozyon Riski Yüksek Alanlar: Erozyon riski dolayısıyla oluşabilecek toprak kaybı kontrolü sağlanmalıdır. Doğa Koruma amaçlı peyzaj yönetim planı gerektiren alanlardır.

1.4. Yaban Yaşamı Açısından Habitat Değeri Yüksek Alanlar: Proje alanında yaban yaşamını desteklenecek önemli alanlardır. Doğal niteliği korunacak ve desteklenecek alanlardır. Öncelikli biyoçeşitlilik analizi yapılacak alanlardır.

1.5. Görsel Peyzaj karakteri Korunacak Alanlar: Peyzajın görsek kalitesinin yüksek düzeyde olduğu alanlardır. Peyzaj karakterinde yapılacak değişimler dikkati çekmemelidir. Plan kararları ile oluşacak değişimlerin peyzaj karakteri ile uyumu sağlanmalıdır.

2. Peyzaj Fonksiyonu Yönünden Kontrol Gerektiren Alanlar:

2.1. Orta Derecede Yüze Akış Alanı, Yeraltı Suyu Beslenimi Alanı, Yağmur Suyu Erozyon Alanı, Yaban Yaşamı Alanı: Yüze akışı ve erozyon riskini artırmamak, yeraltı suyu beslenimini azaltmamak, yeraltı suyu kirliliğine sebep olmamak ve habitat değerini düşürmemek koşulu ile gelişime uygun alanlardır. Öncelikli olarak yeraltı suyu beslenimi ve habitat değeri iyileştirme olanakları kontrol edilecek alanlardır. Bu fonksiyonların iyileştirme olanakları sağlandığında doğal karakteri korunacak ve geliştirilecek alanlar olarak nitelendirilecektir.

3. Sektörel Gelişim Planları hazırlanırken Dikkate Alınacak Peyzaj Fonksiyonları

3.1. Yerleşim Gelişim Alanları: yeraltı suyu beslenim alanlarında yapısal gelişimler önlenmelidir. Yeraltı suyu beslenim alanları ile birlikte habitat değeri ve görsel peyzaj değeri yüksek alanlar kentsel açık yeşil alan sisteminde içerisinde yer almalıdır. Yüze akışı yüksek alanlarda kentsel yağmur suyu yönetim planı, açık yeşil alan sistemi peyzaj planı ile bütünleşik olarak hazırlanmalıdır.

3.2. Tarımsal Gelişim Alanları: Hassas peyzajlarda tarımsal gelişimin doğal sistemlere zarar vermesi önlenmelidir. Bu kapsamda tüm ekolojik fonksiyonlar irdelenmelidir.

3.3. Açık Yeşil Alan Sistemi: Hassas peyzajlar, ekolojik peyzaj fonksiyon değeri yüksek alanlar ve görsel peyzaj değeri yüksek alanlar açık yeşil alan sistemi kapsamında yer almalıdır. Açık yeşil alan sistemi öğeleri bütünleşik olarak tasarlanmalıdır. Öğeler arası sosyal ve ekolojik bağlantılılık kurulmalıdır.

3.4. Rekreatyonel Gelişim: Rekreatyonel Gelişim kararlarında peyzaj fonksiyonlarının belirlediği potansiyeller ve riskler göz önünde bulundurulmalıdır. Rekreatyonel koridorların oluşturulmasında görsel peyzaj değeri yüksek alanlar ve hatlar ile birlikte önemli doğal ve kültürel peyzaj öğeleri esas alınmalıdır.

Plan müellifleri yapılan mülakatta peyzaj koruma planı çalışmasının yerleşilebilirlik analizinin hazırlanmasında etkin olarak kullanıldığını ve ÇDP’de yerleşim kararları verilirken, bu analiz çalışmalarına uyularak plan kararlarının oluşturulduğunu belirtmişlerdir. Ancak Peyzaj Koruma Planı elde etme sürecinin çok sıkıntılı olduğunu, bunun hem yetişmiş ilgili meslek uzmanı bulmak, hem güncel veri elde edilmesinde kurumsal destek görülmemesi, bu verilerin elde edilmiş maliyetinin ihale bedeline yansıtılmadığı için tahmin edilen maliyetin çok üstünde bir maliyet oluşması, kurumların veri paylaşımında oldukça kapalı davranmasının yarattığını vurgulamışlardır. Yaşadıkları bire bir deneyim ile ortaya çıkan en önemli sonucun böylesi bir çalışmanın veri setinin mutlaka devlet kurumları eliyle ve özel bütçe ile hazırlanması gerekliliği olduğunu ifade etmişlerdir.

4.4 Peyzajın Ülkemiz Mekansal Planlamasındaki Mevcut Durumu ve Peyzaj Temelli Bir Planlama Dili Nasıl Olmalıdır? Ortak Akıl Tez Çalıştayı

3194 sayılı İmar Kanununun Çeşitli Hükümler başlıklı Beşinci Bölümde Halihazır haritaların, imar planlarının ve yapı projelerinin hazırlanması ve uygulanması hakkında düzenleme yapılmıştır. İlgili bölümün 38. Maddesinde “Halihazır harita ve imar planlarının hazırlanması ve bunların uygulanmasının fenni mesuliyetini; uzmanlık, çalışma konuları ve ilgili kanunlarına göre, mühendisler, mimarlar, **şehir plancıları** deruhte ederler.” denilmektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 38’inci ve 44/j Maddelerine istinaden hazırlanan ve 2006 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan “Plan Yapımını Yüklenecek Müelliflerin Yeterliliği Hakkında Yönetmelik” ile ülkemizde plan yapım işini üstlenecek müelliflerin ehliyet durumları iel ilgili usul ve esaslar düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmeliğin Amaç başlıklı 1. Maddesinde “Bu Yönetmeliğin amacı; şehir ve kasabaların imar plânları da dâhil olmak üzere, yerleşme plânlarının bütün ilgili taraflarca uyulması gereken, güvenilir ve uygulanabilir nitelikte

düzenlenebilmesi için plânların yapımı işini üstlenecek müelliflerin ehliyet durumları ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir.”, Kapsam başlıklı 2. Maddesinde de “Bu Yönetmelik, belediye sınırları ile mücavir alan sınırları içinde ve bu alanlar dışında, 3194 sayılı İmar Kanunu ve diğer kanunlar ile yapılması öngörülen her ölçekteki ve türdeki plânların yapımını ve bunları üstlenecek müellifleri kapsar.” denilmiş, 4. Madde ile “**Müellif:** Kanun’da tanımlanan her ölçekteki ve türdeki plânların yapılmasını üstlenebilmek için gerekli olan ilgili yeterlilik grubuna uygun yeterlilik belgesine sahip gerçek kişiyi veya ilgili yeterlilik grubuna uygun yeterlilik belgesine sahip tüzel kişiliklerin hissedarları içinde hisseleri ortakların meslek grubuna göre dağılımında eşit veya daha fazla paya sahip gerçek kişiyi,” plan yapımını üstlenecek kişi tanımlanmış, Müelliflerin öğrenim durumu da 6. Madde “Plânlama işlerini üstlenecek müelliflerde, yükseköğretim kurumlarının Şehir ve Bölge Plânlama Bölümlerinden lisans eğitimini tamamlayarak mezun olmak şartı aranır. Yurt dışında öğrenim görenlerin bu öğrenimlerinin ve aldıkları derecelerin, yurt içinde görülen öğrenim ve alınan derece ile eş değerde olduğunun yetkili makamlarca onaylanmış olması şarttır.” denilerek düzenlenmiştir.

İlgili kanun ve yönetmelik gereği ülkemizde planlama faaliyetlerinin Şehir ve Bölge Planlama bölümlerinde lisans eğitimi görmüş kişilerce yapılacağı hükme bağlanmış, yönetmeliğin 7, 8 ve 9. maddelerinde plan müellifleri için A’dan F’e kadar müelliflik grupları belirlenmiş ve herbir grubun derecelendirme esasları ve nitelikleri düzenlenmiştir.

Yasa ve yönetmeliklerde düzenlendiği üzere Türkiye’de her tür ve ölçekte plan yapımında yetkili meslek grubu şehir plancılarıdır. Bu nedenle tez çalışmasının öznesi peyzaj temelli planlama dilinin oluşturulması konusunda öncelikle mekansal planlamanın ana aktörleri olarak şehir plancılarının peyzaj temelli planlama anlayışı ile ilgili bilgi, tecrübe ve beklentilerinin karşılıklı tartışılması ile yeni bir dil oluşturmanın daha sağlam temellerde gerçekleşeceğine duyulan güvenle şehir plancılarının öncelikle konuya ilişkin yaklaşımlarını öğrenmek ve çözüme yönelik farkındalık yaratarak, çok sayıda deneyime dayandırılmış bir sonuç elde etmek amacıyla, ülkemizin saygın ve değerli Plancıları ile ortak akıl tez çalışmayı düzenlenmiştir. Çalıştay öncesi belirlenmiş

olan tartışma başlıkları katılımcılarla paylaşılmış, hazırlık yapmaları istenmiş ve çalıştay sırasında her bir başlık hakkında düşünceleri alınarak, ortak zeminde tartışılmıştır (EK).

“Ortak Akıl Tez Çalıştayı”, ülkemizde bugüne kadar elde edilen ÇDP’nin yaklaşık % 90’ının yapımını üstlenmiş firmalar ile peyzaj verilerinin çeşitliliği açısından özellikli (özel çevre koruma alanı planları, koruma amaçlı imar planı, biyolojik çeşitliliğin tespiti projesi, milli park uzun devreli gelişme planları, su kaynakları yönetimi projesi, havza özel hüküm belirleme çalışması, peyzaj atlası hazırlanması, ekolojik temelli bilimsel araştırma projesi gibi) alanlarda plan çalışması yapmış firmaların kurucu ya da çok deneyimli plancılarının katılımı ile, planlama/peyzaj ilişkisinde yaşanan eksiklikler/sorunlar temelinden yola çıkılarak, doktora tez çalışmasının konusu olan “Üst Ölçek Fiziki Planlarda Peyzaj Temelli Planlama Dili Nasıl Olmalıdır?” sorusuna, sadece teoride değil pratikte de yanıt arayan bir tartışma/çözüm platformu olmuştur.

Bu nedenle Çalıştay, bir doktora tezi için denenen bir model olmakla kalmayıp, üst ölçek fiziki planlar ile özel çevre koruma bölgesi ya da doğal, kültürel sit gibi özellikli alanlarda planlama geçmişleri bulunan, yıllarını bu mesleğe vermiş olan plancılar tarafından, uygulamadaki gerçekler gözardı edilmeden, peyzaj temelli planlama konusunda kapsamlı ve somut öneriler ortaya koyulması bakımından da ilk olma özelliğini taşımaktadır.

Çalıştay tartışma başlıkları:

1. Ülkemizde Planlama kademelenmesi peyzaj (doğal ve kültürel peyzaj) temelli planlama için yeterli midir?
(yanıtınız hayır ise kademelenmede nasıl bir değişiklik yapılmalıdır?)
2. Ülkemizdeki planlama dili peyzaj verilerinin değerlendirilmesi için yeterli midir?
(yanıtınız hayır ise böyle bir dil için önerileriniz nelerdir?)
3. Peyzaj verileri plan kademelerinde hangi ölçeklerde kullanılmalıdır?
4. Peyzajın planlamayı yönlendirdiği yapı olarak peyzaj katman çalışması hangi aşamada yer almalıdır?

5. Bugüne kadar yaptığınız planlama çalışmalarında peyzajın kullanılması açısından karşılaşılan sorunlar nelerdir? Geliştirilen çözümler neler olmuştur?

(Yaptığınız planlama çalışmasında peyzaj altlığı var ise planlama kararlarının oluşturulmasında ne kadar etkili olmuştur? Altlıklardaki peyzaj kararlarının dili yeterli midir?)

6. Peyzaj temelli planlama dilinin oluşturulması için nasıl bir yöntem olmalıdır?

Yukarıda verilen herbir soru başlığı katılımcılar tarafından tek tek yanıtlanmış, birlikte tartışılmıştır. Katılımcıların ortak görüşlerinin değerlendirilmesi ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Katılımcıların tümü, öncelikle “Peyzaj” kavramının ne olduğu, içeriği ve bütüncül kapsamı konusunda çalıştayı kendileri için ciddi bir farkındalık yarattığını ifade ederek, ilk kez devlet kurum/kuruluşları veya meslek örgütleri dışında düzenlenen özel bir Çalıştay’a tanık olduklarını ve burada yer aldıklarını vurgulamışlar ve bu yöntemin üniversitelerde diğer lisansüstü ve doktora çalışmalarında yapılmasının pratiğe dönük uygulamalar oluşturabilecek akademik çalışmaların gerçekleşmesine olanak sağlayacağını belirtmişlerdir.
- Çalıştay’da, Şehir Plancıları başta olmak üzere, toplumda öncelikle peyzaj algısının doğru bir şekilde oluşturulmasının ilk adım olması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Yaygın algıda peyzaj sadece manzara/yeşil alan olarak tanımlanmaktadır, oysa gerçek peyzajın bunun çok ötesinde olduğunun böylesine çalıştaylar, toplantılar ve eğitim programlarıyla anlatılmasının önemi üzerinde durulmuştur.
- Planlama/Peyzaj ilişkisine gelindiğinde ise, Peyzajın bir altlık çalışması olarak planlama çalışmalarına her ölçekte, ölçeye uygun şekilde hazırlanarak katılması ikinci adım olarak belirtilmiştir. Peyzaj altlıkları hazırlanırken görev alacak farklı disiplinlerden uzmanlara hazırlatılan verinin bir plan kararına hizmet edecek nitelikte olması konusunda gerekli katkıları sağlayacak eğitimlerin verilmesi gerektiği de bu bağlamda vurgulanmıştır. Mevcut çalışmalardan örnekler verilerek hazırlanan birçok verinin maalesef plan kararına yansıtılmadığı, çünkü verinin karar üretilmesini sağlayacak nitelikten yoksun olduğu anlatılmıştır.

- Mevzuat çalışması ile peyzaj altlığı hazırlama modelinin standart hale ve uyulması zorunlu veri haline kesinlikle getirilmesi gerektiği bir diğer adım olarak ifade edilmiştir. Yeşilirmak Atlas çalışması ve Malatya çalışmasında yer alan katılımcılar ve Afyon-Uşak-Kütahya peyzaj koruma planı çalışması yapan şehir plancısı ile yapılan mülakatta özellikle belirtilen husus, söz konusu çalışmaların hem yetişmiş insan kaynağı açısından hem de maliyetinin yüksek olması nedeniyle ancak devlet kurumlarının öncülüğünde, sorumluluğunda ve denetiminde yapılabileceğidir.
- Devlet kurumları aracılığıyla elde edilen peyzaj altlıklarının meslek mesupları/uzmanlar tarafından kullanılmasının sağlanması ve bunun önündeki bürokratik ve maddi kısıtlamalar/engellemeler kaldırılmasının gerektiği bir diğer önemli sonuç olmuştur.
- Uygulamada, koruma amaçlı imar planlarında ya da özel çevre koruma alanlarında yapılan çalışmalarda nasıl titizlikle planlama ekibinde yer alan uzmanlar belirleniyorsa, üst ölçek fiziki planlarda da böyle ekiplerin oluşturulmasının peyzajın korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesi için zorunlu olduğu katılımcıların ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, öncelikle, “ortak akıl tez çalıştay” ile ulaşılan verilerden hareketle, gerek kaynak ve mevzuat taraması, gerek mülakatlar ve gerekse ülkemiz pratiğinde mevcut planlar üzerinde yapılan incelemeler ile yurtdışı Almanya ülke ve Kuzey Hessen Bölgesi özelinde yapılan incelemelerde elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda üst ölçek fiziki planlar için peyzaj temelli planlama dilinin oluşturulması amacıyla yapılabilecekler dört ana başlık altında irdelenmiş ve öneriler sıralanmıştır. Bu başlıklar; siyasi ve hukuki çerçeve, planlama çerçevesi, kurumsal çerçeve ve eğitsel çerçevedir.

5.1 Siyasi ve Hukuki Çerçeve

Anayasamızın 56. Maddesi’nde “*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*” denilmektedir. Ülkemizde doğal kaynakların sürdürülebilirliğine yönelik olarak anayasadan başlayarak yasa ve yönetmeliklerde birçok düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca, Ramsar Sözleşmesi, Dünya Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi gibi imza atılmış pek çok uluslararası sözleşme de bulunmaktadır. Ve, bu düzenlemelerle toplumun tüm aktörleri (devlet, kamusal-özel kuruluşlar, yerel yönetimler, bireyler) çok ciddi yükümlülükler altına girmektedir. Bütün bu düzenlemelere rağmen ülkemiz hava, su, toprak, gürültü kirliliği, erozyon ve orman, mera, sulak alan, kıyı, biyolojik çeşitlilik ve habitat kaybı gibi doğal çevrenin tahribatı ile karşı karşıya kalmıştır. O halde, bu kadar düzenlemeye rağmen yaşanan başarısızlığın öncelikle sorgulanması gerekmektedir.

Dolayısıyla peyzajın korunması, geliştirilmesi ve yaratılması için bir kamu problemi olarak ele alınması ve böylece gündem statüsü kazanarak kamusal ilgi gerektiren bir meseleye dönüşmesi sağlanmalıdır (Anderson 2003). Zira her ne konuda olursa olsun belirli bir soruna çözüm üretmek, belirli bir ihtiyacı gidermek, belirli bir amacı gerçekleştirmek için yapılması gereken ilk adım o konuyla ilgili politikanın/siyasanın

belirlenmesidir (Biçer ve Yılmaz 2009). Öncelikle ülkemizde kamu otoritesi tarafından bir **kamu politikası olarak peyzaj politikasının** oluşturulması bu açıdan önem taşımaktadır.

Yönetimi etkileyen veya yönetimde bir pozisyon sahibi olanlar tarafından alınan kararlar, yükümlülükler ve yapılan aktivitelerin bir bütünü olarak tanımlanmakta olan kamu politikası, idarenin ve onun çevresinin ilişkileri ve eylemler bütünü olarak kavramlaştırılmakta ve devletin üstlendiği hizmetlerin fonksiyonel yönü olarak anlık bir karar ve/veya eylemden ibaret olmayıp bir süreci ifade etmektedir. Kamu politikasının uygulama aşamasına geçebilmesi için yasama organınca yasa çıkarılması, yürütme organınca düzenleyici işlemlerle kurallar koyulması ve mahkemelerin yasalara ilişkin içtihatlarında bulunması gerekmektedir. Bir politikanın kanun metni haline gelebilmesi için de öncelikle hükümetin ve yasama organının politika gündemine girmesi yadsınamaz koşuldur. Hükümetlerin politikalarını gerçekleştirmede kullanacakları başlıca araçlar olan yasalar, genellikle önceden kimi belgelerde önceden kararlaştırılmıştır. Yani hükümetin hangi konularda yasa çıkaracağı bu belgelerden kolaylıkla görülebilir. Nedir bu belgeler? Siyasi partilerin seçim beyannameleri, hükümet programları, kalkınma planları gibi politika belgeleri ile uluslararası taahhütler (AB üyelik süreci, GATT ve ILO sözleşmeleri gibi) ve istikrar programlarıdır. Söz konusu belgelerin bağlayıcılık dereceleri ve nitelikleri, bunlara uyulmaması halinde tabi olunacak yaptırımlar birbirinden farklı olmaktadır.

Yapılan işlem, eylem veya kararın hukuki dayanağının olmaması, bunların geçersizliği/kaldırılması/iptali sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle yapılacak yeni bir işlemde/oluşturulacak politikada öncelikle hukuki dayanağın oluşturulması önem taşımaktadır. Hukuki dayanaklar iki ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; Ulusal mevzuat ve Uluslararası Sözleşmelerdir.

Türk hukukunda, usulüne göre onaylanarak yürürlüğe konulmuş bulunan uluslararası sözleşmeler, iç hukuk bakımından kanun niteliğindedir ve bağlayıcıdır (Abay 2007). Devletler arasında bir hukuki ilişki doğurmak, mevcut bir ilişkiyi değiştirmek veya ortadan kaldırmak üzere, karşılıklı irade beyanlarının uyuşmasıyla yapılan hukuki

işlemler olarak Uluslararası sözleşmeler, taraf ülkelerin idare hukuku bakımından bağlayıcı özelliktedir. Bu nedenle uluslararası sözleşmeyle kabul edilen bir kural varsa, bu kural gerek idareyi, gerekse özel kişileri kanun gibi bağlar ve bu kurallar idare mahkemeleri tarafından da kanun gibi uygulanmaktadır (Yıldırım-Keser 2012). Türk Hukuk Sistemi içinde Uluslararası sözleşmeler kanuna denk bir statüye sahiptir (Erdem ve Coşkun 2009). Bu nedenle sözleşmelerden doğan sorumlulukların yerine getirilmesi Türkiye açısından önemlidir.

Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsü verilmesi hakkındaki karar ile başlayan AB katılım sürecinde imza altına alınan uluslararası sözleşmelerden dolayı bir takım önemli reformların yapılması sorumluluğu ülkemiz açısından gündeme gelmiştir. Avrupa'nın doğal ve kültürel peyzajlarının bir bütün olarak korunması, yönetilmesi ve planlanması konusunda bir çerçeve sözleşmesi olan Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (APS) ülkemiz tarafından 2000 yılında imzalanmış, 2003 yılında 4881 sayılı Kanun ile onaylanarak yürürlüğe girmiş, ülkemiz **Peyzaj Politikasının** oluşturulmasındaki en önemli dayanak haline gelmiştir.

Söz konusu sözleşme ile ülkemizin üstlenmiş olduğu görevler şunlardır (Çetin 2014);

- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek, uluslar arası gelişmeleri takip etmek, sözleşmenin gerektirdiği çalışmaların yapılmasını sağlamak, kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak,
- Ülke peyzaj karakter tiplerinin ve alanlarının belirlenmesini, peyzaj veri tabanının hazırlanmasını sağlamakla ilgili iş ve işlemleri yürütmek, peyzaj envanterinin çıkarılmasını ve Peyzaj Atlasının (haritasının) hazırlanmasını sağlamakla ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Ulusal seviyede peyzajın korunması, planlanması ve yönetilmesi amacıyla; strateji, politika, prensip ve kriterler geliştirmek ve mevzuat hazırlamak ,
- Korunan alanlar dışında bozulmuş peyzajların doğaya yeniden kazandırılması için, restorasyon, rehabilitasyon ve reklamasyon projelerini hazırlamak, hazırlatmak ve hazırlanan projeleri uygulamak ve uygulanmasını izlemektir.

Sözleşme ile imza koyan diğer ülkeler gibi ülkemiz tarafından da;

- Topraklarındaki peyzajlarını belirleyeceğini, bunların özelliklerini ve bunları dönüştüren baskıları çözümleyeceğini, değişiklikleri kaydedeceğini,
- Peyzajların özel önlemlerle korunması, yönetimi ve planlanmasına ilişkin ulusal peyzaj politikalarını oluşturacağını ve uygulayacağı,
- Peyzaj politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında ilgili kamu kurumlarının, yerel ve bölgesel otoritelerin ve ilgi gruplarının katılımını sağlayacak prosedürleri oluşturacağı,
- Peyzajı, bölge ve şehir planlama politikaları ve kültürel, çevresel, tarımsal, toplumsal ve ekonomik politikalarının yanı sıra peyzaj üzerinde doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek diğer tüm politikalarla bütünleştireceği,

taahhüt edilmiştir.

Üstlenilmiş olunan görevler ve verilmiş olunan taahhütler gereği oluşturulacak **ULUSAL PEYZAJ POLİTİKASI (UPP)**; ülkemizdeki peyzajın gelişiminin, korunmasının ve yönetiminin yönünü belirlemede sürdürülebilir ekosistem yaklaşımına dayalı bir operasyonel kılavuz olarak formüle edilecek olup, tüm aktörler için kapsamlı bir kılavuz niteliği taşıyacaktır. UPP'nin oluşturulması için öncelikle Türkiye'deki mevcut durumun ortaya konulması gerekmektedir. Ulusal Peyzaj Politikası (UPP), ulusal peyzaj kaynaklarının ve varlıklarının akıllı yönetimini sağlamak için bir araç görevi üstlenecektir. Ayrıca küresel ısınma ve iklim konusunu ele alan güncel gelişmelere paralel olacaktır. Ulusal Peyzaj Politikası; doğallığa dayalı, bütünsel, kaliteli, benzersiz kimlik ve sürdürülebilir peyzaj yaratmayı amaçlayan bir kalkınma politikası olacaktır.

Ulusal Peyzaj Politikası (UPP)'nin Misyonu; Etkin uygulama ve yönetim sistemi ile fiziksel, sosyal ve ekonomik çevrenin dengesini gözeterek, sürdürülebilir nitelikte yüksek kalite ve özel kimlikle bütüncül bir peyzaj gelişimi yaratmaktır.

1. Sürdürülebilir kalkınmada fiziksel kalkınma ve peyzaj gelişiminin çevreyle uyumlu ve dengeli olmasının temel ilke olarak alınması,
2. Doğal peyzaj kaynaklarının korunarak kullanılmasının sürdürülebilir bir yönetim sistemi vasıtasıyla en uygun şekilde sağlanması,
3. Peyzaj alanında profesyonellerin, örgütsel yönetimin ve insan kaynaklarının yapılandırılması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi,
4. Peyzaj alanında eğitim sisteminin ve araştırmanın genişletilmesi ve geliştirilmesi,
5. Ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunabilecek peyzaj endüstrisinin büyümesinin sağlanması ve teşvik edilmesi,
6. Peyzaj gelişiminin planlanması, uygulanması ve düzenlenmesinin yasal yönlerinin geliştirmesidir.

Ulusal Peyzaj Politikası (UPP)'nın ilkeleri şunlardır:

1. Bütün vatandaşların etik olarak peyzajların korunmasına açık olmasıdır.
2. Doğal peyzaj kaynakları ulusal mirastır ve ulusa yararlı bir yatırım olarak sürdürülebilir bir şekilde korunmalı ve yönetilmelidir.
3. Yerel doğal unsurlara, iklime ve ekolojiye öncelik veren peyzaj, kaliteli yaşam ortamını geliştirecektir.
4. Ulusal ve yerel düzeylerde verimli planlama çabaları ile ulusal peyzaj herkesin sorumluluğundadır.
5. Hükümet, Ulusal Peyzaj Politikasını bütün tarafların işbirliğiyle uygulamakla yükümlüdür.
6. UPP'nin hedefine ulaşmak için halk bilinçlendirilmelidir.

Ulusal Peyzaj Politikası ilkelerine dayanarak, bu politikanın temelini oluşturan stratejiler;

• **Peyzajı doğru algılamak:**

- ✓ Peyzajı değerlendirecek toplumsal farkındalığı yaratmak.

• **Fonksiyonel ve sürdürülebilir yeşil altyapı için peyzaj geliştirme programları oluşturmak:**

- ✓ Sosyo-kültürel ve doğal kaynaklara dayalı özel peyzaj karakterleri ile uyumlu, sürdürülebilir kentsel peyzajı geliştirmek,
- ✓ Sistematik ve verimli olarak küresel ısınma ve iklim değişikliği konularını işlemek,
- **Doğal peyzajı ulusal hazine olarak korumak:**
- ✓ Doğal peyzajın özgünlüğünü yönetmek,
- ✓ Görsel ve kültürel olarak yüksek değerli peyzajları belirlemek ve geliştirmek,
- ✓ Hassas peyzaj alanlarını akıllıca yönetmek,
- ✓ Ulusal varlık olarak yüksek miras değerlerine sahip peyzaj kaynaklarını korumak,
- ✓ Turizmin gelişimini sağlayan peyzaj esaslarını bütünlük ve sürdürülebilir bir şekilde takip etmek,
- ✓ Peyzajı bozulmuş alanların rehabilitasyon yoluyla potansiyellerini geliştirmek,
- **Ulusal Peyzaj gelişimi için yetkin organizasyonlar ve insan kaynaklarını geliştirmek,**
- ✓ Ulusal ve uluslararası düzeyde peyzaj alanında bilgili, becerikli ve profesyonel insan sermayesinin geliştirilmesini sağlamak,
- ✓ Ulusal ve yerel yönetimlerde peyzaj kuruluşlarının yapılarını oluşturmak ve güçlendirmek,
- ✓ Peyzaj geliştirmede işbirlikleri ve akıllı ortaklıkları teşvik etmek,
- **Peyzaj mevzuatını ve kurallarını oluşturmak ve uygulamak,**
- ✓ Peyzajla ilgili yasaları yeniden değerlendirme ve formüle etmek,
- **Ulusal peyzaj endüstrisini desteklemek.**
- ✓ Peyzaj araştırma ve geliştirme (ar-ge) programlarının teşvik etmek,
- ✓ Peyzaj endüstrisinin genişlemesini teşvik etmek.

Ülkemizde anayasadan başlayarak hazırlanan yasa ve diğer düzenlemelerde PEYZAJ kavramının kullanılmadığı, doğanın korunması, çevrenin geliştirilmesi, kirliliğinin önlenmesi vb. kavramlar üzerinden politika oluşturulduğu görülmektedir. Plan yapma yetkisini elinde bulunduran Şehir Plancılarının bile peyzaj kavramının içeriğine ilişkin bilgiye ihtiyaç duydukları tez veri araştırması sırasında ortaya çıkmıştır. Öyleyse, öncelikle peyzaj, kavram olarak mevzuatta, çevre politikasını belirleyen ilgili bütün belgelerde ve hükümet programlarında, 4881 sayılı Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin Onaylanmasını Uygun Bulduğuna Dair Kanun'un Genel Hükümler başlıklı I. Bölümü

1. Maddesi'nde tanımlandığı şekli ile; *"Peyzaj", özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alandır"* ifadesiyle yer almalıdır. Peyzaj politikasının birinci önceliği politika oluşturmaya kaynaklık edecek mevzuatta peyzaj kavramının kullanılarak, peyzajın bir konsept olarak anlaşılması sağlanmalıdır. İkinci olarak da, bu konsept altında yer alan uygulamaya dönük yaklaşımların hazırlanması gerekmektedir.

2014 yılında yürürlüğe giren Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde, Çevre Düzeni Planlarına Dair Esaslar başlıklı 6. Bölümün, plan ilke ve esaslarının belirlendiği 19. Maddesi'nde, Çevre düzeni planları hazırlanırken; *"d) Tarihi, kültürel yapı ile orman alanları, tarım arazileri, su kaynakları ve kıyı gibi doğal yapı ve peyzajın korunması ve geliştirilmesi,"* esastır denilerek, peyzaj kavramı kullanılmıştır. Yine aynı yönetmeliğin İmar Planlarına Dair Esaslar başlıklı 7. Bölümünde Nazım İmar Planının düzenlendiği 23. Maddesi 6. Fıkrasında Nazım imar planlarının hazırlanması sürecinde, planlama alanı sınırları kapsamında aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir; bu veriler kapsamında analiz, etüt ve araştırmalar yapılır denilerek j fıkrasında *"j) Genel peyzaj öğeleri, makroform analizi."* yapılması hükme bağlanmıştır. Yönetmelikte peyzaj kavramının kullanılması olumlu bir gelişme olmakla birlikte oldukça yetersizdir. Bir çevresel politik enstrüman olarak peyzajın ülke kalkınma politikalarında yer alması için peyzaja ilişkin ayrı bir yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

APS'nin imzalanması ile ülkemiz tarafından *"Peyzajların özel önlemlerle korunması, yönetimi ve planlanmasına ilişkin ulusal peyzaj politikalarını oluşturacağı ve uygulayacağı,"* taahhüt edilmiştir. Bu taahhütten hareketle, peyzaj politikasının dayanağını oluşturacak ilk düzenlemenin **anayasal düzeyde** yapılmasının önemi, yaşamak için sadece bir gezegen olduğu ve bu gezegenin yenilenemez olduğunu düşündüğümüzde ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere, Anayasa, hukuk sistemi içindeki en "üstün" yasadır. Anayasa; temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan, bireyleri diğer bireylere ve bireyleri devlete karşı koruyan adeta hukuki bir kalkan işlevi gören, yaşama hakkından, düşünce özgürlüğüne; mülkiyet hakkından, çalışma özgürlüğüne insan onuruna yaraşır bir yaşamın teminatıdır. Bu nedenle bireysel ve sosyal refahın en

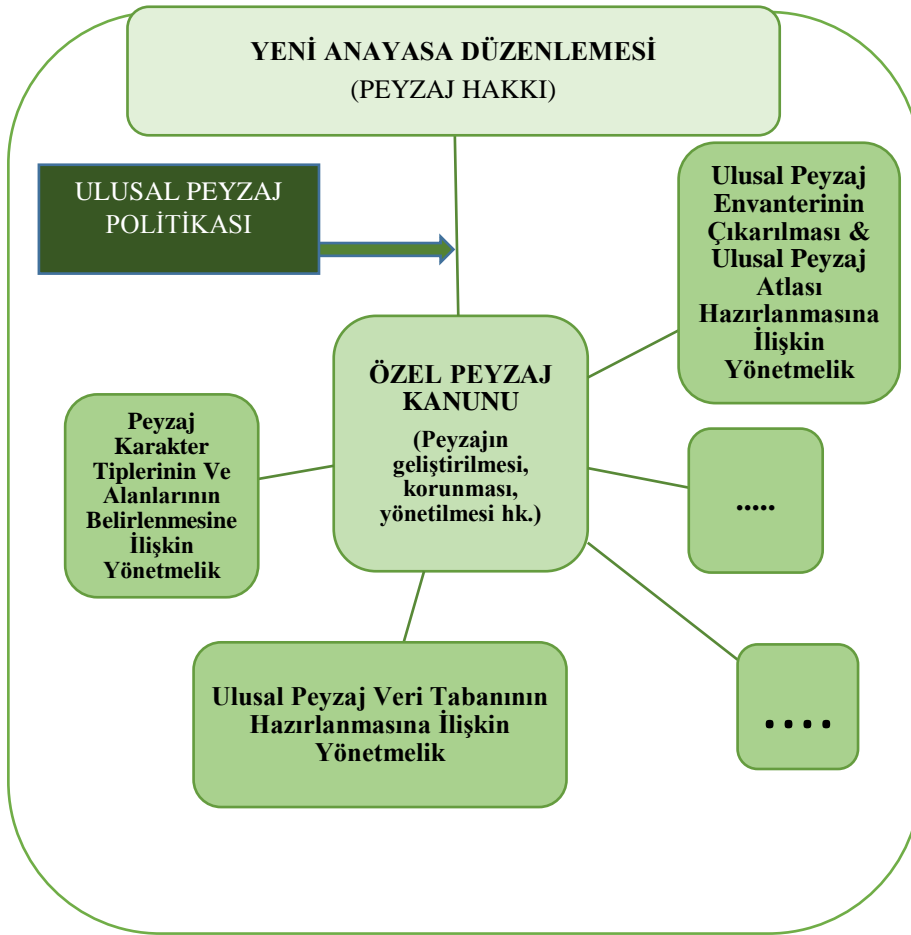
önemli elemanı olarak peyzajın ve çağdaş çevre hukuku yaklaşımında önemli bir yer tutmakta olan **peyzaj hakkının, anayasal düzeyde düzenlenmesi** gerekmektedir.

Ülkemiz anayasasını çevre, doğa vb. korumacılığı anlamında incelediğimizde ayrı ayrı yerlerde olmakla birlikte birçok maddede düzenleme yapıldığı görülmektedir. Başlığı sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması olan 56. Madde ile çevre korumacılığının hem devlete ve vatandaşlara tanınmış bir görev, hem de herkesin hakkı biçiminde düzenlendiği görülmektedir. Özellikle hem herkesin hakkı, hem de devletin ve bireylerin ödevi biçiminde çift yönlü düzenleme ile en üstün norm konumunda olan anayasa içerisinde çevre korumacılığının düzenlenmesi, birçok çağdaşı içinde 1982 anayasasını iyi bir noktaya taşımaktadır. Ancak çevre hakkına 1982 Anayasası'nda 2. kuşak haklar olan ekonomik, sosyal, kültürel haklar arasında yer verilmesine rağmen, mülkiyet hakkının 1. kuşak haklar olan kişi hakları arasında düzenlenmesi, çevre hakkını mülkiyet hakkı karşısında ikinci plana itmektedir. 56. Madde dışında 43. Madde'de kıyılardan yararlanma, 44. Madde'de toprak mülkiyeti, 57. Madde'de konut hakkı, 63. Madde'de tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, 168. Madde'de tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi, 169. Madde'de ormanların korunması ve geliştirilmesi konuları düzenlenmektedir. Ancak tüm bu düzenlemelere rağmen 1982 Anayasası'ndaki çevre ile ilgili hükümler birbirinden kopuk ve ayrı ayrı yerlerde dağınık bir biçimde düzenlenmiş olup yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, uluslararası çevre hukukunun öngördüğü çağdaş kavram ve haklara da (bunlar peyzaj hakkı, su hakkı gibi haklardır) yer verilmemektedir. Üstelik çevre hakkının tanımında da, başka bir yerde de peyzaj hakkından sözedilmemektedir. Oysa, çağdaş çevre hukuku yaklaşımında peyzaj hakkına atfedilen önem düşünüldüğünde en üst yasada yer alması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak anayasaların çok iyi yazılmasının yeterli olmayacağı unutulmaması gerekir. Anayasadaki koruyucu düzenlemeleri uygulamaya geçirecek yasaların da kabul edilmesi gerekmektedir (Özalp 2012).

Peyzaj hakkına ilişkin yapılacak yeni anayasa düzenlemesini takiben, peyzajın korunması, planlanması ve yönetilmesine dönük **Özel Peyzaj Kanunu** hazırlanmalı ve kamu politikalarının eyleme dönüştürdüğü nihai metinler olan bütçe kanunlarının

(Ercan 2001) içerisinde, ulusal peyzaj politikasının yürütülmesine ilişkin mali boyut eklenmelidir.

Özel Peyzaj Kanunu ile ulusal seviyede strateji, politika, prensip ve kriterler geliştirilmeli, ülke peyzaj karakter tiplerinin ve alanlarının belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmeli, ulusal peyzaj veri tabanının hazırlanmasını sağlamakla ilgili iş ve işlemlerin yürütülüş şekilleri tanımlanmalı, ulusal peyzaj envanterinin çıkarılması ve Ulusal Peyzaj Atlası'nın hazırlanmasını sağlamakla ilgili iş ve işlemlerle birlikte sorumlu kurumlar hüküm altına alınmalıdır.

Şekil 5.1 Öneri Mevzuat Düzenlemesi

5.2 Planlama Çerçevesi

Ülkemiz planlama sistemi mevzuat, plan türleri ve yetkili kurum/kuruluşlar bakımından oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Tezin en önemli veri kaynağı olan çalıştayda katılımcıların ortak görüşü bu çok çeşitli plan kademelenmesine yeni bir plan türü eklemek yerine mevcut yapıda tanımlanmış planları, peyzaj temelli hazırlayacak şekilde peyzaj veri setinin hazırlanmasının en ideal çözüm olacağıdır. Çünkü peyzaj verileri denildiğinde, jeolojik yapı, iklim, toprak, fauna, flora vb. birçok farklı yapıdan bahsedilmektedir ve bunların herbiri farklı meslek grubu tarafından çalışılmaktadır. Dolayısıyla herbir veri için plan adı altında bir çalışma yapmak böylesi bir kurgu planlama sistemi içerisinde rasyonel bir sonuç oluşturmayacaktır. Burada önemli olan veriyi hazırlayan meslek grubunun bu verinin bir plan çalışmasında kullanılacağı bilincinden hareketle planlamaya girdi oluşturacak şekilde verinin hazırlanmasıdır.

Tezin dördüncü bölümünde verildiği üzere ülkemizde planlama çalışmaları kapsamında hangi kurumlardan etüt ve görüş isteneceği mekansal planlar yapım yönetmeliğinde hüküm altına alınmıştır. Nasıl jeolojik etüt raporları, toprak görüşü gibi birçok konuda ilgili kurum ve kuruluşlardan etüt ve görüş alınıyor ve bunlar zorunlu olarak planlara yansıtılıyorsa, burada artık yapılması gereken, peyzajın ifade ettiği bütün verilerin hepsinin aynı veri tabanı üzerinde çakıştırılarak, örtüştürülmesi ve peyzajın hassasiyetlerinin derecelendirilmesidir. Üst üste çakışarak oluşan hassasiyet korunmamalı mı? Korunacaksa nereye kadar korunmalı? Korunma statüleri nasıl olmalı gibi bir sonucu yansıtacak bilgi içeriğini plancıya taşımaktır. Ancak planlama sınırının bugüne kadar ülkemizde hep idari sınırlarla ifade edilmiş olması peyzajın planlara yansıtılmasının önündeki ilk engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa doğa, idari sınırlarla tanımlanabilecek bir olgu değildir, doğa idari sınırlarla bitmiyor, kesilmiyor, devam ediyor. Bu nedenle üst ölçek fiziksel planların idari sınırlara göre değil, havza sınırlarına göre yapılması bu nedenle önemli hale geliyor. Böylece bir bütünün parçasını sınırla kesmeden tarif edebiliriz. Örneğin, orman ekosisteminin bitmiş olduğu bir yerde kadastral olarak orman sınırı geçirerek orman alanı olarak değerlendirmek ne kadar doğru bir plan kararıdır?

Peyzaj aslında doğal özelliklerin vb. biraraya gelerek oluşturduğu bir sonucu ifade etmektedir. Bu sonucun planlara yansıtılabilmesi öncelikle o sonucu doğuran bütün verilerin doğru ve güncel bir şekilde toplanması ile mümkündür. Ancak toplanan bu verilerin nasıl toplanacağı önceden belirlenmeli, veri tasarımı ile hangi verilerin ne şekilde toplanacağı ve veri tabanı tasarımı ile ne şekilde saklanacağı saptanmalıdır. Planlama çalışmasının ilk adımı olan veri toplama aşamasında elde edilmiş olan bütün verilerin kullanılabilir CBS verileri haline getirilmesi gerekmektedir. Oluşturulacak veri tabanının etkin kullanımı ile üretilen analizler ile veri bilgiye dönüşecek ve planlama çalışmasında kullanılabilir hale gelecektir. Özellikle planların hazırlanma aşamasında geçen sürenin kısaltılması da mümkün olacak ve ciddi bir zaman tasarrufu sağlanacaktır.

Mekansal planlamada verilerin çokluğu ve çeşitliliği ve bunların planlamanın gereği olarak her açıdan ve bütüncül olarak değerlendirme zorunluluğu ön eylem çalışması olarak peyzaj altlığının bilgilendirici, yönlendirici olacak şekilde hazırlanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Planı etkileyen diğer parametrelerle (mali analizler, yasal çerçeveler, siyasi kararlar vb.) ortaklaşa neler yapılabileceği konusunda, plancıyı bilgilendirecek ve yönlendirecek bu ön eylem çalışması multidisipliner bir çalışmadır. Temelde planlama bir gerçekleştirme sürecidir ve bu gerçekleştirme süreci ülkemizde yapıldığı gibi bir arazi kullanım planı çizip, daha sonra arazi düzenlemesi yapma eyleminin ötesinde; insanın biyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayacak bir çevrenin ve bu çevrenin mekansal yapısı ile mimarlığını ve peyzajını yaratma çabası olarak görüldüğünde bu süreçteki farklı etmenlerin herbirinin aynı derecede önemli olduğu görülmektedir (Günay 2006). Bütün bu etmenlerin farklı uzmanlık alanlarının konusu olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Farklı disiplinlerin varlığı ortak çalışma zemininin yaratılmasına ihtiyaç doğurduğu gibi kimi zaman çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Tezin öznesi olan peyzaj temelli planlama dilinin oluşturulması konusunda şehir planlama ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin yaşadığı çatışma doğru ve yeterli bir sonuç elde etmenin önündeki en büyük engellerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2009 yılında yapılan Kentleşme Şurası gibi birçok toplantıda gündeme gelmiş olmasına rağmen ülke planlama kademelenmesinde yeni bir plan türü olarak peyzaj planlama yer alamamıştır.

Bu nedenle peyzaj verilerinin oluşturduğu bir yasal altlığın hazırlanması zorunluluktur. Peyzaja dair geliştirilecek özel peyzaj mevzuatının planlamanın ana girdilerinden biri haline getirilmesi gerekmektedir. Bütün iller bazında 50.000'lik veya 100.000'lik ölçekte ilgili kamu kurumu tarafından peyzaj atlaslarının hazırlanarak, verilerin üretilmiş olması ve bu verilerin de plan yapacakların kullanımına açık olması şarttır. Nasıl her ilin 1/100.000 ölçekli bir Çevre Düzeni Planı yapılıyorsa aynı zamanda her ilin bir de peyzaj atlasının olmasına yönelik çalışmanın yapılması gerekmektedir. Ayrıca planlama ölçeğine bağlı olarak bakanlıkların veya bir kamu kurumunun ürettiği bu atlaslar dışında yine mevcut durumda jeolojik etüt gibi serbest piyasada detay ölçeklerde gerekli diğer peyzaj verilerini üretebilecek şirketlere, özel firmalara veya kamu kurumlarına yönelik mevzuatın tanımlanarak her ölçek için peyzaj altlığı üretilmelidir. Bunların hepsinin hangi ölçeklerde, nasıl, kimin tarafından kullanılacağına formatları da geliştirilmelidir. Yani hangi detayda hangi verilerin üretileceği ve bu detayların hangi girdilerde kullanılacağına formatları standartlaştırılmalıdır. Ölçeğe göre hazırlanacak atlas ve altlıklarda yer alan verilerin plan girdisi olacak şekilde üretilmesi gerektiği ilgililere anlatılmalı, aynı zamanda veriyi kullanacak plancıya da nasıl kullanacağı öğretilmelidir (bu konu eğitimsel çerçeve başlığında ele alınacaktır.) Peyzaj atlaslarının hazırlanma metodları gibi kullanım metodlarının da oluşturulması gerekmektedir.

Üst düzey fiziki planlar, fiziki plan olduğundan üst kademesindeki planlardan ayrı bir özellik ve önem taşımaktadır. Çünkü sosyo-ekonomik planlardaki politika ve stratejileri mekana indirgemektedir. Bu aşamada doğal kaynakların kullanımı ve risk faktörlerinin kontrolünün yönetilmesi çerçevesinde sağlıklı gelişmeyi öngören kararlar alınır. Özellikle planlama kademelenmesine uyularak kalkınma planları, bölge planları ve çevre düzeni planları yapılması gerekirken kalkınma planları sonrası bölge planları olmaksızın çevre düzeni planı yapımına geçilmesi neticesinde bu planda stratejik planlama önemini artırmaktadır. Bu durumda Çevre Düzeni Planı çalışmalarında stratejik planlama ve fiziki planlama birarada düşünülmesi ve yapılması gereken unsurlar olarak çevre düzeni planının önemi artmaktadır. Çevre Düzeni Planı stratejik bir plan çalışması niteliği ile stratejik kararlara esas teşkil edecek ve ekolojik ve risk değerlendirmelerinin yapılmasına imkan verecek şekilde bir ön hazırlık çalışması

gerektirmektedir. Planlama kademelenmesinde sosyo-ekonomik planlardan sonra gelen üst düzey fiziki planlar başlığı altında en büyük ölçekte yapılan fiziki çalışmanın “çevre düzeni planı” çalışması olmasından dolayı mekansal planlamada ilk olarak bu aşamada çevre duyarlı planlama çalışmalarına başlamak gerekmektedir. Çünkü, bu ölçekte belirlenen strateji ve kararlar doğrultusunda alt ölçeklerdeki planlama çalışmalarına hem örnek bir çalışma olacaktır hem de alt ölçekteki kararlar üzerinde etkili olarak her ölçekte çevre duyarlı yaklaşım benimsenmiş olacaktır. Peyzaj atlaslarının uygulanabileceği en uygun planlama seviyesi fiziki planların ilk kademesini oluşturan Çevre Düzeni Planlarıdır. Alt düzeylerdeki diğer fiziki planların tümü Çevre Düzeni planlarıyla uyumlu olmak zorundadır. Peyzaj atlasları sürdürülebilir gelişme planlarının uygulanmasında yardımcı bir araç olacaktır (Swanwick 2002). Atlasların mekansal entegrasyonunun sağlanması, Türkiye’de planlama sisteminin gelişimi için önemli bir potansiyel niteliğindedir. Ayrıca, alt ölçekli planlara girdi olarak sunulabilecek yurt genelinde güncelleştirilmiş peyzaj karakter envanterinin hazırlanması yerinde olacaktır. Peyzajların geliştirilmesi, iyileştirilmesi veya yaratılması için gerçekleştirilecek olan peyzaj atlasları, mekansal planlama için ileri görüşlü bir eylem aracı olacaktır.

Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği’nin Tanımlar başlıklı 1. Maddesi’nin c fıkrası da “Çevre düzeni planı: Varsa mekansal strateji planlarının hedef ve strateji kararlarına uygun olarak orman, akarsu, göl ve tarım arazileri gibi temel coğrafi verilerin gösterildiği, kentsel ve kırsal yerleşim, gelişme alanları, sanayi, tarım, turizm, ulaşım, enerji gibi sektörlerle ilişkin genel arazi kullanım kararlarını belirleyen, yerleşme ve sektörler arasında ilişkiler ile koruma-kullanma dengesini sağlayan 1/50.000 veya 1/100.000 ölçekteki haritalar üzerinde ölçeğine uygun gösterim kullanılarak bölge, havza veya il düzeyinde hazırlanabilen, plan notları ve raporuyla bir bütün olarak yapılan planı,” ifade eder şeklinde yer alan hükmü gereği, bir plan plan paftaları, plan notları ve plan açıklama raporundan oluşmaktadır. Ve düzenleyici işlem niteliğindeki imar planları, plan hükümlerini açıklayıcı nitelikteki plan notları ile bir bütün olduğu gibi, bu plan notları planın ayrılmaz bir parçası konumunda bulunması nedeniyle, imar plan notu ile getirilen hükümler de imar planı gibi kesin ve yürütülmesi zorunludur.

Planda çizgisel olarak ifade edilemeyen hükümler, genel ve özel plan notları ile anlatılmaktadır. Dolayısıyla, peyzaj verilerinin çizgisel olarak gösteriminin mümkün olmadığı durumlarda geliştirilecek plan notları çok önem taşımaktadır. Peyzaj temelli planlamada gösterim (lejant) dışında, diğer araçlar plan notları ve planlama sürecinin anlatıldığı ve plana yön veren yazılı açıklamaların olduğu plan açıklama raporudur.

5.3 Kurumsal Çerçeve

Ülkemizde mekansal planlamadaki yetki dağınıklığı sonucu yaşanan yetki karmaşası, planlamanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan birisidir. Bir düzenleyici işlem olarak mekansal planların bu özelliğini aşan, karmaşık yapısına bir de yetki ögesinden kaynaklanan uyuşmazlık eklendiğinde, planların mevzuattaki amaçlarından uzak sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Aynı yerde, aynı zaman diliminde birden fazla idarenin imar planı yapma yetkisinin bulunması, imar planlarını kimin hazırlayacağı konusunda idareler arasında uyuşmazlıklar çıkmasına neden olmaktadır. Bu uyuşmazlıklar kimi zaman genel yetkili idareler (yerel yönetim birimleri) arasında, kimi zaman genel yetkili yönetim birimleri ile özel yetkili yönetim birimleri (yerel yönetimler ile merkezi idare) arasında, kimi zaman da özel yetkili yönetim birimleri (merkezi idare birimleri) arasında yaşanabilmektedir. Planlama yetkisindeki bu çok başlılığın giderilmesi için son yıllarda yeni düzenlemeler yapılsa bile gelinen noktada sorun çözülmüş değildir.

Peyzaj temelli bir planlama dilinin oluşturulmasında düzenleme yapılması gereken en önemli alanlardan bir diğeri de kurumsal yapıdır. Plan elde etmede yaşanan bu kargaşayı gözönünde bulundurarak, peyzaj atlası ve ölçeklerin ve de uygun peyzaj veri setinin sadece bir kurumun sorumluluğunda elde edilmesi yeni sorunların ortaya çıkmasını önleyecektir.

Peyzajın tespiti ve atlasının hazırlanması işi hem ekonomik olarak hem de işgücü açısından son derece maliyetli bir çalışmadır. Böyle bir çalışma ancak, devlet eliyle yapılabilecektir. Afyon-Uşak-Kütahya Çevre Düzeni Planı ihalesinde yapılması istenilen peyzaj koruma planının elde ediliş sürecinde müellif firmanın yaşadığı sorunlar

ilgili bölümde aktarılmıştı. Hem bütçe, hem konusunda uzmanlaşmış yetişmiş eleman bulma, hem de güncel veriye ulaşma açısından çok ciddi sıkıntılarla karşılaşıldığı belirtilmişti. Bu nedenlerden dolayı üst ölçek fiziki planlarda yetki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nda olduğu için, bu bakanlık bünyesinde, **Peyzaj Envanter Genel Müdürlüğü** ile ilgili daire başkanlıkları ve müdürlüklerden oluşan bir yapının kurulması önerilmektedir.

Aynen jeolojik etüt raporları gibi bir kurum tarafından onaylanmış ve bunların zorunlu olarak bir şekilde planlara yansıtılmasının hukuki yapısı da oluşturulduğunda istenilen amaca ulaşılabilecektir. Planlama hiyerarşisinin incelenmesi ve bu hiyerarşi içinde ölçeğin gerektirdiği şekilde veri seti hazırlama metodları yönetmelik ile belirlenerek ihale yoluyla özel piyasaya da hazırlanabilir.

Yeşilirmak Peyzaj Atlası hazırlama ekibine bakıldığında, çok farklı disiplinden uzmanlık gerektiren bir alan olduğu görülmektedir. Söz konusu çalışmada şehir plancıları, peyzaj mimarları, jeoloji mühendisleri, jeomorfoloğlar, ziraat mühendisleri, coğrafyacılara, orman mühendisleri, floracılar, faunacılar, hidrojeologlar, CBS ve UA uzmanları, sosyal araştırmacılar ve anketörler görev almıştır. Bu nedenle Peyzaj Atlası, farklı departmanları ve karar alıcıları koordine ederek, çeşitli seviyelerde bir araya getiren disiplinler arası bir araç olarak kabul edilmelidir.

5.4 Eğitsel Çerçeve

Öncelikle mekansal planlamanın ana aktörleri olarak şehir plancılarının peyzaj temelli planlama anlayışı ile ilgili bilgi, tecrübe ve beklentilerinin karşılıklı tartışılması ile yeni bir dil oluşturmanın daha sağlam temellerde gerçekleşeceğine duyulan güvenle ülkemizin çok saygın ve değerli Plancıları ile yapılan çalıştayda, katılımcıların ortak görüşleri kendileri açısından bu çalıştayın çok faydalı olduğu ve peyzajın önemine ilişkin ciddi bir farkındalık yarattığı yönünde olmuş, bu tür çalıştayların daha geniş katılımlarla gerçekleştirilerek, öncelikle doğru peyzaj algısının oluşturulmasının sağlanması vurgulanmıştır. Sorunun planlama alanında görev alan bütün disiplinlerin eğitilmesi ile çözülebileceği dile getirilmiştir. Ortaya çıkan en önemli sonuç; gerek şehir

plancılarının peyzaj eğitimi, gerekse peyzaj mimarlarının bütüncül bakış, analiz yapma ve veri üretme konularındaki planlama eğitimine olan ihtiyaçları, her iki meslek alanında da eğitimsel bir değişimin yapılması gerektiğidir.

Mekansal planlama basit bir plan uygulama meselesi değildir. Bir süreci ifade eden bu eylem, planlama ve tasarım bilgi ve becerisi gerektirmektedir (Günay 2006). Bu süreç sadece şehir plancılarının değil mimar, peyzaj mimarı gibi farklı meslek gruplarının da yer aldığı bir süreçtir. Yani çok disiplinli bir çalışma olup, birden fazla disiplinin bütünleştirme yapılmaksızın, tek bir konu üzerine odaklanması olarak tanımlanabilecek bir süreçtir. Doğal olarak farklı meslek alanlarının planlama sürecine yaklaşımları da farklılık göstermektedir. Çünkü her bir meslek grubu için amaç, içerik, ölçek değiştiği gibi, kavramlar, planlama ve tasarım anlayışı ve yaklaşımı da değişiklik göstermektedir ve her bir meslek disiplinin kendine özgü dili, terminolojisi, prosedürleri olduğu gibi eğitim geçmişi, öncelikler ve yöntemleri de farklılıklar taşımaktadır.

Fiziksel planlama yapan başlıca meslek disiplinleri olan Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Mimarlığı meslek disiplinlerinin planlama yaklaşımları ve yöntemleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ancak konuya salt meslek alanları açısından yaklaşıldığında bir çatışma düzlemi de oluşmaktadır. Bu doğrultuda meslek uzmanlaşmalarına dayalı bir ihtisaslaşma yerine, her an farklı uzmanların bir araya gelmesine olanak tanıyan bir çalışma metodolojisi oluşturulmalıdır. Öncelikle meslekler birbirlerinin alanları ile ilgili asgari bilgi düzeyine sahip olacak şekilde eğitim almalı, çakışan alanlarda da birbirlerini tamamlar şekilde davranmalıdırlar. Birbiri ile çalışması zorunluluk değil ihtiyaç olan farklı meslek gruplarında, daha iyiye/daha güzele ve en doğruya ulaşmak için kuşkusuz rekabet değil işbirliği esas olmalıdır. Bugüne kadar artarak gelen sorunlar meslekleri birbirleri içinde iradi biçimde eritmekle aşamaz. Tam tersine, bir meslek grubunun diğer meslek grubunun/gruplarının temel sorun alanlarını ve kendi alanına yansıyan yanlarını düşünerek/analiz ederek, nereden gelirse gelsin her türlü bilgiyi/veriyi kullanarak, kendi içine kapanmadan, diğer alanlarla ilişkileri öne çıkararak ve birbirini tamamlayarak doğru çözüme/doğru uygulamaya/doğru sonuca ulaşılabilir.

Disiplinlerarası yaklaşım için, yasal mevzuat ve dayanakların dışında eğitim şeklinin de multidisipliner çalışmaları teşvik edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Şehir planlama eğitimi; birçok farklı disiplinin, sosyal bilimler, nicel teknikler, mimarlık ve mühendislik gibi sentezini gerektirmektedir. Türkiye Planlama Okulları Birliği (TUPOB), 2004 yılında Türkiye'deki şehir ve bölge planlama (ŞBP) bölümlerinin bir araya gelerek ortak sorunlarını ele almak ve eğitim ve araştırmaya yönelik işbirlikleri geliştirmek amacıyla oluşturduğu bir birliktir. Birliğin 2011 yılında yayınladığı "Lisans Düzeyinde Açılacak Şehir ve Bölge Planlama Bölümleri İçin Gerekli Asgari Ölçütler" başlıklı raporunda ülkemizdeki planlama eğitimi sorgulanmaktadır. Rapordan bu yana 7 yıl geçmiş olmasına rağmen bahsi geçen sorunların daha da artarak devam ettiği görülmektedir. TUPOB, ülkemizde son yıllarda ŞBP bölümlerinin sayısının öğretim kadrosu ve fiziki altyapı ve donanım eksiklikleri ile hızla arttığını, bu tip eksikliklerle yeni bölümlerde lisans eğitimine başlanmasını ve mevcut planlama bölümlerinde de benzeri eksikliklerinin iyileştirilmemesinin endişe verici nitelikte olduğunu belirttiği raporunda bu endişenin temelinde, ŞBP lisans eğitimi verebilmek için gereken öğretim kadrosu ve fiziki altyapıya dair asgari ölçütlerin ve bu ölçütleri içeren stratejik bir çerçeve planının olmadığına yattığını vurgulamıştır. Bu nedenle, bu tür ölçütler olmaksızın açılmış ve açılacak bölümlerde verilen eğitimin kalite olarak ulusal ve uluslararası standartların altında olacağı belirtilmiştir.

TUPOB'un raporuna göre, gerek dünyada gerekse ülkemizdeki şehir ve bölge planlamanın lisans eğitiminin diğer eğitim alanlarından farklılaşan özellikleri ve bu özelliklerden dolayı da öğretim kadrosu, fiziksel altyapı ve donanım açısından farklılaşan gereksinimleri bulunmaktadır.

Şehir ve Bölge Planlama lisans eğitiminin nitelikli bir düzeyde yapılabilmesi için gerekli ölçütler şunlardır;

- **STÜDYO EĞİTİMİ:** Şehir ve Bölge Planlama bölümlerinde; mimarlık, peyzaj mimarlığı, endüstri ürünleri tasarımı gibi meslek alanlarının da merkezinde olan tasarım, plan/proje geliştirme ve uygulama ağırlıklı "Stüdyo Eğitimi"ne nicelik ve nitelik açısından çok önem verilmelidir. Şehir planlama stüdyo dersleri, 4 yıl boyunca

toplam sekiz adettir ve bölüm ders programının en çok ders saati olan uygulama ve teorik dersleridir. Stüdyo dersinde sorumlu öğretim elemanı, öğrenci ve/veya öğrenci çalışma gruplarıyla proje ve çalışmalarına yorum ve eleştiriler yapmalı ve o projenin nasıl geliştirilebileceğine dair yüzyüze görüşerek ders yapmaktadır. Bu durum pek tabii ki, öğretim elemanının bir ders saatinde ilgilenebileceği proje (yani öğrenci) sayısını kısıtlamaktadır. Bu nedenle öğretim elemanının verimi düşünüldüğünde stüdyo dersindeki öğrenci sayısının bir üst limiti olma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bir diğer özellik ise, stüdyo eğitiminin verildiği dersliğin, diğer derslik alanlarından farklı koşullar gerektirdiğidir. Her bir öğrencinin bir çizim masası ve bu masanın da geniş ebattaki şehir planlarını üzerinde rahatlıkla çalışabilecek büyüklükte olmalıdır. Bu nedenle her bir stüdyonun, maksimum sayıdaki öğrenciye çizim masalarıyla birlikte çalışma ortamı sunacak büyüklükte olması gerekmektedir. Ayrıca, uygulama ağırlıklı olan stüdyo eğitimi, öğrenci için sadece ders saatleri ile kısıtlı değildir; dolayısıyla, stüdyo ortamının fiziksel kalitesi ve çalışma konforu da haftanın yedi günü ve gecesi sağlanmalıdır. ŞBP stüdyoları öğrencilerin meslek ortamına hazırlanmalarını teşvik etmek amacıyla, diğer tasarım (mimarlık, endüstri tasarımı vb.) stüdyolarından farklı olarak, bazı projeler üzerinde öğrencilerin grup olarak çalışmasını gerekli kılmaktadır. Öğrencilerin biraraya gelerek grup projelerini geliştirebilecekleri temel çalışma mekanları olarak stüdyoların fiziki (ışık, ısıtma, ses yalıtım, elektrik, vb.) altyapı ve çalışma koşulları da asgari seviyeleri karşılamalıdır.

- **BİLGİSAYAR DESTEKLİ:** Teknolojik gelişimler her alanda olduğu gibi şehir planlama eğitimini de etkilemiştir. Artık planlama mezunlarından çağın gereği olarak özellikle bilgisayar odaklı genel teknolojik birikime, planlama, tasarım ve coğrafi bilgi sistemleri ile ilgili bilgisayar yazılımlarına bilgi, yeti ve tecrübe olarak hakim olmaları beklenmektedir. Bu nedenle, planlama eğitimi, planlama ve ilgili tasarım alanlarına dair yazılımların lisanslı olarak yüklü olduğu ve her öğrencinin erişimine açık olduğu bilgisayar laboratuvarları desteğiyle de vermelidir.

-

YER SEÇİMİ: Kentler, ŞBP bölümlerinin akademik kadrosunun ve öğrencilerinin veri topladığı temel alanlardır. Özellikle şehir planlama bölümlerinin açılacağı yerleşimlerin seçimi çok önemlidir. ŞBP bölümünün açıldığı kentlerin planlama,

projelendirme, uygulama, mekan tasarımı ve benzeri çalışmaları çeşitli nüfus ve planlama ölçekleri açısından besleyebilecek bir uygulama sahası da olduğu düşünüldüğünde, bu yerleşimlerin mekansal, kültürel zenginlikleri, nüfus ve sosyo-ekonomik göstergeleri ve benzeri özellikleriyle yeterli büyüklükte olması gerekmektedir. Ülkemizde bu tür yerleşimler genellikle belli nüfus (örneğin, 500.000 ve üstü) ve sosyo ekonomik değerleri aşmış kentler ya da bu tür kentlere yakın (örneğin, kent merkezine 30 km'den az veya yarım saatlik mesafede) yerleşim alanlarıdır. Daha küçük kentlerde ya da metropol alanlara uzak yerleşkelerde açılan planlama bölümleri, genel olarak ya çalışma sahalarından uzak ya da planlama eğitiminin öğrenci ve araştırma çalışmalarına katmaya çalıştığı kentsel çeşitlilik ve zenginlikler açısından yetersizdir.

- **TEKNİK GEZİLER:** Şehir planlama bölümünde saha eğitim çalışmaları zorunludur. Çünkü her dönem açılan stüdyo dersleri için veri toplamak ve/veya planlama öğrencilerinin kentlere, kent kültürüne ve sosyo-ekonomik ve mekansal koşullarına dair görgü ve bilgilerini arttırmak için öğretim üyelerinin gözetiminde ilgili üniversitenin bulunduğu yerleşimden farklı yerleşmede proje yapılmasına yönelik teknik geziler yapılmalıdır. Bu nedenle de bu gezilerin organizasyonunu yapabilecek yapıda ve asgari şartlarda bu çalışmaları gerçekleştirmek üzere düzenlenecek teknik gezi ve konaklamalar için yeteri seviyede bütçe ayrılması ve/veya ayırabilecek üniversitelerde ŞBP bölümünün açılması gerekmektedir.

Yukarıda Şehir ve Bölge Planlama eğitimi için belirtilen ölçütler aslında planlama çalışması içerisinde görev alan diğer meslek disiplinlerine ait eğitim ölçütleri olarak da değerlendirilmelidir. Buna göre, özellikle 2008 sonrası birçok bölümde yaşanan kontenjan artışı ile öğretim üyesi başına düşen ortalama öğrenci sayısının ölçütlerle konan üst eşiği dahi aştığı görülmektedir. Öncelikle mevcut öğretim kadrosu üzerindeki öğrenci ve ders yüklerinin azaltılarak, öğretim kadrolarının iyileştirilmesi, güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle yeni açılan kimi bölümler mekan açısından uygun değildir. Ülke genelindeki mekansal konum özellikle yeni kurulan üniversite yerleşkelerinde yer alan şehir ve bölge planlama bölümleri için zorlayan koşullar oluşturmaktadır. Ayrıca, planlama meslek disiplinlerinin bölümlerinin kendilerine ait

bütçelerinin olmaması teknik gezi, bilgisayar destekli eğitim konularında da sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır (TUBOP 2011).

Bütün bunlara eklenecek bir diğer önemli husus da eğitim programında yer alan derslerin güncel sorunlara göre yenilenmesidir. Plansız ve hızlı büyümeden kaynaklanan güncel sorunları sıraladığımızda iklim değişikliği, çevre kirliliği, verimli tarım arazileri ve orman alanlarında yaşanan yapılaşma sorunları çok önlerde bulunmaktadır. Yani, peyzajı oluşturan öğelerin planlamada yeterince önemsenmemesinden kaynaklı sorunlardır. Bu konudaki eğitim eksikliğinin boyutu gerek ŞBP bölümlerindeki programlarda yer alan dersler incelendiğinde gerekse mekansal gerçekleştiriminin asıl aktörleri olarak plancının ürettiği plandaki yaklaşımlardan rahatlıkla anlaşılabilir. Bu nedenle çalıştay, katılımcılar tarafından da dile getirildiği gibi herşeyden önce peyzaj konusunun ŞBP lisans eğitiminde mutlaka yer almasıdır. Mevcut bölümlerin ders isimlerinde peyzaj kavramının geçmediği, ya ekoloji ya da çevre konularında çok az sayıda dersin olduğu görülmektedir. Lisans eğitiminden başlayarak Şehir Planlama bölümlerinde peyzaj kavramının anlatılması için gerekli dersler eklenmelidir.

Şehir Planlama hukuk, yönetim bilimleri, sosyal bilimler, matematik, istatistik, mimarlık ve mühendislik gibi uygulama alanları ile ilişkili bir bilim alanı olmakla birlikte asıl önemli ilişkisi peyzajla bulunmaktadır. Farklı ölçeklerdeki mekanı oluşturan ve dönüştüren süreçleri, araçları ve bunların olası sonuçlarını oluşturan planları üreten meslek grubu olarak plancının meslek yaşamları boyunca değişen mekan koşullarına karşılık sürekli eğitilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bakanlık bünyesinde sürekli eğitimlerin düzenlendiği **“Planlama Akademisi”**nin kurulması önerilmektedir. Böylece hem aktif olarak mesleğini icra eden plancılar eğitilecektir hem de şehircilik araştırmalarında kurumsal anlamda yaşanan ciddi bir boşluk giderilecektir. Halen mesleğini icra etmekte olan şehir plancılarına meslek odaları tarafından farkındalık eğitimleri düzenlenmelidir.

Peyzaj Mimarlığı ise, karmaşık ve interdisipliner bir karakterde (Gazvoda 2002), planlama ve tasarım uğraşlarında; karmaşık bağlamda karar üretme, arazi biçimleme, mekan düzenleme ve insan aktivitelerini organize etmek olarak tanımlanmaktadır (Rodiek ve Steiner 1998). Peyzaj Mimarlığı bilgi alanı, peyzaj ortamında doğanın ve içindeki yaşam ortamının kültürel yorumlanması olup, bu yorum içinde çalışma alanına peyzaj bağlamında yaklaşarak planlama, tasarım, koruma, yönetme ve onarım hizmetleri getirmek PM meslek disiplininin temel çerçevesini meydana getirmektedir (Kaplan 2000). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nde vurgulanan yeterlilik düzeyinde eleman yetiştirilmesi gerekliliği düşünüldüğünde lisans düzeyinde öğrencilere, ekoloji boyutuyla mekan planlama süreçlerinin anlatılması, mekansal planlama ile ilgili yasal mevzuatın verilmesi gerekmektedir. Çünkü ülkemizde peyzaj mimarlığı eğitimi kapsamı sonucu olarak, birçok meslek insanının bütüncül ve analitik bakış açısından uzak olduğu görülmektedir. Alt ölçek yeşil alan düzenlemesi alanında yoğunlaşan eğitime ek olarak mekansal planlama boyutunun eklenmesi, peyzaj verilerinin planlamada nasıl kullanılacağına yönelik veri hazırlanması için de zorunluluktur. Böylece peyzaj mimarları da planlama alanında aktif yer bulabileceklerdir.

Almanya örneğinde bahsedildiği gibi iki meslek grubunun belli bir sınıfa kadar ortak eğitim alması rasyonel bir yaklaşım olarak gözükebilecek olsa da ülkemiz pratiğinde maalesef yer bulamamıştır. Bu nedenle **peyzaj planlama eğitiminin verileceği ihtisas bir Yüksek Lisans Programının** hem şehir plancılarına hem de peyzaj mimarlarına yönelik olarak açılması peyzaj temelli planlama için gerekli uzmanlaşmış insan gücü ihtiyacını karşılayacaktır.

KAYNAKLAR

- Abay, R. 2007. Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri. TBB Dergisi, Sayı 70, s:187-213, Ankara.
- Akay, A. 2008. Çevre Düzeni Planları ve Yetki Sorunları. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 40 Sayı 3 Eylül 2007, s. 113-148.
- Akay, A. 2009. Türkiye’de Planlama ve Planlama Hiyerarşisi. Peyzaj Yönetimi, TODAİE Yayın No: 354, ISBN:978-8918-36-2, s: 1-31, Ankara.
- Akçura, T. 1982. İmar Konusunda Gözlemler, ODTÜ Yayını, Ankara.
- Akseki, H. ve Meşhur, Ç. 2013. Kentsel Yayılma Sonucu Yapılaşmaya Açılan Verimli Tarım Alanları: Konya Kenti Deneyimleri. Megaron Cilt 8(3):165-174 DOI: 10.5505/MEGARON.2013.99609, s:165-174, İstanbul
- Al-Amir, S. 1996. Modern Spatial Planning Practice, ITC Yayın No:34 Enschede, Netherlands
- Alaarslan, E. 2008. Mekansal Planlama Çalışmalarında Türkiye-Almanya Karşılaştırmalı Analizi:Sorunlar, Farklılıklar ve Yeni Yaklaşım Önerileri, Belediyeler dergisi,Sayı 40, s:27-36, Ankara
- Albrechts, L. 2001. The Changing Institutional Landscape of Planning. Aldershot, Ashgate Publishing, USA.
- Albrechts, L. 2003. Starategic Spatial Planning and Regional Governanace in Europa, JAPA.No.2,
- Albrechts, L. 2006. Strategic planning revisited 8 Kasım dünya Şehircilik Kolokyumu. İstanbul
- Anderson, E. J. 2003. Public Policymaking: An Introduction, Fifth Edition, Houghton Mifflin Company, Boston.
- Anonim 2000. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Strasborg. Çeviri Dr.Nilgöl Görer.
- Anonim 2017. AB Sürecinde Çevre ve Orman. I. Çevre ve Ormanlık Şurası 22-24 Mart 2005, Antalya
- Antrop, M. 2000. Why landscapes of the past are important for the future, Landscape and Urban Planning, Volume 70, Issues 1–2, 15 January 2005, Pages 21-34
- Atik, M. 2009 AB Doğanın Korunması ve Natura 2000. Peyzaj Yönetimi, TODAİE Yayın No: 354, ISBN:978-8918-36-2, s: 119-135, Ankara.
- Beyhan, B. 2008. Üst Ölçek Planların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Üzerine: Kentsel ve Bölgesel Gözlemlerinin Gerekliliği. 3.Bölgesel Kalkınma ve Yonetişim Sempozyumu Bidiri Kitabı, s: 133-205, Mersin
- Biçer, M. ve Yılmaz, H. 2009. Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve Planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Yasam Dergisi sayı 13, s: 45-84, Ankara.

- Bryson J.M. and Roering.W. 1987. Applying private-sector strategic planning in the public sector, Journal of the American planning association. Volume 53. No.1.,USA
- Buchwald, K. 1980. Landschaftsplanung als ökologischgestalterische Planung - Ziele, Ablauf, Integration In Buchwald,K.&Engelhardt,W.(ed.): Handbuch für Planung, Gestaltung und Schutz der Umwelt, Band 3, S. 26-59, BLV Verlagsgesellschaft München, Wien, Zürich Buchwald,K. 1995a: Landschaftsökologie - Landschaft als System In Steubing,L.,Buchwald,K.&Braun,E.(ed.): Natur-und Umweltschutz, S. 160-178 ,Gustav Fischer Verlag Jena, Stuttgart
- Buchwald, K. 1995. Landschaftsplanung als ökologischgestalterische Planung In Steubing, L., Buchwald,K.&Braun,E.(ed.): Naturund Umweltschutz, S. 383-410, Gustav Fischer Verlag Jena, Stuttgart
- Can, İ. 2004. Almanya’da devletin yapısı ve vergi sisteminin anayasal temelleri, Maliye Dergisi, sayı:145, Ankara
- Carson, R. 1962. The Silent Spring, Houghten Mifflen, USA.
- CEC (Commission of the European Communities) 1997. The EU Compendium of Spatial Planning System and Policies. Luxembourg: OOEPEC.
- Çelikyay, S. 2005. Arazi Kullanımlarının Ekolojik Eşik Analizi İle Belirlenmesi Bartın Örneğinde Bir Deneme. Doktora tezi (Basılmamış). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı. Sayfa sayısı: 268, İstanbul
- Çepel, N. 1982 . Ekoloji Terimleri Sözlüğü, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, Yayın No: 324, 357 S.7, İstanbul
- Çetin, M., Topay, M. Kaya, L., Yılmaz, B. 2010. Biyoiklimsel Konforun Peyzaj Planlama Sürecindeki Etkinliği: Kütahya Örneği. Dergipark Cilt 1 Sayı:1,s: 83-95, Isparta
- Çınar, M. 2007. Kırsal Arazi Planlamalarında Peyzaj Planlamasının Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış), Atatürk Üniversitesi, s. 118, Erzurum
- Cullington, B. and Nadin, V. 2006. Town and Country Planning in The UK. Fourteenth Edition. Routledge, London.
- Davidoff, P. and Reiner, T. A., 1965. “A Choice Theory of Planning”, Journal of American Institute of Planning, c. 31, s. 331-338.
- De’ Jeant-Pons, M. 2006. The European Landscape Convention. Routledge, Number:4, Vol: 1; pp.363-384.
- Dong, L., Li Q., Sun S., Zhang H. and Shu, D. 2005. “New Urban Planning Approach Combining Creative Economy And Sustainable Development”, Beijing Forestry University Department of Landscape Architecture, China
- Dühr, S. 2004. The form, style and use of cartographic visualisations in european spatial planning: examples from England and Germany. Environment and Planning A, 36(11), pp:1961-1989,US.

- Eke, F. 1995. Kıyı Mevzuatının Gelişimi ve Planlama, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Yayın No: 77, Ankara.
- Ekinci, O. 2003. Avrupa Mimarlık Belgelerinde Kentsel Peyzaj ve Mimari Değerler, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Yıldız Teknik Üni. Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Blm.-Goethe Enstitüsü, s.43-47, İstanbul, Türkiye.
- Ercan, F. 2001. Türkiye’de yapısal Reformlar. Kapitalizm ve Türkiye I: Kapitalizm, Tarih ve Ekonomi 2001.
- Erdem, N., Coşkun, A. 2009. “Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hükümlerinin Türk Planlama Mevzuatına Uyumluluk Analizi”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, sayı:2, s: 64-78, İstanbul.
- Ersoy, M. 2006. Üst Ölçek Planlama Sorunsalı, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 7-8 Eylül 2006, TEPAV-ODTÜ, Ankara.
- Faludi, A. 2000. The Performance of Spatial Planning. Planning Practice & Research, Vol. 15, No. 4, , ss. 299–318, UK
- Farina, A. 2000. Landscape Ecology in Action.Lunigiana Museum of Natural History, Aulla İtaly, Venice University, Venice, Italy, Urbino University, Urbino, Italy Kluwer Academic Publisher, Dordecht, Netherlands.
- Friedman, J. 2004. Strategic Spatial Planning and the Longer Range, Planning Theory & Practice, Vol. 5, No. 1, , ss. 49–67,UK
- Forman, R.T.T. 1995. Land Mosaics. The Ecology of Landscape and Region. Cambridge University Press. Cambridge, UK.
- Healey, P. Khakee, A., Motte, A. and Needham, B. 1999. European Developments in startegic spatial planning. European Planning Studies, 7(3), pp:339-355, London.
- Henckel, D. 2006. The Planning System in the Federal Republic of Germany, BSR INTERREG III B Project “Promoting Spatial Development by Creating COMon MINdscapes” Report, Berlin Technical University, s:14-56, Berlin.
- Hersperger, A.M. 1994. Landscape ecology and its potential application to planning. Journal of Planning Literature, 9 (1), 14-29. journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/088541220101500401
- Gazvoda, D. 2002. Characteristics of modern landscape architecture and its education. Landscape and Urban Planning, 60 (2002) 117–133. Slovenia.
- Gedikli, B. 2012. Stratejik mekansal planlama: Planlamada yeni gündemler, Yöntemler ve teknikler. M.Ersoy, (Ed.) Kentsel Planlama Kuramları, İmge Yayınları, Ankara,
- Golobič, M. and Žaucer L. 2008. Landscape Planning And Vulnerability Assessment In The Mediterranean Thematic Study. <http://www.pap-thecoastcentre.org/pdfs/Landscape%20Vulnerability.pdf>

- Göksu, Ç., Arapkirlioğlu, K. ve Yılmaz, T. 2009. İklim Değişikliği, Doğal Kaynaklar, Ekolojik Denge, Enerji Verimliliği ve Kentleşme Komisyonu, Bayındırlık Ve İskan Bakanlığı Kentleşme Şurası Komisyon raporları, II.Cilt,s:199-317, Ankara
- Günay, B. 2006. Şehircilik-Mimarlık Planlama-Tasarım İlişkileri Üzerine Tartışmalar. Planlama Dergisi. Sayı 4, s:17-22, İstanbul.
- Güngöroğlu, C. 2008. Almanya Örneğinde Peyzaj Yaklaşımı, Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Dergisi, Cilt 1, Sayı 9, S. 43-56, Antalya.
- Kap, S.D. 2006. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Yeşil Alan Kullanımı; Boğaziçi Öngörüm Bölgesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.
- Kaplan, M. 1973. Urban Planning in the 1960's, Praeger, New York.
- Kaplan, A. 2000. Peyzaj Mimarlığı Meslek Disiplinine Eleştirel bir Bakış. Peyzaj Mimarlığı Dergisi. Peyzaj Mimarlığı 1. Kongresi. Sf. 191-214, Ankara
- Karaer, T. 1989. Federal Almanya'da siyasal ve yönetsel yapının genel görünümü. Amme İdaresi Dergisi, cilt:6, sayı:4, s:27-36, Ankara
- Kaska, Ege. 2012. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (Aps) Ve Türkiye'deki Uygulamaların İrdelenmesi Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara
- Kayıkçı, S. 2003. Federal Almanya Cumhuriyetinde Mekan Planlama Sistemi, Planlama Dergisi, Sayı:26, s:3-14, Ankara
- Keleş, R. 2004. Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi yayınları, s:148-149, Ankara
- Keskin, B. ve Ersoy, E. 2006. "Peyzaj Planlamada Coğrafi Bilgi Sistemi Aracı Olarak Konumsal Karar Destekleme Sisteminin Uygulanması", 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13/16 Eylül, Fatih Üniversitesi, İstanbul.
- Kozová, M. and Mišíková, M. 2008. Landscape Planning As A Strong Forward-Looking Tool For Integrated Spatial Management. https://www.researchgate.net/publication/228685271_landscape_planning_a_s_a_strong_forward-looking_tool_for_integrated_spatial_management
- Lefebvre, H. 1991. Politics of Space. Cambridge. Blackwell.
- Mengi, A. 1997. Federal Almanya'da yerel Yönetimler. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, cilt:6, sayı:4, s:93-112, Ankara.
- Meydan, Y. G. 2016. Çevre Bilinci Ve Eko-Kent Planlaması: Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi örneği. Doktora Tezi (Basılmış), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, sayfa sayısı: 346, Ankara
- Mikesell, M. W. 1968. Landscape, the International Encyclopedia of the Social Sciences edited by David L. Sills, Vol. 8.
- Ndubusi, F. 2002. Ecological Planning: A historical and Comperative synthesis, Baltimore, MD, USA: The John Hopkins University press, p:305, USA

- Oğuz, F. ve Çakılcıoğlu, M. 2002. 1/25.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planlarının Yapım Yetkisi Karmaşası, <http://www.kentli.org/makale/25.000.htm>
- Ortaylı, I. 1974. Tanzimattan Sonra Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Özalp, Y.N. 2012. 1982 Anayasası'nda Kentsel Çevre Korunmakta mıdır?
- Özkır, D. 2013. Peyzaj Planlama ve bileşenlerinin Türkiye'nin Mekansal Planlam Kademelenmesiyle Bütüleştirilmesine Yönelik bir model önerisi. Doktora tezi (basılmamış).Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara
- Pickvance, C. 1977. Physical Planning and Market Forces in Urban Development, C. Paris, Critical Readings in Planning Theory, Pergamon Pres, N.Y., ss.69-82.
- Poulantzas, N. (1975), Political Power and Social Classes, NLB, London.
- Plachter, H. 1991. Naturschutz, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart-Jena, s.463, Germany.
- Pohl, D. 1986: Die Bedeutung der Landschaftsschutzgebiete in der Naturschutzarbeit-Niedersachsens aus der Sicht der Niedersächsischen Fachbehörde für Naturschutz
- Poyraz, E. 2002. Türkiye'de Peyzajın Korunması İçin Bir Model Önerisi. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.
- Raumordnungsgesetz, 1997. Federal Regional Planning Act. In the version published on 18 August 1997 (Federal Law Gazette Ip. 2081, 2012), as amended by article 3 of the law of 15 December 1997 (Federal Law Gazette I p. 2902, 2903), Germany.
- Riet, V. and Cook, J. 1990. Environmental Management, May 1990, Volume 14, Issue 3, pp 339–348, Holland.
- Rodiek, J. and Steiner, E. 1998. Special Issue: Landscape Architecture Research and Education. Landscape and Urban Planning (42) 73-74p.Holland
- Sılaydın, M. B. 2006. Şehir Planlamanın Paradigmatik Sorgulanması Ve Ekolojik Dengenin Korunması Bağlamında Yeni Bir Süreç Önerisi (Kuramsal Bir Deneme), Doktora Tezi (basılmamış), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Swanwick, C. 2002 Landscape Character Assessment. Guidance for England and Scotland, Cheltenham (UK);Edinburg: The Countryside Agency; Scottish National Heritage.
- Sönmez, G.Ç. 2014. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Ve Türkiye Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Uygulanmasına Yönelik «Sürdürülebilir Peyzajlar Ve Ekonomi» Konulu 15. Avrupa Konseyi Uluslararası Çalışma Toplantısı 30 Eylül-1,2 Ekim 2014, Ankara.
- Şahin, Ş. 2009. Peyzaj Ekolojisi Kavramsal Temelleri Ve Uygulama Alanları. Akay, A. (Ed). Peyzaj Yönetimi, TODAİE Yayın No: 354, ISBN:978-8918-36-2, s:31-57, Ankara.

- Şahin, Ş., Perçin, H., Kurum, E., Uzun, O., Bilgili, E., Tezcan, L., Çiçek, İ., Müftüoğlu, V., Çorbacı, Ö.L., Sütünç, S., Doğan, D., Koç, Ö., Ateş, E., Tarım, B. ve Kurdoğlu, G. 2011. PEYZAJ-44: İl Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Turizm/Rekreasyon Açısından Değerlendirilmesi (PEYZAJ-44): 109G074 Nolu TÜBİTAK KAMAG Projesi Öneri Formu.
- Şengül, T. 2002. Planlama Paradigmalarının Dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. Planlama dergisi, Sayı:2, s:8-30, Ankara
- Tekeli, İ. 2000. Modernite Aşılırken, İmge yayıncılık. Ankara
- Tekinbaş, B. 1995. Mücavir Alanlar ve Fiziksel Planlama, Fen Adamları Yetiştirme ve Geliştirme Kursu Ders Notu, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, syf: 30,31 Yayın No: 69, Ankara
- Termorshuizen, J. W., Opdam, P., Brink, A., 2007. Incorporating ecological sustainability in to landscape planning. Landscape and Urban Planning, 79 (3-4): 374-384.
- Tozar, T. 2006. Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği için Geliştirilen Ekolojik Planlama Yöntemleri, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Planlama Programı, Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). S:46-80, İstanbul.
- Tubop 2011. ülkemizde “şehir ve bölge planlama bölümleri”nin lisans Eğitimine Başlayabilmesi İçin Belirlenen Asgari Ölçütler Raporu <http://www.spo.org.tr/tupob/detay.php?kod=2854&tipi=56&sube=0>
- Türker, M. 1999. Dünyada Mahalli İdareler. T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, s:24-50, Berlin.
- Türksoy, C. 1988. "İmar Planı Nedir, Ne Değildir?", Belediyeler, (17:2), ss.57-64.
- Tewdwr-Jones, M. and Williams, R.H. 2001. The European Dimension of British Planning ,Spon, London.
- Ulusoy, A. 2001. Mahalli İdareler. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Uzun, O., İlke, E.F., Çetinkaya, G., Erduran, F. ve Açıksöz, S. 2012. Konya İli BozkırSeydişehir-Ahırlı-Yalıhüyük İlçeleri ve Suğla Gölü Mekii Peyzaj Yönetimi Koruma ve Planlama Projesi-Peyzaj Planlama, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Lazer Ofset Yayın No: 15108, Ankara.
- Ünal, Ş. 2003. Türk Şehir Planlama Hukuku, Yetkin yayıncılık, Ankara.
- Yalçındağ, S. 1989. Federal Almanya’da ve Türkiye’de Yerel Yönetimler, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:22, sayı: 1, Ankara.
- Yücel, M. ve Çolakkadıoğlu, D. 2009. Ülkemizde Peyzaj Planlamaya Genel Bakış ve Yasal-Yönetimsel Sorunlar, Türkiye’de Peyzaj Planlama Ve Tasarımı Sorunları Sempozyumu, 11-13 Kasım 2009, Ankara.

EK 1

Peyzajın Ülkemiz Mekansal Planlamasındaki Mevcut Durumu ve Peyzaj Temelli Bir Planlama Dili Nasıl Olmalıdır? ORTAK AKIL TEZ ÇALIŞTAYI²

1. Ülkemizde Planlama kademelenmesi peyzaj (doğal ve kültürel peyzaj) temelli planlama için yeterli midir?

(yanıtınız hayır ise kademelenmede nasıl bir değişiklik yapılmalıdır?)

Katılımcı 1: “2000 yılında Avrupa Peyzaj Sözleşmesi’nin hazırlanması, ülkemizin de 2004 yılında bu yükümlülüğün altına girmesi Türkiye’deki peyzajların tespit edilmesi ve konunun esaslarının tespit edilmesi ve planlara yansıtılması gibi bir karar var. Malatya Peyzaj 44 diye bir proje yapmıştım. Peyzajların nasıl karakterize edileceğini ortaya koyan bir çalışmaydı. Aslında buradaki çalışma direkt plana yansıtacak sonuçlar içermiyordu. Fonksiyonları ortaya koymaya çalıştık orda. Ama şöyle bir şey var. Peyzaj aslında doğal özelliklerin biraraya gelerek oluşturduğu bir sonuç aslında. Bu sonucu nasıl yansıtacağız. Ve plan bundan nasıl etkilenecek. O zaman ben şöyle diyorum. Yapılacak çalışma bir ön eylem çalışmasıdır. Bu ön eylem çalışması bilgilendirici, yönlendirici olacak ama dayatmacı olmayacak. Çünkü başka parametreler var bunların biçimlenmesinde. Bu parametrelerle ortaklaşa neler yapılabileceği konusunda planıyı bilgilendirecek yönlendirecek plan başlıklarını burada nasıl ifade edebiliriz? Bu hangi ölçeklerde hangi aşamalarda nasıl gidecek? Bizim burada elde etmek istediğimiz sonuç da bu. Planlama mevzuatında hangi aşamalarda hangi ölçeklerde bu başlıkları nasıl sokabiliriz? Plan notlarıyla da bunu, bu bilgilendirmeyi sonuca nasıl yansıtırız. Böyle bir sonuç çıkarabilirsek aslında çok büyük bir başarı elde etmiş olacağız.

Katılımcı 2: “Kademelenme açısından bir sorunumuz yok. Her kademe için plan yapıyoruz. Fakat, planlarımızın kademelerdeki ölçeklerini oturtamıyoruz. Yani 100.000

² Katılımcıların isimleri kullanılmamış, görüşleri numaralandırılarak verilmiştir. Ayrıca, sadece sorunun cevabını kapsayan bölümler aktarılmıştır.

planda (ölçekte) yaptığımız plan parsel bazında detaylı kararlar verebiliyor. Dolayısıyla kademelenmede bir sorunumuz yok yaptığımız planların oluşumunda sorunumuz var genellikle. 5.000'liklerde bile öne 1000'liği yapıp ondan sonra 5.000'likleri yapıyoruz. Çoğumuz da bunu böyle yapıyoruz maalesef. Parsel bazından başlıyoruz hepimiz. Bundan dolayı da ana kararların verilmesinde büyük bir sıkıntı yaşıyoruz. Ölçek sıkıntısı yaşıyoruz. Planın adı ne olursa olsun biz 1000'lik ölçekte plan yapıyoruz hepimiz. Ve bu çok yanlış. Ana planın belirli ölçeklerde birşeyler söylemesi lazım. Bizim yaptığımız planlarda peyzajın girmesi mümkün bile değil. En fazla orman arazilerini ve tarım alanlarını plan sabiti veri olarak koyuyoruz. Esas kararların bu seviyede verilmesi lazım. Bizim peyzaj eksikliği bütün şehirlerde yaşam kalitemizi etkiliyor. Peyzajı olmadığı için, peyzajı yanlış olduğu için hiçbirşey olmuyor. Ketlerimiz çok çirkin ve hepsi birbirinin aynı. Gökdelenler... Yalnız cephe kaplamaları değil, bahçe düzenlemelerinden değil her yeri çok kötü peyzajlar içinde yaşıyoruz. Bizim bir ölçek sorunumuz var. Hangi ölçekte neyi planlayacağız? Ne tür bir peyzaj yapacağız? Nelere dikkat edeceğiz? Kademelenmede ne tür bir peyzaj yapacağız? Nelere dikkat edeceğiz? Peyzaj deyince üç boyut akla geliyor. Bu şehirde yaşarken neyi göreceğiz neyi görmememiz gerekiyor?

Katılımcı 3: “Biz ölçekleri koyuyoruz ama ölçeklerin ne anlama geldiğini bilmeden. 100.000'lik, 25.000'lik planda 1000'lik kararlar veriyoruz. Orman peyzajdır. Tarım alanı peyzajdır. Biz makro planlar 100.000'lik 25.000 binlik planlar bir plancıyla yapılmaz. Zaten planlar bir plancıyla yapılmıyor. Ekip oluyor. Jeolog raporlarını alıyoruz. Sosyologsa sosyolog araştırma yapıyor. Anketlere döküyor. Bize veriyor. Biz de yapıyoruz ama yapamadıklarımızı uzmanlarından alıyoruz. Çevre bakanlığı lejant koymamıştır. Orada lejant yoksa zaten kabul etmiyor. Ben özel bir lejant koyamıyorum. Ben orda özel bir şey buldum. Onu plan hükmü, lejant olarak tanımlarsan kabul etmiyor. Bakanlık kendi bünyesine gösterdiği lejantların içine koyun diyor. Sen kendin bir lejant üretemiyorsun. Demek ki bir handicap orda var. Siz herhangi bir lejantı bir alanda tanımlayabilirsiniz. Değişik bir şey bulabilirsiniz.

Katılımcı 4: “ Peyzaj temelli planlamanın Planlamada bir veri setinin kullanılması. Bunun bir planlama kademesi olarak kullanılması değil de, bir katmandır. Bunun zorunluluğunun tartışılması lazım. Hangi ölçekte kullanılması gerektiğini teknik detayda tartışmak lazım. O nedenle planlama kademesi yeterli. Yeterince planlama kadememiz var. Biz bu peyzaj temelli planlamayı hangi kademelerden hangi ölçüğe zorunlu olarak sokmamız gerekiyor. Bir plancı olarak ben bu veri setini hangi yasal zorunluluk çerçevesinde kullanmak zorundayım. Bunun netleştirilmesi gerekir yasal olarak. Yani bunun bir içerik formatına gelmesi gerekir gibi. Peyzaj planlaması setinin nasıl her plan yaptığımızda mevzuat gereği zorunlu diğer araştırmaları yapıyoruz vardır yoktur diyoruz. Ama jeolojik etüdü yasal olarak yaptırmak zorundayız bunun sonuçlarını veri olarak almak zorundayız. Her planlama kademesinde kendi ölçüğü içinde aslında peyzaj planlamasının mantığı içinde sorgulanması gereken veri üretimleri yapılabilir. Veri üretimi yapılmıyor da aslında yapılmış olan veri üretimlerini alıp kullanıyoruz. Bunları dikkate alabiliyoruz da almayabiliyoruz da. Bunların hangilerini hangi ölçeklerde zorunlu olarak dikkate alıp almayacağımızın yasal altyapısının oluşturulması lazım. Yoksa planlama açısından kademelenme yeterli.”

Katılımcı 5: “Ülkemizdeki planlama kademesi kendisi yeterli midir diye peyzajdan bağımsız olarak. Bence kendisi yeterli değil. Niye değil? Teoride çok güzel şeylerimiz var. Gerek akademik düzeyde, gerekse mevzuat yönünden çok açıklayıcı çok detaylı şeyler yapılıyor ama, bir ölçek kargaşasına neden oluyor ve kademelenme arasında da bir kast sistemi oluşturuluyor. Şunu demeye çalışıyorum. 100.000 ölçekli planlarda o kadar çok analiz çalışması yapılması gerekiyor mu? Gerekli doğru. Yapıldığı zaman da neredeyse 1000 ölçekli bir ayrıntıda sadece peyzajla alakalı değil diğer alanlarda da geçerli. 1000’lik alanlarla ilgili araştırma yapıldığı için plancı ister istemez o araştırmanın sonuçlarını planlamaya yansıtmaya çalışıyor. Peyzajla ilgili, bir kentsel ve kırsal bütünlüğünü sağlayıcı bir mevcut verilerden yola çıkarak böyle bir planlama anlayışı yapacakken şurada şöyle ağaçlar yetişsin gibi bunlar oluşuyor. Yani bu anlamda bence planlama kademesinin tekrar gözden geçirilmesi gerekiyor. Geri dönüşüm, geri besleme anlayışının muhakkak surette planlarda olması gerekiyor. Şimdi uygulamada karşılaştığımız için söylüyorum. Örneğin 100.000 plan yapılıyor. Emsal değerleri de veriliyor ve siz bir ölçüğe geldiğiniz zaman bu emsal değerinin yanlış olduğunu

görüyorsunuz ve bunu değiştirmek için aynı süreçlerden girip Bakanlığa plan değişikliği vs gibi bir yöntemle yani çok uzun bürokratik işlemlere giriyorsunuz. Şuna varmak istiyorum. Ne gibi bir değişiklik yapılması gerekir? Planlama Kademesi usul olarak yeterli, mevzuat yönünden yeterli. Ancak, uygulamadaki şeylerin değişmesi gerekiyor. Bunun belki de, 100.000 ölçekli planların, 5.000 ölçekli planların, 1.000 ölçekli planların farklı farklı kurumlardan farklı ekiplerle değil, belki tek bir aşamada tek bir kurumla yapılması gerekiyor. Bu tabii planlamanın genel bir sorunu. Ama bunu peyzajda yansıtabiliriz diye düşünüyorum.”

Katılımcı 6: “Şimdi planlama kademelenmesi içinde peyzaj temelli planlama konusu benim de açıkçası kafamı karıştırıyordu. Burada peyzaj temelli planlama demek yerine, çünkü planlama içinde çok farklı katmanlar ve veriler var.

Ben de peyzaj temeli üzerine kurgulamak gibi bir algı oluşuyor bende. Belki peyzaj katmanlarının planlama şeyi içindeki yeri veya peyzaj verisinin kullanımı gibi. Bu ifadeler belki daha doğru olur. Peyzaj temelli planlama dediğiniz zaman farklı bir tartışma da doğurur. Şimdi ülkemizdeki planlama kademelenmesine bakarsak, yakın dönemde mekansal planlar yapım yönetmeliği de çıktı. Orada ölçek kademelenme de tanımlandı. 250.000, 500.000 ölçekli planlar mekansal stratejik planlar olarak tanımlandı. Bu Türkiye’de henüz yapılan plan türü değil. Birara yapılıyordu ondan vazgeçildi. Sonra 50.000, 100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları. Bunlar il ölçeğinde olabiliyor şu andaki uygulama şekliyle. Bakanlık yapıyor bunu Büyükşehir belediye yapıyor bunu. Yine 50.000 ölçekli daha çok il bazlı yapılan . Bunu da yapan iller var. Özellikle büyükşehir yarasından sonra büyükşehir olan iller. Zaman zaman bunlar da bizim belediyelerle tartıştığımız hangi ölçekte olsun diye. 100.000, 50.000, 25.000 mi olmalı? 50.000 ölçekli çevre düzeni planı yapıp sonra 5.000 ölçekli plan yapan belediyeler de var. 25.000 ölçekli planlar önce Çevre Düzeni Planları olarak geçiyordu. Şimdi Nazım İmar Planı yapımına imkan verdi. Yine bunları il ölçeğinde yaptıran belediyeler var. Özellikle büyükşehir olduktan sonra. Kent ölçeğine indirirsek 5.000 ve 1000 ölçekli planlar var. Şimdi peyzajın bu planlar içindeki yeri nedir, ne olmalı konusunda. Peyzaj temelli bir kademelenmede yeniden bir revizyon gerekir mi?

Bunlar çok tartışmalarla mevzuat içerisinde buraya gelmiş. Peyzaja göre bunu yeniden kademelendirmeyi düşünelim şeysinin çok fazla tartışılacağını zannetmiyorum ben.

Daha da kaosu artırır. Ben çok yanaşacaklarını da zannetmiyorum. Gerek mevzuat bakımından gerek camia içerisi bakımından. Bunun için ölçekler yeterli mi? Yeterli. Nedir? 250 .000- 500.000 ölçekte bir havza tarzı şeyler vardır. Dağ silsilesi vardır, orman eko sistemi vardır. Büyük ovalar vardır. O ölçeğe göre peyzaj katmanlı öğelere yer verirsiniz. Mevcut öğelere yer verirsiniz. Plan kararlarının gerektirdiği öğelere yer verirsiniz. 50.000-100.000 ölçekli çevre düzeni planı il veye birkaç ili alan şeylerde yine benzer şekilde tarımsal ovalar vardır, akarsu, vadiler vardır, orman ekosistemi vardır orada da yine ölçeğe göre kademelenme içerisinde belli detaylara göre peyzaja yer verebilirsiniz. Daha sonra kent ölçeğine geldiğinizde de yine dere yatağı olsun diğer peyzaj öğelerini oluşturan şeyler olsun onlara yer verebilirsiniz. Şimdi buradaki sıkıntı peyzaj algısı açısından, Türkiye'deki peyzaj algısı maalesef biraz peyzaj proje yönünden. Bina, park gibi proje bazlı şeylerde, biraz kent ölçeğine çıkınca da büyük bölgesel parklar ölçeğinde kalıyor. Kentte yukarı ölçekte peyzaj algısı pek yok. Bu da şundan kaynaklanıyor. Peyzajın içine giren farklı unsurlar var. Nedir? Bir orman da peyzaj ama, ormanın kendi doğal şeysi de var. Bir sulak alan, bir ova . Biz onları hep doğal yapı olarak alıyoruz. Aslında bunlar peyzajın da bir parçası. Ama peyzaj yönüyle çok algılanmıyor. Biz projelerde bunu alıyoruz. Mesela Çanakkale'de Gelibolu bölgesinde çalışıyoruz. Orada bu katmanları alıyoruz. Oradaki mevcut durum değerlendirmelerine alıyoruz. Ve plan kararına yansıttığımız şeyler var. Genel olarak baktığımızda kent ölçeğinden yukarı çıkan planlarda il ölçeğinde veya bölge ölçeğinde son olarak malatya bölgesinde yapılan çalışmalarda çok fazla peyzaj yönü dikkate alınmıyor. Nedir işte orman durum tespiti yapıyoruz. Orman kanununa atıfta bulunuyoruz. Sulu alanlar, tarım alanları toprak koruma kanununa atıfta bulunuyor. Ama bunların peyzaj, kırsal peyzaj yönünden peyzaj yönü hep ikinci planda kalıyor. Kimse o yönünü düşünmüyor. Farkındalık yaratma anlamında. Peyzajın algısı, kurumsallaşma içindeki yeri ve mevzuattaki tanımlaması. Peyzaj büyüklüğü üzerindeki parsellerde peyzaj projesinin hazırlanması gerektiğini plan notlarına koyuyorduk. Daha yeni mevzuata girdi Peyzaj projesi istenince. Daha yakın döneme kadar peyzaj projesine yönelik nasıl yapılacağına yönelik bir tanımlama bile yoktu. Baktığımızda katedilmesi

gereken ciddi yol da var ama bence çok önemli de. Gerek kent estetiği yönünden gerek yerleşme estetiği yönünden doğal yapının korunması mevcutun yeni yapılacak yapılaşmalarla ilgili hem onu bozmadan hem onu tamamlayacak hem de ortaya estetik yönden silüet yönünden de güzel bir yapılaşma şeklinin ortaya çıkması açısından peyzaj çok önemli. Maalesef bugün kentlerimizde bile biz bunu yeterince şey yapamıyoruz. Baktığınızda Avrupadaki yapılaşmalara, peyzaj düzenlemelerine veya doğal yapıyla bütünleşmeye biz bunu kent ölçeğinde böle ölçeğinde bile yansıtamıyoruz. Bununla ilgili genel şeyler var.”

Tezi Hazırlayan: “Peyzaj temelli diye tanımladık. Peyzaj planı diye bir kademe olmasından ziyade Peyzaj verileri de ilgili kurumlar tarafından hazırlanmalı, bir orman görüşü daha detaylı hazırlanmalı, bir DSİ’den gelecek görüş daha detaylı hazırlanmalı ve bu da bir ön eylem çalışması gibi bir plan altlığı olarak kullanılmalı diye düşündüğünüzü görüyorum. Ama ayrıca peyzaj planı diye bir çalışma bu alanda çok fazla plan üreten bürolar olarak sizden böyle bir söylem duymadım. Tamamen bunu sizler de bir altlık olarak düşünüyorsunuz. Bu bizim için çok önemli bir başlık.”

Katılımcı 2: “Keşke olabilse. İş ki biz hangi ölçekte plan üreteceğiz ki o ölçekte bir peyzaj planı da olabilsin. En azından yazılı bir plan. Çizili bir plan olmak durumunda da değil. Buradaki orman arazilerinin şu şekilde değerlendirilmesi veya çok üst ölçekli planlamalarda. Nehir kıyılarının şu şekilde değerlendirilmesi. Şunlara dikkat edilebilmesi gibi bir planlama. Ondan sonra her ölçekte yapılan planlamada da aynı şekilde bir peyzaj planının yapılması.”

Tezin Sahibi: “Her ölçüğe bir veri sağlayan bir peyzaj planı olabilir diyorsunuz.”

Katılımcı 2: “Olabilir.”

Katılımcı 6: “Kesinlikle olabilir. Buna bir peyzaj STRATEJİK planı mı dersiniz, peyzaj planı mı dersiniz bütün yapılan alt ölçekten üst ölçüğe bütün yapılan planlamalarda bir veri olarak o tarz bir çalışma yapılabilir. Mevcut plan içinde peyzaj üzerine

kurgulanmış bir plan üst ölçek şeysi demek bana pek doğru gelmiyor. Bir katman olarak olabilir.”

Katılımcı 5: “Şimdi peyzaj temelli planlama dediğimiz zaman kapsamı çok daraltıyoruz gibi geliyor. Şimdi peyzaj temelli planlama, ekonomi temelli planlama, sosyal temelli planlama, koruma temelli planlama. Bunun 50 tane başlığı atabiliriz. Peyzaj temelli planlama üzerinden bir kurgulama vs yapmak gerekli mi sorusu da ayrı bir şey. O sorunun dışında peyzaj temelli bir planlama değil ama veri de değil. Aynen jeolojik etüt raporları gibi bir kurum tarafından onaylanmış ve bunların zorunlu olarak bir şekilde planlara yansıtılması gereken bir ölçekte bunu peyzajcılarının peyzaj mimarlarının hazırladığı raporun bunun illaki bir kurum tarafından hazırlanıp kurum görüşü olarak değil de özel piyasada da hazırlanabilir, çünkü kurumda çalışan arkadaşlar böyle bir raporu hazırlayıp verecek ne kapasiteye sahip ne süreye sahip. Onun için aynen jeolojik etüt raporları gibi bir özenle hazırlanır. Bunun bir kurum tarafından Çevre Bakanlığı olur başka bakanlık olur kurum tarafından onaylanmış ve resmileşmiş bir rapor şeklinde bize gelirse, plan değil, çünkü plan kararlarını verebilmek bence herşeyde olduğu gibi son kararın şehir plancısında olması lazım. Bu anlamda aynen jeolojik etüt raporundaki kriterler gibi peyzaj konusunda da böyle kriterler geldiği zaman plancı olarak bizler jeolojik etüt raporuna nasıl yaklaşıyorsak planlamaya da öyle yaklaşıyoruz. Biz araştırma yapıyoruz veya belli bir kurum görüş bildiriyor. Orman görüşü. Biz diyoruz ki, Orman görüşündeki şeylere uyulacaktır. Orman kanunu’na uyulacaktır vs diye çok yüzeysel çok genel anlamda geçiyoruz. Jeolojik etüt kararlarında, ya biz o kararları aynen yazıyoruz veya yorumlayarak da onu değerlendiriyoruz. Bu anlamda böyle bir onaylı rapor şeklinde getirilmesi çalışmayı daha avantajlı şekle getirir diye düşünüyorum.”

Katılımcı 1: “Şimdi peyzajla ilgili veri tabanı hazırlanması tek bir jeolojinin veya bitki örtüsünün değerlendirilmesiyle ilgili bir sonuç olmuyor. Bunların hepsinin çakışması ve örtüşmesi oradaki peyzajın hassasiyetlerinin derecelendirilmesi şeklinde bir sonuca gidiyor. Yani diyelim ki oradaki toprak yapısı, oradaki eğim yapısı, iklim, erozyon ve bunlar üst üste çakışarak o bir hassasiyet oluşturuyor. Bu hassasiyet acaba nereye kadar korunmalı mı, korunmamalı mı, korunma statüleri nasıl olmalı gibi bir sonucu yansıtacak bilgi içeriğini plancıya yansıtacak bir sonuç taşınmalı. Yani matematiksel

olmuyor peyzaj. Bir rapor yazarak anlatmamız mümkün değil. Tarif edeceksiniz. Yani orman sınırını alıyorsunuz. Orman sınırı kadastral bir sınırdır. Orda orman ekosistemi var mı yok mu kimse bunu dikkate almıyor. Özel Çevre Koruma Sınırı. Şimdi ben o kadar çok özel çevre koruma ile ilgili yere gittim ki, Özel Çevre Koruma olması gereken yer sınırın dışında kalmış, hiç olmayan yer içinde kalmış. Örneğin Ihlara Vadisi. Güzelyurt dışında. Ihlara Vadisi'nin çıkış noktası Güzelyurt'tur. O dışarda. Aslında peyzaj özelliklerinin bu sınırları belirleyecek özellikte hazırlanması, orman sınırı. Orman ekosistemi bitmiş ama biz kadastral olarak orman sınırı diyoruz. Planlama sınırı bizim hep idari sınırlarımız içinde tıklıp kalıyoruz. Halbuki doğa o sınırlarla bitmiyor, kesilmiyor, devam ediyor gidiyor bir havza var. Havza yukarılara taşınıyor. Oradaki pek çok şey aşağılara taşınarak oradaki peyzajı oluşturuyor. Bütünün parçasını biz sınırla kesemiyoruzki. Peyzajla ilgili kararlar çok üst ölçeklerde verilip bu alt ölçeklere yansiyabilir mi yoksa her ölçek için ayrı kararlar üretilip o planlara yansıtılmalı mı? Mesela ben en son Ankara Büyükşehir belediyesi'nin hazırladığı 100.000 ölçekli çevre düzeni planında şöyle bir şey gördüm. Balon havalanma noktası. 100.000 ölçekli bir çevre düzeni planında böyle bir noktanın olması nasıl çıkmış? Balon Ankara'da ne arıyor. Niye o noktayı nasıl bulmuşlar? Bakın planda var. Bu tür böyle olmayacak şeylerin girmemesi ne tür kararların plancıya yansıtılıp plancıyı yönlendirici hassasiyeti ortaya koyduk orada. Hassasiyetin neden kaynaklandığını ifade eden plan notları ya da açıklanması gerektiğini düşünüyorum. Ki onu plancı, o hassasiyete nasıl yaklaşacağını da bilsin.”

Katılımcı 7: “Planlama kademelerinde sıkıntı yok ama bu kademelerin peyzaj planlarına ne kadar aktarılabildiği ya da aktarılamadığı tartışılabilir. Bakanlığın yaptığı 100.000 planlar üzerinden konuşursak bunlar genelde arazi şeklinde, korunması gereken alanlara ilişkin karar üretmeyen, güncelleme şeklinde planlar oluyor. Alt ölçeklere geldiğimizde karar üretmede sıkıntılar yaşıyoruz. Örnek olarak Özel Çevre Koruma Bölgelerini verebilirim. Bizim yaptırdığımız yönetim planları, uzundevreli yönetim planları milli parklar için biyolojik çeşitlilik çalışmaları . Bu tip çalışmaların bütün alanlarda yapıp üst ölçekli planlara zonlama şeklinde işlenmesi karar üretmede alt ölçekli planlarda da çok faydalı oluyor. Bizim birçok 25.000 ölçekli çevre düzeni planlarımızda bunlar görülebilir. Lejant olarak da mekansal planlar yapım yönetmeliğinden bahsedildi.

Korunan alanlar için biz kendimiz lejant üretebiliyoruz. Bakanlığa bilgi verdiğimizde kabul ediyorlar bunu. Hatta hassas zonlarla ilgili yeni lejantlar bizi yönlendirmemiz sayesinde girdi. Çok zayıftı bu konudaki gösterimler.”

Katılımcı 8: “Bir örnekle reel, Malatya örneğiyle başlamak istiyorum. Malatya benim 37 yıllık meslek hayatımda en güzel örnek oldu. İl bütünü bir plan var. 100.000’lik bir plan var. Belediye 50.000’lik, 25.000 ve 5.000’lik ihalesine çıktı. Elazığ, Bingöl, Tunceli, Malatya olarak 100.000’lik plan çalışması yapılmış. Ama Bakanlık Belediye şikayet ediyor. Kararlarına karşı geliyor. İstemiyor 100.000’lik plan kararlarını. Değişiklikler öneriyor. Onun için 50.000 ihalesine çıkıyor. Şimdi kademelenmede ölçekler arası gerçekten bir tuhaflık var. O zaman biz 100.000’lik varken 50.000’liği niye yapıyoruz. 25.000’lik nazım İmar Planı ise, 5.000’liği niye yapıyoruz. O kadar bir çelişki yaşıyoruz ki, tam anlamı ile bu ölçekte Malatya örneğinde bütün sıkıntılarını birebir yaşadık. İki buçuk yıl oldu. Belediye seçimleri geliyor. Belediyeler bas bas bağıyor. Biz proje üretmek istiyoruz diye. Yo planda biz değişiklik yapacağız. 2.5 sene oldu daha 50.000’i çıkaramadık. 50.000 değişikliklerini öngörmüyoruz. Şimdi, siz diyorsunuzki 1000’lik ölçekten plan yapıyoruz. Bir de görmeden, en alt ölçekten görmeden üst ölçeğin kararlarını oluşturabilmemiz çok zor. Her ölçekte planlamada kademeli birliktelik. Ben bir bölgede, bir yerde Battalgazi İlçesinde bir peyzaj ögesi olan Devre çayını koruyamazsam üst ölçekte ben onu yeşil der geçerim. Özel Proje Alanı neden diyemiyoruz? Deriz. Plancılar olarak bu yetkiler bizdeyse Bakanlık da bunu dinlemek zorunda. Ben bu bölgeyi Özel Planlama olarak bırakıyorum. Çünkü buradaki değerleri korumak istiyorum. İşte bitkisinden florasından faunasından herşey önemli. Biz istersek üst ölçekten koyarak alt ölçeğe kadar herşeyi yapabiliriz. Biz mevzuatta lejantı değiştirteceğiz. Ben orada bir değeri korumak istiyorsam yaptıracağım bunu. Biz plancıların görevi nedir budur. Dolayısıyla çok önemsiyorum ölçekler arası kademelenmeyi. Var doğru ama bazılarında düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum. Bu çelişkiyi yaşadık. 25.000 yapıyorsam ben 5.000 niye ihale ediyorum diyor Belediye. 25.000’lik benim zaten Nazım İmar Planım değil mi? Kademelerde bu. Bütün bu konuşulan peyzaj planı diye bir şey yok. Birçok peyzaj çalışması yaptık. Ama bu bir plan değil. Maalesef plan olarak algılanmıyor, alınmıyor. Alınmaması da belki doğru. Çünkü bir plan değil. Siz yaşam biçimini tarif ederken, bir yeri planlarken il

bütünü olsun veya küçük bir mahalleyi bir köyü planlarken geleneksel yaşam biçimi, geleneksel mimari tarz bakmamız gerekiyor. Ancak Malatya’da Peyzaj 44’e uyulacak dedik. 100.000’likte yok. 50.000’e koyduk. 50.000’likte Peyzaj 44 plan diye geçiyor ama peyzaj temelli diye geçmiyor. Peyzaj 44 diye geçiyor. Ben plan notuna, bırakınız lejantta olmasın ben peyzaj 44 deyip 5.000’e deyim, 1.000’e de deyim bırakın plana uymasınlar. Plan notu var. Hukuk değil mi bu?. Biz bu şekilde peyzajı koruyacağız. Yaşam biçimimizi tarif ederken peyzajı, bizim psikolojik yapımızı etkileyen birşeydir bu. Ben güzel bir koridor ve açıklık görmek istiyorum. Açıklığın mutlak bir sebebi vardır. Zaten geleneksel yerleşkelerde dikkat edin onu korumuşlardır hep. Açık bırakmışlar. Onun için Malatya’da peyzaj 44’e uyulacaktır dedik. Peyzaj da da çalışmalarımızda alt ölçeklerde peyzaj etki değerlendirme raporu isteyebiliriz. Üst ölçekten itibaren nasıl peyzaj 44’e uyulacak dediysek her ölçekte onu yazarsak burada bir şey var. Plancı artık yönlendirecek alt ölçekleri. Her ölçekte 5.000’de 1.000’de peyzaj 44 demeyiz inceleriz bunu. Orada 5.000’i 1000’i ilgilendiren nedir? Onu koyarız. Notlarla zenginleştiririz. Peyzaj plancısı çok değerli arkadaşların çalışmalarını yıllarca izliyoruz. Bu meslekte kendilerini plancı olarak kabul ettirebilmek için Bilkent’te yıllardır uğraşiyor. Planlama olsun, plan yetkisi olsun maalesef bir sonuca ulaşamıyor. Biz plancılara iş düşüyor. Madem plan yetkisi bizde biz bunu değerlendireceğiz.

Katılımcı 10: “Özellikle fiziksel planlama sürecinde kent kimliği tanımlaması yapılmaksızın standartize bir yaklaşımla mekansal planlama yönetmeliğine uygun olsun, imar kanunu geleneksel yönetmelikleri uygun olsun yaklaşımıyla bir nevi fordist planlar ortaya çıkıyor. Dolayısıyla plan her şehrin, her bölgenin ya da her kentin planı birbirine benzer kullanımlar içeren planlara dönüşmeye başladı. Bu anlamda üretilen kullanım kararlarının gösterimler tablosunda yer alıp yer almadığı, sosyal donatının kişi başına düşen ortalama ya yetip yetmediği sadece plan araştırma raporlarına sıkışan mevzular halinde böyle önümüze konulan ama bir bakıma onay merciinin yetkililer kimlerse onların kararlarına teknik dile getirmeye çalışan bir yapıda çalışıyorum. Hepimiz çok iyi biliyoruz ki elimizde olan kaynakların yönetimi ve devamlılığını sağlamak için bu yönetimi yaparken en iyi yol ve yöntemi belirleyen bilinçli bir süreci aslında oluşturmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla aslında peyzaj temeline döndüğümüzde de doğal ve kültürel yapı bizim planlama dünyamızın tüm aslında analiz altyapısını

oluşturan ve yöneten etmenleri içeriyor. Dolayısıyla peyzaj planı bence plan kademelenmesinde 25.000 ölçekten önce ortaya konulması gereken ve plancının böyle bir bilimsel çalışma üzerine artık kent kimliğini de ortaya koyarak oraya özgü doğru kararlar üretilip bir analiz altyapısı kesinlikle oluşturması gerekiyor. Kademelenmede bence sorun var. O aslında toplumsal bilinç eksikliğimizden kaynaklanıyor. Neden? Eğer üst ölçek planda parsel bazında bir yapılaşma koşulu belirliyorsak bu aslında ipleri sıkı tutmaktan kaynaklanıyor. Niye? Çünkü rant baskısı oluşabilir. Sonrasında yetkili insanlar böyle zorluklar yaşamamak için esnekliği biraz daha düşürmek adına bu tür kararlar üretiyorlar. Ama bana göre peyzaj planlama hem üst ölçekte en başta yapılması gereken en sonda da 1/1000 ölçekte imar planlarıyla beraber kent silüeti, kesitler, görünüşler, ön plan, arka plan kuşusu içerisinde olması gereken ve sonunda da olması gereken plan olarak görüyorum. 500 ölçekte olması gereken plan olarak düşünüyorum bunu da. Toplumsal bilicimiz veya planlama anlayışımız değişmediği sürece bizim planlarımızda hep sorun olacak. Kademelenmede sorun yok da karar üretmede, mümkün değil de baş edebilelim. Kent kimliğini ortaya koyduğumuz zaman zaten peyzaj verileri, plan ölçekler arasında bence de kademelenmede sorun yok. Onay sürecinde sorun var. Niye? Aslında baştan 3194'e göre üretilmiş lejantlarla plancıya yetki veren zihniyet daha güzel ve esnekmiş. Teknoloji ile beraber plan otomasyonu olsun, tek dil olsun işte Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekansal Planlar Yapım yönetmeliği gösterimler tablosunu hazırlarken maalesef ki bir şehir plancısını başa getirmek yerine bir harita mühendisini başa getirmekten kaynaklanan sonra ek gösterimlerin sürekli eklendiği güncellendiği bir yapıda bazen kendimle de çelişiyorum. Bu kadar esnek olmaması bir yönde iyi. Bazen öyle planlar geliyor ki, mekansal planlar yapım yönetmeliğinde bu yok diyebiliriz. O bu işin kolay tarafı ama. Kaçmamak gerekiyor. O da rant odaklı planlama yaklaşımından ziyade gerçekten doğal ve kültürel kaynakları, peyzaj öğelerini gelecek nesillere aktarırken varolanı ortaya koymak, arazi kullanımını yapmak ama, ileride de nasıl olacağına yön verebilmek için üretmek gerekiyor.”

Katılımcı 1: “Kademelenmede bizim bazı yaşadığımız sorunlar var. Tabii Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi. Üst ölçeklerde tanımlanmış. Alt ölçeklerde botanik bahçesi olarak tanımlanmış. Biz bu alanı değil Botanik Bahçesi bitki yetiştirmeye bile elverişli

olmadığını gördük. Bir tane ağaç yok. Çünkü botanik bahçeleri ağaç kurgusu içinde oluşur. Dümdüz bir topoğrafya var. Ama alt ölçek planlarda bu botanik bahçesi yazılmış.”

Katılımcı 10: “Zaten en başında peyzaj planlama diye bir çalışma olursa, Plancı her konuyu bilmek zorunda değil. Sadece sonuçlara göre karar üretmek zorunda. Çarkı çevirmek zorunda olan kişi. Aslında baştan yapılırsa ve bilimsel gereklilikleri ortaya konursa o anlamda karar üretilirken dikkat edilecektir diye düşünüyorum.”

2. Ülkemizdeki planlama dili peyzaj verilerinin değerlendirilmesi için yeterli midir?

(yanıtınız hayır ise böyle bir dil için önerileriniz nelerdir?)

Katılımcı 2: “Plancılar jeoloji dilini de, peyzaj dilini de diğer dilleri de birşekilde değerlendiriyorlar. Ama planlamada esas peyzaj dili yok. Daha fazla peyzaj öğelerini koyacaksak bu dil yeterli değil. Belki başka bir başlık altında peyzaj verilerini ayrı vermek çünkü peyzaj verileri de bizde orman alanları ayrı, DSI'nin verdiği veriler ayrı, sonuçta hepsi farklı. Koruma alanları farklı hepsinin kendi konularına göre olan verilerini kullanıyoruz. Tek bir peyzaj verisi olarak bunları tek bir başlık altında belki toplasak daha peyzaja yönelik dili konuşurken konuştuğumuz bir konu. Peyzaj kelime anlamıyla manzara demek. Gördüğümüz bütün çevredeki herşey demek. Çünkü kökeni de memleketin manzarası demek. Tam kelime anlamı memleketi nasıl gördüğümüz. Bunun altında herşey var. Bunu ayrı bir terminolojiye getirebilir miyiz? Peyzaj demek 3. Boyut demek. Peyzaj, çiçek, ağaç akarsu. 3. Boyutu bize ne sağlıyor. Peyzaj farklı bir şey. 3. Bir boyut, 3. Bir görünüm. Neyi kapatacak? Biz bir planlamamızda sırf koruma planıydı. Koruma planının bir kısmında eski binaların korunmamış bir bölümü vardı. Ve orada korumanın bir parçası kentin son derece sakin bir yer olduğu ve Osmanlı kasabasını hala yansıttığı bir yerdi. Araba gürültüsünün olmaması gerekiyordu orada. Orada ağaçların dikilmesini ses izolasyonunu ve kötü binaların korunmasını peyzajla yapılmasını önerdik. Bu 3. Boyutu hatta ses boyutunu koyabileceğimiz bir terminoloji lazım.”

Katılımcı 3: “Planlama birçok disiplini içeren bir yapıya sahip. Biz tek başına bir plancı olarak çalışıyor görünsek de özellikle üst ölçeklerde 1000’lik için demiyorum bunu. Üst ölçek planlarda tek çalışmamalıyız. Esasında yasaya bile oturturabiliriz bunu. Şimdi biz nasıl bir jeoloji raporunu alıyoruz. Biyologlardan nasıl doğayla ilgili bütün bilgileri alıyoruz. Lejantta peyzaj dediğimiz zaman ayrı bir sınıflama yapabilir miyiz? Planlama olur mu? Şimdiye kadar yapılmış planlar var. Adını ne koyarsanız koyun sizi içinde ne yaptığımı önemli, niyetiniz önemli. Demek ki bir plancı her sektörü çalışmak durumundadır. Her sektörden bilgi toplamak durumundadır. O zaman biz kendimiz yapıyorduk birçok şeyi. Şimdi biyologları çalıştırıyoruz. Yönetim planları altlıktır. O kadar detaylı bir altlıktır ki, istediğinizi koyabilirsiniz. Bütün peyzaj orada var. Adına ne dersiniz deyin ama üst planlarda siz çok detay veremezsiniz. Verseniz de hedef ve ilke tanımlarsınız. Korunacak alanları az korunacaklar, çok korunacaklar, daha çok korunacaklar diye tanımlarsınız. Ondan sonrası size kalıyor. Yani beyaz alanı esasında üst ölçekli planlarda biz alanların gelişebilirliğini üst üste oturtabilmemiz lazım. Yani yerleşilebilir alanları tanımlamamız lazım. Onu nasıl tanımlarız? Jeolojik korunacak alan, biyolojik korunacak alan, fauna – flora açısından herşeyi ortaya koyarız. Peyzaj açısından. Onu da koyacaksınız. Bu alanları tanımladınız. Kırmızı, yeşil, pembe alanlar. Ondan sonra size beyaz alanlar kalıyor. Beyaz alanları kullanmak artık size kalıyor. Plancının kararıdır. Bence öyle bir tanımlama yapılması lazım. Yoksa siz gidip yani bunu bana peyzaj planı diye tanımlamak yanlış geliyor.”

Katılımcı 8: “Siz üst ölçek için tanımlamalıyız diyorsunuz. Alt ölçek zaten gelecektir.”

Katılımcı 3: “Üst ölçekte disiplinler arası kesinlikle çalışılması lazım. Bütün disiplinlerin çalışıp kendi kurallarını ortaya koyması lazım. Koyduktan sonra plancı onu oturturacaktır planına. Plancının görevi budur. Plancı ondan sonra mülkiyet şu, bu diğer verileri kontrol eder üstüne bunları oturturmak zorundadır. Detay yine koyabilirsiniz. İşte burası geliştirilmesi, iyileştirilmesi gereken alan. Bunlar yine koyulur. Olmaz diye bir şey yok. Şu anda da Lejantta da mümkün. Tanımlayabilirsiniz bunları.”

Tezin Sahibi: “O zaman veri tabanını bunları uygulayacak Lejant dilimiz var veri tabanının hazırlanması gerekir.”

Katılımcı 3: “Plancının da ona göre hareket etmesi gerekir.”

Katılımcı 4: “Bunu direkt olarak cevaplamak bana zor geliyor. Çünkü peyzaj verilerinin ne ölçekte planlamaya girdi teşkil edeceğinin uzmanları tarafından netleştirilmiş olması lazım. Eğer bunlar şu andaki planlama dilinin içinde tanımlanabilir verilerse yeter. Yok eğer bunlar mevcut planlama kullandığımız planlama dili içinde tanımlanamayacak başka öğelerin ve çalışmaların yapılmasını da öngörüyorsa de o zaman yeterli değildir. O yüzden bunu planlama peyzaj verilerinin tanımlı bir veri seti haline gelmesi gerekir. Plancının bunu nasıl ve hangi ölçekte kullanacağını tanımlanmış bir veri seti haline getirilmesi gerekir ki, o zaman ben mevcut planlama dili onu yeterli olarak tanımlamaya yetiyor mu yetmiyor mu onu tartışabilirim. O yüzden net cevap vermek mümkün olmuyor. 20 sene önce ... hocanın yaptığı flora fauna çalışmasını Çevre düzeni planlarına yansıtılması anlamında bir çalışma yapılmıştı. Orada karşılaştığımız örnekten giderek size söyleyebilirim. Hoca planlama bölgesinde bir yıl boyunca çalışmış ve bölgenin flora-faunasını çıkartmıştı. Ve iki ciltlik kalın bir kitap serisiyle bunu önümüze koydu. Ne yapacağız biz bunları . Biz standartlarına göre kırmızı listeleri çıkarttık. Alın ne yapıyorsanız yapın dedi. Hocam bu böyle olmaz dedik. Bir haftalık toplantı serisi yaptık. Eğer biz burada bir çevre düzeni planı yapacaksak bu setin nasıl kullanılacağını sizin bize anlatmanız lazım. Kırmızı listede yer alan endemik bitkiler ne? Nerde yer alıyor bunlar? Bunun üstüne çizin. Mekanla bütünleştirmede için araştırmaları, çalışmaları bizim o yazılı metni kullanmamız mümkün değildi. Bir hafta boyunca oradaki verilerin sonuçlarını ona anlattırdık bunların hangisinin korunması gerektiğini ondan aldık ve bunu da paftalara işlemesini istedik. Ondan sonra planlarda koruma zonları onların yakınındaki karar verme konuları tartışılmaya başladık. İlgili uzmanın bu bilgiyi nasıl kullanılması gerektiğini ya da bunların nasıl kullanılacağını da bilmesi gerekir. Sıkıntı oradan kaynaklanıyor. Aynı şeyide yaşadık. Orda da endemik floracı hocalarımızın yaptığı çalışmalar vardı. Gitmişler özel endemik bitkileri yerinde koordinat almışlar. Araştırma sonunda bize koordinatları veriyorlar. Bunlar dedik ne olacak? Bunlar korunması gereken bitkilerin yerleri. Hiçbir şekilde bunlara müdahale edilmemesi lazım. Peki ben 50.000’lik plana nasıl yansıtacağım. Hiçbir şekilde nokta bile koyamıyorum. Yani sadece koordinat değeri var. O zaman oturduk sorgulamaya başladık. Bu bitkinin nasıl korunması için ne olması lazım? İnsanların bu

bitkiye kaç metre veya kaç km yaklaşmaması lazım? Hangi tür faaliyetlerin olmaması lazım? En son anlaştık konuştuk 1 km'lik bir mesafe çıktı. Tuttuk o koordinatların etrafına 1'er kilometrelik daireler attık. Bunları birleştirdik o alanı kendimiz tanımladık ve oraya da plan notu yazdık. Bu alanlarda şunlar yapılamaz, bunlar yapılamaz dedik. Bu bir ekip çalışması olduğu için planlamadaki ana sıkıntı verinin üretilmesi. Üretilen verinin de planlamaya nasıl yansıtılacağı o ekiplerle koordine edilerek çalışılması gerekiyor. O yüzden de planlama dili ön kanı olarak yeterli değil derim. Ama yine de bunun check edilmesi için veri setinin kesin, zorunlu ve yasal olarak kullanılacak çerçevesinin tanımlanması lazım.

Katılımcı 5: “Katılıyorum şu ana kadar söylenenlere planlama dili ve peyzaj verileri konusunda. Üretilen peyzaj verileri baz alındığı zaman bu sorunun cevabı evet. Planlamaya gelen verilerin değerlendirilmesi açısından baktığımız zaman planlama dili yeterli. Bize peyzaj verisi olarak orman bilgisi, dere kenarı veya en fazla çevresel görsel yerler vs geliyor bu zamana kadar ben karşılaşmadım. Özel çevrede birkaç sene ben de çalıştım. Özel planlar dışındaki diğer planlarda böyle bir endişe de yok. Resmi kurumlarda da yok. Plancılarda da yok, piyasada da yok. Peyzaj verileri siz belki bu çalışmayı düzenlememiş olsanız belki böyle bir farkındalık da yok. Planlamada bizim uymak zorunda olduğumuz jeolojik veriler çok önemli diyoruz konuşurken. Niye? Bir farkındalık oluşmuş çünkü. Jeolojik etütün bu kadar önemli olması bir resmi belge haline gelmiş olmasından kaynaklanıyor. Yasal zorunluluktan kaynaklanıyor. Şimdi onun dışında peyzajla ilgili biz ne kadar doğru, ne kadar güzel bir çalışma yaparsak yapalım böyle bir zorunluluk olmadığı sürece bunu bizim planlara yansıtmamız bizim mevcut planlama diliyle imkanı yok. Bunun dışında birliktelik sadece peyzaj için değil bütün dallar için geçerli. Bir plancı herşeyi bilemez. Mümkün değil. Jeoloji ve diğer veriler gibi çok iyi şartlarda peyzaj da gelir ama hocamın da dediği gibi onu nasıl değerlendireceğim konusunda ben bir şey bilmiyorum. Peyzaj mühendisi, peyzaj mimarı kadar peyzaj bilgimiz yok. Orada işte birlikte ekip çalışmasını yapmak çok çok önemli. Bunu başaran koruma planları var. Koruma amaçlı planlar var, kentsel sit alanlarında yapılan planlar var. Burada bir ekip çalışması mevzuatta da tanımlanmış, Şu şu ekiplerin olması zorunludur deniyor. Bu ekipler gayet güzel şekilde çalışıyorlar. Burada kuruldaki insanlar var. Onlar da bu ekipteki uzmanların görüşlerine önem

veriyorlar. Bir zorlama var. Bu olmadığı sürece biz serbest şekilde peyzajla ilgili verileri değerlendirip kafamızda bir planlama oluşturuyoruz. Eğer mevzuatta tanımlanmazsa yasal bir zorunluluk da olmazsa bana göre çok da faydalı bir şey olacağını düşünmüyorum.”

Katılımcı 6: “Planlama bir ekip çalışması olmalı. Türkiye’de son zamanlarda yapılan planlarda bu görülüyor. Uzmanların ekipte olması öngörülüyor ama bazı uzmanlar kağıt üstünde de kalıyor. Baktığımız zaman 20-25 tane farklı uzmanlık alanı işin içine giriyor. Bunların dışında planlama yapılırken ağırlıklı olarak kurumlardan gelen görüşlerden, yapılan tespit analizlerinden faydalanılıyor. Bence peyzaj konusu önemli. Başlı başına çalışılması gereken bir alan. Türkiye’nin özellikli belli başlı alanlarında milli parklarda uzun devreli gelişme planları yapılıyor. Sulak alanlarda stratejik gelişme planları yapılıyor. Stratejik çevresel değerlendirme yönetmeliği çıktı yakın dönemde. Üst ölçek çevre düzeni planları yapılırken bu yönetmeliğe göre raporlar hazırlanması şartı getirildi. Yürürlüğe girmiş olması lazım. Çevre düzeni planı yapılırken beraberinde o çalışmanın yapılması öngörülüyor. ÇET’e benzer ama daha üst ölçekli. Kıyılarla ilgili bütünlük kıyı alanları planlaması yapılıyor. Bu ve benzeri çalışmalar var. Peyzaj da bir veri seti şeklinde belli bir ekiple uzmanlarla makbulenin dediği gibi orada işin içine katmışlar ama o ayrı bir çalışma. Planlama dili peyzaj verilerinin değerlendirilmesi için yeterli mi? Yaptığımız bir çalışma var bizim. Özel bir alan, farklı bir alan. Orada birtakım şeyler geliştiriyoruz. Örneğin boğaz öngörü hattı öngörüyoruz. Mevcut mevzuat içinde bunların karşılığı yok. Bu ve benzer örnekler çoğalabilir. 25.000’de koyduk. Oraya özgü. O anlamda eksikler var. Gelen bilirkişinin değerlendirmesine göre diyebilir ki bu gösterim plan şeyinde yok. Kullanılabilir diyebilir. O çok göreceli. Kişiye göre değişebilir. İptal riski hepsi için geçerli. Birçok planda kullanılıyor. Planda karşılığı olmayınca plana göre birçok uydurmalar yapılıyor. Gösterimler değişiyor. Her türlü gösterimin karşılığı da lejant gösterimi içinde yer alması lazım.

Katılımcı 7: “Bizim genel müdürlük yaptığımız işler bakımından biraz şanslı. Bizim genel müdürlük kurulduğunda korunan alanlara dair yönetmeliği çıkardık. O çalışmada yer almıştım. Orada yapılan çalışmada şehir plancısının yanında biz peyzaj mimarının yer almasını da mecbur tuttuk. Bizim yönetmeliğimizde yer alıyor. Peyzaj mimarının

raporu da bizim plan açıklama raporu içinde yer alması gereken evraklardan biri. Bunun yanında, alana özel koruma alanlarına getirdiğimiz özel gösterimler var. Mevcut planlama dili bu gösterimlere çok izin vermiyor. Özellikle üst ölçek planlarda zonlama çalışmalarımız, bunların yansıtılması veya kuş havzalama merkezi diye bir gösterim var mesela bizde. Kaplumbağa koruma alanı, kaplumbağa rehabilitasyon merkezi var. Bu tip şeyleri geliştirmek zorundayız. Bunları biz koruyoruz. Peyzaja ilişkin bir veri tabanı, altlık olursa olur. Bizim ürettiklerimiz çok kısıtlı şeyler. Bu daha da geliştirilebilir.”

Katılımcı 8: “Yeşilirmak Peyzaj atlası 11 ili kapsıyor. Bütün veriler var. Ama acaba 11 il planını yaparken bu atlası ne kadar dikkate alıyor? Veriler hazır. Onları kullansalar. Bunu yaptırarak bir güç lazım. Belki iller bankasına iş düşüyor burada. Planlama diline Peyzaj girmeli. Peyzaj plan notunda olmalı, raporunda olmalı, plancılara iş düşüyor derken, peyzaj atlası ifadesi çok güzel. Peyzaj atlası, peyzaj etki değerlendirme raporu diye bir tanım kullanılmaya başlansa yavaş yavaş mevzuatta da yer alır diye düşünüyorum. Eğer lejantta bir çeşitlilik getirmesek gerçekten .Kent kimliği nerde? Kimlik varsa bir parçası da peyzaj.Peyzaj çok önemli. Peyzajın ben planlama dilinde yeteri kadar olmadığını düşünüyorum. Gene plancılara iş düşüyor. Bunu sürekli gündeme taşıyacağız.

Malatya’da alt ölçekli bir çalışmada 1/1000’liğe nasıl bir not koyuyoruz biliyor musunuz? Peyzaj 44 dedik üst ölçekte. 5000’de de 1000’de de diyeceğiz. Her parselde yenir alan 1000’lik çalışmada saklı bahçe mantığı. Her parselde ruhsata gittiğinde belediyeye bahçesinde şu kadar alana doğal karaktere uygun peyzaj düzenlemesi yapacak diye bir not koyuyoruz. Ruhsat alamayacak yapmazsa. Malatya’nın özel bitkisi neyse onu diksin bahçesine. Alakasız bir şey dikmesin. Kahramanmaraş’ta 5.000’lik ve 1000’lik bir çalışma yaptık. Fakat şanssızlığımız üst ölçek yoktu. 50.000 ve 100.000’e söz geçiremiyorduk. ‘Sümbüllü vadisi’ diye bir vadi var. O vadiyi özel planlama olarak ayırdık. Sümbülün her yerde planlara işlenmesi lazım”

Katılımcı 9: “2012 yılında Peyzaj Atlası projesi, Yeşilirmak havzası ölçek olarak Türkiye’nin yüzde 5’ini oluşturuyor ve Türkiye’nin 6. En büyük Havzası. 3019 hektar yaklaşık bu alan. Peyzaj temelli planlama dili derken biz bu konuda çok büyük sorun

yaşadık. Peyzaj bizim için ağaç çizmekti ama yeşilirmaktan sonra bakış açım çok değişti. Biz Yeşilirmak'ta peyzajcılarla, jeologlarla, biyologlarla, klimatologlarla, ziraat mühendisleriyle hepberaber çalıştık. Peyzaj dili derken bunları sentez aşamasında hepsini biraraya getirmek o kadar zorki. Bir yandan hassas alanlar oluşturuyorsun ama o alanları ne kadar tanımlıyor? Bu konuda içimize sinmedi. Plancılara iş düşüyor. Oradaki veriler çok değerli. Bu konuda elde ettiğimizden somut olarak oluşturduğumuz verilerden ne çıkardık? Mekansal olarak peyzaj kalitesi, o alanlar, peyzaj kalite hedefleri oradan çıkarılır. Elimizde sadece çevre düzeni planları vardı. Çevre düzeni planlarıyla karşılaştırdık elde ettiğimiz verileri. Uyumlu uyumsuz ve çelişki çalışmaları hazırladık. Buradan da yola çıkarak sektörler oluşturduk. Tarım, sanayi ve turizm gibi sektörler. Bunlara ait hedefler ve stratejiler belirledik. Mekansal elde ettiğimiz veriler bunlardı. Onun dışında Yeşilirmak havzası peyzaj atlası projesinin bir yaptırımı maalesef olmadı. Nasıl olabilir konusunu biz kapanış toplantısında ele almıştık. Nasıl bir sonuç çıkmıştı?11 ilin imar planlarına yansdı. Uluslararası boyuta taşınmasını konuştuk. Başka ülkelerde atlaslar imar planlarıyla beraber yürüyor. Altlık olarak kullanılıyor bu atlaslar.

Katılımcı 1: “Bu veri seti hazırlanacak. Plancıların plan yaparken bağlı oldukları bir altlık gibi. Ama burada sorun şu. Tanımlı dediğimiz veri setine tanım nasıl getirilecek? Dil derken bunu anlatmak istedim. Plancıya neyi nasıl tarif edecek. Noktayı koyuyor. Botanikçi onu koyuyor ama planda nasıl tarif edeceğini algılamıyor. Tanım getirilmiş değil her alan için.”

Tezin sahibi: “Peyzajcı peyzaj ögesini, botanikçi bitkiye tanım getiremiyorsa demek ki eğitimde de bir farklılığın olması lazım. Belki bir uzmanlık alanı lisans üstü eğitimle sağlanmalı. Eğer tanımlayamıyorsa eğitimi sorgulamak tartışmak lazım.”

Katılımcı 1: “Bazen tanımı çok aşırıya kaçarak başka meslek alanlarının tarif etmesi gereken noktalara kadar götürüyoruz. Bazen de tanınsız bırakıyoruz. Hiçbirşey yapılamıyor. Malatya örneği gibi. Kayısı orada çok önemli. Bunu bir peyzaj planı gibi tarif ettiğimiz veri setinde, şurda şu tür yetiştirilecek gibi tarife kadar giden çalışmalar var. Bu doğru değil. Tarımsal niteliği korunacak alanlar. Genel bir tarif. Onu orda

tarımcı hangi tarımsal üretim konusunun orda. Mesela tarımsal geliştirilecek alanlar deyip bunu nasıl, yapılaşmamaya açılmaması önerilerle plan notuyla tanım getirilir fakat orada hangi ürünün yetiştirilmesi gerektiğine tarımcının karar vermesi ve tarımcıdan aldığı bilgilerle plancının plana o notu koyması gerekiyor. Küçük plan notlarıyla tanımlanır ama orada ne olacağına tarımcının karar vermesi lazım.”

Katılımcı 8: “Belediye, Tarım master planı ve turizm master planı ihaleye çıktı biz planı yaparken. Karakaya baraj gölü iklimi değiştirmiş nemli bir ortama yolaçmış ve kaysıyı bitirmiş. Tarım master planına uyulacaktır dedik. Doğal korunacak alan diye not üst ölçekte. 50.000’likte koyuyoruz. Üst ölçekte. Yavaş yavaş geliyor.

Katılımcı 10: “Jansen planında 3. Boyutu üretmiş. Ressam gibi tasarlamış. Alt ölçekte bu eleştirdiğimiz 3. Boyut teknolojisini devreye sokabilirsek parsel bazında değişikliğe gidileceğinde varolan 1000’likle 500 lükle bence adı kent tasarım planı olmalı böyle onaylanırsa, plan kesitleri, silueti ve perspektifiyle onaylanacağı için değişiklikte de değişikliğin nasıl bir sonuca götürdüğünü 3. Boyutta gözlemleyebileceğiz. Çevre düzeni planının iki aşamada olması gerektiğini düşünüyorum. En başta ve en sonda. En başta peyzaj zaten iki ana unsuru kapsıyor. Doğal kaynaklar, kültürel kaynaklar. Dolayısıyla meslek şovenizmi olarak bakmamak lazım konuya. Plancılar çok geniş bir yönetime sahip ama iş bilen kılıç kuşananın diyorum ben bu noktada. Çünkü peyzaj verilerinin özellikle planlamaya girdi olacak ve sonuç noktasına götürecek bilimsel çalışmalardan sonra plana başlamak lazım. Ve mevzuata da yerleşmesi gereken bir şey. Jeolojik etüt raporu gibi peyzaj planlama onayı bence gerekiyor. Ondan sonra isterseniz tarım master planı yapılınsın, isterseniz kültürel master planı yapılınsın, isterseniz turizm master planı yapılınsın hepsi yapılınsın ondan sonra plancı bir sonuç değerlendirmesi ve tüm bilimsel çalışmalardan sonra neyin ne şekilde yönetileceğine karar veren ve o kentin asıl kimliğini ortaya koyan planı yapabilsin. Yanlış kararlar üretebilir. Bir plancı herşeyi bilmek zorunda değil. Kurum görüşlerine geldiğimizde de aslında plan açıklama raporuna kurum görüşlerini tarayarak kurum görüşleri belirlenmiştir en klişe halinde geçtiğimiz plan notlarıyla yer bulmaya çalıştığımız bir yapıda onları oraya yerleştirmeye çalışıyoruz ama mesela jeolojik etüt raporunda diyelim ki çok hassas alan. Şimdi burayla ilgili plancı ağaçlandırılacak alan diyebilir ama ne tür bir ağaçlandırma

yapılacağıyla ilgili kararı da o noktada toprak kayması yaşanmasın. Sağlıklı kentleşme oluşabilsin. Sonrası için büyük adımlar atılabilmesi için en başında temel oluşturulabilecek bir altyapı ve onaylı bir altyapı lazım.” En başından bir veri seti var. Sonuç-öneri kısmı var. O onun uzmanlığı lazım. O uzmanlığa göre artık karar üretme noktasında mekansal plan yapım yönetmeliği, deniz beyin dediği gibi sonuca bakarak şu an cevap vermek mümkün. Sonucu da görmeden yetiyor yetmiyor bir şey diyemiyoruz ama aslında genel ortamda yetebilir olarak görüyorum. İhtiyaç olduğunda yazı yazarız.”

Katılımcı 1: “Aslında Peyzaj 44 bir bilgi sistemidir. Malatya kenti bütününde orada erozyon riskli alanlar neresi dediğiniz zaman gösterir. Su geçirme alanlarını istiyorsunuz... Aslında ayrı ayrı peyzajla ilgili tüm verileri bulabiliyorsunuz. Mesela orda agro ekolojik zonlarla ilgili örnekleme yaptık. Diyorsunuz ki, şu tür kayısı üretim alanları neresidir? Ne yapıyor? Toprak yapısı, iklim, rüzgar, nem gibi parametreleri alıp bu ürün için uygun olan alanlar burasıdır diye sınırları çiziyor. Ama bu tabii tarımcının karar vermesi gereken acaba o ekonomik açıdan o kayısı türünü o kadar geniş alanlarda üretimi doğrumudur değil midir bunun kararını veren ama agro ekolojik zon olarak onun sınırlarını belirtir. Bilmem ne üzümü nerede yetişir dediğiniz zaman onun sınırlarını size veriyor. Bu ayrıntıya kadar giden özellikleri olan bir peyzaj veri setidir o. Plancıya da ne yapması gerektiği konusunda sonuna kadar onu yönlendirici, bilgilendirici sonuçları vardır.

3. Peyzaj verileri plan kademelerinde hangi ölçeklerde kullanılmalıdır?

Katılımcı 2: “En baştaki, en üst ölçekte en azından bir rapor şeklinde yeralmalı. Dikkat edilecek zonlar, dikkat edilecek alanlar. Bir peyzaj üst planı. Ben korkmuyorum böyle demekten. Çok farklı bir meslek grubu ve bizim hakikaten çok bilmediğimiz bir şey. Onların da bir üst planı olması lazım. Onun çerçevesinde alt planların, 5000’liğe gerek olduğunu zannetmiyorum. Belki 100.000’likten 25.000’liğe inip oradan da 1.000’liğe hatta 500’lüğe aynen koruma planlarında, özellikli planlarda yaptığımız gibi 500 ölçek peyzaj için daha uygun bir ölçek. Herşeyi gösteren, 3. Boyutu gösteren kesitleriyle, o şehirde dolaşırken neyi göreceğinizi gösteren bir ölçek. En az 3 ölçek içermeli. 25.000 ölçek gibi bir ara ölçek olarak çünkü 5.000’liklerin 25.000 nazım plan olduğuna göre bir

fonksiyonu kalmadı. Ve 1000'lik hatta 500'lük ölçek mutlaka oluşması gerekiyor. Artık yasayla tanımlanmış onayı istenen bir çalışma olması gerekiyor. Aynı bir ÇED raporu gibi, aynı bir jeolojik rapor gibi onaylı bir çalışma şeklinde ki plancı buna göre, jeolojik raporların herşeyini olduğu gibi mi kabul ediyoruz? Hayır. Onda da plancı olarak belirli ölçüde inisiyatif kullanıyoruz. Bunda da inisiyatif kullanalım ama böyle ciddi bir altlık olması gerekiyor ülke bazında.”

Katılımcı 3: “Bence her ölçekte farklı anlatımlar olmalı. Şimdi her ölçekte 100.000 ölçekte Karadeniz dağları dediğimiz zaman korunmalıdır. Kaçkar dağları. Şimdi 100.000'likte o kadar detayına giremezsiniz. Korunmalı. 25.000'liğe indiğinizde bir iki kademe daha atlayıp lejantı açarsınız orada. 100.000'liklerde hatta kavram planı olmalı. Kavramsal plan olmalı. Leke atarak plan olmaz 100.000'likte. Leke atıyorlar. 100.000'likte tanım yapmanız lazım, Şimdi Jansen planında tanımlıyor, anlatıyor, böyle olmalı, şu şunun için yapılmıştır gibi. Herşeyi tanımlamış. Ne amaçla, ne için, nasıl? Bunu koyuyor. Şimdi siz birşeyi koyuyorsanız burayı niye koruyacağız. Cevizlik için. Bazı yerlerde plan bağlayıcı. Şimdi siz oraya kayısı dediğiniz taktirde ekonomisi gitti diyorsunuz. Nemlendi ve kayısı gitti. Şimdi, Sultandağ'da da oradaki iki göl nemden dolayı koca koca 30 kalibrelik kiraz oluyor. O nem olmazsa orada iki göl kurusa kiraz da gitti. Şimdi siz kiraz dediniz. Kiraz gitti. Demek ki esnek bir şey. Burada özel mahsul alanı, esnek tutmamız lazım büyük ölçek planları. Alt planlarda da proje haline gelir o zaman da uygulaması olur diye düşünüyorum.”

Katılımcı 2: “Belki de peyzaj planlamasını yapan kişi de peyzajı ilgilendiren verileri peyzaj plancısı o verileri onun verileri alıp değerlendirmesi, bizim ondan sonra değerlendirme yapmamız çok daha faydalı olur.”

Katılımcı 4: “Herhalde benzer noktaya geleceğiz. Bizim bu dönemdeki, çağdaki ana sıkıntımız bütün verilerin sayısal üretiliyor olması. O yüzden ölçeğin hiçbir önemi kalmıyor. 100.000'lik ürettiğimiz bir plana bile insanlar parselini atıp a benim parselim tarımda kalıyormuş, yok sanayide kalıyormuş diye söylüyorlar. Eskiden sadece leke verdiğimiz yerlere bunların 5.000'liği 1.000'liği yapılmadan burada ne olacağı belli olmaz derdik şimdi her planın her noktada birebirden ta 100.000'e 500.00'e kadar çıkıp

inebiliyoruz. O yüzden bu tabii gösterim dili olarak planlama açısından da peyzajı bir tarafa koyalım planlama açısından da çok ciddi sıkıntılar çıkartıyor. 1000 görünümlü 100.000'likler yapıyoruz. Öyle olunca da işin içinden çıkmak çok zor oluyor. Hangi ölçekten girmeli konusu. Birkaç ölçekten girmek durumunda. Bunun içeriğini ve çerçevesini de ayrıca o ölçüğe göre ayrıca tanımlamak gerekiyor. Yine benim hatırladığıma göre Özel Çevre'deyken ilk uydu görüntüleri kullanılmaya başlanıldığında Datça Bozburun'da Çukurova Üniversitesi Peyzaj Bölümü'ne Datça Bozburun optimal arazi kullanımı diye Çevre Düzeni Planı yapmadan önce bütün yarımada'yı kapsayan bir çalışma yaptırmıştık. Mesela oradaki çalışmanın bununla ilgili şeyi ne olabilir? Uydu görüntüleri kullandığımız için o zaman uydu görüntüleri spottu. 30 metreden 30 metreye aşağıyı göremiyorduk. 30 metreden 30 metreye aşağıyı göremeyince 30 metreye 30 metreye bir karenin içini tek renk olarak alıyorduk. Oradaki bitki varlığı ile ilgili detaylı hiçbir bilginiz yoktu. Orayı tek bir kalem olarak geçiyordunuz. Bu ölçüğü kullandığımız zaman bu planı 25.000'de hazırlamak yeterli bir ölçükti. Çünkü 30 metreye 30 metre çözünürlüğü kullandığınız zaman 25.000'lik bir plan yapmada o lekeleri çok rahat tanımlayabiliyordunuz. Benzer homojen alanları kullandığımız için orada plan altlığı olarak sınırlamalar, bölgelemeler çıkartabiliyordunuz. Şu anda hem planlamada sayısal duruma geçtik hem de diğer verilerde çok ciddi çözünürlüğe geçmiş durumdayız. Peyzaj olarak baktığımızda bizim konuştuğumuz kentsel peyzajı bir tarafa koyuyorum ama bizim konuştuğumuz peyzajın hepsi yapıldığı çevrelerin dışında kentsel alanların dışında. Ağırlıklı olarak doğal bölgeleri konuşuyoruz. Doğal bölgeleri konuştuğumuz için bizim peyzaj planlaması mantığında, bu çerçevede konuştuğumuz konuyu ele aldığımızda kentsel alanın veya şehir dışıların veya yerleşimlerin dışındaki alanları biz daha çok korumaya, ele almaya yönelik konuları tartıştık, kent içini. Kent dışı peyzajı ayrı olarak tartışmak lazım. Böyle aldığımız zaman bizim kullandığımız planlama dilinde kentsel alanın dışında kullandığımız ölçek nazım plan ve onun üstündeki üst ölçek planlar. Benim pratik olarak veya planlamaya paralel olarak kullanabileceğimiz peyzaj planlaması verilerini 100.000 ölçekte veya onun üstündeki ölçekler olabilir diyorum. Bunun ne detayda veriler içermesi gerektiğini ayrıca uzmanların tanımlaması lazım. Yine kentsel alanlar dışında nazım planlar var. 1000'lik planlarda artık şehir dışına çok fazla çıkmıyoruz plan olarak da, çizim olarak da, tanımlama olarak da kentsel alanın dışına pek çıkmıyoruz. O yüzden de nazım planının altına inmemesi lazım. 5.000,

25.000 olabilir. O ölçeklerde bir veri seti oluşturulabilir. Ama her halükarda bunlar bu ölçeklerden daha detay ölçeklerde çalışılması gereken alanlar varsa bunların da yine bu ölçeklerde ayrıca tanımlanması lazım. Bir alan tanımlandıysa 25.000’likte veya 5.000’likte bunun 1.000’likte veya başka ölçeklerde detaylı çalışılmasının refere edilmesi gerekiyor aynı jeolojik etütlerde olduğu gibi. Daha çok sondaj yapılsın, daha çok alan çalışması yapılsın gibi. Benim gördüğüm ya da şu andaki planlama pratiğine paralel üst ölçek ve nazım planda ancak veri olarak kullanılabilir diye düşünüyorum.”

Katılımcı 5: “Her ölçekte kullanılmalıdır. Planlamada bir kademelenme tamam, doğru. Zaten geleneklerimizde de bu var. Mevzuatta da var, plan tekniklerinde de var. Kademeli birliktelik olayı çok çok doğru. Sade bir kast şeklinde 100.000’liği yaptım. O bana uysun, alt ölçeğe uysun gibi değil. Bu şekilde bir kademeli birliktelik olması gerekiyor. Bunun dışında peyzaj verileri özeline gelirse de peyzaj verilerine bir kademelenme yapmak doğru değil. Yani 100.000 ölçekte bir peyzaj verisini tanımlayım, ayrıntıya girmeyim işte 5.000’likte ayrıntılı çalışma yapayım ona göre devam şeklinde bir üretimi bana göre doğru değil. Niye doğru değil? Şöyle söyleyeceğim. Maraş’ta bir sümbül onun yanında bir orkide var ekonomik değeri var. Şimdi orkide ve sümbül çok ayrıntıda ama 1000’lik, 5.000’lik bir şey düşünebiliyoruz. Ama, biz 100.000’lik plan yaparken eğer orkideyi etkileyebilecek bir sanayi yatırımı, plancı olarak bir fonksiyon önereceksek o orkidenin yok olduktan sonra alt ölçekte bir planlama çalışması, onu önermenin de hiçbir anlamı kalmıyor. Verilerin ayrıntıda muhakkak olması gerektiği düşüncesindeyim. Bir kademelenme yapılmadan 100.000 ölçekte de çok çok alt ölçeği ilgilendiren bir peyzaj verisinin değerlendirilmesi ve onun öne sürülmesi gerekiyor. Burada plancıya çok iş düşüyor. Ben her zaman planlamada o şeyi savunmaktayım. Planlamada standart diye bir şey mümkün değil. Her yerin, her özelliğin, her mahallenin bırakın kentler arasındaki farkı kentler arasındaki mahallelerde farklılık var. Biz bunun tersi olarak şimdi bakanlık hep bir standartlaşma burada bir rant anlayışı var bunu ben nasıl engellerim, böyle hep kötü düşünceyle yola çıkarak bir standartlaşmaya gitmeye çalışıyor. Ve bu da bence planlamayı çok başarılı hale getirmiyor. Her yerin her özelliği vardır. Peyzaj verilerini de, Maraş’ta farklı çalışılması lazım, Trabzon’da farklı, Kırıkkale’de farklı bir şekilde yapılması lazım. Bu şekilde bir ihtisaslaşma gerekiyor. Daha çok yerelleşme gerekiyor. O anlamda da bir tanım oluşturma, bir plan dili

oluşturma vesairesini de çok zorlamamak lazım diye düşünüyorum çünkü her yerin her özelliği farklıdır. Ben bir peyzaj verisini değerlendiririm plancı olarak o planı yapan, koordinasyonu sağlayan kişi olarak. Bir başka plancı başka şekilde değerlendirebilir. Ona sen bu şekilde değerlendir demek çok doğru değil. Bu anlamda sorunun cevabı, her ölçekte kullanılabilir peyzaj verileri. Ancak peyzaj verilerini kendi arasında kademelenme yapmak doğru değil diye düşünüyorum.”

Katılımcı 6: “Bence de veriler her ölçekte kullanılabilir, kullanılmalıdır. Örnek, 11 tane ili kapsayan bir Yeşilirmak Havzası var. Bu yapılırsa eğer 250.000 ölçekten başlayalım bir silsile içerisinde, kademelenme içerisinde plan ölçeğin gerektirdiği detayda veriler içerir. Bu gerek pafta üzerinde gösterimi olmayabilir. İlkesel olarak yer alabilir. Plan açıklama raporunda yer alabilir, plan hükümlerinde yer verilebilir. Nasıl bir havza vardır? Burada alınacak tedbirler nedir? Alt ölçek planlarda neler olacaktır. Bunlar üst ölçek tanım. Alta inersiniz. Yeşilirmak il ölçeğinde o havzanın getirdiği şeyleri koyarsınız. Kente inersiniz. Dersiniz ki nazım planda yerleşme kent ölçeğindeki planlarda Yeşilirmak çevresindeki koridorkent içerisinde bir yeşil koridor olarak planlanacaktır dersiniz. Bir rekreatif alan olarak planlanacaktır dersiniz. 1000’liğe inersiniz, 1.000’likte de o peyzaj ögesi olarak mevcut durumla ilgili birtakım bilgiler doğrultusunda yapılacak düzenlemelerin nasıl olacağını söylersiniz. Bu anlamda bence her ölçekte olabilir. Olmalı. Üst ölçek genel ilkesel şeyler, alt ölçek alta indikçe detaylandırıcı türde gelmeli.”

Katılımcı 7: “Bence de her ölçekte olabilir peyzaj verileri plan kademeleri. Şöyle ki, üst ölçekli planlarda daha bölgesel düzeyde yapılan biyolojik çeşitlilik çalışmaları veya yönetim planları veya peyzaj atlasları vs çalışmaları bölgesel düzeyde üst ölçek planlara yansıtılması sözkonusu olabilir. Ayrıca bizim 100.000 ölçekli bazı planlarımızda, bazı alanlarda kentsel tasarım rehberi hazırlama zorunluluğu var. Bu kentsel tasarım rehberleri doğrultusunda oldu uygulamalar yapılıyor. Bu adaların tamamı da doğal sit alanlarının çoğunlukta olduğu adalar. Bina tipleri olsun oradaki tipoloji olsun, bitkilendirme v.s bu uygulamaların yaygınlaştırılması gerekiyor özelliği olan alanlarda. Alt ölçekli planlara nasıl yansıtılabilir? Mesela bizim alt ölçek planlarda plan hükümlerine baktığımızda parsellerde % 40’lık bir alanın toprak alan olarak bırakılması

bazı alanlarda mecburi bizim özel çevre koruma alanlarından örnek verirsek. Bu da ne için? Drenaj için, görsellik için, blok etkisi yaratmamak için v.s. alınan bir karar. Blok boylarına ilişkin de bizim sınırlamalarımız var. Rüzgarın, hava akımı v.s, görüntü için. Bazı özellikli alanlarda da peyzaj projesi hazırlama zorunluluğumuz var bizim planlarla getirdiğimiz plan hükümlerinde. Hata metrekaşe başına dikilecek yöresel ağaç miktarı bile çoğu planımızda plan hükümlerinde yer alıyor. Bunun bütün alanlar için özellikle korunan alanlarda yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum.”

Katılımcı 8: “Çok güzel. Bakanlığın onayladığı planlardır bu. Bunu belediyelere yaygınlaştırmak gibi projeniz var mı? Bu dediğin çok güzel. Belediyelerin de bu anlamda bir eğitime ihtiyacı var değil mi? Biz bunu her yerde kullanabiliriz. Ben de her ölçekte , ölçeğinin gerektirdiği ölçüde olması gerektiğine inanıyorum üst ölçekten başlayarak. Ülkede o kadar çok planlama konusu var ki, planlıların işi o kadar çok ki. Havza planlaması, ova planlaması, bir sürü planlama ortaya çıkmaya başladı. Buralardaki ova planlaması belki 15 ili kapsıyor. Gerçekten zaten planlamanın içinde peyzaj. Her yerin planını yaparken, bakanlık mı denetleyecek, belediye mi kontrol edecek. Bu çalışmaları mutlaka veri olarak almalı, ölçeğinde tabii. Ne gerektiriyorsa, belki 1.000’liğe geldiğimizde bunlar geliştirilebilir. Mekanın anlamını bilen var mı Arapçada? Mekan imkan demekmiş. Biz mekanı tanımlıyoruz. Demek ki imkanlar tasarlıyoruz. Hangi ölçekte olursa olsun. İmkan tasarlıyoruz. Hangi ölçekte olursa olsun. Alt ölçekte bir planı oluştururken, peyzaj imkanı varsa niye kullanmayalım. Üst ölçek... insanlara, hayvanlara bile o doğal sirkülasyonu yaratmak gerekiyor.

Katılımcı 9: “Ben de genel olarak herkese katılıyorum. Birkaç örnek vereceğim. Biz Kahramanmaraş’ta da sümbül koruma eylem planı yapmıştık. Noktasal olarak Biyoloğumuz bütün sümbülleri haritada işaretledi. 100.000 ÇTD’yi işaretledi. Etrafına belirli bir koruma çapına alarak. Eylem planını o şekilde çıkardık. Plan önce bitmişti maalesef plana giremedi. Sonra eylem planı çıktı. Ölçek derken ölçeği yok bence. Tüm ölçeklerde geçerli. Yeşilirmak’ta da öncelikle il bazında aldık bu 10.000’liği. Sonra ilçeye düştük. İlçeden sonra baktık başedemiyoruz jeolog, hidrojeoloğumuzun hazırladığı mikrohavza ölçeğinde devam ettik projelerimize. Mikrohavzadan sonra

analizler üst üste geldikçe noktasal verilerimiz de vardı. Koridorlar oluşturduk. Bu şekilde devam ettik bütün ölçekleri karıştırarak.”

Katılımcı 10: “Peyzaj verileri plan kademelerinin bütün ölçeklerinde kullanılabilir mi? Kullanılabilir ama, var mı var noktasında bir sürece de sürükleyebilir bunu. Dolayısıyla özellikle peyzaja yönelik kararlar üretilmesi noktasında kendi uzmanlık alanlarına teslim edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Plan onama sürecinde 25.000 öncesinde ve 500 sonrasında dememin sebebi bu. Çünkü planı onaylatma sürecinde ya bir ekip çalışmasını zorunlu kılmak gerekiyor yapıyı. Mesela nazım imar planı 1/5.000 ölçekli veya 1/1.000 ölçekli imar planlarını yaptığınızı düşünün bir adanın. Zaten bugün 1.000’liği yapıyoruz. Üzerine 5.000’liği olması gerektiği gösterimi şekliyle çizmeye çalışıyoruz. Ama, 25.000’den sonra 5.000’liğe yönelik peyzaj kararları üretirken o zaman peyzaj mimarları olmalı. Peyzaj mimarlarının yerine ya da bir şehir plancısı olarak peyzaj ögesi üzerinden karar üretmek yanlış olur diye düşünüyorum. Tamam doğal kaynaklar, kültürel kaynakları yönetmek, onlarla ilgili karar üretmek olması gereken ama, biz değil. Biz doğal kaynaklar, kültürel değerlerle birlikte ele alınan konuyu ekonomik katkılarla beraber eşleştirdiğimizde örtüşmeyen bir şey varsa soru işareti koyarak devam etmeliyiz diye düşünüyorum. O yüzden de ara ölçekte peyzaj planına gerek olmadığını düşünüyorum bu aşamada. En üstte ve en altta olsa yeter gibi geliyor bana.”

Katılımcı 1: “10-12 yıl önce bir çalışmayla ilgili Adıyaman’a çağırdılar. Kenti şöyle bir dolaştırdılar. Başkan bana Adıyaman’ı nasıl buldunuz diye sordu. Ben de levhasından dedim. Çünkü kentleri birbirinden ayıran hiçbir özellik kalmamış. Bu planlarda getirilen standartlar nedeniyle. Biraz önce söylendi ya 20 metre arayla ağaç dikilecek. Biz ağacı bile standart hale getirdiğimizde tekdüze, birbirine çok benzeyen kentler ile yaşam alanları yaratıyoruz. Peyzajın aslında özelliği böyle. Oranın doğal özellikleri yaşamı, kültürü, gelenekleri orda biz yaşam biçimini sokmuyoruz ama o da plancının katması gereken özellik olarak girecek. Doğasını orada yaratması gereken çevrenin nasıl olması gerektiğini tarif eden bir dilinin olması aslında farklılaştırmayı yaratacaktır. Yoksa birbirine benzeyen pekçok kent sadece levhasından bulacağımız pekçok kent yaratmak üzere planlama çalışmalarını yapıyoruz. Ben de şunu gördüm. Zaten en üst ölçekte,

Türkiye’de veri hangi ölçekte olduğunu siz belilemiyorsunuz. Bazen 100.000 ölçekte küçücük bir 30 cm’ye-30 cm ayrıntılı bir pikseli 100.000’de kullanabiliyorsunuz, kimi zaman da 5 km’ye 5 km bir pikseli 100.000’de kullanıyoruz ve bunları üst üste çakıştırıyoruz. Ve bundan bir değer elde etmeye çalışıyoruz. Alt ölçek ve üst ölçek arasında gidip gelirken bu veri tabanının ne kadar doğru olduğu konusunda kaygılarım var. Önce bu veri tabanının doğru bir şekilde ortaya konulması ve güvenilmesi gerekiyor. Ondan sonra o zaten ayrıntılıysa bunu her ölçekte kullanabilme şansımız da var. Bence de girmesi de gerekiyor. Üst ölçekte daha, üst ölçek kararlarla aşağıya doğru ayrıntılı kararlarla girmesinin yararlı olduğunu düşünüyorum.”

4. Peyzajın planlamayı yönlendirdiği yapı olarak peyzaj katman çalışması hangi aşamada yer almalıdır?

Katılımcı 2: “Üst düzey planlarda ülkesel veri tabanı. Kesinlikle ve bu bize planlamadan önce gelecek bir şey. Ama daha alt boyutlarda plancının yönlendirdiği boyutlarda 25.000’likten itibaren yine planlamadan önce olması gerekiyor. Belki planlama ile birlikte çünkü peyzaj plancısıyla plancının aynı zamanlamayla çalıştığı bir şey de olabilir. Plancı bambaşka bir şey üretecekse onu peyzaj plancısına sorması lazım. Ben burda böyle bir şey düşünüyorum nasıl planlama yaparız, nereye gidebiliriz. Belki birlikte üretilen bir ön rapordan sonra birlikte üretilen proje gibi üretilen artık bir veri tabanından çıkıp basbayağı bir proje çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Biz hep doğal peyzajdan bahsettik. Kültürel peyzaj da var. Binaların kaplamalarına kadar. Yolların ne şekilde olacağına kadar. Sadece koruma alanlarında değil normal kentlerimizde de bunu yapmamız lazım. O boyutta sadece peyzaj mimarları ile değil diğer meslek mimarlarla da, kentsel tasarımcılarla da mutlaka birlikte çalışmamız lazım. Kentlerimizin en büyük eksiği.. Fıskiyeler, heykeller...Mutlaka bunların plan safhasında değerlendirilmesi lazım. Doğayla bütünleştirilmeli.

Katılımcı 3: “Şimdi hangi katmanda çalışılması gerekir denildiğinde, bu hem planlamadan önce de olabilir, planlama ile birlikte de, jeolojik rapor bize nasıl hazırlanıp da veriliyor veya planı ihale ederken jeolojik raporu birlikte ihale edebilirler. Bu da aynı şekilde de verilebilir. Peyzaj planı olarak da verilebilir. İller Bankası ilk

zamanlarda tüm herşeyi hazırlar, jeolojik rapordan diğer şeylere kadar. Belediyelerin görüşlerini şunları bunları dosyayı paket halinde teslim ederdi. Bunda da öyle olabilir veya olmazsa da. ihale şartları da değişiyor bunu bazı ihalelerde de gözardı ediyorlar. Sanki tek ihale çıkar gibi. Yani peyzajı, planı, jeolojiiyi. Hepsini detaylı olarak çalışılacaklarla beraber istemesi lazım.”

Katılımcı 4: “Ben de bir önceki soruyla aslında birleştirerek cevaplamak istiyorum. Çoğunluk her ölçekte kullanılabilir demişti peyzaj planları. Her ölçekte kullanılabilir ama, sıkıntı şu. Ben bunu pratik olarak düşündüğümde üretilecek olan peyzaj verisinin hangi ölçeğe hitap edeceği asıl soru bu. Pratik olarak baktığımızda ili çalışıyorsanız ilin tamamında 1.000’lik detayda bir peyzaj verisi üretmeniz yıllar alacak bir şey. O veri olduktan sonra 100.000’likte de, 5.000’likte de, 1000’likte de 500’lükte de bu veriyi kullanabilirsiniz eğer o detayda üretildiyse. Ama pratik olarak baktığımızda şu anda mümkün değil. Eğer çok hassas bölgelerde çalışmıyorsanız 1.000’lik detayda veya daha alt ölçekte veri üretmeniz söz konusu olabilir ama genel anlamda planlamanın mevcut pratiği içinde baktığımızda nazım plan üst ölçekli plan dışında detay veri üretmemiz çok zor. Eğer özellikle o alana düşmüyorsanız yani bu konuya bu soru bazında bakarsak Ergun bey de söyledi jeolojik etütlerle paralel düşünebiliriz bu konuyu. Jeolojik etütler de 100.000’lik ölçeklerde üretilmiş MTA tarafından jeolojik paftalar var. Detayda jeolojik etüt üretecek firmalar veya kurumlar o ana üretilmiş veriyi baz alarak onun detayında daha detaylar üretiyorlar ve planlama bunun üstünden yapılıyor. Veri üretmenin maliyeti çok yüksek. Bildiğimiz klasik jeolojik etüt raporlarında depremden sonra mikro bölgeleme zorunluluğu çıkmıştı. Bu nedir? Plan yapılacak veya çalışma yapılacak her yerde 500 metreye 500 metre kare alanının içine bir tane sondaj yapacaksınız. Bunun ciddi, öyle bir maliyeti çıktı ki, bundan vazgeçildi. Şu an bildiğimiz klasik bildiğimiz rastgele belirlenmiş ya da uzman tarafından öngörölmüş alanlar yapılacak birkaç tane sondajla bütün alanı tanımlamaya çalışıyorsunuz. Aynı şekilde veri üretimi, peyzaj veri üretimi için de geçerli. Eğer detayda veri üretilebiliyorsa bu veri her ölçekte kullanılabilir çok detaylı üretildiyse. Ama, planlama pratiği açısından baktığımızda çabuk veri üretilip de planlamanın araştırma ve etüdüne girdi olabilecek çalışmalar üst ölçekte kalmak zorunda. Çok spesifik alanlarda belki detaylı çalışma istenebilir. O yüzden de bu soru bağlamında araştırma ve etüt,

planlamanın araştırma ve etüt sentez ve eşik analizlerinde bu verinin girdi olarak plancının önüne gelmiş olması lazım bu da çalışılacak ölçü ve üretilmiş olan verinin detayına bağlı.”

Katılımcı 5: “Ben de şu açıdan yaklaşmak istiyorum konuya. İmar planları ya da daha geniş anlamda planlamayı yaparken çok başlıkları söyleyecek olursak araştırma-analiz safhası veri toplama aşaması ondan sonra analiz ve sentez aşaması taslak plan kararının üretilmesi, bunların tartışmaya açılması yani siyasilerle olsun, vatandaşlarla olsun v.s. ondan sonra nihai plan kararlarına ulaşmak gibi bir durumumuz var. Şimdi burada da hangi aşamada peyzaj verilerini sürecin içerisine koyacağız dediğimiz zaman bence her aşamasında bunun olacağı düşüncesindeyim. Araştırma analiz aşaması zaten olmazsa olmazlardan bir tanesi, sentez aşamasında da bu peyzaj verilerinin sadece veri olarak değil yine devamlı söylüyoruz herhalde bütün arkadaşlar da herhalde aynı fikirdeler planlamayı salt bir meslek grubu olarak değil de bir planlama ekibi olarak değerlendirmek lazım. Planlama ekibinin de temelde başında olacıklardan birisi de peyzaj mimarları. Peyzaj mimarları da sentez aşamasında kendi kararlarını verebilirler, Planlama ekibindeki diğer disiplinlerle beraber verilecek kararlarda. Bunun sonucunda hem senteze ulaşılacak, hem de taslak plan kararları oluşturulacak. Ben plancı olarak baktığım zaman bir peyzaj verisi geldiği zaman benim o veriyi değerlendirip bir plan kararı üretebilir miyim? Üretirim ama ne kadar doğru olur. O tartışılır. Bu aşamada benim yanımda veya benim ekiminde beraber çalıştığım bir peyzaj mimarı olduğu takdirde daha sağlıklı plan kararları üretileceğini düşünüyorum. Bu planlar daha sonra planın doğal girdilerinden olan ekonomik veriler, siyasi veriler, tartışmalar, askı planları, vatandaş katılımı v.s. bunun sonucunda nihai karara ulaşılacaktır. Bu şekilde planlama sürecine peyzaj katman çalışması hangi aşamada sorusunu ancak, bu şekilde cevaplamak lazım diye düşünüyorum.”

Katılımcı 6: “Peyzaj verilerinin plan çalışması sırasında nasıl geleceği konusunda iki türlü şey var. 1. Eğer söylediğiniz gibi eğer bir peyzaj planı hazırlanacaksa bu katman direkt veri olarak gelecek. Diğeri ise şu ankine biraz benzer durumda ya plancının mevcut durumdaki verileri toplaması ekip dahilinde peyzaj mimarları da varsa ekibin onları toplaması, bunları değerlendirmesi. Eğer ki peyzaj planı yapılacaksa tabiki, her

ölçekte ayrı ayrı, 100.000 ölçekte, 25.000’de ayrı, 5.000’de ayrı, 1.000’de ayrı diye bir şey olmaz. Ne olabilir? Jeolojik etütlerde de üst ölçekte plana ilişkin arazi kullanım etütü yapılıyor. 100.000, 50.000, 25.000 planlarda da kullanılıyor. Alt ölçeklerde 5.000, 1.000 için de daha detaylı jeolojik etütler yapılıyor. Bunun gibi kategorize etme durumu olabilir. Her ölçekte kullanıma her ölçekte veri olarak olmalı. Bunu her ölçekte ayrı ayrı peyzaj planı yapılacak gibi değil, karar üretme açısından yerleşme özelliğine göre, koruma durumuna göre detayına inen şeyler getirilmeli. Plan kararı, plan notu olarak da ondan yararlanılmalı diye düşünüyorum. Peyzaj katmanı çalışması hangi aşamada yer almalı? Hem plan araştırma analiz değerlendirme durum tespiti hem plan araştırma analiz değerlendirme çalışması sırasında bu veriler gelmeli ve kullanılmalı ve 2. Aşamada plan kararlarının üretimi aşamasında da o mevcut durum araştırma değerlendirme analiz çalışması sonrasında da plan kararı üretmede yine bu katman yine kullanılmalı.”

Katılımcı 7: “Her ölçekte her ölçeğin gerektirdiği şekilde veri toplama, analiz ve sentez aşamalarında olması gerekiyor. Toplanan bilgilerin birbirinden bağımsız bilgiler şeklinde değil de planlamaya yön verecek şekilde plan hükümlerine veya planın genel kararlarına etkisi olacak şekilde olması lazım. Bu yarattığınız yaşam alanlarıyla koruma kullanma dengesinin korunması, vereceğimiz alanların, sektörel alanların çevreye etkilerinin azaltılması konusunda alınan bilgilerin yol gösterici olması gerekiyor.”

Katılımcı 8: “Ülke peyzaj atlasına geliyorum bende. Nasıl Yeşilirmak’ta yaptık. Nasıl Malatya’da yaptık ülke peyzaj atlası üst ölçekte bunu yaparken de ülkesel politikalar, bir karakaya baraj gölünün oradaki etkisi güncellenebilir veriler olmak durumunda. Peyzaj öğeleri değişebilir değil mi? Doğal olarak çünkü iklim değişiyor. Karakaya baraj gölü nedeniyle iklim değişikliği var. Buna göre güncellenen verilerle bizim bir ülkesel peyzaj atlasımız olmalı, alt ölçeklerde de onu bir alta bir alta götürerek onu alt ölçeklere kadar yansıtmanız önemli. Burada ben bu vesileyle şunu söylemek istiyorum. Az önce bir arkadaşımız söyledi. Plan açıklama raporu. Plan açıklama raporlarımızın o kadar basit yazıldığını görüyorumki. Ben plan açıklama raporlarını çok önemsiyorum. Raporlara ana madde bir plan yaklaşımı, bir plan vizyonu, bir plan senaryosu, temalı senaryo hiç yok maalesef. Bütün bu araştırmalar ya da kurum görüşleri bitti, sentez bitti,

plan kararları. Sentez ve planlamaya geçiş diye bir bölüm yok. Sentez, genel değerlendirme, planlamaya geçiş. Kurum görüşlerinden çıkardığın yorum nedir? Ben buraya bu planı yaparken peyzaj da bir alt verisi, kurum görüşü veriler. Ben bu planı yaparken neye dikkat etmeliyim? 4 tane görüş belirledim. Sürdürülebilirlik, stratejik, ekolojik, katılımcı. Raporlarda bunu koyuyorum. Altını doldurmak lazım. Akıllı yerleşme. Ne demek o? Böyle sorular alıyorum. Bu yavaş yavaş dünyada kullanılmaya başlandı. Bizim planlama çizgimiz nasıl olacak arabalar sürücüsüz olursa. Hiç öngöremiyoruz. Sürdürülebilir ne kadar önemli. Binalar ekolojik olacaktır. Bunu niye koyamayalım. Çevre duyarlı olacaktır. Belediyeler bunu denetleyecektir. Akıllı binayı teşvik edeceksek akıllı yerleşim modeline de gidelim. Burada peyzaj zaten bunun içinde. Ekolojik dediğimiz zaman peyzaj bunun içinde. Genel değerlendirmede peyzajdan da bahsederek zaten plan notlarında bahsediyoruz. Şu koridor peyzaj açısından önemlidir dediğim anda genel değerlendirmede plan kararlarını da ona göre yaparım.”

Katılımcı 9: “Konuşmalara katılıyorum. Çok daha sert şekilde yaptırım olmadığı için genel bir veri tabanının Orman Bakanlığı’nda veya Çevre Şehircilik Bakanlığı’nda herkese açık bir şekilde olması gerektiğine inanıyorum. Çünkü yükleniciye bırakıldığında işler bambaşka boyutlar alabiliyor. Neden zaten efor sarfediyoruz ki. Gerek maddi, gerek manevi bir sürü emek harcanıyor aynı yere aynı çalışmaların yapılması için. Belirli zaman aralıklarında, 5 yıllık 10 yıllık bu veri tabanları güncellenirse, herkese de açık bir şekilde olduğunda yaptırım da uygulayacak arada bir resmi kurum olduğunda bu sorunu zaten halletmiş oluyoruz diye düşünüyorum ben.”

Katılımcı 10: “Peyzajı planlamayı yönlendirdiği yapı olarak Peyzaj katman çalışması, peyzaj mühendisliği ve peyzaj mimarlığı olarak iki ayrı ana unsurda değerlendirilmeli. Peyzaj mühendisliğinden kasıt su kaynakları, özellikle doğal kaynaklar aynı zamanda buna yönelik kararların üretilmesi sürecinde fayda-yarar analizlerini ortaya koyabilecek meslek çeşitliliğine sahip insanların ürettiği sonuçlar çerçevesinde en üstte bir karar oluşturulması gerekiyor. Sonrasında belki özel ilgi odağı diye okul zamanında hocalar kentsel tasarım projesi yaptırırlar ya, o özel ilgi odağında da peyzaj mimarları ile beraber aşamada bulunmak gerekiyor. Peyzaj katmanını planlarda var noktasına getiren

plancıya emanet edilecek bir şey değil gibi görüyorum. O yüzden bu olay yapısında, çarkında maalesef bence işlemez peyzaj katmanı olarak.”

Katılımcı 1: “Her ölçekte peyzaj planları hazırlanabilmeli dedim ama şimdi biz bu tür planları hazırlarken arazi örtüsü kolini kullanırız. Kolin 100.000 ölçekte ayrıntı veriyor. Toprak kayıtlarına bakıyorsunuz 1/25.000, 1/50.000. şimdi daha ayrıntılı bilgi edinme gerektiği zaman biyoçeşitlilik konusunda arazi çalışması yapmak zorunda kalıyorsunuz. Planlama çalışması sırasında çok uzun zaman gerektirdiği için biyoçeşitlilik çalışması yapamıyorsunuz. Ancak ben şurdan pencereye bakıyorum. Biz hep kırsal alanları konuştuk. Bu bayındır hastanesi çevresindeki kitleleri görüyorum. Devasa kitleler. Orada 100.000 metrekare yatayda bir toprak parçası üzerine 5 emsal yapılmış, yüzeyi belki 200.000 metrekare yer kaplayan binaları oraya koyduk. Bir ısı adası oluşturduk. Güneşin yansması ile orada anormal bir ısı yukarıya doğru püskürüyor. Bir de o yapıları soğutabilmek için klima çalıştırıyoruz o da bir o kadar ısıyı gökyüzüne veriyor sonra İstanbul’da portakal büyüklüğünde dolu yağıyor. Nemli bir yer. Ankara’da da o nem olsun Ankara’da da o portakallar yağar. Yakında karpuzlar yağmaya başlayacak. Bu bizim ısı adalarımız ve ortaya yaydığımız sıcaklıkla ilgili. Bu nasıl elimine edilebilir planlarla. Isı adasının ortaya çıkarttığı sıcaklığı yok edebilecek çevresinde yeşil alanlar yaratarak. Ortamı soğutarak. Şimdi biz bunları düşünüyor muyuz? Bu da peyzajın, oradaki kitleleri soğutacak, hangi alanda olacak gibi bir düşünceyi üretmek belki yönlendirici olmasıyla sağlanacak bir sonuç olabilir diye düşünüyorum. 1/1000’lere kadar planı yönlendirecek fikir üreten ona yönlendiren bir araç olarak kullanılabilir.”

5. Bugüne kadar yaptığınız planlama çalışmalarında peyzajın kullanılması açısından karşılaşılan sorunlar nelerdir? Geliştirilen çözümler neler olmuştur?

(Yaptığınız planlama çalışmasında peyzaj altlığı var ise planlama kararlarının oluşturulmasında ne kadar etkili olmuştur? Altlıklardaki peyzaj kararlarının dili yeterli midir?)

Katılımcı 2: “Bizim bugüne kadar yaptığımız bütün çalışmalarda şu mevcut düzenin sorunlarını yaşıyoruz. Çünkü normal bizim yaptığımız planlarda peyzaj yoktu yeni

planların dışında. Eskilerin hiçbirinde. Ancak koruma amaçlı imar planları. Onların da bazılarında şartnamelerde vardı. Peyzaj söz konusu olunca peyzaja ancak belirli işte parkları düzenlensin, şurası düzenlensin şeklinde alınıyordu. Halbuki bütün kenti düzenleyecek emsali biraz farklı düşünelim. çünkü bu yapı adasının içinde de peyzaj var. Malum mekanizmalar hep devreye girerek bunları kısıtlayarak peyzajın oluşturulmasını engelleyen o kadar çok unsur oldu ki bizim planlama çalışmalarımızda. Şimdi bu üst düzey planlamalarda bunlar yeni yeni devreye giriyor daha fazla. Fakat yine normal imar planlarında böyle bir şey söz konusu değil. 25.000'lik planlarda peyzaj sinekten yağ çıkarılma noktalarına geldiğinde peyzaj yok oluyor. Bazı mimarlar karşıdaki siteleri görüp sizin orada emsal çok düşük. Sizin orada iki misli daire çıkarılır deyip size şu kadar para gelir deyip bu hale gelmiş. Olan eski sitelerdeki peyzaj bile yok edilmeye çalışılıyor. En büyük sorunumuz bu ülke olarak, peyzaj yok ediliyor. Tarım alanlarını bırakın yine orman alanlarında yine bodrum örneğinden, şu anda Türkiye'nin en büyük sitesi Mandarin'i bu sene domuzlar bastı. Herkes çok şikayetçi. Domuzun evine ev yaparsanız domuzlar evine geri döner. Orası ormanlık bir alandı. Plancının en büyük sorunu bu.

Katılımcı 3: "Doğru rantların çok yüksek olduğu bir dönemdeyiz. Sermaye çok büyüdü. 90'da çevre korumada birşeyler yaptık. Burada hazine çok büyüdü dedim. Çevreci olarak yasaklıyorsunuz. 90'da sermaye bu kadar büyük değildi. Salt korumacı yaklaşınca da olmuyor. Demetevler o yüzden oluşmuştur. Plancı herkesi dinleyerek ortalamayı iyi tutturması lazım.

Katılımcı 4: "En önemli sorun veriye ulaşmak. Veriyi üretmek ve veriye ulaşmak. Bu anlamda üretilmiş veriler varsa da bunları almakta çok zorlanıyoruz. Genelde bu verilerin çoğu kurumsal veya akademik oluyor. Kurumlardan istediğinizde para istiyorlar. Akademik olduğunda ulaşmanız çok daha zor oluyor. Geliştirilen çözüm kaçak veri kullanımı. Ana sıkıntı bu. Bu verilerin plancılar açısından çok yaygın ve serbest hale getirilmesi lazım. Mesela Çevre Bakanlığı'nın bir atlas sitesi, Özel Çevre'nin var. DSİ'nin var. Belli verileri üretilip oraya sayısal olarak atmışlar. Sadece görsel olarak bakıyorsunuz. İsteddiğinizde size ya para diyorlar ya veremeyiz diyorlar. Eğer plancı plan yapacaksa ya da kullanacaksa kurumlarda ya da ülkede üretilmiş

türdeki tüm verilere ulaşılabilir olması lazım. Nasıl avukatlar mahkeme dosyalarına gerek öngeçiş olarak bakıp istediklerini alabiliyorlarsa plancıların da üretilmiş olan tüm verilere çok rahat ulaşabilmeleri lazım. Ana sıkıntı verinin üretilmesi, veriye ulaşılması. Yaptığımız planlarda peyzaj altlığı planlama kararının oluşturulmasında ne kadar etkili? Çok etkili. Şöyle, etkili. Ben plan oluştururken elimde olabildiğince çok verinin olmasını isterim. Bu peyzaj açısından da başka konular açısından da öyle. Çünkü karar vermeme ve çözüme gitmemi çok kolaylaştırır. Çok fazla veri varsa bu verilerden dolayı şu yapılamaz ya da bu yapılabilir demeyi çok daha hızlı şekilde karar üretimine yardımcı olur. Peyzaj altlığı veri olarak çok olsa çok daha hızlı hareket etmemize kararları çabuk üretmemizde etkili olacaktır. Altlıklardaki peyzaj kararları yeterli mi? Yeterli olmayabiliyor. Üretilmiş olan veriler planlamada kullanılacak şekilde üretilmediği için uygun olmuyor. Daha önce de hoca örneğini vermiştim. Ya akademik bir çalışma olarak bunu üretiyorlar, ya da başka bir amaçla üretiyorlar. DSİ kendisi için üretiyor, başka bakanlıklar kendisi için üretiyor. Bunun planlama için kullanılacağını birinin formüle etmesi lazım. Bunu plancılar kendisi yapmaya çalışıyor ama kaçırdığımız o bilgi detayında o uzmanların bize söylemesi gereken başka hususlar varsa bunlar kaçıyor. O anlamda dilde eksiklik var.”

Katılımcı 5: “Ben genel anlamda yapılan planlarda böyle bir sorunla karşılaştığımı düşünmüyorum. Çünkü peyzaj diye bir şey yok planlarda. Olmayan birşeyin sorunu da olmuyor maalesef. Çünkü söylenildiği gibi bu tür verilere ulaşma şansı yapılan planlarda yok. Veriler genelde işte orman bakanlığında çalışan işi başından aşkın bir memurun gönderdiği, hatta bazı planlarda karakalem sınırların çizilip gönderildiği planlar da biliyoruz. Gerçekleri konuşmak lazımsa veriler bu aşamada. Böyle bir düzenli şey yok. Çabalar var mı var. Her kurum farklı farklı şeyler yapıyor. Örneğin tarım bakanlığı planlama şeyinden bağımsız olarak kendi veri tabanını oluşturmaya çalışıyor. Çevre Bakanlığı belki planlamayla ilgili şey yapıyordur ama onun dışındaki bütün kurumlar kendi içlerinde çok güzel bir veri tabanı oluşturuyorlar. Ama bunları birleştirip bir planlama diline yansıtma var mı dersiniz öyle bir şey yok. Bunun dışında özel olarak yaptığımız planlama peyzajla ilgili sorunlarla karşılaştınız mı dersiniz de şöyle bir problem olmuştu. Doğa zaten bir peyzaj planlaması yapıyor. Dere yataklarının birbiriyle devamlılığı, bitkilendirme, ağaç v.s. doğanın zaten böyle bir düzeni var. Biz o

düzeni getirip insan eliyle bozuyoruz. Yer söyleyemeyim. Çok güzel bir yeşil alan koridorunun oluşacağı, yeşil kuşağın oluşacağı bir bölgede plan yapılmış ve üst ölçek plan da olmadığı için veya o husus gözardı edildiği için böyle bir şey düşünülmemiş ve alt ölçek planda da oralara altı katlı, yedi katlı yapılaşmalar yapılmış. Bunun en acı örneği ben Trabzonluyum. Eski Trabzon'u yok edip yerine beton setler yaptık. Doğa zaten set yapmış, Karadeniz'e, Trabzon'a, bir set de biz kendi elimizle betonarmayla yaptık. Şu an yazın Trabzon'da oturma şansınız maalesef yok. Havalandırma, yeşil kuşak, nefes alma gibi şeylerden dolayı. Biz ne yaptık? Zaten yapılaşma şansı olmadığı için o plan kararlarından geri adım attık. O araştırmayı yapmasak belki biz de göremeyecektik. Ama böyle bir çözüm yolu ürettik. Peyzajın önemi, bütün kentler birbirine benziyor ama aslında doğası gereği hiçbir kent birbirine benzemiyor. Ayaş farklı, Nallıhan farklı, Gölbaşı farklı diye düşünüyorum. Bu anlamda da peyzaj unsuru geleneksel anlamda eski tarihi bir bitki dokusunun yok olması o kentin hafızasını bir şekilde yok ediyor diye düşünüyorum. Bugün yaşadığımız şeylerden bir tanesini de Side'de yaşamıştık. Koruma amaçlı imar planı yaptığımız için çok daha detaylı imar planı yapma şansımız oluyor. Orada eski bitki kaynaklarını araştırarak çalışma yaptık. Şu an öyle bir şey yok ve biz plan kararlarımıza bu bitkilerin teşvik edilmesi, çünkü bu bitki hem ekonomide kullanılabilecek tüm ağaçları da kastediyorum. Hem de kent hafızasını tanımlayabilecek hususlar diye de düşünüyorum. Bir de genel anlamda planlama ile ilgili sıkıntılardan bahsedeyim. Biz çok büyük planlar yapıyoruz. Özellikle koruma amaçlı planlarıyla uğraştıktan sonra anlıyoruz ki, 100 hektarı geçen hiçbir planda tam anlamıyla doğru bir plan yapma şansımız yok. Biz ne yapıyoruz, 10 bin hektarlı, 50 bin hektarlı bir planlamayı, hele hele planlama ekibinin yalandan oluştuğu iki-üç plancıyla biz buraları planlamaya çalışıyoruz. Böyle bir şey kendimizi kandırmanın ötesine geçmiyor maalesef. Biz planlama ölçeklerinde kademelenmeyi de düşündüğümüz anda biraz büyüklükleri de düşünmeliyiz. Avrupa örneklerini de, Almanya örneklerini de veriyoruz. Plancılar ve mimarlarla konuştuğumuzda yıl boyunca yaptıkları iş 10 hektarı geçmiyor. Bunların içinde bütün peyzajıyla, tasarımıyla, altyapısıyla her şeyiyle düşünelim. Bizim altı ay içerisinde 10 bin hektarlık bir planı her şeyiyle yapıp bir de peyzajı yapma şansımız yok.”

Katılımcı 6: “Mevcut veri üretimi, paylaşımı konusunda arkadaşların değindiği şeyler var ülkemizde. Bunun yanısıra planlama mevzuatı içerisinde de planlama çalışması sırasında peyzaja yönelik hangi verilerin üretileceği ve hangi konularda araştırma yapılacağı, hangi konularda karar üretileceğine dair konular da yok. Bu da bir eksiklik. Mesela nasıl bir veri geliyor bize. Belli koruma amaçlı imar planlarında, peyzaj mimarlarının uzman raporu hazırlamasını öngörüyor. O kapsamda peyzaj mimarları raporlar hazırlıyor. Bize getiriyorlar. Biz plan çalışması sırasında örneğin oradaki yöresel bitki türlerini, ağaç türlerini söylüyorlar. Bunlara uygun ağaçlandırma yapılması, su çeken ağaç türleri olmaması veya işte sulama sistemlerinin şöyle olması buna tarz şeyler kullandığımız şeyle oluyor. Ama, peyzajın yeterince yer bulmamasından kaynaklı eksikler var. Planların oluşturulmasında kısmen özellikli bölgelerde eksikliği var. Peyzajı biz bilmeyiz, eğitimimiz çok kısıtlı. Evet ama bir taraftan şöyle sıkıntılar da var. Peyzaj mimarları plancılar kadar bütünsel bakma yönünden yeterli yetkinliğe sahip değiller. Bir park tasarımı içini yapıyorlar ama bu parkın çevresiyle bütünleşmesini veya kentle bütünleşmesini, çevresiyle bütünleşmesi açısından sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Marmara’da bir belediye başkanı, ben deniz kenarım palmiye ağacı olsun diyor ama palmiye ağacının o bölgedeki yöresel bitki örtüsüyle alakası yok. Bu ölçekte bir veri olarak geliyor. Benim ne yapmam lazım. Alt ölçek yapılacak peyzaj düzenlemelerinde. Yöreyle özgü bitki araştırılma yapılması gerekir diye karar değiştirmem lazım. Veya özgün yapısı olan bir bölge yarışma sonucu elde edilmiş, kimin olduğunu söylemeyeyim, bir proje yapılmış, o bölgenin özgün yapısıyla alakası yok, ortaya çıkan uygulama çok kötü. Bu benim kişisel beğenip beğenmememden kaynaklı birçok uzmanın ortak dile getirdiği bir şey. Bu tamamen peyzajın uzmanlık alanıdır. Tamamen onun karar üretmesi gereken bir konudur dersem ben orada bütünden kopuk, oranın özgün tarihi yapısıyla da örtüşmeyen uygulamalar da ortaya çıkabiliyor. Orada bu sefer ben ne yapıyorum? Kitle boyutları açık alan düzenlemeleri ile ilgili bütünselliği de dikkate alarak belli kurallar getiriyorum. Bu anlamda evet peyzajla ilgili şeyler gelmeli, koordineli olmalı, hiç mevzuatta yokken belli bölgelerde alt ölçekli imar planlarında 2.000 metrekarenin üzerinde peyzaj projesi yapılmalıdır diye not koydum. Geçen süreçte, siz böyle bir not koydunuz ama öyle projeler geliyor ki, peyzaj projesiyle alakası yok, biz mahvoluyoruz, onu bir şey haline getirene kadar canımız çıkıyor. Bu neyden kaynaklı? Belki peyzaj mimarlarının

yetersizliğinden, belki mevzuattaki tanımlamaların yetersizliğinden. Az önceki projeyi yapan ülkenin önde gelen isimlerinden. Öbürü belki daha tecrübesiz biri yapıyor yerelde ama bu tür durumlar da olabiliyor. Bu yüzden plancı her ne kadar kötü örnekleri kapsam dışı tutuyorum ama olması gereken ideal şekliyle baktığımızda plancı bütün bu verileri farklı uzmanlık alanlarından aldığı bilgileri, verileri o bütünsellik ilişkisi içinde şey yapıyor. Bir yerde inşaat mühendisi yol yapacağım diyor, karayolları standartını kullanacağım diyor. Arkadaş karayolları standardı her yerde olacak bir şey değildir. O mühendislik kafasıyla bakıyor. Ben yol yapacağım yol nasıl yapılır? Standarda göre yapılır. Burası kırsal bir alan. Burada öyle bir şey yapmaya gerek var mı? Yok. Ben diyorum ki, yap ama şöyle bir şey yap diye belli kriterler geliştiriyorum. Bu açıdan peyzaj verileri geldiğinde planlamada bu yönden de olumsuz örneklerin de karar geliştirme yönünden olumsuz etkilememesi için karar geliştirildiği örnekler de oluyor.”

Katılımcı 7: “Peyzaj altlıkları bizim planlama yaptığımız korunan alanlarda genelde uzun devreli gelişme planları, biyolojik çeşitlilik raporları, yönetim planları, coğrafi veriler, doğal kaynaklara ilişkin veriler. ancak peyzajın spesifik konularında çok fazla veri bulmak zor. Bu yöreden yöreye de değişiyor çünkü. Yani bir silüete yönelik, bakı noktalarına yönelik veya bitkilendirmeye yönelik çok fazla bölgesel veriler veya buna ilişkin kararlar oluşturulamıyor. Koruma alanlarında ayrıca karşımıza en büyük sorun olarak mülkiyet sorunu çıkıyor. Planlama kararlarını bu çok etkiliyor. Plan değişikliklerini özellikle. Çünkü koruma planlarında vatandaş kısıtlayıcı kararlar alındığı için yani ranta yönelik çok fazla karar olmuyor. Bu da başka baskılar getiriyor beraberinde. Bir örnek vermek gerekirse, 2018 yılı için hassas zonların yeniden değerlendirilmesi projesi adı altında bir ihale yapılacak bizim bakanlığımız tarafından. Daha önce belirlenen hassas zonların, bunlar da bilimsel çalışmalarla belirlenen zonlardı. Yeniden değerlendirilmesine gerek görüldü. Bunların mümkün olduğu kadar insanlara nasıl kullanabiliriz ve daha az nasıl mağdur edebiliriz şeklinde bir yaklaşımla önümüzdeki sene içinde bu alanlar yeniden değerlendirilecek ve buna göre çevre düzeni planları yeniden revize edilecek.

Katılımcı 9: “Bu konu mevzuat ve resmi kurumların eksikliği olarak nitelendiriyorum kendimce. Dediğiniz gibi çünkü şu ana kadar gelen imar tadilatında, plan revizyonunda

en küçük tadilatlarda bile hiç peyzajın p'si bile geçmiyor. Neden olmasın? Neden bu denetim altında değil. Sorun tamamen mevzuat.”

Katılımcı 10: “Mevzuat sorunumuz falan yok bizim. En temel sorunumuz toplumsal bilinç eksikliği. O genel değil temel unsur. Mülkiyet eşittir rant olarak bakıldığı sürece hiçbir şekilde toplumsal bilinç yönetilmediği sürece, hep Avrupadan örnekler veriyoruz. Avrupalı bunu yapmış diyoruz. Nasıl yapmış? Mülkiyet bizde anayasal hak. Avrupa’da mülkiyet yokki. Tüm toprak devlete ait. Zaten üzerine karar üreten başka unsur yok. Bizde direkt... doğrusu o tabii... Mülkiyet hakkı sorunların temelini oluşturuyor. Ve toplumsal bilincin eksikliği, herkesin bugünü düşünerek hareket etmesi, sonrasını hesap etmemesi gibi, yoksa mevzuat açığımız falan yok inanın.

Katılımcı 6: “Peyzajla ilgili şu veriler üretilir, şu araştırma yapılır, şöyle yapılır, şöyle düzenleme yapılır diye herhangi birşeyimiz var mı bizim.”

Katılımcı 10: “Büyükşehir belediyesi yetkisinde kalan alanlarla ilgili böyle bir örnek size asla veremem. Ama bakanlığın yetkisinde kalan özel çevre koruma bölgesinde şu kuş üreme alanları, yanardöner çiçeği, sevgi çiçeği diye nitelenen endemik tür çiçek var gölbaşında. Dünyada bir tek orada yetişiyor. Oralara ilişkin plan kararları ürettiler, 50.000 ölçekli çevre düzeni planında. Ama, en önemli sorun plan notlarında, bu arada 90 yılında bakanlar kurulu kararıyla ilan edilmiş ilk çevre düzeni 92’de. Ondan sonra hep birbirini tekrar eden planlar ama, detay açıklama raporu yok. İlk defa bunda bir açıklama raporu çok şükür var. Plan notlarında da diyorki buradaki özel mülkiyet kamulaştırılacaktır. Buyurun kim tarafından kamulaştırılacaktır? Soru işareti bu. Dolayısıyla hani tamam kısıtlamayı koyuyorsun. Evet korunsun, peyzaj ögesi olarak da değerlendirilsin, kamulaştırmayı yapanın kim olacağını söylerseniz o zaman netleşecek durum. Ve insanlar arasında şey de var. Doğal sit alanında olan yerlerle ilgili herhangi bir tanım da yok. Hala yok. Diyor ki, kamuya ait araziler tahsis, kiralama ve devirli hiçbir şekilde bakanlık görüşü alınmadan işlem yapılamaz, devredilemez gibi unsurlar varken bu detaya iniyorken özel mülkiyete konu arazilerle ilgili ne yapılacağı belli değil. O da sonrasında hassas A zonlarının, B zonlarının kurcalanmasında, sınır değişiklikleri, acaba kimin orada ne yeri var da onunla ilgili bir sürece kadar götürüyor.

Toplumsal bilinç eksikliği ve rant açgözlülüğüyle yaklaşımlar olduğu sürece bırakın peyzajı, planlamanın da önemi yok. En başında söyledim ya ölçeği kaç olursa olsun önüne konulmuş bir paftayı karıştıran birinin onay sürecindeki en yetkili kişi olması. Avrupa’da olan bizde olmayan bir şey var. O da etik değerlere bu kadar sahip çıkmayan toplumsal bilince sahip olmayışımız”

Katılımcı 1: “Yaptığınız planlama çalışmasında Peyzaj altlığı varsa, zaten yok. Onun için kullanma şansı yok. Burada daha önceden de tartıştık peyzaj bilgi sistemi ülkesel boyutta hazırlanması. Zaten varsa onu da plancı kullanır. Bir rapor yazarak peyzajla ilgili görüşleri planlamaya aktarabilmenin yeterli olduğunu düşünen kişiler çok fazla. Fiziki olarak sınırları tanımlamış bir peyzaj anlatımını ortaya koymadan, ya burası güzel peyzaj, nedir nereye kadar devam ediyor, güzelliği, özelliği nedir? Bunların hiç ortaya konmadığı raporlar yazılıyor ve planlara sokuluyor bunlar ama

6. Peyzaj temelli planlama dilinin oluşturulması için nasıl bir yöntem olmalıdır?

Katılımcı 2: “Benim açımdan çok faydalı oldu. Ufkumuzu açan çok konu oldu, çok faydalı oldu bizim için, çok da keyifli geçti bence.”

Katılımcı 1: “Net bir ortak sonuç yaratabilecek şeyler de çıktı bence. Olsa yararlanırsınız, ama yok, nasıl?”

Katılımcı 3: “Nasıl bir yöntem olmalıdır? Peyzaj temelli planlama dili, Peyzaj planlaması değil de planlamada peyzaj nasıl değerlendirilmeli ben öyle algılıyorum. Planlamada tabii her ölçekte farklı kullanılmalı. Yani aynı detayı yukarıda veremezsiniz. Yani bence hepsinin lisanı farklı. O yüzden ayırmak gerekir. Hatta ben planlamada bile planlamanın bile ihtisas gruplarına ayrılması gerektiğine inanıyorum. Makro planlarla mikro planların farklılaşması, 1.000’lik plan çünkü tamamen uygulamaya, mimariye, inşaat, ada parsel, kadastro böyle daha peyzaja yönelik bir sistem, çok uygulamaya dönük bir sistem olduğu için halbuki makro planlarda daha makro bakıyorsunuz daha olayı genel bakış açısı olan sistem. Onun da ayrıştırılmasında

yarar var diye düşünüyorum. Uzmanlaşma olmalı ve herşeyde de farklı lisan kullanılmalı.”

Katılımcı 4: “Ben sonuçları birkaç madde halinde söyleyeyim. Birincisi, peyzaj planlamanın bir yasal altlığı olmak zorunda. Spesifik bir peyzaj planlamaya has bir mevzuatın geliştirilmesi gerekiyor ve bunun planlamanın ana girdilerinden biri haline getirilmesi gerekiyor. İkincisi, bütün iller bazında 50.000’lik veya 100.000’lik ölçekte en az Çevre Bakanlığı veya herhangi bir kamu kurumu tarafından peyzaj atlaslarının hazır olması gerekiyor, bu verilerin üretilmiş olması gerekiyor. Bununla ilişkin bir çalışma yapılması gerekiyor. Nasıl her ilin 100.000’liği olsun diye Çevre Bakanlığı yola çıktıysa her ilin de bir tane peyzaj atlasının olmasına yönelik çalışma yapılması gerekiyor. Artı gene planlama ölçeğine bağlı olarak bakanlıkların veya bir kamu kurumunun ürettiği bu atlaslar dışında yine jeolojik etüt gibi serbest piyasada bu şeyleri detay ölçeklerde üretebilecek şirketlere, özel firmalara veya kamu kurumlarına yönelik mevzuatın tanımlanmış olması gerekiyor. Ölçek yönetmeliği gibi. Bunların hepsinin hangi ölçeklerde, nasıl, kimin tarafından kullanılacağıın formatlarının geliştirilmesi gerekiyor. Yani şu detayda şu veriler üretilecek bunlar şu girdilerde şu detayda kullanılacak gibi o formatların sabitlenmesi lazım. Bunun paralelinde şu anda mevcut çalışan plancılara bu verilerin nasıl kullanılacağıın eğitiminin verilmesi gerekiyor. Artı bu verileri üreten akademisyenlerin veya diğer kişilere bu verileri ne için üreteceklerinin ve nasıl üreteceklerinin anlatılması gerekiyor. Planlamaya dönük veri üretildiğinin eğitilmesi gerekiyor. Bunun paralelinde planlama öğrencilere üniversitelerde peyzaj planlamanın veri kullanımına ilişkin verilerin ve eğitimin geliştirilmesi lazım. Onun dışında da üçüncü olarak yine şu anda çalışan mevcut plancılara bu tür verilere ulaşmada bütün kamu kurumlarının bütün kaynaklarını açması gerekiyor. Bunların hepsinin de altlığı aslında bir mevzuat kapsamında bunların tanımlanması.

Çalıştay için de şunları söyleyeyim. İlk defa bir özel Çalıştaya rastladım. Bu Kamu veya özel kurul tarafından, oda tarafından düzenlenmemiş bir Çalıştay. Çok teşekkürler.”

Katılımcı 5: “Ben de Çalıştay hakkında düşüncelerimi söyleyerek başlamak istiyorum. Gerçekten de ben de özel bir Çalıştay’a ilk defa katılıyorum. Çok çok faydalı olduğu düşüncesindeyim. Keşke üniversitelerle işbirliği içinde yapıp da bütün tez aşamalarında, doktora tezlerinde bazı yüksek lisans tezlerinde bile böyle Çalıştaylar zorunlu kalsa. Hem biz kendi deneyimlerimizi anlatma fırsatı buluyoruz hem de diğer arkadaşların deneyimlerinden faydalanma fırsatı buluyoruz ve sonuç olarak en azından yazılı olarak ilk oldu. çok çok faydalı oldu düşüncesindeyim. Onun dışında ne yapılabilir? Farkındalık yapılmalı. Bu tür toplantılar, çalıştaylar vs. devamlı surette olmalı. Odanın, diğer üniversitelerin bu şekilde peyzajla ilgili, peyzaj temelli, tanım doğru olur mu bilmiyorum ama peyzaj amaçlı planlamanın bir şekilde farkındalık oluşturması için çalışmalar etmesi lazım. Bunun dışında mevzuat düzenlemesiyle ilgili konuştuk. bunlar muhakkak surette olması lazım. Pratikte o uygulanabilmesi peyzajın daha önemli hale gelmesi için zorunlu bir mevzuat olması gerektiği düşüncesindeyim. planların bunun için de tartışılabilir herkes eleştirisini yapabilir ama bence görece başarılı bir şey, koruma amaçlı imar planlarını örnek vermek istiyorum. Koruma amaçlı imar planları diğer mevzuatlardan farklı olarak kendi mevzuatlarını geliştirdi. Teknik şartname adı altında yapılması gerekenler ayrıntılı çalışmalar tanımlandı. Bu şekilde de peyzaj amaçlı imar planları, peyzaj amaçlı planlar adı altında bir türlü teknik şartname oluşturabilir asgari şartları öne sürdü. Tabii ki ayrıntılı başka çalışmalar da yapılabilir. Bu şekilde bir farkındalık oluşturulabilir düşüncesindeyim. Yine plan eki olarak muhakkak peyzaj ve çevre tasarım projesi gibi projenin olması gerektiği, planın tamamlanması açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Bu ayağı hep eksik kalıyor bizde. Biz iki boyutta şeyleri tamamlıyoruz ama mimarının nasıl olacağını, peyzajın nasıl olacağını tamamen alttaki fen memuruna veya teknik personele veya peyzaj mimarının insafına bırakıyoruz. Bence de bir bütünlük halinde değerlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum. Peyzaj tasarım yönetmeliği hazırlanabilir, bir de en önemli şey olarak gördüğüm, planlarda da var ama peyzajda da bu şekilde verilen kararların, plan kararları ve peyzaj devamlılığını, kontrolünü ve denetimini sağlayacak bir mekanizmanın yerel yönetimlerde veya resmi dairelerde oluşturulması gerektiği düşüncesindeyim. şimdi şimdi işin içine giren kentsel estetik komisyonları daha işlevli hale getirilip bu amaçla kullanılabilir diye düşünüyorum.”

Katılımcı 6: “İçerik olarak siz bir tez çalışması ve yöntemi belirliyorsunuz aslında. İlk önce ne olması gerekir. Peyzajın planlama içerisinde yer alması konusunda bir bilinç oluşturulması gerekir. Farkındalık oluşturması gerekir. Bununla ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacak, peyzaj planlaması çalışmasının nasıl olması gerektiği, tasarım yönetmeliğinin? Nasıl olması gerektiği konusunda toplantılar yapılacak, yöntemi şöyle olacak, üniversitelerle birlikte çalışılacak, sivil toplum kuruluşlarıyla, odalarla toplantılar organize edilmesi lazım. Şu şekilde yol izlenmesi lazım gibi belki bunun içinde tarif edeceksiniz. Teşekkür ediyorum davet ettiğiniz için. Bu şekilde kişisel bir çalışmaya ilk kez katıldık. Güzel ve örnek bir çalışma oldu. Başkalarına örnek vereceğimiz bir çalışma oldu. İnşallah herkes için faydalı, insanlar için kentler için, meslektaşlar için peyzaj mimarlığı yapan arkadaşlar için faydalı bir çalışma oldu.”

Katılımcı 7: “Ben de diğer arkadaşlara katılıyorum peyzaj atlası konusunda, planlarda peyzaj verilerinin nasıl kullanılması gerektiğine dair bir mevzuat oluşturulması veya buna ilişkin bir metot geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çalıştay hakkında da burada resmi olarak değil şehir plancısı olarak şu anda bulunuyorum. Resmi bir kimliğim yok. Çok iyi düşünülmüş bir çalıştay olarak görüyorum. Burada farklı uygulamaları, herkesin yaptığı uygulamaları gördük. Şimdi bizim açımızdan da faydalı oldu. Değişik konularda bilgiler aldık.”

Katılımcı 8: “Arkadaşlarımız çok güzel özetlediler. Katılıyorum hepsine. Bu çalıştayın sonuç bildirgesi gibi bir şey oluşturuldu. Sizin için de yol gösterici olacaktır. Ona ilave edeceğim bir şey yok. Ama gerçekten eğitim şart diyorum bütün bunlardan çıkardığım insanlar bilinçlenmeli ve eğitim kurumları içinde yer almasını özellikle vurgulamak istiyorum planlama bölümlerinde peyzajın tekrarlanmasını veya gündeme getirilmesi çok önemli. En çok ona işaret etmek istiyorum. Çalıştay çok başarılıydı, çok verimliydi. Ben de kendi adıma o kadar keyif duydum ki, stresli bir günde gelmiştim çok çok iyi geldi. Değerli arkadaşlarımıza katılıyorum. Dertleşme fırsatı da bulduk. Başarılar diliyorum.”

Katılımcı 9: “Ben tam olarak sorunun resmi kurumlarda gerçekten biteceğine inanıyorum. Peyzaj ögesine peyzaj mimarı olarak bakmaktansa peyzajın içinde sonuçta

jeoloji de var, biyoloji de var, bu multidisipliner bir kontrol mekanizmasının açıkçası bir sonuca ulaştıracağını düşünüyorum. Halim hocamız bilir zaten bir Yeşilirmak projesi için nasıl yaptırımı sağlayabiliriz, net bir sonuca varamıyoruz ama o yerelde yapılacak çalıştaylarla, halkın bilinçlendirilmesiyle, farkındalığın artırılmasıyla, sosyal bilincin oluşturulmasıyla olabilecek bir konu.”

Katılımcı 10: “Gerçekten çok güzel, verimli bir toplantıydı. Değerli meslektaşarımla yeni tanışma fırsatım oldu. Bizim için de en azından farklı bir bakış açısı geliştirmek yönünde peyzaj sadece ruhsat aşamasında proje onayı gerektiren gibi gözümüzde kalmamış oldu. Hiç değilse bizi de düşünce açısından zorladı. Bildiklerimizi yoklama açısından zorladı.”

Katılımcı1: “Gerçekten çok verimliydi. Ben tabii aslında mekansal planlama dediğimizde üç ayağı olan bir çalışma, işte planlama var, mimarlık var, peyzaj mimarlığı var. Ama, birbirini tanımayan üç meslek alanı. Birbirimizden alıp verebileceğimiz o kadar çok şey varki. Mesela bizde mevzuat eksikliği çok fazla. Üst ölçek planlamada bakışla ilgili çok eksikliklerimiz var. Planlamaya baktığımızda da mekansal algı yönünden eksiklikler var. Şimdi mimar mevzuat bilmiyor, hatta taksı kaskı belediyede çalışırken öğreniyorlar. O derecede mevzuattan uzaklar, mutlaka ortak bir eğitime alıp birbirimizi tanıyacak ortamlar. Bazen yönetmeliklerde yazıyor, şu üç, toplu konutla ilgili plan yapılacak şu meslek gruplarından şu kadar deneyimli insanlar bu grupta yer alacak ama herkes kendi bürosunda birbirine paslayarak iş yapıyorlar, yine biraraya gelmiyoruz. Aslında işte biraraya gelme, burası çok güzel bir ortam, belki ben tekim ama yine de biraraya gelme ortamlarıdır. Bunları sık sık yaratmamız, birbirimizi daha iyi tanımamız, ne alıp ne verebileceğimizi çok daha iyi görebilmemiz gerekiyor.”

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nejla KILINÇ
Doğum Yeri : Çubuk/ANKARA
Doğum Tarihi : 01.04.1967
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dil : İngilizce-İyi düzeyde, Almanca-Başlangıç

Eğitim Durumu:

Lise : Tapu Ve Kadastro Meslek Lisesi
Lisans : Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Yüksek Lisans : Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı
Doktora Tez : Kassel Üniveristesi
Çalışması : Şehir ve Bölge Planlama ve Peyzaj Planlama Bölümü

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl

Ankara-Keçioren Belediyesi İmar Müdürlüğü	1989-1991
Ankara Büyükşehir Belediyesi Nazım Plan Şubesi	1991-1993
Serbest Şehir Plancısı	1993-1996
İller Bankası Anonim Şirketi Mekansal Planlama Dairesi Başkanlığı	1996-2013
SETTAR Yapı End. San. ve Tic. Ltd.Şti.	2013-2014
Ufuk Planlama Bürosu (Kurucu)	2014- Devam

Yayımlar:

Akay, A., Akdoğan, A., Kılinc, N., Tamer, M., “Türkiye’de Yerel - Bölgesel Planlama İlişkileri , Mersin Örneği” (Kitap, 2013, 1. Basım, TODAİE Ankara),
Akay, A. ve Kılinc, N., “Yerel ve Ulusal Fiziksel Planlama İlişkileri; Mersin Örneği” 4.Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyum Kitabında Bölüm, Ankara-Türkiye, 2010